

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

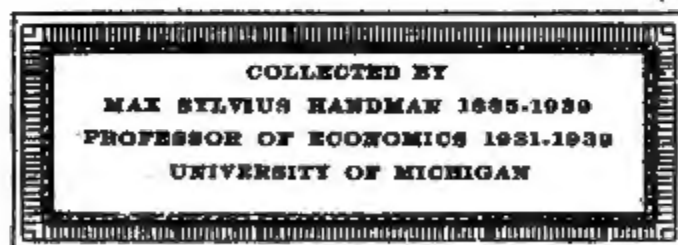
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PC
810
1075
1304

LEGENDE ROMÂNE

VIAȚA ÎN TRECUT *

* REMINISCENȚE

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIE COMPLETĂ ÎN DOUĂ VOLUME

II

BUCURESCI

Editura Librăriei SCCECŪ & Co., Calea Victoriei, 21

1905

11-10-11

2195

LEGENDE ROMÂNE

VIAȚA ÎN TRECUT *

* REMINISCENȚE

DE
V. A. URECHIA
*37-72
Lesandrescu*

EDIȚIUNEA IV-a

Considerabil adăosă

BUCURESCI

Editura Librăriei SOCECŪ & Co., Calea Victoriei, 21

1904

PC
819
. 475-
1904

^{V.2}
*Exemplarele ne iscălite de unul din moștenitoriți lui
V. A. Urechiă, vor fi urmărite.*

5/1.

Atelierele grafice I. V. SOCECŪ, București
71845. II.

Handman

24-12-46

539271

v. 2

PREFAȚA

(la I-a Edițiune)

În 1887 avui onoarea neuitată de a ceta Majestății Sale Reginei, în feericul castel de la Peleş, câte-va din poveștile coprinse în acest volum.

Când Majestatea Sa bine-voi să asculte povestea «*Popa care scie carte*», de abia începusem a ceta și Majestatea Sa găsi minunate asemănări cu lucrarea lui Bürger: «*Der Kaiser und der Abt.*» Majestatea Sa începu chiar a recita admirabil, cum scie să le recite, versurile legendei germane.

Mărturisesc că, puțin sciutor cum sunt de limba germană, eu nu cunosceam această operă a lui Bürger și că am fost surprins de asemănările foarte mari d'ntre povestea ce culesesem la satul Brănișteni «*Popa care scie carte*» și povestea lui Bürger. — M'am temut

chiar un moment să nu intre în mintea Augustei noastre scriitoare bănuiala, că eu aș fi imitat pe Bürger în «*Popa care scie carte*» și n'aș fi mărturisit aceasta.

De atunci cestiunea asemănărilor multora din legendele noastre cu legende germane, engleze, franceze, spaniole, etc., m'aș preocupat, în momentele ce 'mi lasă libere alte ocupațiuni mai urgente. — Am cetit de atunci însemnate lucrări de *folkloristică* și 'mi-am format convincțiuni, de cari cred util se împărtășesc, în această prefață, pe bine-voitorii lectori ai poveștilor din acest volum.

În cazul special al povestei «*Popa care scie carte*», lectorul va vedea, la nota ce se referă la această poveste, cum e probat, că povestea noastră nu are a face cu poema lui Bürger și nu este o copie, ori o imitațiune de la acesta, ori-care fie asemănările dintre ambele lucrări.

Bürger e mai probabil că 'și-a scris balada «*Der Kaiser und der Abt*» după vechia baladă englesă, culeasă la 1765 de Percy, cu titlul «*Regele Ioan și Episcopul Canterbury*», precum din comparația versurilor engleze și germane se poate vedea.

*
* *

Dar așa asemănări între lucrările poetilor de la diverse națiuni pot avea o explicațiune mai largă în lucrările folkloriștilor moderni.

Să amintim, în repede schițe, originile importante ramure de literatură, ȳisă astăȳi: folkloristică.

Folkloristica e datorită Germaniei. În luptă contra influenȳei franceze asupra literaturii germane, patriotismul erudiȳilor germani, căută în literatura populară armele de luptă contra direcȳiunii franceze și născură folkloristica¹⁾.

Fraȳii Grimm, în lucrările lor au pus bazele unei întregi școli, tinȳdend a proba că asemănările ce se găesc între poveștile populare ale diverselor națiuni Europene, provin de la comunitatea de origine.

1) În curēnd, după exemplul Germaniei, și alte țeri începură a nu mai despreȳui literatura nescrisă populară și se colectară produsele anonime ale poporului, și asupra acelor colecȳiuni se exercită critica, fie după școala fraȳilor Grimm, fie după scriitorul austriac von Hahn, ori după cel engles A. Lang.

Nu am trebuinȳă de a aminti aci diversele doctrine născute din esaminarea fondului literar popular; mă mărginesc de a spune, ca introducere la lucrarea mea, că una din țerile, carȳ după exemplul Germaniei, se interesă de literatura populară, fu și Francia. La 1807 deja, ministerul de interne Crétet, din ordinul lui Napoleon I, dă o circulară la prefecȳi, punēdu-le strania obligaȳiune, de a colecta ei de pretutindene monumentele idiomatelor populare din tot imperiul. Acelașȳ lucru proiectase să facă și comitele Salvandy, ministru al instrucȳiunii publice pe la finele domniei lui Ludovic Filip.

Incercarea lui Crétet și a lui Salvandy fu repetită în Francia

Sistema fraților Grimm, adoptată de Max Müller și de mulți alții, a fost cu deosebire dezvoltată de filologul austriac d. de Hahn, în introducțiunea la «*Poveștile Grece și albanese*»¹⁾.

Wilhelm Grimm disese, că elementele mitice, ce se află în toate poveștile populare ariene, au o origine comună.

În Septembrie 1852, de ministrul instrucțiunii publice H. Fortoul, după ordinul lui Napoleon III. Se înființă o comisiune ori «*Comité de la langue, de l'histoire et des arts de France*», care dă instrucțiuni de modul cum să se procedă, pentru a se aduna produsele anonime ale geniului popular frances. «*Monitorul universal*» din anul 1852, publică lucrările în acest sens ale lui Ampère.

Ceea-ce nu isbutiră a face nici Crétet, nici Salvandy, nici Fortoul, se realizează și încă și adă continuă a se realiza, de o pleiadă de scriitori, din toate țările Europei. Știința cea nouă, *Folkloristica*, numără astăzi nume ilustre, ca ale lui Max Müller, Benfey, Comparetti, de Gubernatis, Khöler, Gaston Paris, Bréal, d'Ancona, Ralston, Anton de Trueba, Blade, Cosquin, etc.

La noi Români, *falkloristica* cred că se nascu sub influența încercărilor din Franța ale lui Salvandy și Fortoul. Deacă cronicile noastre vechi ne amintesc despre o seamă de scrieri populare, opere ale fantasiei, nu este mai puțin adevărat, că nu mai după întoarcerea din Franța a d-lui V. Alecsandri, se începe culegerea de cântece, balade populare, etc.

Anton Pann și mai recent Ispirescu, nu mai puțin minunat contribuie la *folkloristica românească*. Această nouă ramură culturală devine importantă la noi, prin lucrările d-lor Odobescu, Hasdeu, G. D. Teodorescu, Marian, Gaster. D-lor au studiat și studiază producțiunile geniului popular : cântece, legende, basmurî, proverbe, ghicitori, cimilituri, etc, găsind, ca frații Grimm, *tema* ce aceste au comună cu producerile populare de la alte limbi.

1) Griechische und Albanesische Maerchen. Lipsca, 1864.

«Acele elemente mitice seamănă cu fragmentele unei petre prețioase zdrobită, ale căreia fragmente s'ar fi împrăștiat pe pământ în mijlocul pajiștei și a florilor: numai ochi străbătători le pot descoperi. Semnificațiunea lor e perdută de mult timp, dar este încă simțită și aceasta dă povesteii însemnătatea ei»¹⁾.

Iacob Grimm dice și el: Poveștile populare sunt ultimele ecouri ale miturilor antice... Este o eroare d'a se crede, că aceste povești s'aũ născut în cutare, seaũ în cutare loc favorizat și că de acolo, cu timpul, aũ fost duse mai departe, prin cutare, ori cutare căi»²⁾.

De aceea-și părere e Max Müller, că adecă asemănările, cari se găsesc în poveștile populare ale diverselor națiuni Europene, nu provin de la împrumuturi, saũ imitațiuni făcute de la popor la popor, ci «aparțin la perioada, care a precedat împrăștierea rasei ariene; același popor, care în emigrațiunile spre Nord și spre Sud, ducea numele soarelui și al aurorei și credința în ȳei strălu-

1) *Kinder und Hausmaerchen*. Tom. III Goettingen. 1856, pag. 409.

2) *Pentamerone*, prefață la trad. germană. Breslaũ, 1846.

ciți ai cerului, poseda în limbagiul său chiar, în fraseologia mitologică și proverbială, germeii mai mult sau mai puțin desvoltați, cari trebuia într-o zi de sigur, să dea plante identice, sau foarte asemănătoare, în toate țărâmurile și sub toate climatele¹⁾.

Teoriile fraților Grimm au aflat puternici contradicțorii. D. de Hahn le-a modificat. — Astăzi e probat, că asemănările poveștilor de la diverse popoare provin și din altă cauză decât a comunității de origine. — Se găsesc legende identice nu numai la popoarele ariene.

Va să dică și pe calea *împrumutului*, a influențelor culturale, se pot stabili similitudinele legendelor.

Din acest punct de vedere Reinh. Koehler, bibliotecarul de la Weimar, cu lucrările sale de folkloristică, a adus soluțiuni cu totul nouă și foarte prețioase²⁾.

Acest neîntrecut critic de folkloristică urmărește succesiv poveștile clasificate în tipuri, le urmărește în decursul secolelor, de la popor la popor.

Dar și cu această metodă: urmărind o po-

1) Chips from a German Workshop, tom. II, pag. 226 apud Emanuel Cosquin : *Contes populaires*. Paris.

2) Weimarer Beiträge zur Literatur und Kunst. Weimar. 1865, pag. 196

veste în trecerea ei de la rasă la rasă, de la popor la popor, tot la aceleași concluziuni, în parte ale fraților Grimm se ajunge. Plecând cu investigațiuni asupra poveștilor din diverse țări, ajungem tot în centrul Indiei.

Nu ne simțim în stare să urmărim filiațiunea poveștilor din acest volum, nici după ver-una din metodele sus amintite. Ne mărginim la lucrarea de simplu colector. Forma în care dăm povestea culeasă, bună sau rea, este lucrarea noastră, iar fondul este al poporului. Erudițiunea noastră de folklorist se va mărgini la indicarea, în note, a poveștilor similare, cari ne-ar fi cunoscute din alte limbi. Lucrarea folkloristică mai importantă s'o facă cei competenți.

Sinaia, 1891.

V. A. URECHIĂ.

I

L E G E N D E

ION ISTEȚUL

Păi, ci-că era la casarmă la Malmezon un soldat de i Țicea Ion Istețul. Nu că doară era prea isteț, ci pentru că nu era isteț de loc! Căpitanul Gloanță, la care de o vreme Ion era dat de vistavoiu 'i Țicea adese, la dânsul a-casă, cum 'i Țisese și la casarmă peste doi ani de vreme:

— Ioane, isteț, mai isteț, mă Ioane!

Recruții din fie-care contingent, tot auzind aste vorbe, creȚură că *vistavoiului* ¹⁾ căpitanului Gloanță 'i Țice: Ion Istețul, și «deșcă Istețule», aȚi și «deșcă Istețule» mâne, porecla se lipi de nume, ca mușchiul de pom și ca nevoia de om. De la o vreme și Ion însuși, când 'l întreba vreun sub-locotenent eșit prósplet ca felia de unt, din școala militară, când 'l întreba cum 'l chiamă, răspondea cu mâna la capelă, stând smirna²⁾:

1) Ordonanță, servitor militar.

2) Drept.

— Ion Istețul, să trăiți d-le sub-locotenent !

Veni acum vremea să fie liberat din oaste Ion Istețul, și se pregătea să se întoarne în satul lui, care era hât-colo, departe, în județul Râmnicul-Vâlcei, unde 'l aștepta o muieră frumoasă și tânără, că apucase a 'și pune pirostiile popei¹⁾ pe cap, înainte de ce pîrdalnicul de sort, să 'l fie chiămat la oaste doar o învia vitejia lui Ștefan cel Mare și a lui Mihaiu Viteazul... Și pe ce odor de muierușcă nimerise Ion!... Isteț nu era Ion, dar dragostea n'are ochi,... ci-că, și decî fata dascălului de la biserica din Sălcați, satul lui Ion, ca să nu mai treacă o săptămână a brânzei peste 18 ani împliniți, fără ca petela să i polească gâțele negre ca peana corbului, primi să fie nevasta lui Ion, și iacă așa: mai cu peciul²⁾ de la protopopul, pe două cărlani, mai cu ceva colaci dați la moș popa, se făcu nunta lui Ion cu Acsinia fata dascălului.

Și pe traiu, neică !

Aș ! pe traiu ! când nu ți-ai sfîrșit de crestat reboajele datoriilor către cinstita ocârmuire !... Numai ce 'l înflară pe bietul Ion de la vatra unde, într'o bună dimineață, Acsinia pusesese să

1) Cununia.

2) Bilet de cununie liberat de protopop. care lua taxă pe el.

se sfădească într'o oală, la clocot, nisce dragi de sarmăluțe cu carne de mascur, și unde mi-l duseră la comisia de recrutare și unde mi-l desbrăcară, — să nu vă fie cu bănat — golgișor, cum l'a făcut maică-sa... Și unde un domnișor cu mustățile rase, ca bobocul jumulit în apă clocotită, mi-l ciocăni și pe față și pe dos.

— Bun! strigă acest domn, par' că ar fi ales un pepene de-i copt!

Și câte-va zile după aceea Ion era la casarmă la Malmezon, în ciubote scâlciate și mari de nu-i ținea pe picioare nici cu trei rânduri de obiele și mi-l băgară pe bietul Ion în nisce pantaloni, care se pomenea la casarmă din «recrut» în «recrut» că odată avuseră și «văpușcă» roșie... De largi, nici vorbă!... două Ioni puteau să se aciuiască în cei doi craci... Iar capelă 'i cădea peste ochi... Noroc că se oprea în urechile cam răsărite ale lui Ion, că alt-fel n'ar mai fi văduț, cu el pe cap, nici 'naintea ochilor...

*

Șapte ani rămase Acsinia fără de «omul» său. Hei!... pe atuncea nu era numai trei ani slujba în oaste și cu atât mai puțin nu era pe 6 luni, cât fac acum coconașii, ca să dovedească că egalitatea înaintea legii e lucru sfânt!

Ce-a fost, a fost! acum Ion era să fie libe-

rat din oaste. Și ce vesel mai era! Întâiu pentru că avea să-și afle casa și muierea pe care de șapte ani nu le mai veduse și al doilea, pentru că avea să se întoarcă la satul lui, la Sălcați, cu 600 de leușori în pungă.

Că avea Ion muiere, o spusei mai sus.... Ș'apoi vorba cea: de muiere nu scapă nici dracul! Dar că Ion avea 600 de leușori, veți asta se cade să se lămurească, că nu-i tot atâta de ușor de a avea 600 de lei, cât de a-și lega de grumazi o belea de femei!

Écă șiretenia celor 600 de lei ai lui Ion.

*

Nu cu multe luni îndărăt, era Ion cu căpitanul Gloanță, la care era dat ca ordonanță, în Târgul-Ocnei, în Moldova.

Într'o ȕi'l chiamă *don* căpitan.

— Să duci, mă Ioane, 'i ȕice căpitanul, să duci porunca asta la vameșul din Ponorul Vulturului, din sus de Slănic....

— Am înȕeles, *don* căpitane, dar....

— Dar ce?

— Dar nu cunosc drumul prin munȕii ăia... Să trăiȕi *don* căpitane!

— Mergi și tu pe unde merg și alȕii, că vei nimeri... Nimeresc orbiȕi Suceava!

Ion luă pușca, că doar era el atât de isteȕ

ca să știe, că la munți pot să-î iasă în cale niscăi feare... și porni... Și dăi, și dăi!... Haide hai!... tot înainte... până ce ajunse la pôlele unui munte, unde calea se iezea.

Nesciind încotro să apuce, — că nu era pe acolo nici țipenie de om — Ion se tolăni pe malul Slănicului și se odihni, hăulind o doină de jale. Deodată ridicând ochii spre zarea dealului, numai ce zări un om, care mergea pe coasta dealului, cu două măgari greu încărcați.

— Unde merg alții, mergi și tu. Nimeresc orbii Suceava, a ȕis don căpitan. Se vede că pe unde merge omul ăla este drumul... Pe acolo trebuie să merg și eă, își ȕise Ion.

Și urcă nene, la deal, ca o capră, de se prăpăstuia, stârniți de picioarele lui bolovani și prundul, ca la vreme de șivoiă ! .. Haida-hai! haida-hai! Doar de-o ajunge pe omul cu ăi doi măgari încărcați.

Nici întârȕie de a da de dēnsul pe poala de din dos a dealului.

Numai, omul cu măgari, cât zări pe un soldat, cu pușca la umăr, țîșnind de după munte la câțiva pași de lângă dēnsul, lăsă măgarii încărcați și o tuli de fugă, de-a dreptul, peste ponoare și rîpi.

Nu era isteț Ion Istetul, dar auȕise el, în

Târgul-Ocnei de contrabandiști despre Ardeal. Pricepu, deci, că omul ăla era un contrabandist.

Acum, Ion merse după cei doi măgari, cari șciau mai bine decât el drumul prin poteci; și'l scoaseră măgarii tocmai la Slănic, dincoace de orî-ce vamă. Numai cum Ion n'avea de ce să ocolească vămile, el merse, cu măgarii încărcăți, până în valea Slănicului, după ce, la ponorul Vulturului, dete porunca căpitanului.

Vameșul de la Slănic, om priceput în socoteli de una ție, două mie, după ce scotoci toți desagii de pe măgarii lui Ion, în cari desagi află marfă scumpă de contrabandă, dete lui Ion partea ce i-se făcea din prinderea contrabandei. Poate că i-s'ar fi făcut lui Ion ceva mai mult de 600 lei, numai: «calul de dar nu 'l căta de muscă la măsele...» Bine și cu atâta. Că ce poftiți? Să nu se înfrupte în oala cu smântână și bietul vameș?...

Păi iacă de unde-i venise lui Ion Istețul cei 600 lei, pe cari 'i dăduse în mânilor căpitanului Gloanță să-i păstreze până la liberare.

*

Acu Ion Istețul 'și-a cumpărat haine țărănesci, că de la casarmă 'i-aŭ luat toate hainele de soldat... Ba 'i-aŭ lăsat o sdreanță de manta de la care magazinerul a tăiat toți nasturii și

care e ferfenițită mai dehaî decât drapelul regimentului. . .

Fie, că Ion e voios, că are la brâu, sub bete nouă, foaia de liberare și e gata de plecare. Nu pot dice, că nu este ceva mahnit Ion, că se desparte de *don* căpitan Gloanță, că a fost tot-d'a-una bun cu el *don* căpitan, dar bucuria covârșesce mahniciunea lui, că de! tot mai mult decât pe *don* căpitan, iubesc Ion pe Acsinia lui.

— Ei, gata de drum, Ioane? 'l întreabă *don* căpitan.

— Gata, *don* căpitane, să trăiți!

— Ioane, isteț, isteț să fii Ioane, că făr' de isteție te dai afund în lume.

— *Don* căpitane, să trăiți! . . De ce nu-mi dai acum la plecare, vre-o două, trei sfaturi bune, să mă istețesc, să mă fac și eu om!

— Să vedem. De ce o să te apuci tu, în satul tău?

— Să trăesc cum o vrea Dumnezeu, cu Acsinia și cu socru-meu.

— Socru-tău e om de omenie?

— Păi de! . . Ce să vă spui, *don* căpitane? . . Socru-meu a învățat carte, ca să se facă popă, dar când să ia potcapul, s'a răsgândit, că i-a cerut la piscupie prea mulți galbeni. . . De popit nu s'a popit dar cu gândul de popie, el se însurase cu o fată din

sat... A murit sârmana din facere, născând pe Acsinia, nevasta mea, s'avem iertăciune... Apoi tata socru nu s'a mai însurat, dar rămase în trebile bisericesci: se făcu pălămariu și cântăreț la biserica noastră, la Sfeat Ilie din Sălcuți.

— Și muiere ta trăesce pe lângă tată-său?

— Păi, așa daă cu mintea, că da.

— Ce! nu sciï unde se află muerea ta?

— Nu dăă, *don* căpitane.

— Cum se poate? Nu ți-a scris?

— Nici o dată, *don* căpitan, că de când cu purdalnicul ăla de sorț, nu mai scie biata unde am ajuns eu.

— Dar de ce nu-î scriseși tu?

-- Păi, dacă nu știu carte...

— Caporalul, măi Ioane, ți-ar fi putut scrie un răvaș, că el scie carte...

— De!... așa e *don* căpitane... da nu 'mă-a venit în gând așa ceva... că vorba dūmitale: isteț nu prea m'afăcut sfântul Dumnezeu...

— Ioane, isteț, isteț să fi... Că făr' de isteție te dai afund în lumea asta.

— Ascult, *don* capitane... Dă'mi, rogu-te, vre-o două trei sfaturi bune... Le-oiă tot dīce în mintea mea, ca Tatăl nostru, și iar

mă-or prinde bine, ca dăunăđi când 'mă-ai ăis că «orbiđ nimeresc Suceava.»

— Heđ, băete! sfaturile bune aduc bani în chimir.

— Așa e, *don* căpitane; acela ce 'mă dădu-și dăunăđi 'mă-au adus 600 leușori în pungă.

— Șciđ ce? mă Ioane; Să facem un târg. Eă 'ți-oiu da un sfat bun și tu să mi-l plătești 200 de lei, din cei 600 ce ai la mine

— Aoleo don căpitane... e cam piperat statul! 200 de lei!..

— Apoi de nu-đ fi sfătuit bine, mă Ioane, o să perđi și cei 600 de lei și cine scie? poate și viața!

— Așa ăeă!... Haide fie! dă-mi, don căpitane, sfatul și 'ți ia 200 de lei din baniđ mei.

— «Fă din drumul mare.
Noaptea, pe cărare.»

— Fă din drumu mare... N'o să uit sfatul dumitale, don căpitane... Mai dă-mi unul, don căpitane, ca să mă mă istețesc...

— Bine, dar o să coste alte două sute lei...

— Vai! ce scump e!..

— Apoi ce?... Uitat'ai că numai cu un sfat al meă, dăunăđi ai căștigat 600 de lei?

— Așa e, așa e!... Păi mai dă-mi unul și ți mai opresce alte două sute de lei dacă nu se poate mai puțin.

— Al doilea sfat e acesta: «Cată-ți de treaba ta! Nu ți băga lingura unde nu ți fierbe oala!»

— Minunat sfat, dău așa...

— Numai păcat, măi Ioane, că-ți mai lipsește tocmai al treilea sfat ca să mergi a casă liniștit. . .

— Ce nu mi-l dăruiești don capitane, ratiș, ca dimerlia a unspredece la merta?

— Ce ți oiă dăruie eu ratiș, este un cozonac minunat de la Fialcowski, să-l mănânci acasă cu nevasta și cu socru-tău și un pol pentru cheltueala drumului, dacă, bine înțeles, vei plăti cu cei două sute lei ce mai ai la mine, al treilea sfat bun ce ți-oiă da.

— Ba asta nu, don căpitane! Să rămâi cu punga goală, după ce am fost *apropetar* pe 600 de leușori!

— N'ai aușit tu, Ioane, că până 'n trei sunt lucrurile bune? S-ta Troiță, mă Ioane...

— Ba am aușit, dău!... S-ta Troiță!...

— Apoi trei sfaturi sunt mai mult ca două. . . Bani nu ți sunt de nici un folos, ție, mă Ioane... că cu isteția ta cea subțire n'o să ajungi cu ei a casă... o să ți-i fure

vre-un pungaș, o să te înșale vre-un vagabond. . . Sfaturile mele nu ți-le poate fura nimeni, nici le poți perde.

— Vezi asta-i așa pe crucea mea! — Haide fie! Dă-mi, don căpitane, sfatul cel al treilea și ți oprește ce a mai rămas din bani. . . Haide, trampa! . .

— Iacă ai treilea sfat:

«Când ai zor,
Nu pune mână pe topor,
Nici pe cuțit,
Când ești amărît!»

Na, iacă, mă Ioane, și un pol de drum și iacă și cozonacul . . . da nu cum-va să-l începi pe drum; să-l duci întreg acasă, să-l mănânci cu nevasta și cu socru-tău.

— Să trăiți! don căpitane!

— Ioane, isteț, isteț fi . . . și cale bună!

*

Ion Istețul abia pleacă de la casa căpitanului și întâlnește un chervan care mergea la bâlci, la Râmnicul-Vâlcei.

Se învoui Ion să dea un leu și să-l ia de călare, pe cărâmbii de din dărăpt. De, nu tot omul poate dispune de butcă, de o calească. . . Mai merge omul și mai așa; destul că și cruța

Ion cismele, putea el să'si mai bătogască cele părți moi de hurducăturile chervanului!

Și merse și merse chervanul! Trecu și de Pitești cei pitiți la Gura-Văii; trecu și de Curtea de Argeș... Când iată calea apucă pe dealuri mari, prin codri deși în miez de noapte.

— Fă din drumul mare,
Noapte pe cărare!

'și dîse Ion Istețul și sărind după cărâmb: — Apuc pe aci, strigă către chirigiu. Oiū aştepta chervanul în vârful dealului.

— Ești nebun, mă? strigă chirigiul; ciobanii și caprele abia se cățară pe acolo!..

— Fă din drumul mare, noaptea pe cărare! dîse în gândul său Ion, și apucă pe cărărușa ce abia să zărea la lumina lunei și a stelelor.

Și haide! haide!.. până ce răsbi, prin stânci și tufișuri în muchia dealului, de eși iar la drum. Acolo aşteptă Ion mai bine de două ceasuri, până ce auți scârțiind jalnic roțile chervanului, care se apropiă.

Dar care nu fu groaza și mirarea lui Ion, când vădu pe chirigiū cu capul spart, însângerat și pe cei două neguțători, stăpânii mărfii, bătui ca vai de ei și plini de sânge!

La întorsătura drumului, chervanul fusese înconjurat de o ceată de hoți, care prădară

pe bieții oamenii de marfă și de banii din pungă și-i bătuseră și-i stâlciseră de-î lăsaseră abia cu viață!

Ion Istețul plânse de bucurie, cugetând cu recunoștință la căpitanul său, al căruia sfat îl scăpase de soarta tovarășilor săi de drum.

De frică însă să nu pață și el mai în colo soarta celor-l-alți, — căci era noapte adâncă — cum dete de o cârciumă în cale, se pogorî și rămase de chervan, voind să poposeasca până la ȋiuă sub coperemînt de creștin.

— Toc! Toc! Toc! Bate în ușa casei și un om cu chip nu prea de doamne-ajută deschide, ținînd în mână opaet fumegător.

— Bucuroși la oaspeți? ȋice Ion cam cu jumătate de gură?

— Intră! răspunde nu prea cu bun grai, omul cu opaetul.

Ion cât văduse mutra aceluia, ar fi fost gata să nu se mai despartă de chervan, dar acesta era acu hât, departe. El intră decî în tinda casei, și din tindă în camera de la dreapta, ȋicînd în gînd «Tatăl nostru», și se aședă lângă vatra, unde cârciumarul frigia o bucată de epure.

Cât pe ce era să întrebe Ion de nu 'i e teamă cârciumarului să locuiască singur așa de departe de Râmnicul-Vâlcei, singur în mij-

locul codrilor, dar 'și aduse aminte de sfatul căpitanului: «Nu-ți băga lingura unde nu-ți fierbe oala. Catăți de treaba ta!» Ion întreabă deci numai, de nu i-se poate da ce-va de mâncat?

— Eacă, trig epurele ăsta. Veți îmbuca cu mine din el...

Când friptura fu gata, omul de gazdă puse o mesită rotundă și scundă lângă vatră, apoi merse la un colț al camerei, deschise o ușă ca de pivniță și strigă cu glas poruncitor.:

— Sue! Vino!

Ion nu era isteț, dar nici fricos nu era. Totu-și simți părul măciucă în vârful capului, auzind graiul omului către nu știu cine din pivnița de sub cameră.

— Acu-i acu!.. gândi Ion; s'aũ sfârșit de mine!..

Și mai tare spori groaza lui, când zări eșind din pivniță un schelet groaznic, acoperit cu niște sdrențe, cu ochii stinși în fundul capului, cu părul încâlcit, nepeptănat și privind la Ion cu spaimă. Era o femeie, care căuta să se învelească cât putea mai bine în zdrențele ce-i acoperea trupul, stând lângă ușa secretă pe unde se urcase în cameră.

Cât pe ce era să întrebe Ion Istețul — după ce se mai liniști — cine era acea nenorocită de femeie și de ce era ajunsă în așa ticăloasă

stare? dar 'și aminti de sfatul de al doilea al căpitanului și puse gard de tăcere împrejurul buzelor seale.

Acu gazda pofti pe Ion la masă. Se puseră să cineze: cel întâiū foarte liniștit, iar cestui din urmă bătându-i-se inima rău și amândouă tăcuți ca peșcele.

Gazda arunca din când în când bieteii femeii câte o bucătică de pâne și vre un os de ciotvertă pe care nenorocita le sfâșia cu mare poftă.

Sfârșindu-se cina, gazda se ridică, dete un ghiont scheletului de femee de o băgă iar în pivniță și închise iar ușa tainică, cu zăvorul ce avea, pe din afară. Apoi se aședă iar liniștit lângă vatră.

Iar îi veni lui Ion pe vârful limbei pofta de a întreba gazda de ce căznea atât de rău pe acea biată muieră, dar pe loc își aminti de sfatul căpitanului și și înghiți scuipatul noduri, ca să nu-i scape vorbă din gură.

Se culcă apoi și gazda și Ion.

Dar pas de închide ochii după cele ce a vădut bietul Ion!... Cât roțile de moară stătură holbați ochii lui toată noaptea, și inima lui bătea, bătea, ca frunza de plop la adierea vântului... De! nici nu șcii când o să se scoale gazda de pe laviță, unde se prefăcea, poate, că sforăia prin somn... O să chame din

pivniță cine mai știe câte scheleturi și să strângă de gât pe Ion.... Brr! Câte cruci făcu Ion în noaptea aceea, numai unul Dumnezeu știe!

Începea acum a se miji de Țiuă. Lumina zorilor se cernea cu greu roșietică prin ochiul de geam murdar, așezat în un colț al burdahanului întins pe mica cercevea a unicei ferestruice a camerei.

— Minune!.. Nu m'a omorât! își Țicea Ion, care cum prinse ochiul său deștept, de știre c'a sosit Țiua, se grăbi a se scula și a se găti de plecare.

— Cum ai petrecut noaptea? întrebă gazda.

— De minune!.. Bogdaprosti!..

— Te duci mulțumit de mine?

— Cât se poate de mulțumit... Bogdaprosti!..

— Nu Ți-s'a părut nimica.... ciudat.... în casa mea?

— Ian fugi încolo, omule!.. Ce să mi-se pară ciudat?

Gazda se aruncă asupra lui Ion....

Nu vă întristați, oameni buni... Nu spre a-l gătui se aruncă gazda pe Ion, ci spre a-l cuprinde în brațele seale, cu dragoste.

— Nu te teme omule, îi Țice gazda, cu lacrimi de bucurie. Lasă-mă să te îmbrățișez, că dumneata ești omul care 'l caut de patru

ani de ȝile, dumneata ai adus pacea în casa mea; dumneata ai mântuit două suflete!... Vrei, ȝici, să 'mi plătești pentru găzduire? O nu! nu sunt în stare să 'ți mulțumesc pentru binele ce 'mi-ai făcut!...

Graiul cârciumarului era atât de blând, că Ion Istețul se liniști și 'l lăsă să-l îmbrățișeze. Dar tot nu pricepea Ion, ori cât de isteț era, de ce atâta dragoste pe el? Cum adecă mântuise el două suflete? Dar să întrebe tot nu voi, că era sfatul al doilea al căpitanului, ca o strajă neclintită pe buzele lui.

Noroc că gazda îl domiri, povestindu-i cele ce urmează:

— Muierea mea și eu trăiam în pace și liniște, colo, la Râmnicul-Vâlcei. Numai începură a se amesteca în căsnicia noastră vecinele noastre. Cumătra Mariuța dicea *așa* de mine, cumătra Guralia șoptea *așa* de muierea mea... Aȝi una, mâne alta... 'și-a băgat dracul coada între noi, de nu mai aveam ȝi bună de traiu. Veni treaba, că nevastă'mea nu mă mai putea suferi cu vederea și într'o ȝi puseiă mâna pe un răvaș ce-î adusesese o altă cumătră, de la un pușcă'n-lună, notar de la un sat vecin... Înțeleseiă că nu era departe să'mi pue flori la ureche. Atunci, aproape turbat de mânie, am jurat la icoana Maicei Precista, să mă

răsbun de ea și să ucid pe toți cari se vor mai amesteca în trebile casei mele, până la ziua când voi da de un om al lui Dumnezeu, care să nu se amestice în trebile altuia, ci să-și caute numai de ale sale. M'am mutat în codru, aci, 'mă-am închis muiera colo în pivniță, unde stă de patru ani. . . Tot în pivniță am îngropat pe toți cei care au venit în casa mea și s'au amestecat în trebile mele. Și pe dumneata te-ași fi sugrumat și îngropat, colo, în pivniță, de te-ai fi amestecat în trebile mele, de mai fi întrebat despre lucruri ce nu te privesc !

Și pe când Ion rămăsese ca înlemnit între groaza ce 'i insufla gazda lui și între primejdia din care îl mântuise sfatul căpitanului, cârciumarul merse la gura pivniței, o deschise și cu blândă vorbă strigă :

Vino iubita mea, vino ! Că iată ești ertată ! . . s'au sfârșit necazurile teale și ale mele ! . . Sunt deslegat de jurământul ce am făcut la Maica Precista . . . Nu vei mai sta închisă în pivniță și în zdrențe învălită . . . Ne întorcem la Râmnicul-Vâlcei, în căsuța noastră. O să dau foc cocioabei ăștia blestemate !

Și arătarea eși din pivniță, plângând de bucurie, și gazda lui Ion scoasă din un sicriaș, de la capătul laviței, de sub un clit de perne

și de velințe frumoase, un rând de haine mândre, numai în bibiluri și fluturi de aur și înțoli pe biata femeie cu ele în locul zdrențelor, pe când Ion se depărta bucuros de la această casă, d'abia liniștindu-și inima și mereu gândi cu recunoștință la căpitanul Gloanță și la sfaturile lui cele bune.

Când Ion era acum în vârful unui deal, din care se vedea în vale Râmnicul-Vâlcei, în dărăptul lui zări în flăcări cărciuma cea blăstemată și un car cu boi venind în urma lui, încărcat cu toate alea ale gospodăriei și pe de-asupra biata femeie din pivniță.

*

Ion Istețul mergea, mergea... Inima lui nu mai bătea acum de groază, ci de nerăbdare că nu departe de Râmnicul-Vâlcei, se ițea, ca prin sita cea de prescuri, clopotnița satului său.

Cine nu știe ce simțiri deșteaptă în suflet vederea, după o lungă lipsire, a clopotniței locului unde te-ai născut! când auzi de departe sunetul clopotelor, sunet cu care urechea ta a fost deprinsă în copilărie, ți-se pare că auzi cea mai dumnezească muzică!

Dar nu încape vorbă de inimă albastră, într'o biată snoava ca această...

Biată omenire!... Bucuria lui Ion se schimbă

în temeri și în bănueli, numai ce zări, de departe clopotnița satului său :

— Cine-mi spune, își dicea el, cu ochii țintă la clopotniță ; cine-mi spune de mai trăește Acsinia ? Apoi de trăește, oare rămas-a ea femeie cum se cade ?

Fiere amară era inemei seale întrebarea a doua ce 'și facea.

Până ce trecu de Râmnicul-Vâlcei, unde mai nu se opri Ion, zorindu-l dorul satului său, sosi și seara. Până ajunse la jităria satului, acum era noapte bine și luna se ridica măreață și bălae pe cer în capul miriștei.

Chiar la două pași de la jitărie era casa lui Ion, seaă mai drept grăind, casa pălă-mariului bisericeii. O livedie deasă era în jurul casei. În această livedie Ion își puse în gând să se aciuească, să vadă înainte de a da cu ochii de Acsinia ce, și cum merg lucrurile pe la el a-casă !

Așa făcu. D'abia era de câte-va minute într'un aluniș des când iată se deschide ușa casei și un popă (care, la lumina lunei, i-se păru lui Ion, frumos și tânăr), eșind din casă, ȑise din pragul ușei, cu dragoste, nevastei lui Ion : « Mă întorc îndată, drăguță ! »

— Drăguță ! . . . Un popă tîner ȑice nevastei lui Ion : Drăguță ! . . .

Ion puse mâna pe cuțitul din cingătoare și cum scapără fulgerul îi scăpări prin minte să se svêrle asupra popei, să-l străpungă cu cuțitul și apoi asupra muierei seale necredincioase.

Dar Ion își aminti de sfatul căpitanului: *«La vreme de zor, nu pune mâna pe topor; nici pe cuțit, când ești amărît»*. Ion deară opri mișcarea și se hotărî, să nu facă așa ceva, să nu se răsbune decât a doua zi *fără de zor*.

Eși deci de sub tufiș, după ce se depărtă popa, și încă din bătătura casei, lângă prispă, strigă, stăpânindu-și mânia : Nevastă ! Acsinio !

Acsinia cunoscu glasul, eși repede și îmbrățișă cu multă dragoste și bucurie și cu dulci mângâeri pe Ion Istețul.

— Ce-i muierea ! gândea Ion. Ia, o pisică vicleană ! Dar și el, mai din dragoste mai din prefacere, îmbrățișă pe Acsinia.

— Frumos ! ȕice femea, frumos ! .. Șapte ani departe de mine și nu 'mă-ai scris măcar : *negri ȕi-s ochii ! ..*

Nu mai sciam de ești mort ori viũ !

— Da tu 'mă-ai scris ?

— Ce minciunos ! .. Tata 'ȕi-a trimis peste 20 de răvașe și n'ai răspuns la nici unul.

— Pentru că nu le-am primit.

— Ce ȑici? Apoi tata punea pe r v  se numele t  : Ion Dud  .

— Apoi to i m  sci  în oaste cu numele de Ion Istetul...  i unde trimetea i voi r va ul vostru?

— Scriam noi pe r va : *să se trimeată unde o fi soldatul Ion Dud  , la regimentul lui...* Da ' i-o fi foame, Ionică... Cinat-ai tu astă seară?

— Ba     nu...

Cum o veni tata o să cinăm... Că uite, clocote te mălaiul proaspăt  i galben ca aurul în ciaun...

 i a a grăind, Acsinia, cu m necele c me ei suflecate p n  în betele altitelor, întinse pe chir curat pe m su a cea rotundă  i a e   trei tac muri, linguri de tis , ca la  i de sărbătoare, cane de sticlă înflorite de la mo i...

Numai ce se deschise u a  i intră iar popa... cu pricina... C t v  u potcapiul    indu-se pe u  , Ion  i puse m na pe cuțit... Noroc că popa intră cu fa a spre Ion.

— Vai! ce era să fac, strigă Ion, l s nd să-i cadă cuțitul din m n ... E socrul me !...

Dascălul deacum  apte ani, era acum călugăr  i popă.

V  i ce bine- i prinse lui nea Ion Dud  

sfatul cel d'al treilea al căpitanului Gloanță? Deacă el, din aluniș, dădea zor la cuțit, așa-î că Ion Dudău se făcea ucigaș de socru?... - Temnița îi scia de oase!..

Mirarea popei Onufrie fu mare vedând cuțitul cădut din mânilor lui Ion, dar bietul liberat mărturisi tot gândul lui cel reu.

— Măi Ioane, ce? te credeaî tu cu panchițele alea de la București?

Și părintele îmbrățișă pe Ion și-l binecuvîntă. Iar Ion nu mai isprăvia de lăudat sfaturile căpitanului, măcar că nevasta lui dicea: «Pecat, Ionică dragă, că ne-ar fi prins bine cei 600 de leușori!... Sfaturi și dîcători învață omul de la moși și strămoși nu pe 600 lei!... Ei da poftim la masă!...»

Se puseră la masă, mămăliguța fumega ca cădelnița popei la liturghie. Popa scoase un fedeleș mândru închistruit, cel care imblasă roată la masa de la nunta Acsiniei și în care părintele acum ținea vin de cel ce pune la sfântul Potir... Atunci și Ion Dudău nu voi să rămână mai prc jos de cât socru-său. El scoase din dășagă cozonacul!..»

— Cozonacul d-lui căpitan, cinstite părinte... 'Mi-a dîs să-l aduc întreg, neatins și numai cu sfinția ta și cu Acsinia să-l mîncăm...

Cozonac boeresc, Acsinio!.. de la *Firear-al-Coțcăi*.¹⁾

Și rupse cozonacul și... o! minune! Zing! zing! zing!... Curg din cozonac unul, doi, trei, 30 de poli!.. Toți rămân încremeniți, dar Ion ce mai ochi holba!..

— Auđi, cozonac de la *Firear-al-Coțcăi*? E de la *firear al lui Dumneđeű*, cozonacul tđu, mă Ioane, țece rđuđend părintele Onufrie.

Eacă așa! Căpitanul Gloanța pusese bine cei 600 sute lei ai lui Ion, în cozonac, ca să nu îi fure cine-va, ori să-l înșele vre un pungaș...

— Să trăiască căpitanul Gloanța, țece Ion, aruncându-și căciula în înaltul podului și podidindu-l lăcrimele; când o fi vre-o bătălie mă pun în fața lui să nu-l ajungă glonțul dușmănesc!

— Omul lui Dumneđeű, căpitanul tđu, adaose părintele Onufrie, zuruind în palmă, ca un zaraf, cei 30 de napoleoni.

— Da de glonți dușmănesci!.. oftă Acsinia... Mai bine de cât gloanțe și rėsboae, mai bine să ne ferească Dumneđeű și să țină pace în lume.

Sinaia, 1887.

1) Fialcovski.

VACA BABEI FLOAREA

I.

Lăcomia pierde omenia!

Bine a ȕis Românul care a ȕis aceasta.

Iacă ce s'a întêmplat Babei Floarea și ce dovedesce temeinicia graiului românesc.

Ci-că baba Floarea, cu pêrul alb ca mița oaei albe, și fața sbîrcită ca unda suflată de vînt, iar în gură nici un dinte, se ruga lui Dumnezeu ȕi și noapte să-i dăruiască o văcuță, să-i dea lapte, că laptele e hrana bătrînețelor și a gingiilor vêdane de dinți.

Dar în loc de văcuță, n'avea baba Floarea decât o biată capră al căreia ied împărțea laptele ei cu baba.

Intr'o ȕi se scoală des de dimineață să mulgă capra, înainte de a o sloboȕila pășune,

când iacă, pășind pragul tindeii, piciorul babei dă de un mototol de borfe...

— Ce-o fi? gândi baba.

Cum era de bătrânețe încovăiată șira spinărei, de căuta mai mult spre pământ decât la ceriū, baba Floarea n'avu mult să se plece ca să vadă că nu era boccea de borfe, ci un biet copilaș lepădat de o mamă rea...

— Ei, ce te faci babo? se 'ntreba Floarea, rîdînd. Iacă! un copil îți trebuia ție!...

Numai cum avea inimă bună, baba luă pruncul în brațe și-l desmierdă ȑicînd:

— De, îi suga și tu cu iedul la capră... Ce 'mî-o mai rămîne în uger, mî-o ajunge și mie, că bătrânețile nu-î cea mare pagubă, de n'or avea cu ce să dăinuiască...

II.

— Petre! ȑice în acea vreme, Mîntuitorul Isus Hristos, din ceriuri căutînd cu privirea spre bordeiul babei Floarea; Petre! veȑi tu ce se petrece colo, în Țeara-Românescă, în Buda a pustie, unde șeade baba Floarea?...

Sf. Petru se uită prin gaura cheei raiului, ca să vadă mai bine și ca prin ochian zări pe baba Floarea ȑinînd cu drag la ȑiȑa caprei pruncul ce găsise la pragul bordeiului sîu.

— Câtă milostivire, Doamne, ȳise Sf. Petru, ȳn inima bieteȳ babe! Ea n'are pentru sine de ajuns lapte de la o capră, Ńi dă ce bruma mai are la un copilaŃ străin.

— Tot mai sunt suflete bune, pe lume, Petre. . . Bucură-te, ȳice rȳdând Mântuitorul: n'o să 'ȳi rămână raiul de tot pustiũ! Dar scȳi una, Petre? . . Se cade să răsplătim babeȳ Floarea pentru bunătatea ei de suflet. . . Haide, Petre, ȳncălȳăȳi opincile de fer Ńi să pornim iar pe lume. . .

III.

— Boc, boc! . .

Dumneȳeũ Ńi cu Sf. Petru bat cu toiagul ȳn uŃa bordeiului babeȳ Floarea. Ea vine Ńi deschide.

— BucuroŃi la oaspeȳi, mamă bătrână? ȳice Sf. Petru, intrând cu Domnul Dumneȳeũ.

— PoŃtim, cu ce-o da Dumnezeũ. . . Ca la casa ăluȳ sărac, ȳice baba ȳnchidând uŃa după ce intraseră cei doi călători.

— Apoi o da Dumneȳeũ, ȳise Mântuitorul, făcând semn lui Sf. Petru cu coada ochiului. — Dă-ne mamă ceva *lăptiŃor*, că mălaiũ avem noi ȳn traistă. . .

Baba se uȳtă pe furiŃ la copilul, care dor-

mia în copae lângă vatră și un moment pare că stătu pe gânduri. Cugetă biata bătrână : de daŭ laptele, cu ce hrănesc copilașul ? . . — Ei, dar să le daŭ partea mea, își dîse îndată Floarea, că n'oiŭ mai muri de fome până mâni. . .

Așa și făcu.

Pe când Mântuitorul gusta cu Sf. Petru laptele din strachina cea frumos smălțuită și cu linguri de lemn nouă-noulițe, baba grija de copil, că se desvelise. . .

— Petre, adevăr grăesc ție, femeea aceasta mă minunează ; ne-a dat cea de pe urmă picătură de lapte cu care avea să potolească ađi chiar foamea ei. . .

Așa șopti Mântuitorul lui Sf. Petru, apoi chiămând pe Floarea :

— Mamă bătrână, dar laptele ți-e de capră. . . Vacă n'ai ? . .

— Să am vacă ? . . Nu 'mî-a dăruit una Sf. Dumneđeŭ, măcar că mult mă rog. . . nu atâta pentru mine, cât pentru plodanul ăla sărăcuțul. . .

— Da bine Petre, dîse Mântuitorul rîdînd, ce-o fi gîndind Dumneđeŭ, de n'a auđit până astăđi rugăciunea mătușei ? . .

— Păi că n'o fi avînd numai pe baba Floarea de ascultat, sfântulețul de Dumneđeŭ,

întrerupse bătrâna aproape supărată că cine-va grăesce cu neevlavie de Dumnezeu. . .

După ce se ospătară cei doi sfinți călători, Mântuitorul ȋise lui Sf. Petru :

— Petre ian bate de trei ori cu furca aia a babei, de colo din grinda casei, bate în pripi-ciul hornului.

Cât sfârși de bătut a treia oară, numai ce, la ușa bordeiului, se auȋi mugind o vacă cu viȋel.

Baba Floarea rămase încremenită. . .

— O vacă cu viȋel, la ușa bordeiului, ju-pânilor ! . . A cui o fi oare ?

— E a dumitale, bătrâno, ȋise Mântuito-rul. . . Iacă, de acum ai lapte pentru copil și pentru bătrâneȋe *unse*.

Baba Floarea nu se putu stăpâni de a eși de dată afară, și cu inima voioasă desmerdă pe murga, care par'că cunoscea pe bătrâna de ani de ȋile, așa se bucura de a o vedea ! . .

IV.

Ei, dar cei doi călători porniră. . .

Până să-și dea seama mai bine de ferici-rea ce-ȋ venise, călătorii eșiseră și plecaseră.

Numai ce te faci cu purdalnica de fire ome-nească ? cu cât are mai mult creștinul, cu atât poftesce mai mult !

— Am o vacă, își ȋise baba Floarea. . . Adecă de ce să n'am două? Ce aũ făcut călătorii ăia pot face și eũ. Ean să ieũ și eũ furca din grindă și să bat pe pripiciul căminuluĩ.

Cât gânda așa și făcu.

Numai cât ai clipi din ochi, murga începuse a rage cumplit în bătătura bordeiuluĩ. . . Se uită Floarea pe ferestruică. . . Ce să vadă? Un lup mare cât un taur doborîse vaca și o mânca. . .

Lăcomia perde omenia!

Nu se mulțămise Floarea cu ceea ce-i dăduse Dumnezeu. A venit lupul să-i iee darul. . .

Baba se puse pe plâns, amar căindu-se. . .

V.

— Da bine, Doamne, — după ce te-ai milostivit de ai dat babeĩ o văcuță, de ce i-o luași, trămițând un lup? întrebă mahnit Sf. Petre.

— «Nemulțumitoruluĩ se iea darul», ȋice neamul românesc, cu dreptate, rĂspunse Mântuitorul. . .

Numai iată că vine iute la Mântuitorul, Sânta Maria, maica-sa și-i ȋice:

Fiule, uite colo, în bordeiul Floarei, cum

își îneacă plânsul, grijind de un copilaș. . .
Iartă-i greșeala, fiule, ca să scie omenirea, că
în casa unde găsesce milă și adăpost copilul
lepădat, nu încape jalea și sărăcia. . .

— Amin, ȕice Mântuitorul. . .

Și din acea clipeală, murga iar se arată
babei Floarea, întreagă și sănătoasă, de-și
freca biata femee, ochii și se întreba oare n'a
visat ea lupul? . .

Da să mai bată și ea cu furca în pripiciu ca
călătorul, ca să aibă și a doua vacă, ca mai ba !

Ba adecă furca o luă baba în brâu și toarsă
în și lână, de făcu țóle țincului, de nu duse
lipsă nici băiatul, nici dânsa.

— Hei, furca harnică face minuni nu nu-
mai în mânilor lui Dumneȕeșu !

Dar :

« *Lăcomia perde omenia !* »

Bușteni 1888.

POPA CARE SCIE CARTE¹⁾

I.

Păi, cucoane, ci-că era odată, în satul nostru, (care ađi îi ęic Brănișteni, da pe vremea aceea se numea Bărbescii), ci-că era odată în satul nostru un popă prea învățat, de scia toată cartea sêrbească și ce leșească și acea

¹⁾ Citim în «Românul» de la 29 Iulie, 1887:

Literatura română la Peleş. — Sâmbătă 15/27 Iulie, d. și d-na V. A. Urechia, aű avut onoarea a dejuna la Castelul Peleş. După dejun, la care luă parte d. I. C. Brătianu și doctorul în teologie d. Dulton, din Petersburg, Majestatea Sa Regina dori să asculte două din legendele culese de d. V. A. Urechia, din acele ce d-sa povestesc la seratele literare, ce dă în folosul statuei lui Miron Costin. D. Urechia citi povestea lui *Ion Isteful*, (care avu atât de mare succes la Academie și pe aiurea), cum și legenda lui *Gloanță Porcarul*, o legendă minunată, comună — negreșit cu variante, — la mai toate popoarele ariene. În limba germană ea a fost dată în versuri de către Bürger; în limba spaniolă ea a fost culeasă de către folcloristul Trueba; în limba francesă aű dat de ea folcloriștii ca Paul Sebillot, Francisc Bladé, Cosquin.

Minunate sunt apropierea aceste ale literaturii orale ale po-

letinească și citea psaltirea ca tatăl nostru, de mersese faima învățătorei lui, la răsărit și la sfințit de soare, la miadă-noapte și la miadă-zi.

Tot satul, de la Șoltuzul¹⁾ Vrajbă, până la nea Sucilă, cel mai tânăr din cei 12 pârgari, 'și lua de departe căciula și se ferea în lături în calea lui, mai dehai de ar fi fost jupân Pârcălabul... Ba ce!... Păi ci-că venia lumea după lume să asculte graiul cu miez al popei și să primească de la el sfat de pês și la nevoie.

Numai Badea Gloanță, porcarul satului, nu era de părerea lumei întregi despre învățătura părintelui Onofrei — că așa era numele din botez al popei.

poarelor : acestea probează odată mai mult, cât ar trebui popoarele să trăiască între ele ca nisce adevărați frați.

Majestatea sa Regina a ascultat, ni-se spune, cu multă plăcere legenda originală a lui Ion Istețul și a fost foarte mulțămită, amintindu-și frumoasele versuri ale legendei germane, să o afle reprodusă în povestea lui Moș Dudău, din satul Bărbesci, a lui Miron Costin.

D. Urechiă a arătat Majestății Sale *maquettele* statuei lui Miron Costin și Majestatea Sa a bine voit a provoca scurte amintiri din viața nemuritorului cronicar.

Această serată literară s'a prelungit mai multe ore, grație interesului cu care glorioasa noastră Suverană și poetă, ascultă, tot ce se referă la limba și istoria națiunii române!

¹⁾ *Șoltuzul* orî județul, ceea ce este ađi primarul, Pârgari sunt actualii Consilieri comunali.

— Ași! învățat!... dicea Badea Gloanță, trăgând cu ghioaga lui dungă în colbul din drum, unde întâlnea oameni din sat, ducând porcii la pășune. — Ași! învățat!... Ean tăceți, oameni buni!... Cartea popei e subțire de tot!... Ean învârtesc, jupân Vrajbă Șoltuze, tăciunile ăsta aproape stins, nu mai cu o schintee de foc în vârf... ean învârtesc-l răpede în cerc... Vedeți, oameni buni, ce roată de foc face schinteea? N'ați dice că are în mână un cogemite soare?

O biată schintee e și învățătura popei, dar așa o învârtesc de cu meșteșug la vederea satului, de vi-se pare soare mare și luminos!... Nu jupâne pângare, nu este învățat popa Onofrei, ci mare pișicher!...

Vorbele lui Gloanță nu schimbaă cursul gândului obștesc, că așa-i omenirea, cocoane : când apucă într'o parte, geaba-i puî stavilă, că ea, ca și puhoiul nețermurit, să răpede la vale nepotolit. Ba încă Gloanță era luat la ochi răi, nu numai de părintele Onofrei, dar și de tot satul... Șoltuzul chiar, îi tot subția simbria ce-i plătea satul pe fie-care an, pe măsura în care Gloanță subția, cu vorba lui, cartea popei.

Iar pângarii, frați de cruce cu popa, alegeau

pentru Gloanță, opincile de San-Medru¹⁾ și San-George, tot putrede, de rămânea porcarul pâna la săptămâna numai cu tălpăloagele de la măsă... Pă-i așa-i dacă te pui în poară cu domniile!... Vai de Badea Gloanță!.. De ȃile rele, de păsurî și de lipse, el ajunse slab și deșirat și galben, ca cocianul de cucută în toamnă; iar părintele Onofrei, tot mai rotofeiū de nu-și mai încăpea în pele!.. Pălămariul chiar, puneă prinsoare că de o mai merge burta părintelui tot înfoindu-se, încă o iarnă și o primă-vară, apoi n'o să mai poată eși cu cădelnița prin derele mici, la leturghie. Până și părintele Onofrei se speriasă și creȃnd că'i vina colivei și a colacilor unși cu miere și încrestați cu miez de nucă nouă, nici mai puneă gura pe așa ceva... Dar burta tot în spor mērgēa 'nainte... Hei! traiul ticnit, lauda lumei, mulțămirea sufletească te îngrașă mai dehai decăt coliva și colacii.

II.

Faima învățătorei părintelui Onofrei trecu de jităria satului, și din om în om, ea strē-

¹⁾ Sântul Dumitru.

bătu până la Suceava și de la Suceava răsbi până la urechile lui Ștefan Vodă.

— Măi, ce-î de popa de la Bărbesci, ȕise într'o ȕi la divan Ștefan Vodă, că i-se închină lumea ca la popa cel mai cărturar... O să mă duc într'o ȕi la Bărbesci să-l vȕd și eȕ...

Și iată, mări, că sosi ȕiua acea, când trebile țerei duseră pe Ștefan Vodă la Roman... Și cum Bărbescii sunt ca de o svârlitura de praștie din Roman, numai ce dete lui Vodă în gând să meargă într'o seară la Bărbesci, să afle de părintele Onofrei cel vestit de carte multă.

Încălecă Măria Să Vodă pe calul lui cel alb de ȕi-se părea când 'l vedeai, că-î un archangel călare și făr' de alaiȕ, numai cu doi, trei slujbași merse la Bărbesci.

Dar pasă-mi-te și aflase Șoltuzul Vrajbă, că o să vie la Bărbesci Vodă și așa chitia el, că la dȕnsul drept o să tragă Ștefan Vodă. Numai Vodă trase drept la părintele Onofrei. Geaba Șoltuzul așternuse velinȕe vȕrgate ca ogoarele de toamnă, de-alungul bătăturei casei, pe prispe și în cămȕri; geaba adusese de la mȕnăstire, Divan de mȕtase ca să se odihnească pe el Măria sa Vodă...

Buciumele ȕiceau pe întrecute cu viorele

în chiotoarea bătătorei, lângă pârliaz și din colibele de scânduri nouă, cu miros de brad se urca la înaltul ceriului fumul focurilor, unde jupâneasa lui Vrajbă, fetele lui, nepoatele și vecinele cu mânecile suflecate până la gâtă, învârtea, unele frigări cu berbeci, de se rumenea la dogoarea jarului, și altele priveghiau în cuptoare malaiul întins pe frunze de nucă verde, crescând ca gogoasa aurită, pe când argații întorceau, hăulind o doină; la teascul din care curgea, împrăștiind moale miresme, uleiul de semințe proaspete, pentru pregătit bucatele lui Vodă. Toate erau gata de bună primire a Domnului la casa lui Vrajbă, dar Vodă dispuse Șoltuzului: *«Nu numai cu pâine trăiesce omul, ci și cu tot cuvântul ce ese din gura lui Dumnezeu»*. Du-mă jupâne Șoltuze, la gazdă la părintele Onofrei, că nesecat isvor curge acolo, de sfat bun și de grai domirit...

III.

Să nu mai lungesc vorba, boerule, că vorba lungă, săracie în pungă... Cât vădu Măria Sa Vodă pe părintele Onofrei și cât din buzele lui răsună la auzul lui Vodă grai

românesc, nici că mai îi trebui lui Ștefan Vodă să stea cu popa la sfat, până ce să se urce cloșca, cu pui pe ceriū, cale de mai multe suliți, că-mi scia Vodă pe popă din fir-a-pěr. Cu mehenchiul minței seale împărătesci probă de ajuns și de rămas făcuse Vodă de învățătura popei... Atunci Vodă, care nu iubea minciuna și era mare dușman al faimei celei neîntemeiate, se hotărî să deștepte satul din înșelăciune, ce ȑic: satul? lumea întreagă!

— Părinte Onofrei, ȑise Ștefan Vodă, când fu gata de plecare. Lumea se închină sfinției tale ca la cel mai învățat preot. În Moldova întreagă, faima învățătorei sfinției tale se luptă să întunece și pe a Episcopilor și pe a Inalt Prea Sfințitului Mitropolit.

Pentru ca și eū ca toată țeara, să-mi plec cu umilință capul înaintea sfinției tale, m'am hotărît să pun la încercare adêncimea minței și înălțimea gândului sfinției tale. Trei întrebări o să-ți pun, cinstite părinte, și nu îndată, ci în vade de una lună de ȑile aștept să'mi răspunȑi la aceste trei întrebări. Aȑi este 15 Florar, la 15 Cireșar vei veni la Roman. Acolo voi fi eū și tot Divanul țerei, la Episcopie. Vino, atunci, intră în Divan,

la soarele a Chindie... Deacă răspunđi bine la o întrebare numai, nu-i fi spânzurat de gâde, ci tăiat. . . Deacă la două întrebări răspunđi bine, armaşul mare te va ucide cu chiar buzduganul domnesc. Deacă răspunđi cum se cade la tustrele întrebările mele te fac Episcop de Rădăuţi. . . Nu-mi place faima altoită în crengile stufoase a pomului minciunei ! . .

— Ascult, Măria Ta, ڇise popa galben ca tuiorul de borangic şi tremurând ca para făcliei de la toiagul mortului, când e dus la groapă, pe ڇi de vânt.

— Eacă întrebările, părinte Onofrei :

Voiŭ să sciŭ întâiŭ, cât preţuesc eŭ ? Imbunătorii din jurul scaunului domnesc 'mi ڇic că *n'am preţ*. . .

Ce cređi d-ta părinte ?

Al doilea voiŭ să sciŭ, de oare-ce Dumnezeu a pus spată oţelită în mâna mea, la care neamurile vecine se închină, în cât timp puterea-şi eŭ ajunge de la un capăt la altul al umei ?

Şi al treilea, 'mi vei spune, care e gândul în care sunt greşit ? În breasla linguşitorilor din Divan nu pot găsi răspuns la așa întrebare. Un preot cu mintea luminată de învă-

țatură, cum ȑice lumea că ești sfinția ta, va găsi răspuns bun cu mare înlesnire.

Așa dar, la 15 Cireșar, când soarele o fi a chindie. . . la Roman, la Divan ! . . Răspunsuri bune ca de la un om de carte aștept. Episcop de Rădăuți, orî spânzurat, saũ tăiat. . . de nu buzdugănit !

Am ȑis ! . .

— Dar, Măria Ta !

— Am ȑis ! strigă Ștefan Vodă încăle- când cu curtenii săi și plecând îndărăt spre Roman.

IV.

Eh ! cu Ștefan Vodă nu era de glumă. . . Deacă el adesea vărsa sânge omenesc pen- tru o greșeală de nimica, cum era să rămăe bietului popa Onofrei, vr'o rază de nădejde, că la 15 Cireșar, Vodă l'o ierta, deacă chiar nu va da în Divan răspunsuri bune la într- bările lui ? La mare grijă intră părintele Onofrei, din acel minut. . . Nu i-se mai alegea nici de mâncare, nici de odihnă, cu cât o ȑi se îngrămădea asupra alteia, ca valurile la mare.

— Să vedeți, oameni buni, ȑicea porcarul către sătenî, privind cum popa slăbia pe toată ȑiua, de grijă ; să vedeți, că n'o să

scie da răspunsurile așteptate de Măria Sa Vodă. . . Nu vă spuneam eu că-i subțire tare cartea popei?

Și cum se întâmplă la omenirea întreagă, cu cât preotul Onofrei slăbia de grijă, cu atât să îngrășa protivnicul său, Gloanță, de mulțămire sufletească, că o să iasă mintea lui mai la lumină decât a lui Onofrei.

Numai două zile mai era acum până la 15 Cireșar și părintele Onofrei nu dăduse de nici un răspuns de Doamne-ajută! Și să nu cugeți, boerule, că bietul popă nu se făcuse luntre și punte, doar o da de unul. . . Cercase doar el și la psaltire: o deschisese până în trei ori pe sântul pristol, cu ochii închiși, la întâmplare, boscorodind de 100 ori: Doamne miluesce! Dar ce se vedeți? pe fața psaltirei deschise, la dreapta, bietul popă citea tot osânda lui.

Ce mai chibzui sântul părinte? El înșiră pe sânta masă toate cărțile bisericesci și apoi cu epatrafirul pe cap, se învârti de trei ori în jurul jertvelnicului și apoi, pe dibuitele, puse mâna pe cartea ce nemeri. Era evanghelia. Dă patrafirul de pe ochi, citește:

«Fericiți cei săraci cu duhul, că acelora

este împărăția cerurilor», dicea evanghelia pe fața dreaptă, la locul deschis.

— Va se dică numai în cer este scăparea mea! oftă părintele Onofrei.

V.

În ziua de 14 Cireșar, era părintele Onofrei tot atât de aproape de a fi găsit răspunsurile căutate, cât e aproape turcul de sfânta împărtășenie...

Ți era dău milă, să întâlnești pe bietul preot, slab și deșirat de-i cădea potcapul până peste urechi și antereul bălăbănea pe trupul lui, ca știuletele de porumb singur într'un hambar pustiū, căutătura bietului preot era păinginită de veghiere și pășia gânditor, ca luna singuratecă prin bălțile Bugeacului

— De ce nu te întrebi, cinstite părinte, și cu Gloanță Porcarul, îi dăse Vrajbă Șoltuzul, întâlnindu-l în dimineața zilei de 14 Cireșar, și făcându-i-se milă de popă, care i-se păru ca un mort, de pe fața căruia s'a luat giulgiul. Întreabă te dău cu Gloanță, că vorba cea: *nică nu scii din ce tufă țîșnesce epurile!* ..

— Să mă întreb eu cu gugumanul acela, eu?! răspunse măreț părintele Onofrei, care

nici mort nu vrea să se dea rămas din carte, de un porcar.

Numai, după ce Șoltuzul se depărtă, ce gândi popa? «Mă părinte Onofrei, adecă de ce nu cerci, dacă până și Șoltuzul te îndeamnă? . . . Badea Gloanță porcarul e om nevoieș. . . Câți-va zloți tătăresci, vre-un boboc de miere, câte-va părechii de opinci moi, argășite la Suceava, l'or face să nu mai spună la nime că Ți-am cerut eu sfat, lui, un porcar fără' de învățătură. . . Păi ce. . . *«Dă din mâni Petre, că te îneci»*, a strigat mântuitorul unui cogemite Apostol. . . Ean să mai cerc și cu Gloanță. «Păstorii ăștia, hăulind toată ziua a lene, prin munți și poene se istețesc mult și se gândesc la multe, de care noi cărturarii n'avem nici bănuială. . . Ci hai, mă părinte, la nea Gloanță! . . .»

VI.

— Toată lumea spune, mă Gloanță, că ești un nătărău, Ți-ce părintele Onofrei, găsind pe porcar pe priporul unui deal coperit de stejari bătrâni, de sub cari turma lui de porci ronțaia cu nesațiu ghinda cădută de cu toamnă. Toți din sat te socotesc, nea Gloanță, de om prost numai eu, nu.

Aşa diceam eă, eră seara, lui jupân Sucilă pârgarul :

«Vrei să 'ți dovedesc jupâne pârgare, că rău și făr' de cale a-ți tot subțiat simbria lui Gloanță, că el nu e om prost, ci om de sfat ales ? . . Uite, d-ta și cu tot sfatul, credeți, că numai eă am să sciă da răspunsuri la întrebările cele trei ale lui Vodă, da ean să auziți pe badea Gloanță, să vedeți ce minunat ar sci și el răspunde. . . «Așa e, fiule Gloanță, că ai sci ce să spuă lui Măria Sa Vodă, dacă te-ar întreba : cât prețuesce el ? În cât timp va ocoli el lumea cu sabia lui vitează și care-l gândul lui cel greșit ? »

Aș! 'ți-ai găsit să înșele părintele Onofrei pe nea Gloanță cu șosele, cu momene de soiul acesta ! . . Nică pe vorbă de clacă, nică pe zloți tătăresci, nică pe dece vedre de miere, nică pe 12 părechă de opinci moi argăsite la Suceava, nu se primi, Gloanță să dea părintelui Onofrei sfatul ce âmbă să-i smulgă. . .

— Scii una părinte ? Ce măi la deal la vale. . . Dă-mă antereul, giubeaua și potcapul sfinției tale să-le îmbrac eă. . . și-așa nu-ți măi vin, că ai slăbit de nevoe, ai ajuns ca resteul la alun. . . Îmbracă-te cu țăarii și cu sucmanul meă. . . Ține-mă locul cole, la

turmă. . . Voiū merge eū în locul sfinției tale la Roman și voiū da eū răspunsuri lui Vodă, de nu 'i-or plăcea, pe mine m'o spânzura, orī m'o tăia, orī m'o buzdugāni. . .

Ce gāndi popa? — Mē părinte Onofrei! mai bine o ȕi porcar tologit pe pajiște, decât un leș de popă, putredind de aleluia sub pajiște!

— Haide, trampa cu hainele, mē Gloanță. . . Nu că mē tem eū de a merge la Divan, singur, dar am făcut mă Gloanță un buboū la moalele spetelor de nu pot încăleca trestinul, să merg la Roman. Du-te, d-ta. . . bade Gloanță și noroc bun!

— După ce oiū trece hopul, adaugă popa între dinți, 'mī iaū eū iar hainele și Onofrei tot la altar, poate și episcop la Rădăuți, iar nea Gloanță tot cu ghioaga după porciī satului! . .

— Ci haide, trampa fiule! . .

Hainele popei de pe când era el rotofei, venia acum leite lui nea Gloanță și ițarii și sucmanul acestuia, cari nici mai le putea îmbrăca de multe ȕile Gloanță, că nu-l mai încăpea, se potriveaū popei ca teaca la cuțit.

VII.

Sosi acum 15 Cireșar, Ștefan Vodă adunase Divanul în casa cea mare de oaspeți a Vlădicăi din Roman.

Vodă stătea măreț în fundul camerei, încunjurat la dreapta și la stânga, de sfetnici, ca Dumneșeu la judecata cea de pe urmă. Divaniști cu toiage de aur, de argint, vârgate cu roș și cu toate fețele curcubeului, care'și la locul lui, 'și dădea sfatul în trebile țerei, când iată, la soarele a chindie, se deschise ușa divanului și intră un preot.

— Popa Onofrei! țise cu mirare Ștefan Vodă, care puțin aștepta să vie acesta la diua hotărîță, cu răspunsurile, după ce-l simțise Vodă cât e de sêrac la carte.

— Părintele Onofrei! murmură sfetnicii, cari acum sciaū și ei șiretenia lucrului.

— Bine-ai venit la noi, părinte Onofrei, adaose Ștefan Vodă. . . Bre! da ce schimbat mai ești la față!

— Hei! Măria Ta, grija schimbă fața omului. . .

— Așa este, Măria Ta, țise marele logofet, grija te îmbătrânesce și te pocesce mai iute decât vremea.

— Ei, ce răspunsuri ne aduci, părinte Onofrei, întreabă Vodă.

— Măria Ta ai ȑis: «popă, să'mi spui cât prețuesc eă?»

— Așa e... și ce'mi răspunȑi, că uite, Dumnealor, boerii Domnesci, 'mi ȑic mereă, că eă sunt făr' de preț!

— Păi, așa socotesc eă, că boerii se înșală, să am ertăciune dela Măriile Lor, se înșală din dragostea cea mare ce aă către Măria Ta Doamne. Eă pe Măria Ta, nu daă mai mult de cât 29 de arginȑi...

— Cum așa? exclamă marele Logofăt îngrozit...

— Deacă Măntuitorul și Domnul nostru Isus Christos a fost prețuit în 30 de arginȑi, apoi Măria Ta nu-ȑ crede doară, că-ȑ fi făcând mai mult de cât 29...

— Minunat! strigară într'un glas Divaniștii.

Ce să mai ȑică alta și Vodă, când sfatul întreg se minuna de răspunsul popei?

— Bine părinte Onofrei, de spânzurătoarea mișlească ai scăpat... Acum la a doua întrebare.

— Măriȑi boeri d-voastră, ȑice Gloanȑă către sfetnici, aă nu e adevărat că Măria Sa

Vodă e soarele Moldovei? Nu i ȕiceȕi Măriile d-voastre cu acest nume de: Soare?

— Aşa e! aşa e! . . strigară pe întrecutele boerii.

— Păi dacă aşa e, urmează Gloanȕă, lui Măria Sa Vodă, Soare, ca să înconjure lumea îi trebuie 24 de ceasuri, că atâta pune soarele de se face ȕi şi noapte. . .

Mă rog cearcă-te să arăȕi Divanului, că a minȕit când a chemat pe Vodă *soare*! . . Răsună deci bolta casei de: Aşa e!! al boerilor mari şi mici şi a curȕei mai mărunte. . .

— Da eũ nu sunt soare! cercă să ȕică Vodă. . .

Numai ce să mai ȕică Vodă, deacă tot Divanul într'o gură strigă şi lăudă răspunsul isteȕ a lui Gloanȕă.

— Fie, părinte Onofrei. . . Când îi ȕic treii că. . . esci cu chef, te du şi te culcă. . . necum când o ȕeară întreagă te chiamă *soarele* ei! Fie, sunt *soare*, deacă vė încălȕiȕi pe lângă mine. . . Dar deacă, cinstite părinte, te-ai învrednicit cu acest răspuns a nu fi decât buzdugănit cu buzduganul meũ, ean să'ȕi vedem şi al treilea răspuns.

— Ai întreat, Măria Tă, care-i gândul

greșit al Măriei Tale. — Păi, Mărite Doamne, chiar acum te înșeli în ceia ce gândesci. . .

— A pătit'o, murmurară boerii.

— Cum așa? strigă Vodă, iute cum era, de se cutremură Divanul.

— Gândul lui Măria Sa Vodă nici o dată nu-i greșit, Părinte, ȕice Vornicul de țeara de sus, cel mai lingușitor dintre sfetnici.

— Ba greșesce, jupân Vornice, că și Vodă e om! răspunde fără sfială Gloanță. Măria Sa crede acum că grăesce cu popa Onofrei de la Bărbesci. . .

— Ei și? strigă Vodă.

— Păi nu cu popa Onofrei stă de vorbă Măria Sa Vodă, ci cu. . .

— Ci cu porcarul Gloanță, strigă din ușa Divanului, Șoltuzul Vrajbă, intrând iute. Da, Măria Ta. . . e Gloanță porcarul, îmbrăcat în haina popei, ca să-l scape de moarte. . . Popa Onofrei s'a îmbrăcat și el în hainele lui Gloanță de porcar și păzesce în locul lui turma de porci în ștejărisce.

— Gloanță porcarul? strigă Ștefan Vodă de se sgudue iarăși Divanul. Măi nene, n'ai ghicit al treilea răspuns. . . Că eă nu ȕu un porcar grăit-am acum ci cu. . . Ci cu *Prea Sfințitul Episcop de Rădăuți*! . . Cine, boiari

d-voastră, se cade să fie păstor al țerei, de nu va fi omul cu mintea isteață, și cu sfatul neîntrecut? Onofrei păstor rămâne, dar nu la turma de oameni, ci la acea unde 'și a aflat scăparea vieței. . . Acolo să-l lași, jupân Vrajbă, auđitu-m'ai? Ia loc la dreapta Mitropolitului, Prea Sfinte părinte Gelasie, Episcoape de Rădăuți, adauge Vodă, luând de mână pe Gloanță, porcarul de odinioară și punându-l pe scaunul de Vlădică, în strigările de bucurie și de minunare ale tuturor. . .

Bietul Gloanță, — părintele Gelasie — plângea și rîdea. . . Nu mai scia inima omului cum să grăiască, cu ris ori cu plâns? când o podidesce neașteptata fericire.

Și eacă, ȃice moș Dudău terminând, și eacă cum se aleg păstorii sufletesci ai neamului românesc. . .

— Vrei să ȃici, moșule: cum se alegeau odinioară? . .

— Dar ce-a fost poate se mai fie!

— Să te auȃă Dumneȃeă moșule. . . Nu-mai eă nu cred în povești, deși mă'nebunesc după ele, să-le ascult.

FIȚI UNIȚI ȘI VEȚI AVEA ORI-CE VEȚI CERE!

De la Pasci până la Duminica cea mare, nu căduse boabă de ploaie pe țărina prăfuită. Pământul se căscase de uscăciune, cât gura bețivului pe cepul antalului, și holdele abia răsărite, se chirceaă și se gălbeneaă ca fata nemăritată.

— Vai! de noi, jupân județ... Ce ne facem de o mai ține seceta asta numai o săptămână, diceau sătenii din Gura-Văiei așteptând ca stăpânirea — Județul și cei doispre-dece pârgari ai satului — să deschidă ei, *după datoria lor*, șghiaburile lăcătuite ale ceriului, doar o ploua și s'o răcori pământul însătoșat.

— Auđi colo!... de geaba este Giudeț?... Numai așa de florile mărului i'am dat noi toiagul mândru împistrit a mână!... Ce fac,

mă rog și cei 12 pârgari? Barem să ne dea ploaie la vreme!...

Că, dreptul lui Dumnezeu, nu hăuliau de a cască-gura neci dormeau, neci bietul Județ, neci cei 12 pârgari!... Făcuseră ei tot ce le stătuse în putere: alergaseră tocma la curtea de Argeș, unde trăia baba Moaca, cea care pentru plată de două ughi¹⁾ pe an, aprinde lumânările de ceară la felinarele din mijlocul crucilor de lemn, de la mormintele din țințirumul mănăstirei, și le cădelniță cu smirnă și tămâie, la serbători împărătești, baba Moaca, cea care face prescurile de St. potir și încheagă boabele de grâu la colivă, cu miere mirositoare și cu miez pisat de nucă, alb ca fulgii de zăpadă

— Mamă Moacă, ce ne facem?... Nu plouă... Țerina-i arsă ca inima nevoiașului după ceas de bucurie...

— Păi, jupân Județe, să deslegăm norii... 'I-aŭ legat dușmanii... că are bietul român dușmani, cum are umbră bradul cel 'nalt...

— Desleagă-i, desleagă-i, mamă Moacă. 'Ți-om da de fie-care om din Gura-Văiei,

¹⁾ Galbeni.

câte un căuș de grâu cu chipul lui Christos și câte un fuior de cânepă melițată. . .

Mama Moaca boscorodi ce boscorodi în limba duhurilor, cu fața la răsărit; scuipe la spate, amenință cu cuțitul, — ce luă din carâmbii cismelor lui jupân Vrajbă Județul, — la dreapta și la stânga, până'n trei orî, apoi scoase o ulcioară cu un pământuf de busuioc mănunchiat prin o sdreanță de preșură cu fluturii de aur, din sicriașul peste care erau clădite până'n grințile podului perne și velințe vërgate ca ogoarele toamna. . .

— E untură de șearpe ucis de fată mare, jupân Județe.

Și eșind cu Județul în bătătura bordeiului, unse cuțitul boscorodind toate alea pe graiū de duhuri negre și numai ce, făcënd trei tërcoale prin bătătură, din ce în ce mai larg tërcolul, cum se măresc rotogoalele ce face unda, în care ai asvêrlit o piatră, înfipse cuțitul în mijlocul bătătorei, în dreptul unui nouraș, stingheriū pe ceriū ca sihastrul de la Priporul Vulturului și gălbui ca tuleile de boboc. . .

— Stăi! . .

«Norule, norașule !
«Împle-ne făgașele,
«Mai înflă pâraele,
«Și 'nverdesce holdele. . .»

Da norașul își căta de drum, ca banul singuratec din punga celui sărac, necum să se mai închege nor de nor, ca ban lângă ban în haznaoa bogatului. . .

Și mi-te în trei zile de post: Lunea, Mercuria și Vinerea, mama Moaca legă nourul cu cuțitul, dar tot nu slobozi cerul nemilos-tiv măcar roua dimineții pe holdele ofilite.

— Păi cum să ploaie, jupân Vrajbă? . . Nu isbutirăm, că s'aũ lăsat vr'o fată din Gura-Văiei s'o sărute flacău în zi de Sânta Vinere ! . .

Fie și așa ! . . Numai ce mai rămâne de făcut? Vreme de răbdare nu mai este, că așa-și satul se aduna la pîrleazul bisericeii, și se sfătuia, îndârjit de moș Sucilă, biv¹⁾-județ, să schimbe de la cârma satului pe Vrajbă și pe cei 12 pîrgari, că de când ei țin pecetea Gura-Văiei, merge rău, rău de tot ! . .

1) Ex.

Ce mai la deal la vale! . . Nu mai pupă jupân Vrajbă el ântêiū mâna popei. Dum-nică, la anaforă, deacă numai trei ȝile încă n'o ploua!

Desnădăjduit, rău probozit de muierea lui, care o apuca *«ducă-se pe pustîr»* numai cât gândia că o să-i taie drumul și să-i treacă înainte altă muiere, a noului Județ, și la bise-rică și la șeȝătoare, — bietul jupân Vrajbă merge la părintele Onufrie, archimandritul de la mănăstirea din Curtea de Argeș.

— Părinte sfinte, blagoslovesce! . . Ce ne facem? Nu plouă. . . Holdele se prapădesc. . . Satul fierbe a răsvrătire. . . E rău de mine și de cei 12 pângari, de nu ne mântuesci cu sfintele rugăciuni. . . Ean mai citesce vr'o molitvă la lacra sfinte; mai scoate prin ogoarele jalnice ale sfinte icoane, doar s'o milostivi Dumnezeu! . .

Ce gândi părintele Onufrie? Cât ai clipi din ochi el 'și plimbă căutătura pe largul ceriului ș'apoî la borcanul de la fereastră, în care ținea un brotăcel verde. . . Pe ceriū nici firicel de nor. . . și brotăcelul găfâia cu botul căscat după ploae. . . Nici un semn de ploaie nu dădeaū nici cocoșii din bătătură,

nicî pisica nu-și lîngea blana... Pace! nădejde nu i de bură, măcar cât păcat la inima Fecioarei...

— De oiū scoate icoanele, gîndi șiretul popă, și n'o ploua, ales de-oiū scoate sfînta lacră, — cine mai aduce prinoase la biserică? S'a înțercat cu acastistele și cu sārindarele!

Și popa, viclean ca o vulpe, rēspunde lui jupân Vrajbă: Ađi e Joi... Vîno Duminecă cu tot satul la mănăstire, să mă înțeleg eū cu sătenii... Vor ei ploaie cu clăbuci, orî numai o bură ca prin sita de prescure? Voiū cere la Dumneđeū și la sfintele moaște ce or pofti... Și le-o da Dumneđeū și sfintele moaște după pofta inimei lor pravoslavnice.

*

Dumineca următoare, în faptul ȡilei, intra în curtea mănăstirei satul întreg de la Gura-Văiei. Bētrāni, tineri, femei, fete, copii veneaū, toȡi cu toȡi, cu Judeȡul și pārgarii pāșind în frunte, cu toiagele lor māndre. Iar paracliserul toca-toca în turnul mănăstirei, după poartă, mai cu marafet decāt în alte ȡile... Pāi ce... Biserica are să fie plină de oa-

meni și discul o să se umple de lescăi și de potronici, de împărțit cu popa Onufrie și cu diaconul Macovei. Ce să vă mai spun? Abia era soarele ridicat de două sulii de la sprânceană ogoarelor, despre Răsărit, și biserica era plină de oameni ca un cuib de lăstuni. Nici afară din biserică, la jugul cel întipt în pământ, — jug în care Vlădica pune la ȱile de sărbătoare pe cei care nu vin trei Dumineci de-a r ndul la sf nta liturghie, — acum nu era nimeni  njugat. Num i două arge eni lipsea  de a treia oară, dar acelor  nu le duce i mila, oameni buni, că n' u ei grijă de jugul Vl dicei, că- i răsplătesc ei păcatul cu c te două purcei de c te o lună, o bani   de prune din leasa cea caldă încă,  i cu c te două-trei saci de l n  brumărie.

După ce diaconul Macovei  ise ectenia: «Să plinim rugăciunile noastre de dimineață Domnului», părintele Onufrie bine-cuvint  din dverile mari  i  ise norodului:

— Oameni buni, cre tini bine-credincio i! — A  venit la mine jup n Vrajbă Jude ul din Gura-Văiei  i 'm -  spus, că cere i ploaie, că vi s' u ofilit  arinele... Apoi eată, gata sunt eu ori  i când să scot sf nta lacră cu

moaște și sfintele icoane, să fac rugăciuni, ca Dumnezeu să deschidă șghiaburile ceriului și să se reverse mila lui pe ogoarele dumneavoastră. . . Numai vreați să știți domirul în ce zi voiți voi ploaia? . . O vreți voi mâine, Luni?

— Dumnezeu să ne ferească de ploaie, mâine Luni, cinstite părinte, strigă mai mulți oameni dintr'un colț al bisericii. . . Mâine numai să nu ploaie, c'am dat foc la cuptoarele cu oalele. . . Am perde de o plouă mâni toată munca noastră, noi olarii, de n'o mai întârșia ploaia barem o zi. . .

— Bine, oameni buni; — apoi vreți voi să ploaie Marți?

— Nu, sărutăm dreapta Cuvioșiei Tale! . . Să nu ploaie Marți că sfârșim mâine de coșit iarba, și cum atât de puțină s'aun făcut, de o mai apuca-o și ploaia, verde, neadunată, toată se topește. . . Numai până Mercuri să nu ploaie! . .

Fie, creștini blagosloviți. . . Să rugăm dar pe Dumnezeu să ne dăruiască ploaie pe ziua de Mercuri.

— Aoleu! Cinstite părinte, da ce ne facem noi fetele, de plouă Mercuri? Păi nu

scii Sfinția Ta, că Mercurea e și de târg, la Argeș? . . . Aducem de vîndare biete cîteva ouă și puî de găină, să prindem cîte-va zloți. . . Păi, ca la târg, mergem cu hainele cele mai bune. . . Așa că le perdem de ne apucă ploaie cu ele? . . . Ci lasă, Sfinte Părinte. . . lasă să ploaie Joi.

— Bine, fetelor, să ploaie Joi, deacă nu mai ȋdice nime nimica.

— Da ce sciũ fetele de nevoile oamenilor, strigă o droae de copii. . . Auđi să ploaie Joi. . . Păi, Joia ne dă drumul dascălul de la psaltire. . . Atăta și bună avem și noi într'o săptămână, să batem poarca. . . , să ne mai petrecem . . . și tocmai Joi să ploaie! . . .

— «Lăsați copiii să vie la mine» a ȋdis Mântuitorul, strigă părintele Onufrie, cu un zîmbet de șiretenie. Joia este a copiilor, oameni buni. . . Ean să ne rugăm să ploaie Vineri.

— Păi cum de nu! ștrigă din răspuseri alte glasuri. . . Vineri avem de pus temelia la biserica din Poiana Verde. . . Ce? . . . o să perim de foame noi zidarii, de hatârul plugarilor.

— De! nu vă mâniați, ȋdice popa. . . Nu voiți ploaie Vineri? Bine, fie pe ȋdiua de Sămbătă

— Da bine părinte, nu te gândești? Săm

bătă spălăm rufe. . . Două biete cămăși avem de cap. . . Deacă mâne nu este albită a doua, rămân bărbații neprimeniți, Duminecă? . . De plouă mâne, unde uscăm rufele?

— Așa, țău, adaogă și jupân Vrabjă! . . Și unde pui că Sâmbătă am de dus la Vornicia de județ și banii vineretului. . . Să mă mureze ploaia ca pe un șoarece? Om bătrân, să mă îmbolnăvesc?

— Decî, nu dați voie lui Dumnezeu, oameni buni, să ploaie decât Duminecă?

— Doamne apără, strigă într'un glas diaconul Macovei și paracliserul. Ce ne facem noi cu biserica de plouă Duminecă? Ce bruma de câștig mai ese la disc într'o cogemite mănăstire pustie?

— Bine oameni buni, creștini blagosloviți. . . n'o ploua nici Lună, nici Marți, nici Mercuri, nici Joi, nici Vineri, nici Sâmbătă, nici Duminecă. . .

Numai deacă nu vreți să ploaie, de ce faceți ȝile rele lui jupân Vrabjă Județul și celor 12 pârgari? . .

Să veniți la mine atunci să scot icoanele și sfintele moaște, când toți veți voi într'un glas să ploaie, că *«numai cei uniți pot dobândi orî-ce vor cere de la Dumnezeu!»*.

VORBA POTRIVITĂ

— Mă Ioane, ȕise, deşteptându-se din somn, cum zări, prin ochiul de geam prins în bărdăhanul ferestrei, furişându-se în bordeiŭ, lumina albă a zorilor, — mă Ioane, ȕise lelea Grapina, nevasta pârĕgarului Sucilă, din satul lui Caraiman, scoală că-i ȕiua mare, înhamă şarga la căruţă şi du sacul ăsta cu păpuşoi la moară de-l macină. Dar să nu-i dai morarului decât un pumn de fie-care dimerlie, auđitu-m'ai?

Era, boeri dumneavoastră, Ion, feciorul lelei Grapinei, vĕr primar cu Ion Isteţul, vista-voiul căpitanului Gloanţă. Adică de rubedenie, vorbă să fie, că nu era pe legătură din sânge, ci pe temelie de prostie.

Şi fiind-că lelea Grapina sciea ce odor de fecior avea, se ţinea tot pe lângă el, doar o

înhăma șarga cum se cade și n'o mai pune, ca mai alaltăieri, în locul dârlogilor, căpăstrul.

— Veđi, mă Ioane, mai ڑise lelea Grapina, când șarga fu înhămată, veđi de nu te apuca să dai mai mult morarului decât un pumn de fie-ce dimerlie. Ȑi mă, până ce-î ajunge la moară: un pumn de fie ce dimerlie, că esci uituc și 'ți-o lua morarul uium mai mare.

— Lasă, mămucă, nu uit eű. . . Oiű tot proceti pe drum ca *Tatăl nostru*, sfatul dumitale: *câte un pumn de fie-ce dimerlie*.

Lasă, mămucă, nu uit eű.

Și hi! șargo! . . Biciușca plesnesce, roțile neunse scârție și șarga care-și simți limba apăsată de fringhia ce Ion îi pusese în bot drept zăbală, porni duioasă la trepezior.

Iar Ion, ședând pe sacul cu păpușoi defecat la ședătoarea de Sân Medru, ڑicea cu atât mai cu glas slatul măseï, cu cât jalnicul scârțit al căruței îi acoperea graiul.

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie!

Câte un pumn de fie-ce dimerlie!

De abia trecuse Ion de jităria satului și intrase între lanuri, când iacă dete de nisce țeranï, cari semănaű grăű de toamnă,

— Bună dimineața, mă Ioane, îi strigă unul din sătenii.

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie, dicea mereu Ion.

— Așa, mangositule? strigă țeranul, repedându-se și apucând de dârlogi șarga, care se opri pe loc, atât doria să mai poposească. Așa! . . . Tu ne urezi să culegem numai un pumn de fie-care dimerlie? Auđi, mă Ionașcule, mă Ursule, ean ascultați, voi, auđiți ce ne pomăzuesce mangositul ăsta? . . .

Ionașcu, Ursul, lăsară de aruncat grâul în brasda neagră, cea cu puține ȑile în urmă neted peptănată de boron și de grapa de fier, și năvăliră asupra lui Ion și mi-l bat ca pe un nuc în ȑi de toamnă.

— Aoleu, oameni buni . . . De ce mă bateți? . . . Mama m'a învățat să ȑic așa.

— Să nu mai ȑici așa, prostule. Să urezi dimpotrivă oamenilor: «Ađi unul, la toamnă o mie!»

— Hi șargo!

Ridică din coadă șarga să ia putere, scutură din bot și plecă.

— Ađi unul, la toamnă o mie! ȑicea mereu Ion, în gura mare.

— Cum așa, nelegiuitule, strigă oprind iapa de dărlogi, un gligan de pălămar, care purta pe umeri un felinar mare de biserică, înaintea unui mort ce sătenii duceau la cimitir.

Căruța lui Ion se întâlnește cu mortul; Ion dase în lături, dar tot nu încetase de a striga: *Ađi unul, la toamnă o mie!*

— Cum grăesci, tu mă, întorsule de la țîța mătii? Unde a murit ađi din sat unul, la toamnă să moară o mie?

Și jap! și jap! cu felinarul sfânt peste spațele lui Ioan.

— Aoleu! jupâne dascăle, n'oi mai ȑice așa...

— Să nu mai ȑici! .. Orî ȑi: Dumneȑeu s'o ierte; să'i fie țărîna ușoară! .. și'ți fă cruce.

— Hi Șarga! Hi! .. Plist, plist! ..

Șarga porni. Ion își netezi spetele care 'l usturau, ca și când le-ar fi muiat în ardeiü pisat și porni iară strigând: Dumneȑeu s'o ierte! să'i fie țărîna ușoară! ..

Cât o fi mers Șarga, nu spune povestea, dar iată că se opri, întâmpinându-se cu o ceată de oameni, cari călări, cari pe jos, după cari venea un car cu patru boi, cu

coarnele poleite. In car, pe un clit de velințe vërgate ca toamna ogoarele, păturite pe o ladă de Brașov, mândru împodobită, ședea o fată frumoasă, cu beteală și flori pe cap și alte două fete cu cârlionți de beteală și ele la dreapta părului. In carâmbii carului era aședat un brad verde mândru împodobit cu panglici și mărgel.

Cum vedeți era o nuntă.

Da ce-î pasă lui Ion de nuntă, de oamenii cei călări, cu năfrămi și cu tulpane scrise la frânele cailor și cu fedeleșe pline de vin, fedeleșe împistrite și cu năfrămi la țurlui.

Vorniceii chiuiau și dau din pistoale; doi țigani negri ca tăciunele mi'ti trăgea isoane pe cobdă și vioară, dar Ion își căta încet de drum, trecând pe lângă nuntași și mereu strigând: «Dumnedeu s'o ierte... să'i fie țărina ușoară!»

— Ce urezi tu, neghiobule, îi strigă unul din vornice, care se brodi să treacă mai pe aproape de Ion.

— Dumnedeu s'o ierte... să'i fie țărina ușoară! strigă Ion, cugetând că pălămarul de mai adinioară îi dedese în vorbele aceste, grai de dragoste cu omenirea întreagă?

— Așa grăesci tu, măi tontule?.. Așa urăzi tu nunta și mireasa?

Și jap! și jap! cu fedeleșul plin peste cap, de cât pe ce să'l podidească sângele pre Ion pe nas și pe gură.

— Aoleu jupâne, — n'oi mai ȳice asa!..

— Să ȳici, năucule: Să trăiască mirii, să trăiască nașii!.. sporiu și berechet!

— Așa oi ȳice bădică... Slăbesce-mă din bătaie...

Și hi, șargo!.. Plist, plist!.. *Să trăiască mirii, să trăiască nașii!.. Spor și berechet!..*

Șarga când îl bătea pe Ion, auȳea pocnet de oase isbite și nu-și da seamă, cum de n'o doare pe ea?.. Se bucură biata o clipă că doară pelea se îngroșase de nu mai simȳea loviturile, dar când sfichiul biciului lui Ion o ciupi din nou pe spinare, înȳelese că dēnsa sāraca nu-și perduse de loc neplăcuta simȳtire. Hei, ce să facă? Lungi pasul, încreȳindu-și pelea spinărei, și o tuli cam la treapăt cam la goană, trecu vr'o două ponoare și un crâmpeiu de făget... Când iată sosi la pārleazul unei case de moșnean. Aci trăeșce ciașnic¹⁾ Pălămidă, care se vede că prinsese

1) Paharnic, boierie.

pre jupânița lui, Rada, stând de vorbă în miez de noapte cu un pușcă-'n-lună de diac ¹⁾ din sat, și acu mi-i trăgea jupâniței Radei o sfântuliță de bătaie, să-i descânte de cel făcut.

Da ce-i pasă lui Ion de jupânița Rada, de pelea ei. . . Numa de, Șarga mai miloasă de picioarele ei, rărise pasul și când trecu pe lângă pârliazul casei, așa-și o stinchi de tot.

— Hi Șargo, strigă încetinel Ion. . . *Să trăiască mirii, să trăiască nașii! . . Spor și berechet! . .*

— Ce ȑici, tu bețivule! strigă bărbatul încetând de a'și bate muierea, căci auȑise graiul lui Ion. Ce ȑici tu, bețivule? . . Ce ai tu să te amesteci în căsnicia oamenilor și să'ȑi baȑi joc de ei?

— Și trosc! și plosc! . . Amêndoȑi, jupân Pălămidă și jupănița Rada își uită de necazurile lor și fac necazul lui Ion, croindu-l pe spete, el cu ȑăpoiul, dânsa cu furca. . .

Aoleu! n'oi mai ȑice, oameni buni. . . Oi ȑice cum vȑ place.

— Să ȑici: așa ȑi se cade muere! . .

1) Scriitor.

— Aşa oi dice jupâne! . . Hi şargo! . . Plist, plist! . . *«Aşa ți se cade muiere!»*

De abia şargă, care ciulind mereu urechia, tot se întrebă cum de aude bătăi și ea nu le simte, de abia ajunsese la cel-alt cap al satului, unde în dreptul puțului cu cumpănă naltă se crucesc drumurile, și iată că Șarga se opresce, căci vădu calea ieșită de un car prea încărcat și resturnat. . . O muiere, care pasemite stătuse pe vârful carului, gемеа sub car, cu piciorul doară frânt, iar căraușul necăjit, amărât, fără de ajutor, când fluera de necaz, când se opintea să salte roata carului resturnat peste piciorul bieteі muierei. . .

— Aşa ți se cade muiere! — poftoria mereu Ion, nebăgând de seamă de nenorocirea bietului cărauș.

— Cum grăești tu, netrebnicule? strigă căraușul amărât. În loc să-mi dai ajutor, mă mai înjuri?

Și cum era cu o pârghie în mâna, cu care se ispitea să rădice carul, o întoarce pe spatele lui Ion.

— Aoleu! nu mă ucide! . . n'oi mai dice așa jupâne! . .

— Să nu mai ȑici. . . Când veȑi nevoia

omului, ajută-l și ți nevoieii: Arđ'o focul s'o arđă!

— Bogdaproste, badeo, de învățatură... Doar a D-tale o fi mai bună, că după urma celor-l-alte m'am ales tot cu bătaii.

Și Ion ajută pe cărăuș, de-și puse carul pe roate și muierea în car.

Așa să ți dai, măi băete, când veți nevoia: Arđ'o focul s'o arđă!

Șarga nici de astă dată nu pricepuse lovitura care pocnise la auđ... dar simți rău sfichiul biciului lui Ion, și decî porni iară...

Numai nu'și scuturase foalele, care suna a deșert, nici cât ai țiice de o mie de ori Doamne miluește și se opri Șarga speriată de o pălălaie mare, ce vedu înaintea ei. Ardea un coș la casa unui țăran și fumul eșia în valuri negre și întetite prin ursoaica coperișului.

— *Arđ'o focul s'o arđă?* striga mereu Ion după învățatura cărăușului, privind la focul care cât de cât să țișnească prin coperișul de stuf al casei.

— *Să-mi arđă focul casa?* Așa îmi doresci tu, afurisitule, strigă bietul proprietar al casei de lângă puț unde scotea apă.

Și cum era cu donița cu apă, se repede la căruța lui Ion și mi'l botează de mi'l moaie, ca pe un șoarece murat în putina cu varșă.

— Aoleu! da ce făcu!

— Să nu mai ȑici: «Arȑ'o focul» nătără-ule; când veȑi nevoia omului, ȑi: «Săriȑi oameni buni!»

De câte ori primea câte o păpară, Ion își răs buna pe biata Șarga, care simȑea câte douȑ, trei sfichiuri ardeiate de biciu, ca să pornească, ca și când biata iapă s'ar fi împotrivit la așa ceva.

Plist! Plist! Șarga scutură din spinare, după obiceiul ei, ca și când s'ar fi simȑit pișcată de un tăun, și porni. Ion striga cât îl ținea gura: *Săriȑi oameni buni!*

Cât merse Șarga pe cale pustie, numai cioarele se sburătăciau, speriate de strigătele lui Ion, dar iată că acum căruța intră într'un sat mare.

— Săriȑi oameni buni! . . Săriȑi oameni buni!..

Săteniȑi auȑind așa strigăte, alergară care mai de care după căruța lui Ion, socotind că doar nu'si poate înstruni Șarga și că 'i-e frică să nu-l rȑstoarne într'un șanȑ să'i frângă junghietura gâtului.

— Ptru! ptru! striga care mai de care.

Și unul apucă de roată, altul de dârlogii șargei, al treilea se puse în fața epei, minunată de osteneala ce'și da atâția oameni s'o facă să stea, pre dânsa, care nici dorea altceva mai cu poftă.

— Săriți oameni buni! nu înceta de a dice Ion și când șarga, recunoscătoare sătenilor, se opri.

— Ce este? ce este?

Și cum nu era nimic:

— E beat, oameni buni, çise unul din săteni.

— Ori e nebun, adaugă altul.

— Nebun dău, strigă al treilea. . .

Apoi când trei îi dică că esci așa și pe dincolo, așa și pe dincolo te socoate lumea întreagă. . .

— Stați mă, strigă șoltuzul¹⁾. . . Ean să'l ducem la casa satului, până i-om da de căpătâi.

— Ci-că nebunilor, ca să'i liniștesci, să le dai câte o chelfăneală cu nuiaoa, jupân Șoltuze, mai spune și paracliserul.

1) Primarul.

— Săriți oameni buni! striga mai tare Ion, auzind de bătae.

— Așa ți'i vorba? Pe el, băeți!

Și jap! . . și pleosc!

— Tot mai strigi: săriți oameni buni, de ai sculat în picioare tot satul?

— Aoleu! nu mai strig. . . Da cum să ȋic morarului jupân Șoltuze?

Din una din alta, înțelese tot satul, că Ion era subțire la minte, cât vârful acului și că merge la moară să macine porumbul din sac și că l-a trimis maică-sa.

— Da cum te-a învățat măta?

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie să daū. . .

— Bine te-a sfătuit, mă prostule. Uite, moara e colo în vale, la iazul lui Cuza Bărbosul. Dute și macină, că-i veni la rând lesne, că aȋ nu macină nici pârcălabul, nici vel-vornicul de oraș, nici Șoltuzul, nici pârgarii, nici popa Onufrie.

— Ce minunăție! gândi Ion; după vorbele mamei am mâncat bătae numai cât am eșit din sat, și acum mă întorc iar la vorbele mamei! . . Se vede unde am fost ci-că întors la ȋiță. . . Hi! șargo! . . «Câte un pumn de fie-ce dimerlie! . . »

Ptru, ptru, șargo!

Ion ajunsese la moară. . . Tocmai eșia din moară cel din urmă sac de făină și morarul se gătea, neavând grăunțe în coș, să dea drumul apei, să oprească roata. Cât vădu șarga oprindu-se în bătătura morei, morarul veni de ajută pe Ion să descarce sacul și pe dată îl turnă în coș și dete drumul petrei.

Când făina galbenă ca aurul curgea în sac, Ion ședea pe gânduri, rezemat de ușa morei.

Se bătea el cu gândul: o fi vrând mama să'i daă eu un pumn bietului morar, ori să-mi dea el de la el câte unul de fie-ce dimerlie?

Dar peatra a sfârșit de dumericat boabele, și pe lingura veșcăi nu se mai prelinge făină, sacul e plin cu vârf.

— 'Ți-e gata făina, băete; strigă morarul.

— Acu-i e "acu, gândi Ion. . . Păcat de bietul morar! Mai bine să-i întorc eă spatele să 'mi dea el mie.

Bine, bade morar. . . Haide, dă. . . Câte un pumn de fie-ce dimerlie.

Și întoarse spatele către morar.

Acesta creău că Ion cere să-i pue sacul în spete.

— Acum, îndată, băete; să măsurăm . . . și 'și luă singur uiumul.

Mirarea lui Ion fu nespusă când la urma urmei, după ce mereu își întorsese spatele, doar 'i-o da pumni, se trezi cu sacul în spate, astupat bine cu o țepușe nouă.

— Ce mai stai? încarcăți căruța! strigă morarul.

— Se vede că tot eă trebuie să-i dau pumni se gândea Ion, care urcat în căruța așeza sacul, și pe când cugeta să pogoare ca să plătească cu cinste morarului, acesta trage cu biciul șargei, care pleacă în treapăd

— Ei, 'i-oiă plăti altă dată, 'și dăse Ion.

Dar sosit a casă, el povesti maică-sei păteniile lui cu vorbele ce-l învățase dânsa și oamenii din cale.

— Hei! mări Ioane, așa e când nu potrivești vorba după oameni și după gânduri.

Că de-aia 'mi dăcea tata mereu:

Fată mereu să gândesci,
La graiă când te otăresci,
Nu grăi la toți c'o vorbă:
După cuptor și cociorbă,
Că de ți-i scurt cuptorul,
Îți ajunge vătrariul;
De-i cuptorul adânc tare,
Cociorba-i prăjină mare.

Vezi cu cine te 'ntâlnesci,
 Când te-apuci ca să grăesci
 Că alt-mintrelea te 'nhață.
 Cine la grai vrea povață,
 A tăcea mereu învață,
 Că-î de aur și tăcerea,
 La cine n'are puterea,
 Și zapis greu iscălesce,
 Cine mereu flecăresce.
 Vorba de-î ȕisă la vreme,
 De nimica nu te teme;
 Vorba de n'o potrivesci,
 Capul rău ȕi-l necinstesci...
 Vorba 'n cinste de-î născută,
 Și dușmanul o ascultă;
 Vorba cea nepotrivită,
 E dulamă rău croită:
 Nu te 'ncap de-î prea strîmtă,
 Orî o calcî că e prea lungă...
 Vorba goală-î goală pungă!
 Vorba nu e de pricină,
 Când nu ni-î viața senină;
 Ci e că n'am potrivit,
 Vorba cu gîndul cîstit.

Eă povestea-mă am sfîrșit,
 Dar grăit'am potrivit?

NEA SĂRĂCILĂ

De Nea Sărăcilă se ținea nevoia grapă. Câtă foame, câtă goliciune era în casa lui, nu atârna fire de trestie la streșina casei lui! D'apoi șease copii, unul după altul, la rënd ca țevile de la naiü, cari plângiaü? Și unde puî bătăile ca pe tobă, ca să tacă!... Adevărat iad casa lui Sărăcilă! Să 'ți astupî urechile, numai să nu auđi certele, chiotele și jalea plodanilor după un codrișor de pită. Ba să 'ți astupî dëü și ochiü să nu facă bătături, isbiți de păreți goi, de lavițele ciotoroase și fără de velințe, ori de oasele rësărite ale feței lui Nea Sărăcilă și a bieteü lui muierü. Mănele lor, cârlige lungi de fântână, iar sdrențuitele haine pe trupurile lor, ca momăile de speriat vrăbiile în lanurile de holde.

— Iar nu găsiși de lucru, omule? duse

muierea într'o seară, lui Sărăcilă. Mai cearcă să-ți schimbi meseria, că uite nu merge de loc. De ce nu te faci și tu hamal? Eacă, vecinul nostru Grosanu, e hamal la port și nu se întoarce a casă într'amurg în fie-ce ȕi fără de pită la subsioară pentru copii!

— Bine muiere, să mai cerc și cu hamalul. . . Numai o să veȕi că n'am să scot nici din meseria asta cu ce să vă ostoesc nevoia ȕilnică. . . Când se leagă soarta rea de om, te sbați în ghearele ei ca pescele în mreje, până ce-ȕi dai duhul.

*

A doua ȕi Nea Sărăcilă, cât simȕi bărdăhanul ferestruiceȕi caseȕi încălȕit de o rază de soare, desprinse un crâmpei de funie de teiȕ, întinsă din vremi mai bune între horn și perețele din fund al cămărei, de se punea pe el, când era ce să se atêrne, și se duse la port cu funia salbă pe piept și se băgă între hamalii cari așteptaȕ mușterii.

Cum îl văȕu hamalii, nu mai stincheaȕ din hohote:

— Ha, ha, ha! Nea Sărăcilă hamal!

— Să șciȕi că-ȕi umflă sacul cu grăȕ ca vân-

tul peana, numai deacă alt hamal o duce grâul, iar el sacul gol! ha! ha! ha!

— Cu mânilor și picioarele lui ca rișchitorile și slab de se clatină ca foaia de plop, nu-și mai desleagă el de la piept curmeiul de teiū ca să lege sarcini!

Și tot așa și tot așa!..

Unul câte unul, hamalii fură năimiți de ne-guțătorî și corăbieri și rămase singur singurel numai Nea Sărăcilă. Acum era soarele de trei suliți de la sprînceană cerului, când eacă trece pe lângă Sărăcilă, jupân Imbui-batul, care cunoșcea de mult timp pe bietul muncitor.

— Ce faci tu aci, mă Sărăcilă?

-- Ce să fac, jupâne? aștept doar 'mî-o trămite soarta vre-o slujbă de hamal.

— Glumești mă? Tu hamal?

— Păi! scaunul domnesc nu-î slobod pentru mine, jupâne. Mă făcuî, ȑeū, hamal, că am o foame lungă de trei coți, și dintr'ênsa trag cu toți dinții șease copii, ca câniî dintr'o tureată veche. Mațele ghiorăe la tot neamul meū și doar-doar să se mânânce unele pe altele. . . Hei, d-ta, care ai de toate berechet, habar n'ai de nevoia omului. . .

— Laudă Domnului, Nea Sărăcilă, 'mă a mers bine în toate, și de unde acum 20 de ani n'aveam para chioară, acum am ocine, case și corăbii. . . Ce să faci, Sărăcilă? De când îi lumea a fost și o să tot fie: *la unul nevoie și la altul bună voie*, că omul se naște fie-care cu soarta lui.

— Soarta mea, jupâne, nici Scaraoțki cu toată lungimea colților lui, n'o poate mistui.

— Mi-s'a făcut milă de tine, Nea Sărăcilă, și de oare-ce te făcuși hamal, o să 'ți dau eu o slujbă pe ȕiua de astăzi. O să 'ți dau de dus o sarcină mai potrivită cu umerii tăi. Dute până la Soarta mea, la palatul ei, și i spune multe închinăciuni de la jupân Imbuibatul și că-i mulțămesc de toate bunurile ce-i trâmite. Eacă, mă, pentru osteneala ta, ȕece galbeni tătăresci.

— Numai ȕece galbeni, jupâne? Soarta d-tale e hât colo departe . . . colo, tocmai pe dealul lui Hristos, cu trei cruci . . . de-oîu merge într'acolo pe albia pârâului, prin petriș, o să-mi rănesc picioarele desculțe; de-oîu da prin dudăul de pe lângă maluri, m'oiu înghimpa. Muncă grea, jupâne, ȕeă, face doi-spre-ȕece galbeni.

Jupân Imbuibatul n'avea zor de slujba lui Sărăcilă, ci doar că gândea din milostivire să-l facă să câştige ceva bani pentru hrana copiilor.

— Ei haide, fie doi spre-zece galbeni.

Dar Sărăcilă când auđi că-i dă doi-spre-zece galbeni, pe loc dete năvală purdalnica de lăcomie în sufletul lui. Decī se întoarse după ce pornise și făcuse câți-va pași:

— Știi ce jupâne? Pentru așa slujbă grea mi-se face cinci-spre zece galbeni.

— Așa 'ți-e vorba badeo? Apoi nu-ți mai dau de cât nouă galbeni.

— Deacă n'am mers eu pentru doi-spre-zece apoi pentru nouă o să mă duc?

— Apoi, Nea Sărăcilă, șciī una? Nu te mai duce, că m'am răsgândit.

Sărăcilă înlemni, când auđi că-i scapă cei nouă galbeni, cari 'i-ar fi prins atât de bine.

— Jupâne, jupâne dragă, să fie după vorba d-tale, dă-mi numai nouă galbeni.

— Ba nu, bade Sărăcilă, eu n'am ȑis nouă, ci șase galbeni.

— Ba să știu bine că s'or face copiii pas-tramă, pentru șease galbeni nu mă duc eu așa departe.

— Bine, nu te duce. Rămas bun, Nea Sărăcilă.

Și jupân Imbuibatul întoarse spetele și plecă într'altă parte. Cât ai scăpăra din am-nar, se gândi Sărăcilă: «Afurisiți! de bo-gați!.. Da ce să faci? Ei cântă și sărăcimea joacă după cântecul lor!..» Și fuga după jupânul, strigându-i: Ascultă, jupâne dragă, primesc numai șase galbeni.

— Șase galbeni? n'am Țis atâta, Nea Sărăcilă, ci numai trei.

— Păcat jupâne... Ce hămisit o să-și pue Țilele în cumpănă pentru bieți trei galbeni? Rămăi cu bine jupâne.

— Rămăi sănătos, Sărăcilă.

Dar nu făcu Imbuibatul alți Țece pași și Sărăcilă iar îl ajunge, că își Țisese în min-tea lui amărâtă că: «*rău cu rău, dar mai rău fără de rău*».

— Jupâne, jupâne, iacă mă duc pentru trei galbeni.

— Se vede că 'ți Țiue urechea de foame, Nea Sărăcilă, de auȚi *trei* când eȚi Țic *unul*.

— Da jupâne, da jupâne, da! răspunse bietul om mai iute decât sboară săgeata din arc, că se temea să nu-i mai scadă iar plata

hapsinul de Imbuibat. Și porni, nici mai așteptând ca altă vorbă să mai iasă din gura bogatului.

*

Merse Sărăcilă hamalul, prin râuri cu petre ascuțite și cu ape reci, prin dudăuri cu țepi, care-i sângerau pulpele lipite de fluere, prin munți nerăsbiți de colț de iarbă, prin păduri ale căror crăci dese îi luară vamă zdrențuitele-i haîne. . .

Iată că zări pe vârful muntelui lui Hristos cu trei cruci, un palat clădit pe stânci de diamante. Era de alabastru, cu porți de aur și cu grădini de pomi și flori, vecinic înoite. Aceasta era curtea Soartei bogaților.

Sărăcilă răsufală, își scoase ghimpii din flurele picioarelor, își mai înodă ale zdrențe ce-i mai lăsase pe trup crăcile pomilor, și holbând ochii la minunăția palatului, bătu în poarta lui.

— Ce vrei tu, Sărăcilă? întrebă un glas din năuntru.

— Aici șade, mă rog, jupâneasa Soarta jupânului Imbuibatul din Galați?

— Aici.

I-se înfățișă o coconiță mândră de putea dice soarelui: «prostule, dă-te în lături să trec eu!»

Stele erau ochii ei, luna licărea în părul ei de beteală și diamantele foșneau pe haïna ei de raze, multe ca nisipul pe malul mării.

— Ce vrei, Nea Sărăcilă?

— M'a trimes la d-ta jupâneasă, jupân Imbuibatul din Galați, din țara Moldovei, să-ți aduc închinăciuni și mulțamită pentru toate bunătățile ce'i dai.

— Să-i spui din partea mea așa, că ori să vrea, ori să nu vrea, am să-l îmbuib de bunătăți până la moartea lui. Așa 'm-e voia mea împărătească. Aide, acum pleacă iute de aici că'mi strici chefu cu calicia ta.

— Dar de ce jupâneasă, de bună-vreme ce nici d-tale nu-ți place calicia mea, de ce nu 'm-i-o schimbi pe o leacă de bogăție?

— Nu-i treaba mea... Nu sunt eu Soarta ta... Nu pot face nimic pentru tine. Soarta ta nu șade departe de curtea mea... uite, colo la dreapta, dute și cearcă s'o îmblânzești!...

Adevărat că la dreapta palatului, Sărăcilă dete de un fel de vizuină de stânci rostogo-

lite, pe care nici mușchiul nu se prinsese și printre care numai șerpi și scorpii foșneau de te lua groaza.

— Aoleo! ăsta-î palatul Soartei mele!

Cum e turcul și pistolul!.. Ean să-î vedă mutra. Și începe să chîame: Soartă, Soartă!

Eacă, ese dintre stânci o băbătie, goală, sfrijită și cocoșată. Gura ei fără dinți fâlfâia ca aripele liliacului și-î curgea balele pe buzele uscate, ca sêul din opaetul spart. Două lumini stinse se ițăiaă în adâncul ochilor, coperiți de pleoape fără gene și puchinoase.

Nea Sărăcilă încremeni mai de hai de i-ar fi eșit înainte mama pădurilor.

— Ce vrei, dragă Sărăcilă? întrebă baba moțăind din buzele ei uscate.

— Ce să vreaă jupâneasă? Să te dau dracului cu tot neamul tău, că prea mai îndrăgit și te ții grapă de mine, de nu mai scap de păs și de nevoie.

— Și n'ai să scapi cât îi trăi, că eă sunt Soarta ta.

— Află, mai ăice baba, că eă nu te las să câștigi și că mai eră tot eă ți-am băgat în suflet lăcomia, de n'ai primit de la Imbuibatul ăece galbenă ca să-l slujești.

— Afurisito ! . .

— Deacă nu adormeam o clipă la cântecul de jale al copiilor tăi fometegoși, nu erai tu să fii măcar atât de cuminte să primesci a sluji pe Imbuibatul și numai pentru un galben, că te împingeam eu să nu primesci târgul.

— Trăsnite-ar D-șeu, lighioae ! . .

Și Sărăcilă se repede asupra babei, dar ea se face nevădută, strigând în hohote :
« *Ha, ha, ha ! Soarta nu și o face omul, ci cum e de la Domnul !* »

*

Nea Sărăcilă plecă îndărăt spre Galați, unde ajunse mai amărît și mai lihnit de cât purcesese. La intrarea orașului, întâlni pe jupân Imbuibatul.

— Bine te-ai întors sănătos, Nea Sărăcilă, îimise bogatul. Cât ai fost tu în cale, am îngrijit eu de casa ta și am băgat de seamă că tot banul ce am dat pe numele copiilor tăi a sporit trecând din mânele lor într'ale muerei tale. *Să vede că soarta lor e mai bună decât a ta.* Ți-am făgăduit un galben pentru munca ta; le-am dat lor o sută, iar

ție îți dau numai un sfat bun: *Să n'ascuți
nici-odată de glasul patimilor, că numai
așa omul poate repune soarta lui cea rea,
iar mai ales ferește-te de ademenirile lăco-
miei, că: «Lăcomia pierde omenia.»*

NEA SĂRĂCILĂ ȘI SURATA CALICIE

(POVESTE AUȚITĂ DE LA BABA FLOAREA DIN SOCȚ)

Păi, cică era odată, pe vremea când Domnul Hristos ămbლა călare pe un biet măgăruși iar nu în rēdvan¹⁾ de Mitropolit, iar sfântul Apostol Petru purta în toiag traistă de adună în ea halca de pită, ce li da Creștinii cei buni la suflet, iar nu pe sub antereu, coșogemite tearh²⁾ chioscă de plocoane vladicesci, ori bortoasă de lefuri domnesci; — era cică odată un biet ferar, ce-i ȡicea Nea Sărăcilă.

De cum sântul soare zugrăvia, cu pulbere de sidef, de aur și de rubine, pe marginea

1) Trăsură închisă de lux. — 2) Pungă.

ceriului geana Țilei și până noaptea, la cântatul cocoșilor de miezul nopții, era Sărăcilă tot cioca-boca cu ciocanul pe nicovală.

Muncia Nea Sărăcilă de-î curgea sudorile cât bobul, doar o prinde vr'un taler ¹⁾ resleț, cu ce să stîmpere a purdalnică de foame nepotolită a foalelor celor 12 copii, ce i-a dăruit sîntul Dumneșeu... Că de! Dumneșeu că-î Dumneșeu și tot greșesce creștăturile rēbușului: unde chitia el că creșta copii la reboajele celor bogați, nimerea reboajele lui Nea Sărăcilă!...

— Surată *Calicie* — (că așa se chemă miera lui nea Sărăcilă), surată Calicie, oftă ferarul scoțînd la capetul Țilei, șorțul de pele și trăgîndu-și picioarele amorțite de motoleală din gaura unde lucra; — nu mai înflă foile, că-î vreme de înflat foalele ploșilor. Ean aușii-î în bătătura bordeiului, cum ciripesc ca lăstunii în cuib, doar or vedea vermușul în pliscul mamei lor...

— Da ce le-om da, omule, că de, foile le-am învîrtit eă toată Țioa mai dehai decăt raschitoarea mamei Despei și D-ta iacă

1) Ban.

toată dioa: cioca-boca pe ilău, când cu cio-canul mic ca cel de la tochița popei Elevte-rie, când cu barosul, dar geaba: nu ne-am ales decât cu scânteii și cu sgură... Că nime n'a venit să-mi cumpere barem o caiè de potcoavă...

— Ei hei, da mâni, încă și mai — și mai, surată Calicie, că nu mai am nici un dram de fer ca să pot lucra...

— Oh! Oh! bădică Sărăcilă!

-- Oh! Oh! surată Calcie!

*

Păi, cică a doua zi, des dimineață, de pus și'l pusă șorțul nea Sărăcilă, și surata Calicie încă sufla cu foile în cea spuză de foc... da bietul meșter se scărpina în cap gândin-du-se de unde fer pentru lucru? Când eacă doi călători rău îmbrăcați și sdrențoși se opriră în bătătura bordeiului. Unul era călare pe un măgăruș și celălalt pe jos. Călărețul își legă dobitocul de belciugul prins de plopul unde meșterul lega obicinuit caii mușteriilor aduși la potcoveală, apoi urmat de celălalt unchiaș, intrară în bordei.

— Bună dimineața, meștere.

— Mulțămim D-stră, cinstiți drumeți. . . Da ce poștiți de la Sărăcilă potcovarul?

— Ea să-mi potcovesci măgărușul, că o să ne urcăm la munte și-i iute colțul de nu poate prinde copita fără de potcoavă, ăisă Domnul Hristos, — că tocma sfinția sa era aidoma, deși îmbrăcat în haine de cerșetoriu, că âmbლა tiptil în lumea sfinției sale cu tovarășul de drum, care nu era altul decât Sân Petru. Da unde să-i cunoască bieții creștini de meșteșugari, că erau sfințiile lor?

— Ei, nevastă, ce ne facem? De unde fer pentru potcoave? șopti Sărăcilă suratei Calicie. . . Păi ce o da târgul și norocul. . . Adă'ncoace, muier, paftalele tale de argint, ale dela cununie. . . Iacă! Calicului scufă de mărgăritare îi trebue!

Adusă din sicrieș surata Calicie paftalele. . . Aferim, sculă! Lucru de argintar domnesc, el de făcu odăjdiile titoricesci de la biserica lui Vodă! . . Nu'ți poți sătura ochii privind așa mândreță. . . Mă rog flori cu ciocanul făurite cum abia le-ar fi putut coasă, cu mătăsuri și bibiluri, pe pînză de burangic întinsă dobă pe vesca desprinsă de la ciur! . .

Da nici mai căta nea Sărăcilă la mândreța paftalelor, nici mai băgă de seamă cum lumina focului împlând cu aurul ei găurile dintre florile de argint, le făcea și mai minunate, ci haț paftatele cu cleștele cel mare și le băgă în vâltoarea cărbunilor întetiți de foile suratei Calicie.

— Ce faci, omule? nu vezi că-s paftalele de argint? dise Domnul Hristos.

— Fac potcoave pentru măgărușul D-tale...

Da ce mai vorbă lungă! Nea Sărăcilă potcovi cu potcoave de argint măgărușul lui Hristos.

— Cât am să ți plătesc, meștere, întrebă sfântul Dumneșeu, când Nea Sărăcilă lăsă jos din ștreang cel după urmă picior al dobitocului.

— Ce să-mi plătesci, omule? dise Nea Sărăcilă... Cu un rac tot sărac!... După coajă se vede pomul, după haină omul!... Păi, daŭ eŭ cu gândul că nici D-stră, ca și mine, nu prea aveți chiag de galbeni cu chip împărătesc... Hai noroc și călătorie bună!...

— Se uită surata Calicie cu ochi olbați la Nea Sărăcilă și cugeta ea în capul ei: «Mi-a înnebunit bietul om!» Da să crăcnea-

scă o vorbă de a poncișul, *ca mai ba*, că sciea surata că nu scrie la cartea popei, că găina să cânte cucurigul și cocoșul să cot-codăcească. . .

— Deacă nu vrei parale pentru potcoave, eă o să-ți dăruiesc trei daruri. . . Că așa cum mă veăi sunt și eă unul din vechilii lui Dumnezeu și am trecere pe la scaunul din Ceriă al prea sfinăiei sale. Haide, meștere cu suflet bun, cere trei lucruri și Dumnezeu ăi le va da.

— Cere parte la raiă, șoptesce sãn Petru lui nea Sărăcilă.

— Iaca breă! . . mi-oă lăsa eă 12 ăinci pe lume, ca eă să mă duc la raiă! . . Deacă-i așa, jupâne vechilule al lui Dumnezeu, aș vrea. . .

-- Ce ai vrea? . .

— Aș vrea că ori ce oă pune în punguliă asta de pele — care-i tot pustie — să nu mai iasă fără de voia mea. . . Că de 20 de ani în fie-ce ăi bag în ea părăluțe greu muncite și pân' a doua ăi tot goală este! . .

— Așa să fie! ăice Mântuitorul. Dar ce mai doresci încă?

— Cere raiul, mă creștine, șoptesce iar Sãn Petru.

— Ci dă-mi bună pace, unchiașule, cu raiul lui Sân Petru, că n'o să las eă bieți copilașii mei în iadul de pe lumea asta! . . Ași voi, jupâne vechilule, ca orî-cine o ședea pe scaunul ăla de lângă vatră, să nu se mai poată ridica de pe el până n'oiă da eă voie.

— Așa să fie! Da bagă de seamă, omule, că nu mai ai de cerut decăt un lucru. Veđi de'i alege bine.

— Mă omule, ascultă-mă pe mine, cere raiul, șopti iar Sân Petru.

— Ei! păcate cu omul ăsta! . . Ce'mi-e bun raiul, deacă eă n'oiă mai fi pe lume cu băeții mei? . . Sciă ce, mărite vechilule al lui Dumneđeă? Ean blagoslovesce nukul ăla de lângă cumpăna puțului, de colo, de la pârleazul bordeiului, că orî-cine s'o sui în el, jos să nu se mai poată da fără voia mea.

— De, fie cum voesci, ăise Sântul Hristos. Și încălecând pe măgărășul cel potcovit cu potcoave de argint, își luă rămas bun de la meșter și de la surata Calicie și plecă împreună cu Sân Petru.

— Da bine, omule, nu putuși cere barem un codru de pită pe ȕiua de aȕi? se încumetă a ȕice surata Calicie, că ean ascultă cum se vaicăără de foame copilașii.

— De, muiere, minte de om și pace!... M'am luat după o poveste veche ce'mi-a spus'o când eram copil, mătușă Stârpitura, poveste cu trei lucruri minunate... Ȑeș că mai bine ceream o pungă cu bani... Lua-m'ar naiba, gogoman!...

De-abia rostise numele *Naibeii* și iacă vȕd intrând în bordeiș un boer, cu giubele scumpe de blăni, cu anteriș de suhaiș, înmuiat în aur și argint, încins cu brâne de șaliș, cu calpac de samur pe cap și a mână toiag de argint bățut cu petre scumpe.

— Îȕi daș eș pungi cu galbeni, ȕice nici una nici alta, boerul către Nea Sărăcilă, că era chiar dumnealui *Naiba* aidoma. — Da-mi dai mie sufletul tȕș?

— Mamă, mamă! strigă în tinda bordeiului copilul cel mai mic, mezinul cel mai iubit... Dă-mi pită că 'm'e foame!...

— Li-i foame băeȕilor, gȕandi Nea Sărăcilă... Adă 'ncoace zapisul, jupâne Scaraoȕki, și-mi dă bogăȕie... Număi să nu-mi

iei sufletul decât după vadea de 20 de ani, să am timp să-mi așez copiii pe la casele lor. . .

— Da ce faci, bărbate?

— Ci taci, muiere. . . n'auzi că li-i foame?..

Scaraotki dete lui Nea Sărăcilă un sac, două, mulți saci de galbeni ferecați cu zimți și curți domnesci. . . iar meșterul iscăli zapisul mai dinainte scris de Năsdrașan, diacul lui Ucigăl-Toaca, dând spre credință și iscăliturile celor 12 pângari ai Iadului și al Șoltuzului din Tartar, cu pecetea lui a mare, înmuiată în sânge omenesc în loc de chinăvar.

Apoi pe traiu, neică! . . De unde nu era coaje de pită mușegăită pe polița hornului, întinde-te masă, ridică-te masă! Și curți domnesci, și carete cu telegari arăpesci și haine de mătase muiate în aur, și scule cu nestimate, și copiii toți doi-spre dece îmbrăcați ca feți de boer de Divan. . .

Trecură cei 20 de ani iute-iute, că anul de noroc e mai scurt decât ceasul de necaz. . .

Păi când sosi veleatul din zapis, numai ce se făcură nevădute și curți și carete cu roți poleite și haine scumpe și pungă cu galbeni. . .

Și iar se găsi Nea Sărăcilă în gaura sa

de fierar, cu șorțul de piele, arșă de schîntee la pept și cioca-boca! cu barosul pe nicovală, iar surata Calicie îmflă iarăși foile, iar foalele celor 12 feciori iarăși goale. . .

— Hei! bogăția dracului nu-î lucru de temeiu! cugeta bietul Sărăcilă. . .

— Da de plătit o să plătesci, Nea Sărăcilă, strigă din pragul ușei Belzebut, că ați e vadeaoa. Ați trecut cei 20 de ani. Haide, poftim după mine, că de unde nu, te îmflu cu copii de casă și plătesci ciobote roșii¹⁾, ca la boerii de Divan.

— Aoleo! muiere, că-mi uitasem de zapis. . . Fie, ȕice meșterul: ean poftim, șeȕi jupâne, numai o clipă pe ȕl scȕaunaș de lȕngă vatră, pȕnă ce mi-oiu scoate șorțul și m'oiu spȕla pe obraz de cȕrbuni, cȕ se cade sȕ mȕ ieȕ curat din lumea asta . . . ca puiul de gȕinȕ, și nu-l pui la frigare cu tuleie cu tot. . .

Scaraotki se așeȕȕ pe scȕaunaș, iar Nea Sȕrȕcilȕ se griji cȕt se griji:

— Haide jupȕne cȕ-s gata!

Naiba dȕ sȕ se ridice de pe scȕaunaș . . . dar par'cȕ l-ȕ fi prins de scaun cu un cuiu

1) Amendȕ.

de dric. . . Se învârtea cu scaunul pe loc ca roata moarei pe grindei, dar de sculat, ca mai ba!

— Ci vin jupâne, că's gata, ȕice Nea Sărăcilă rîdînd.

— Da nu veȕi, omule, că nu mē pot ridica de pe scaun! rēspunse jupân Ucigāl-Toaca.

— Păi de, eȕ te aștept, cum scrie la zăpis! . .

— Ascultă, omule, lasă mē să mē scol și te mai las să trăesci un an cu bogăȕie.

— Nu, jupâne, nu! Dă-mi măcar ȕece ani încă de bogăȕii. . .

Dura-vura. . . Ce să facă și Dracul, cînd e prins în cursa Romînului. Sărăcilă scrisă pe zăpis vadea nouă și apoi dete lui Scaraoȕki voie să se ridice de pe scaun. Acesta eșî din bordei cu clăbucî de mînie la gură, dar ce putea să mai facă? Zăpisul e zăpis și chiar pentru cel cu coarne, că doar nu e dracul boer de divan, să scrie una la zăpis și alta să facă! . . .

Ei, dar iarăși trecură cei ȕece ani cum ar fi fost ȕece ȕile și de o dată se făcură nevȕdute curȕile și bogăȕiile și Nea Sărăcilă iar se găsi pe prispa bordeiului său sărac. . .

Numai ce se arată în bătătură Scaraoțki.

— Ei, acum s'a încheiat socoteala! . . . Nea Sărăcilă, poftim de vino cu mine.

— Vin, jupâne vin, că dor mi-o ajunge și de traiu, că's acum om bătrân. . . Hai, surată Calicie, hai și tu cu mine, că unde merge bărbatul să cade să meargă și miera lui.

Și dracul era voios, că în loc de un suflet cât avea la zăpis, o să aibă acuma două. . .

— Vin, cum de nu, omule? — dice surata Calicie, numai o fi cam lungă calea și eă sunt pe nemâncate. . . Ean urcă-te pe ăl nuc, bărbate, de-mi bate câte va nuci.

— D'apoi nu sciă tu că-mi e scrântit picio-rul, răspunde Nea Sărăcilă. . . Jupâne, lumea te scie cilibiū¹⁾ cu muerile. Ean urcă-te în pom de bate câte-va nuci în poala babei, ca să poată merge cu noi.

Atâta-i trebui lui Nea Sărăcilă! . . . Cât se urcă Scaraoțki în pom să bată nuci, să se dee jos ca mai ba!

— Ci haidem, jupâne, că-i soarele a chin-die²⁾, e târziu! Dă-'n sus, dă-'n jos. . . Vai!

1) Delicat, politicos, — 2) Amiață.

picioarele dracului sunt înțepenite ca rădăcinile stejarului.

— Măi omule, iar mi-o făcuși bună!... Lasă-mă să mă pogor.

— Ba ău, nu, până ce nu te-î primi să-mi mai lași viața și bogățiile încă pe alți 20 de ani.

Dura-vura, dracul primi să-î mai lase lui Nea Sărăcilă încă alți zece ani de viață cu bogăție.

Ei, dar trecură și ăști 10 ani iute, cum trece bucuria scurtă a săracului.

Și iar se făcură nevădute curțile domnesci, și careta cu telegarii arăpesci și haine și scule și bogății... Și iar se treziră, la vadă, Nea Sărăcilă și surata Calicie în bordeiul lor cel sărac.

Numai ce i-a stat înaintea lor rânjind obraznic Scaraoțki. Dar de astă dată nu era singur, că se temea mehenchiul să nu mai păță ca în alte rënduri, ci venise cu toți *copiii de casă*, adică cu urgie de drăcușori de toată mâna.

— Ei, gata meștere? Poftim după mine! Ce să facă bietul român?

— Haide, muiere, că nu se cade să aș-

tepte Măria Sa dracul. Ș'apoi suntem și noi două cădături. . . Ce mai ni e bună viața? Ean privesce cum ni s'aũ prăbușit merii obrazilor, că nu mai îi opresc măselele înșirate ca gândul. Vorba ni falfăe între gingiii ca melesteul în ciur subțire de mămăligă. . . De âmblat nu mai putem decât în cărje, că ni-s țepene picioarele ca reschitoarele, iar ochii când ved calul negru, îl zăresc cât puricile. . . Geaba! funia e la par. . . Hîrbul știrb chiar deacă e de aur, nu-i bun decât de topit. . . Hai, nevastă, că ne-a sunat clopotul. Hai, Mărite Scaraoțki!

Și gata e Sărăcilă și cu surata Calicie să urmeze după Scaraoțki însoțiți de droaia de drăcușori.

Numai cât ajunseră lângă pragul ușei, Sărăcilă se opri:

— Aoleo! ȕise el. . . Ce eram să fac? . . Moarte de drac, Măria-ta. Cei 12 băeți ai mei, acum sunt 12 nandrași voinici. . . Ei știu că aȕi Maria-ta vreĩ să mă ieĩ și s'aũ otărĩt să te aștepte aciuați pe lângă bordeiũ, cu aghiasmă sfĩntă și cu sfĩnta cruce la mână. . . cum te vor vedea vor să dea năvală asupra Mărieĩ tale și a alaiului Mărieĩ-tale, și nu se va

alege din toți nici cât e negru sub unghie. . .
că fiii mei n'aũ iscălit zapis cu Măria-ta. —
—Păi eũ nu vreaũ să-mi calc zapisul, că destule păcate am sarcină pe spinare! Voiũ să te scap, Măria-ta de pacoste. Ci-că Măria-ta că dracul se poate băga în trupul dobitoacelor, fie cât de mici. . . Sciĩ una Măria-ta? Iacă nisce furnici pe coaja acea de mămligă uscată. . . Băgați-vẽ în ele și eũ vẽ voiũ pune bine în astă pungă și vẽ voiũ scoate bine printre cei 12 nandrași. . . și când voiũ fi afară din curte, veți lua iar chipul vostru. . .

Dracul, cât e de drac dar se teme de bătaie, necum de stropul din fiștocul cu aghiasmă al popei și de privediștea s-tei cruci. . . Primi Scaraoțki sfatul și se deteră cu toți de a tumba și intrară în furnici. . . Nea Sărăcilă culese furnicile și le puse în pungă și ȕuștiũ în gaura de ferar!

Luă barosul cel mare și cioca-boca! peste pungă, pe nicovală, de-ĩ mergea sudorile ca bobul de mazere. . . Vai de bieții ucigă i toaca!

Dar minune mare: în toată lumea, cum Scaraoțki cu draciĩ fură băgați în punga meșterului, nu se mai pomeni nicăĩure de răs-

boaie, de certe, de bătai, de nedreptăți; muierile nu se mai despărțiră de bărbați, nici că-i înșelără; bărbații nu mai băteau muierile lor; toată lumea era în tihnă și în pace. Numai judecătorii lui Vodă nu mai aveau pricină de judecat; temnicerii arestanți de păzit; călăul ucigași de spânzurat, de vedeau ziua când vor muri de foame...

Atunci ei se duseră toți la Vodă, să se jăluască, cu lacrămare lungă, că li se taie *merticul*, din pricina lui Nea Sărăcilă, care ține închisă vrajba dracului în punga lui. De nu'l silescă, Măria-ta, să'i dea drumul, nu mai avem nevoie de Măria-ta, că n'are de ce să mai fie domnitori și împărați, unde oamenii trăesc ca frații...

Deacă auți Vodă una ca asta, că i se taie și lui merticul, pe dată trimese aproți și copii de casă, să poruncească lui Nea Sărăcilă să deșarte punga cu furnicile, cu drații, că'l spânzură!

Numai Nea Sărăcilă se tocmi iar cu dracul să-i sloboadă deacă or rupe zapisul...

Ce să facă și Belzebut? primi tocmeala și după ce zapisul fu rupt și aruncat pe foc, din care eși miros de catran o zi întreagă —

dracii scăpară din punga unchiașului și o tuliră care în cotro, temându-se de vre-o nouă pățanie.

Apoi pe dată începură iar răsboaile, ceretele, bătăile, uciderile, desbinările, despărțeniile de muieri, de nu se mai deșertară judecătoriile de jeluitori și temnițele de vinovați și spânzurătoarele de spânzurați! . . și mergea iar din belșug judecătorilor, temnicerilor, călăilor și domnitorilor.

Numai lui Nea Sărăcilă și suratei Calicie nu'i mergea bine, că acum erau prea bătrâni.

Dar iată că veni și sfârșitul vieții lor. Acum ei se duc la poarta raiului.

Boc, boc! . . bate în poartă meșterul.

Veni st. Petru la poartă:

— Al tu ești meștere potcovar! . . Fugi încolo, nu este loc pentru tine în rai. . . Vești? de ce nu m'ai ascultat să ceri raiul? . . Și'i închise ușa în nas.

— Știi ce, muiere! ȕise bietul unchiaș, nu putem sta în răspântia lumei, fără nici o aședare. Haide la Scaraoțki, că, rău cu rău, dar mai rău fără rău! . .

Boc! boc! la poarta Iadului.

Portarul cât vădu pe Nea Sărăcilă, trânti ușa în nasul lui, strigând: 'mă poruncit ȕm-

păratul nostru, să nu vă las să intrați, că 'i-a ajuns ce a pățit cu voi. . .

— Ei, ce ne facem nevastă? ȋdice m hnit unchiașul.

-- Ce să facem? să ne întoarcem pe lume.

Și s' u întors pe lume *Nea Sărăcilă* și *surata Calicie*.

Și de atunci nu mai lipsește dintre oameni, ales *surata Calicie*. . .

Unde te 'ntorci o g sesci . . .
De ea nu te izb vesci!

SOARTA REA

*«Vremea lumii soție și «norocul» alta:
El a suț ea a surpă, amândouă-s gata.
«Norocul» la un loc nu stă . . . într'un ceas schimbă pasul,
Nu pot aduce anii ce poate aduce ceasul!»*

Așa dicea, boeri D-stre, acum două sute de ani, Miron Costin, boierul cel ales la vroavă și ager la condei.

Norocul, Soarta! . .

«De cât multă minte, știu că e mai bine,
Să aibă totdeauna un drum de noroc» . . ,

mai dicea, dăunăți, alt condei ager la cântări «pe încheieturi socotite», Grigore Alexandrescu. . .

Păi da, *norocul* e tot pe lumea asta. . . Numai unia de geaba-i strigă:

«Ah noroc noroace,
«Ce nu vii în coace? ..

Și nu vine! nu vine purdalnicul!

Geaba ȕice nu sciũ ce nătăfleț îmbuibat, că *«norocul și-l face omul»*.

O fi... la cei scoborîți cu hîrzobul din ceriu. O fi *norocul* la căpătâiul de puf moale și cu fețele de borangic în bibiluri al celui cu punga plină, dar nu se oploșesce stretchiatul sub bolovanul pe care' și rezimă capul odihnind bietul muncitor...

Auđi vorbă goală!.. Auđi! Cică *norocul și-l face omul!* Vorba plodanului de la casa celui cu bună prinsoare: ci-că venise la casa acestuia un biet cerșetor. — O bucățică de pâne coconașule, că n'am îmbucat de două ȕile, ȕise cerșetorul tremurând de slăbiciune pe picioarele lui bătogite de âmblătură zadarnică.

Și muțunachea de plodan cu părul blond în cărlionți și cu haïna de mătase plină de nasturi, care numai unul prețuia cât o pâne, dă fuga la maică-sa:

— Auđi, mamă, ci-că n'a mâncat de erī că n'are pâne... Apoi de ce n'a mâncat *cozonac* deacă n'are pâne?...

Iacă, așa cugetă și ăia de ȕic, că omul 'și face singur *soarta*...

Da unde e mangosita și năzdrăvana de *soartă* să ne o împrietenim și noi măcar pe o ȕi de iarnă! . . .

Nu vine drăcoaica la casa omului, dorită și poftită. . . De multe ori nici să iȕăesce măcar o dată prin tinda casei celui sărac. O fi trecând doară pe la pârleazul casei, dar cum să'i prinȕă de veste bietul nevoiaș? El n'o poate vedea când trece, că'i casa lui fără geam la fereastră, numai cu hârtie și cu burdahan neprevēȕii, pe când bogatul, din pridvoarele luminate ale curȕei sale, pe ferestre mari, cu geamul cât peretele, îi face *sachizmate* cât o zăresce și îi trimite în cale o droaiă de slugi și o trage de pulpană până în casa lui. . .

Și ȕeȕ și așa chiămată *soarta* rȕde numai cui vrea dēnsa, morăcānoasă, și rȕnjesce la toȕi cari nu'i plac, fiă dēnșii născuȕi sub o stea bună, fiă plodiȕi în ceas rău.

Că așa se petrece lucrul pe lumea cea largă a Sfântuleȕului de Dumneȕeȕ, 'mȕ-a dovedit mai deunăȕi moș Dudău din Oșloveni (ȕudeȕul Neamȕului), spunēdu-mȕ povestea următoare, ce am însemnat cu bună credinȕă, cum curgea din graiul lui cu rost. — De voȕ

fi uitat ceva, vina nu e a mea ci a conde-iului uscățiv care de abia se domirise să prindă vorba, când ea de mult a și sburat de pe buzele omului.

Iată povestea:

Păi, oameni buni, ci-că era o dată doi frați ce să iubea și se cinstea unul pe altul. Când ei ajunseră la vrêsta de a zburătăci din cuibul părintesc, își împărțiră, fără ceartă, multul puțin ce le rămăsese de la părinți și dându-și rămas bun la o răscruce de drum, apucă unul pe o cale și altul pe alta să'si caute *norocul*.

Fratele cel mai mare se chiăma Bucur ; Dorilă, era numele ăluî mai mic.

Bucur se însură cu o fată de răzeș bogat și se apucă de plugărie. Munca lui eșia tot în plin. Pe ce punea mâna Bucur, tot îi izbândeă. Peste puținî ani casa lui era plină stup de bogăție și cu muierea și copiii lui ducea o viață de huzur. De ploua cu donița, de ningeă ca hoaspele de porumb sub mlăciū, orî de viscolea cu urlete, spulberând cenușa din veatră, nu 'î păsa lui Bucur. În curtea lui nu 'l răzbea nicî o nevoie și mintea lui agcîă se ascutea din ce în ce cu mare pri

cepere și născocea mijlocul cum să adune mereu bogății, ca furnica harnică la moșoroiu.

Găsise și Dorilă de nevastă o muiere frumcasă și gospodină, fata unui răzeș cu prinoare. . . Gândea acu și Dorilă că aș pus piciorul în pragul soartei bune. . . Da tot era cu grijă în inima lui, că 'și amintea cum încă fiind copil nu izbutea nici un lucru al lui. Făcea și el ca frate-său Bucur, vre-o jucărea, vre un cărucior bună-oară? A lui Bucur eșă bun teafăr de sub cuțit, pe când Dorilă spărgea roata la al său, ori îi rupea osia, tocmai când credea că 'l-a isbutit. . . Se urcau amândoi pe pomul bogat de nuci, să culeagă? Bucur se pogorea cu sînul plin de nuci, iară Dorilă de abia se urca și hait se rupea craca cu dînsul de 'și pipăia coastele, întins pe pajiște, să veadă de le mai are toate întregi. . . Mergea cu sorcova de *Sântvăsia* anului nou? Moși Popa dădea lui Bucur colacul uns cu miere. . . Când venea Dorilă la moș Popa cu Colinda, preoteasa nu mai găsia în copaia cu colaci nici covrigel-stingherel pentru Dorilă. . .

— Ei, gândia acum Dorilă, după ce se însurase, ce a fost a fost . . . s'a schimbat

soarta. . . Am muere tânără și frumoasă. . .
Am o sforică de moșie. Să mă pun și eu
pe muncă din zorile dalbe până'n noapte.

Așa și făcu. . .

Numai geaba te ieși la trântă cu purdal-
nica de *soartă*!

De semăna Dorilă grâu de toamnă în ogo-
rul său arat și boronit de se făcea țărână
subțire ca tabacul Domnesc, abia numai ce
eșia ca fulgiul la bărbia flăcăului și peria de
gerul iernei, că nu 'l încălzea Dumnezeu, cum
îi vine bine grâului, cu plapoma moale de
zăpadă. . . De'l semăna primă-vara, nici nu
încolțea de secetă, ori de răsăria îl mistuia
gândacii. . . Ba într'un an cu noroc bietul
Dorilă ajunsese să-și veadă grâul în snopi
și snopii în șiră. . .

— Ei, acum s'a tăiat *cheji* rēi, s'a curmat
făcutul. . . Mâni snopii pe arie și la săptă-
mâna gălbenașii la chimir!

Ași! numai ce cade fulgerul pe șira de
snopi și se face scrum bunătate de bucate,
cu sudori de sânge adunate.

Un an, două, trei, tot așa, și lipsei ur-
mează sărăcia neagră, și sărăciei negre ur-
mează calicia, care se așează neurnită pe

veatra rece și pustie a lui Dorilă, ori cât și el și muiera lui n'așteptaă ca zorile să 'i deștepte, ca să se pună pe muncă cu nădejde de mai bine...

Păi veni treaba la așa hal, ca grecul orândar Frangolea, ne mai voind să păsuiască pre Dorilă pentru pânea și alte merinde ce 'i tot dedese pe datorie, ceru la Șoltuz și la sfatul pârgarilor, să vîndă casa lui Dorilă pentru plata datoriei.

— Ean ascultă bărbate, dice lui Dorilă nevasta, să scăpăm barem casa. — Frate-tău e om bogat foarte; de ce adecă n'ai merge la el să te ajute cu ceva bani să plătești pe cămătarul Frangolea, ori măcar, să ai de unde a-i plăti *aslam*¹⁾ bun, să te mai aștepte de capete?

Așa făcu Dorilă. — Iși luă inima 'n dinți și merse la frate-său.

Tii! Ce mai casă avea frate-său! Ce gard 'nalt de nuele în cunună împletit, de nu trecea măcar fiori de vînt prin desimea lui! Ce pridvoare cu podele ceruite și cu velințe vîrgate ca ogoarele de toamnă! D'apoi prin

1) *Aslam*, adecă procente.

cămări? Prinsoare, nu glumă! Mai dehai de cât la spătăria domnească! Numai de mă-tase Macaturi și oglinzi venetice¹⁾ pe toți pereții și lăviți de catifea roșie cu ciucuri ca la pecetia lui Vodă. . . Apoi slugi, câte muscel . . . Unii încoace, alții încolo, zoreaū la porunca lui *jupan* Bucur (că acum din *jupan* nu-l mai scoteaū nici boerii din Divan).

Cu dragă inimă și cu blândețe primi Bucur la gazdă, în curțile seale, pe fratele său iubit Dorilă. Spusu-i-aū acesta pēsul său și fără să aibă nevoie de rugăciune, numai ce-i dete Bucur o pungă plină cu galbeni ferecați, să se ajute la nevoia lui.

Ei! a scăpat bietul Dorilă de nevoie. — Luându-și rămas bun de la frate-său Bucur, plecă spre casă cu pas grăbit.

Ca să ajungă la casa lui, ca la o sburătură de praștie departe numai, avea să treacă o gârlă.

Era pod bun al stăpânirei peste gârlă, dar stăpânirea nu-ți face un bine decât deacă îl plătești și decî nu puteai trece pe pod decât dând podarului brudina²⁾ hotărîtă.

¹⁾ Adecă de Veneția. — ²⁾ Taxa de trecere.

Ce se gândi Dorilă? Nu e mai bine să cruț eu câți-va bani și să trec gârla cu piciorul prin vad, cum am mai trecut'o de atâtea ori? Că nici parale schimbate nu am și de oiă da podarului să-mi întoarcă de la un galben, m'o lua la ochi, și Doamne apără, cine scie ce mi-se poate tîmpla pîn' a casă.

Așa și făcu. — 'Și suflecă pînă la genunchi ițarii și intră în gârlă, făcîndu-și cruce și pipăindu-și punga din brâu cu galbenii.

Dar gârla venise mare, cu undă întetită, din ploaia de la munte de peste noapte. Cu mare greutate Dorilă ținea pept apei, iar când ajunse pe la jumătatea gârlei, piciorul lui Dorilă dete de o scorbură și nenorocitul se afundă în ea. — Podarul, care văduse aceasta, fiind un suflet bun de creștin, se repezi la luntre și cât ai gândi el și ajunse lângă scorbură, unde vădu plutind capetul brîului lui Dorilă. Voinicesce trage de brâu și eacă, vrînd Dumnezeu, Dorilă e scăpat de la moarte pe malul gârlei nu departe de casa lui.

— Eacă așa, bade Dorilă, îi ȳice podarul; vorba Românului: «Scumpul păgubește...» Te-ai ferit de brudină și ai dat peste puțină!

Iar Dorilă, care-și venise în simțire, pune mâna la brâu. . . Brâul nicăeri, că trăgând de el podarul, se desfăcuse în gârlă și punga cu galbenii căduse în bolboană.

— Scumpul păgubesce, jupâne, ȕise amărît Dorilă, iar nevoiașul nu se prăpădesce! Eū am scăpat de moarte, iar punga, mī-a luat'o *soarta rea*.

Câte-va ȕile Dorilă, nevasta și prietenii câți mai puteau avea (că sărăcia nu-ī numără cu droaia), se tot învêtiră pe malul gârlei și cercară să dea de punga perdută, dar de geaba: *soarta* nu voi ca Dorilă să-și scape măcar casa de la peire.

Jupân Frangolea n'are să-și caute plata datoriei în fundul bolboanei:

— Plătesci, orī nu plătesci? ȕice el lui Dorilă.

— Omule, se 'ncumetă a ȕice lui Dorilă muierea lui, cu ochii plini de lăcrimi, mai cearcă la frate-têū, că sufletul bun e plămădit din aluat Dumneȕesc și Dumneȕeū nu ajută numai odată pe om. . . Spune-ī pățania și cine scie? Poate se va milostivi și ne va mai ajuta. . .

Și iar se duse Dorilă la frate-său Bucur și iar cu dragoste și cu blândețe fu primit și ospătat și-i spuse pățania lui. Bucur îl mângâia și 'i dăde iar cu bună inimă o altă pungă cu galbeni.

— Veđi, de astă dată să treci pe pod, dragă Dorilă. Eacă și câte-va parale mărunte pentru brudină.

Plecă Dorilă cu inima încălđită de bune nădejdi și ascunse în dosul minteanului punga cosându-o să nu se desprindă.

Până să ajungă la capra podului gârlei, avea să treacă printr'un crâmpeiu de codru.

Eată că de câte-va ȑile se ivise în codru o ceată de hoți.

La intrarea codrului poposise o caretă cu un boier mare. Acesta se gândea cum să treacă prin codru cu chimirul plin de galbeni, mai ales că simțiseră hoții de călătoria bogătașului pe acolo.

— Bună ȑiua, drumeȑule, ȑice boierul lui Dorilă, pufnind din ciubuc. Sunt urmărit de zapciđ domnesci, că m'am hainit de domnie. Gândesc că ești creștin bun, și că-ı vrea să mă scapi. Dă-mi hainele dumitale și eű 'ți-oiű

da pe ale mele; voiŭ trece eŭ pe jos prin pădure, unde mă pândesc zapciiŭ și d-ta în trăsură. — Te-or opri zapciiŭ în cale, dar fiind-că ei îmi cunosc fața, vor crede că ești alt boer și 'ți-or da drumul, și așa amên-doï vom eși cu bine din codru.

Omului cinstit nici îi scapără prin minte gând de faptă necinstită. Dorilă nu putea cugeta măcar că boerul nu-și dă de geala hainele lui cele scumpe, că nu-i în deprinderea boerească de a face faptă bună fără să aștepte răsplată. El primi schimbul, ȑicând în mintea lui: «să vede dar că de astă dată s'aŭ schimbat chezii răi... Cum oiŭ ajunge a casă mă îmbrac eară în haine țărănesci și vestmintele astea scumpe le duc la târg și le vând și cumpăr o vacă cu lapte pentru copilași.

Nu încape vorbă, Dorilă nu uită să descoasă punga de la spatele ilicului, înainte de a-l pune pe umerii boerului.

Boerul se făcu țeran, și țeranul luă ifos de boeriŭ în leagănul cu roți aurite și porniră și se afundară deosebi în codru. Numai ce de odată eșiră în calea leagănului ceata de hoți înarmați până la dinți și tăiară șleaurile cailor și se năpustiră asupra lui Dorilă.

— Ce vreți voi, strigă Dorilă: priviți-mă la față și vedeți-mă, că nu sunt eu boerul pe care v'a poruncit Vodă să-l duceți cu *ciobote roșii*¹⁾ la domnie.

Dar hoții desbrăcară pe Dorilă și-l lăsară numai în cămașă și-i luară și punga cu galbeni și caii și trăsura și mai dându-i dobândă câți-va dupaci, îi fac vînt strigându-i:

— La fugă, ciocoiule, că de te mai prindem, 'ți dai duhul în codru!

Cu cinstita față a vicleanului boier nu mai se 'ntâlnește bietul Dorilă. El ajunsese la casă bătut și gol, de se împlu de jale bordeiul lui, deacă mai încăpea o nouă jale în el, peste cea neagră, care de mult îl împluse cu vîrf și îndesat.

Numai ce i pasă lui *chir* Frangolea de jalea Romînului? . . Nicî o ȝi de întîrȝiere nu mai vrea, ci zor să i vîndă casa bietului om! . .

Și tot gîndi Dorilă și cu amărîta lui muieră ce-or mai face, ce-or mai drege, doar să scape bordeiul.

— Până 'n trei sunt lucrurile bune, bărbate, ȝise mai la urmă nevasta lui. Un sînt

1) *Cioboate roșii*, era amenda în favoarea esecutorului.

Dumnezeu este și tot în *treime* este închinat. . . Ean mai cearcă, omule și de a treia oară la frate-tău Bucur. . . Sufletul bun e din aluat Dumneșesc. . . O da Dumnezeu și te-o ajuta și de a treia oară. . .

Și plecă iar Dorilă spre casa lui Bucur. Tot cu inimă bună și cu mângâioase graiuri întâmpină Bucur pe Dorilă, care-i spuse pățania lui din codru. . .

Numai de astă dată, spre marea mirare și întristare a lui Dorilă, Bucur dîse hotărît:

— Poftim, frățioare, stă, odihnesce, ospetează la mine cât vrei, cât 'ți place, dar bani nu mai dau. . . că vești bine, că nu se ține de d-ta banul! . . .

Ce să mai întârdie Dorilă sub streășină străină după ce tăiată-i fu nădejdea de ajutorare cu bani?

— Eacă o pâne neagră, frate, să aibi de dus la copii. . . Vești de n'o perde și pe asta. . . îi dîse Bucur, la ora plecării. — Mergi cu bine. — Dumnezeu să-ți ajute, că eu nu mai sunt vrednic la aceasta.

Deacă ai fi dat cep sufletului lui Dorilă când așa își luă rămas bun de la Bucur, și se vedu întorcându-se a casă fără nici un

ajutor, ar fi curs numai negrul necaz. . . Ba, ori cât de bun era la suflet Dorilă, 'i-a în-norat prin minte chiar și grele gânduri despre împetrirea de suflet a frate-său: — Auți! un om putred de bogății, care lasă la ȕi de mare cumpănă pe un frate bun?

Și mergea cu capul pleoștit pre piept, pe drumul dinspre casa lui și rostogolea în mintea lui înăspriță pălcuri-pălcuri de gânduri negre, când eată aude prin codrul, în care acum intrase, glas de corn de vânător. . . Fusesse mare goană de vânătoare boierească. . .

Cum era ora de amiaȕi, vânători și po-taia de ogari odihneaũ la umbra stejarilor. Slugile boieresci mâncaũ și dădeaũ la câni halci mari de *pâne albă*. . .

— Veȕi, gândea amărît Dorilă, câniĩ bo-ierilor mănâncă pâne albă, iar eũ duc copiilor mei pâne neagră ca pământul. Asta-ĩ dreapta-tea lui Dumnezeu? . .

— Oamenĩ bunĩ, ȕice Dorilă, slugilor bo-ieresci, cari hrăneaũ câniĩ cu pâne albă; câniĩ boierilor pot mânca și pâne neagră. . . Daȕi-mĩ o jumătate de pâne albă pentru astă pâne neagră. . .

Cum slugile eraũ dupē masă, cu inima lăr-

gită la bine, de câte o litră de vin bun, nu răspinseră cererea lui Dorilă și schimbă pânea lui cea neagră pe o pâne întreagă albă, albă ca lumina zilei.

— Tot m'am ales și eu o dată cu ceva, gândi Dorilă. Ce ospeț domnesc pentru copilașii mei! . .

Șiși continuă drumul.

Dar sluga ce schimbă pânea albă, cât voi să rumpă pre cea neagră, numai ce se rostogoliră pe petre, jos un pumn de galbeni ferecați.

Bucur, vădând că prigonirile soartei lipsesc pe Dorilă de ori ce ajutor i-a tot dat, chibzuisă să pună galbenii în pânea neagră, că așa, cugeta, că fără frică de hoți și de alte primejdii în cale, va duce Dorilă bani a casă la muiera lui.

Bună era socoteala lui Bucur, dar ce te faci când nu vrea *Soarta* să fii ajutat? . . .

*

Mâncară copiii pânea albă. . .

Dar *chir Frangolea* încă mănca cu *aslamurile* căsuța bietului Dorilă, care se vedu

dat pe drumuri, fără adăpost, cu toți ai săi, goi și flămânzi. . .

Dar eată că lui Bucur îi dote în gând să vină la frate-seu să afle deacă de astă dată a isbutit să aducă banii a casă, cu pânea cea neagră.

Care nu fu mirarea lui aflând de cele întâmplăte și care nu fu mahnirea lui Dorilă, când frate-său îi spusă, că pusese galbeni mulți în pânea cea neagră. Nu atâta după galbeni îi părea rău lui Dorilă — că de, acum se deprinsese el cu calicia — dar îl mustră cugetul greu, că gândise de rău pe frate-său Bucur. . .

— Sciî ce? dîse Bucur lui Dorilă, eă nu vë mai daă vouă nici un ban, că vë prigonesce soarta. . . Ean vino 'ncoace, tu Ionele, — că așa se numia mezinul lui biet Dorilă — să sciî că pe numele tău am să rescumper casa tată-teu și ogorul și am să pun argați să-l are și să caute de toate. . .

Așa făcu cum grăi.

Și până la anul casa lui Dorilă se împlu de bunătăți și trăiră toți în tîcnă și lăudând pe Dumnezeu.

— Veđi nevastă, dîcea Dorilă, — copilul e

noroc la casa creștinului!.. Un om drept scapă o cetate de peire; un copil cu *noroc* ridică tot neamul...

Soarta?..

«*De cât multă minte, știu că e mai bine
Să aibi totdeauna un dram de noroc!*»

— Ba mai bine să-ți dea Dumnezeu *copil*
bun și *chezii* *rêx* ai părinților sunt răpuși,
chezii cari nu-î înlătură totdeauna *mintea!*

Pitești, 1891, Mai 8.

POPĂ FĂRĂ VOIE

POVESTE SPUSĂ DE LEANCA BĂTRÂNA DIN CÂMPINA

Ci-că era o dată în Câmpina un biet cismar și-i dicea lumea «Guraliul», că-i toca gura mai dehai decât toaca la biserică spre ȕi de sărbătoare. Jup n *Guraliul* era om nevoia , că avea de la Dumnezeu o testea de copii  i avea  i o muier  mere  bolnavă, de nu-i ajungea lui munca me te ugului, ci încă bietul cre tin era silit să vadă tot el  i de copii  i de a brumă de casă ce avea, în locul muier i.

Păi ci-că se st rnise odată, sub Miha -Vodă cel viteaz, resmeriță în  ear ,  i trecea Vodă cu oastea spre Ardeal, cu oaste c t  frunză  i iarbă.  i cum trecea Vodă prin C mpina,

călare pe un cal alb, de ți părea Arhanghelul Mihai, iată mari, că aude pe Guraliul, care stând călare pe puntea pîrleazului Popei Onufrei, mi 'și învîrtia limba în gură ca melița și mi-i turna popei la înjurături de curgea gîl gîl, ca potopul de gîrlă sprăvălită pe pripon, la urlătoare.

— Da ce înjuri tu, măi jupâne, pe părintele? strigă Vodă, oprindu'si calul.

— Păi M. Ta... am douăsprece foale goale, douăsprece părechî de șolduri de învelit în țoale, și de când cu rezmerița lucrul cismăriei a stinchit rău, de nu mai câștig nici cât să amăgesc foamea plodanilor. Și am ȑis eũ în gîndul meũ: Mă Guraliule, ean fă până la moș Popa Onufrie și-i cere cu împrumutare câți-va taleri, până s'o potoli rezmerița. Păi Măria Ta, popa mi-a răspuns: «Ei, mă ăsta, talerii nu cresc în dudăuri... Muncesce-ți meșteșugul și-i da de taleri».

— Bine ȑ'a grăit Părintele, ȑise Vodă.

— Mi-a grăit bine?.. Da ce? popa muncesce? Boscorodesce numai din gură toate alea Duminica și în ȑile de praznic și după ce se pricistuesce în altariũ, împarte cu pala-

mariu colivile de la oameni, grâu cu miere și miez de nucă și înnoadă în basmaua din briu mulți taleri, tot în lescăi turcesci de argint. . . Da ce? A muncit popa pentru așa câștig. Ba numai cât a băgat discul sub nasul creștinilor și fie-care i-a dat din ce n'aū avut. . . Păi asta muncă se chiamă? Pre mine mă trec nădufurile din faptul ȝilei până noaptea târziu, când sfîrie pe sfîrșite mukul opa-ețului, și tot nu am mălaiu pentru copii.

— Așa creȝi, jupâne Guraliule? Popa câștigă mult și lesne, iar tu muncesci tot în sec? Va să ȝică nu ești mulțămit cu meseria ta?

— Da cum oiū fi mulțămit Măria Ta?

— Deacă-i așa, iacă mîne tot e Sânta Duminică, tu să ieī slujba popei, să *boscordesci* tu în locul lui. . .

Ci-că pe vremea aia, atâta era de mare puterea lui Vodă, că și darul preoției tot el îl putea da, mai dehaī de cât părintele Vlădica.

— Să trăesci, Măria Ta, ȝice jupân Guraliu, popă mă vrei, popă voiū fi. . .

*

Cum ajunse a casă, jupân Guraliu strigă din tindă muierei lui: Nastasio, sunt popă; de

acum fără de muncă o să avem de toate... Biat femei își făcu pe ascuns cruce ȑicându-și : aoleo ! atâta 'mă mai trebuie, s'a smintit bietul omul meŭ !

Numai la urma urmei — după ce-î povesti cele întâmplate, se mai potoli și groaza Nastasiei, *Părintele* Guraliu, blagoslovi copiii, care cereau mălaiu, ȑicându-le : « nu numai cu pâne trăesce omul, ci și cu tot cuvântul ce esă din gura Domnului ! » că așa 'i răs-punsese popa Onufrie când el, pasă-mi-te, se jeluia că n'are pită pentru copii.

— Toate bune, ȑice la urmă Nastasia, toate bune, omule, dar cum o să faci mâne slujba la biserică, când nici de bucoavnă n'ai avut parte s'o treci din scoarță în scoarță, la tinerețe.

— Ean lasă, fă Tasio, că m'oi pricepe eu să boscorodesc ca popa, de nu'l pricepe nici baba Spanchia, cea care a ținut lumânarea la 12 popi, nici chiar Țircovnicul Dănăilă, cel care a învățat toată cartea la școala domnească din Têrgoviștea.

*

A doua ȑi, Duminecă, palamariul mătură în faptul ȑilei și desprăfui iconostatul cu icoana

praznicului, că avea să vie Vodă la biserică și era să fie și popă nou. . .

Da ce să mai lungim vorba? Veni Vodă cu tot alaiul său împărătesc și biserica se împlu de oameni ca un cuib de lăstuni. Des de dimineată *părintele* Guraliu venise și el. . . Numa acu e acu! Cu chiū cu vai, cu ajutorul palamarului 'și puse stiharul, felomul, patrahirul. Iată că dascălul de strană ȋdice ihtenia de intrare la liturghie, iar palamariul trage clopotele în turla de se sgudue biserica...

— Bine cuvintează, părinte! . .

— În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh! ȋdice părintele Guraliul, din mijlocul dverelor împărătești. . .

— Prea bine, ȋdice Vodă, ȋdi înainte părinte.

— În numele Tatălui și al Fiului. . . poftoresce Guraliul.

— Dă mai nainte, strigă Vodă mai tare.

— Și al Sfântului Duh! . . hm! hm! hm!
Dascăle, ce mai vine?

— Haide, jupân Guraliul, — desleagă traista cu moliftele, cum făcea părintele Onufrie. . . Nu ȋdiseși că meșteșugul popei nu este muncă ca cismăria ta? Haide, înainte, că de nu, te spânzur!

De geaba își înghiția bietul jupân Guraliul scuiatul și-și tot frământa limba în gură, că nu eșia din ea nici atâta graiă cât mai țîșnesce făină din gura vescei la moară, după ce toate boabele meiului au curs făină aurită în sacul omului și morariul și-a luat merticul.

— Blagoslovenia Domnului. . . Blagoslovenia lui Hristos. . . Păi să-ți iea dracul meșteșugul, părinte Onufrie, strigă Guraliul necăjit. — Tot mai ușor 'mi este să trag sfoara ceruită de pěr de porc, să cos carâmbii însurați de la toți câmpinenii, decât să ȑic *Doamne miluesce* pân'oiă face clăbucă la băerile gurei... Spēnzură-mē, Măria Ta, că popă nu mē fac !

— Eă jupâne, ȑice Vodă rîdēnd. — Fie-ce meserie are greutățile ei. . . Cine se ține de a lui și nu înjură pre a altuia, o nimeresce mai bine decât tine. . . Veȑi de calapoade și de tălpi și nu mai înjura pre popa, de vreă să sporesci. . . De leturghie nu ești făcut ; să te vēd acum la cismărie : să-mă faci cisme la oșteni, că resmeriță-neresmeriță, — cisme ne trebuie !

— Să trăesci, Măria Ta, strigă Guraliul, scoțēnd odajdiile și îmbrăcānd cu ele pe popa Onufrie, căruia îi sărută mâna.

MÂNĂ DE BOERIŪ

Era o dată la Mitropolia din Iași un Mitropolit înțelept ca nime altul. Din mirenii avu-
sese el o fată, ce n'o putușă mărita, că până
să ajungă Vlădică, nu mai eșisă bietul că-
lugăr *din opincă*... Și fără de zestre greu
găsesci mire!

Dar acum că soarta îl ajutasă de se fă-
cusă nu numai Vlădică dar și Mitropolit, cur-
geau pețitori droaie pentru Mărioara.

Decât fata—cuminte cum era—înțelesesă
că nu de ochii ei se îndrăgiseră acum peți-
torii, ci de punga, acum plină, a Mitropolitu-
lui tată.

— Sciă una, Prea Sfinte părinte, eu nu mă
mărit decât după acela dintre pețitori, care
va avea *«mână mai de boeriū»*.

— Auziți, dumneavoastră, ți se dar Mitro-

politul cătră pețitori. . . Mărioara nu se va mărita decât cu acela din D-stre, care va avea *mâna mai de boeriū*. Poftim peste un an și-i arătați mânila și ea va alege.

*

— Ce o mai fi și «*mâna de boeriū*?» se întrebară pețitorii.

— Ce să fie? — O mână care nu lucrează, care e nebatogită de muncă, ci albită de trândăvie. . . *Mâna cea mai albă e mâna cea mai de boier*.

Și se apucară toți, care de care, să-și gri-jască de mâni. Câte unsori alea toate le ne-clăiaū și noapte pe mâni, coconașii cei mai zarifi și mai cilibii. . . La spițerie și la mă-tușa *Despa*, a de face diresuri din castraveți și descântă de deochi, sunău gălbinașii pe teșghea, pentru oblojele și unsori pentru mâni. . .

Sosi vadeaua pusă de fată. Se înfățișară fel de fel de pețitori: neguțitori, boierănași, boieri veliți ¹⁾ și altă curte măruntă.

¹⁾ Marȳ.

— Ian să vedem *mânile*, le ȑise fata. . . Am dat cuvântul meu și cu cinste îl voi ține. . . Arătați pe rënd mânil.

— A D-tale este mână albă ca de brutar. Dar iacă ai o sgărietură : ai frământat în aluat nou, pâne vechiă. . . Cum nu vei înșela pe muier

Brutarul se duse în colo boscorodind.

— A D-tale mână este albă ca varul de Orhei. . . dar pe buricile degetelor se vede urme de aur. . . Ești zaraf. . . Un om care toată ȑiua numără galbeni, — n'are vreme să numere bătăile de inimă ale nevestei. . .

Zaraful se depărtă ȑicând : destulă bătaie de inimă îmi dă paza și înmulțirea aurului meu !

-- Ce mână albă ca laptele aveți D-stră, ȑise fata de Mitropolit, la o ceată de pețitori !. . . Dar n'o să aleg pe nimeni din D stre, că numai mâna ați ținut'o albă, dar nu și cugetul. . . Că sunteți judecători și mai ieri încă ați vândut pe bani dreptatea răzeșului celui sêrac. . .

— Dar iată « *mână de boier* », strigă un Logofet mare de Divan. Ce mai ȑici ? . . .

— Adevêrat, e mână de Logofet mare. . .

dar iată *mână mai de boier*, mai ȋice fata, arătând o *mână bătogită și stălciță rău*...

— Auȋi!... Mână de boieri, acea mână stălciță, strigară boierii.

— Da, *«mână de boier adevărat»*, ȋise Mitropolitul, că bătăturile sunt după urma spe-dei cu care mai dăunăȋi s'a răsboit de aȋ isgonit dușmanul din țeară...

Bine ȋică, Mărioară... *Mână de boier*, albă, neatinsă nu este mâna de mire pentru fata cuminte... Adevărata mână de boier e cea care răstoarnă brazda roditoare și hrănitoare neamului și acea care—cu prețul vieței—apără țeara de dușmani...

Marioara Mitropolitului puse mâna sa în *«Mâna oșteanului țerei»*.

II.

LEGENDE

DIN ISTORIA NAȚIONALĂ

VIATA IN TRECUR

JURĂMÎNTUL ȚEREÎ

LEGENDĂ ISTORICĂ

De temeiū e vorba omului cinstit, dar temelie neclintită a adevărului este graiul cu mâna dreaptă pe S-ta Evanghelie, sub fiștocul de busuioc cu aghiasmă și sub omoforul Vlădicăi. Vorba de la om la om, sub stremurarul nevoiei, gînj putred de teiū; cuvîntul rostit în fața icoanei Mîntuitorului, singur e lanț oțelit, ce nu se rumpe, ba te leagă de vecii-vecilor în focul Gheenei, deacă nu te ții de asemenea cuvînt. . . Păi vai ! de cel care 'și calcă legămîntul primit în fața Pristolului : praf nu s'alege de el, de neamul lui, de casa lui ! . . . Și călcătoriul de jurămînt ajunge după moarte *strigoii*, de

n'are parte nici de odihna tainică și uitată a mormântului, mai înainte de trombița cea de apoi, că pentru strigoii ajunge cântatul cocoșului de miezul nopții. . .

Ci-că pe vremea păstoriei Mitropolitului Iacob I, așa de mult se înmulțiseră strigoii, din călcarea de jurăminte, că i s'a făcut milă Prea Sfinției Sale și dusă anafora la Domnitoriū, cerând să nu mai fie îngăduite învoelile pe temeiū de jurământ, ci numai cu zăpise, slovă neagră pe hârtie albă din condeiū de diac de logofeție, doar de s'or mai împuțina strigoii prin țintirime ! . . . ¹⁾

*

Ei, așa era credința în puterea jurământului la noi Români, până mai dăunădă, dacum. . . Acum s'a băgat și între noi purdalnica aia de necredință în cele ale Bisericei, de aū ajuns treaba acum că nici sub epatrafirul popei, nici sub omoforul Vlădicăi nu se mai aciuesce graiul cinstit, adevărul nerășuit de cugetul rău. . .

¹⁾ Asemenea *anafora* a Mitropolitului Iacob este un act istoric Veză în Tom. I al *Istoriei Românilor* de mine.

Maî de demult toate certele și tragerile la judecată se potoliau maî puțin cu capete de legi și cu *obiceiul-pământului*, decât cu jurământ bisericesc. . . O carte de blăstem a Mitropolitului, când o aducea blagocinul în casa omului, era maî dihai decât trăsnetul. . . Ca să scape creștinul de așa foc, nu maî tăinuia nici comorile lui Iov și adevărul eșia lămurit ca lumina zilei. . .

Țeșu așa ; nemărginită era odată la noi puterea jurământului !

Eșu știu o poveste, — dar poveste adevărată, întâmplată acum 107 ani în capăt, — din care cetitorul va putea vedea în ce seamă deosebită era la Români *jurământul*. Din povestea mea se va maî vedea și cu ce isteată născocire Divanul țerei a știut, odineoară, să înlătore deasupra Capului țerei, legământul greu al unui jurământ la dușmanii țerei.

*

Nicolae Mavrogheni-Vodă, după ce maî bine de un an de zile în fruntea oastei românești, apără păsurile munților și împedecă pre nemți și pre unguri de a țîșni prin ele în țeară și după ce ca Domn și al Moldovei

se răsboi vitejesce în Moldova, la Vaslui, la Monastirea Adam, în județul Bacău și al Putnei în contra Rușilor și a Austriacilor, fu răpus în 1790 în bătălia de la Mărtinesci și Caiata în Râmnicul-Sărat de către oștirile întrunite rusești și austriace comandate de Suvaroff și de Principele de Saxa-Coburg, și perdu tronul și nu după multe zile perdu și viața peste Dunăre.

Nu doară că pe Mavrogheni-Vodă 'l plângea boerimea munteană, că puțini dintre boeri se lipiseră de dânsul. Ales cei mai de frunte îl și părăsiseră cu mai multe luni înainte de ce să se fi întâmplat bătălia de la Râmnic.

Dar, ori cum era boerimea cea de acum 100 de ani, adevărul e că ea tot mai ținea la țeară. Schimba ea, nu'i vorbă, Domnitorii pe întrecutelea cu Sultanii și Vizirii, de se priminea pe tron, cum se priminesce omul bogat de cămăși, mai în fie ce zi, dar la fie ce schimbare de Domnii își aducea aminte boerimea și de vorba vechiă: schimbarea Domnului, bucuria nebunului.

Era deci grijilivă boerimea din Bucuresci după bătălia de la Mărtinesci, că nu scia ce

s'o mai întâmpla cu biata țeară... De cât, cum era rostul lucrului pe vremea aia, cât aflară boerii rămași în Bucuresci că Mavrogheni-Vodă aș apucat calea spre Dunărea, pe dată și trimiseră o solie dintre ei, cu Vlădica Filaret în frunte, să ducă *Principelui de Saxa-Coburg* închinăciunea lor și să-l poftască să vină cât mai neîntârziat la Bucuresci, că Turcii s'aș ridicat de acolo.

Ți se pare astăzi lucru de necreșut că sfatul țării, că boerimea cea aleasă, să chame pe străin, pe dușmanul țării, în sînul ei, în capitala ei... Numai de ! altmintrele cugetăm noi astăzi de cum să sfetea gîndul boerimei de acum 100 de ani...

Și să nu creadă cineva, că boerimea care chame pe Austriaci la Bucuresci nu-și iubea țeara. Cum că ș'o iubea va dovedi povestea noastră de mai la vale.

În dimineața unei zile din luna lui Octombrie 1790 era mare mișcare în Bucuresci. Urla văzduhul de sunetul clopotelor de la sutele de mănăstiri și biserici. Răspînteiașii împărțeau berechet la bice pe spatele țeara-

nilor silindu-î să abată cu carele lor, mergând ori întorcându-se de la obor, din ulițele de căpetenie, și să apuce prin mahalale. Tot răspînteășii zoreaū prăvăliașii să curețe noroiul de pe podul de lemn așternut de alungul podului Tîrgului-de afară. Ce avea să se întîmple? De sub dealul Mitropoliei de alungul acelui pod până dincolo de Mănăstirea Plumbuita, încă din faptul Țilei se înșiră alaiul întocmit pentru primirea în Bucuresci a armatei Austriace. Zapcii călări pe cai învățați în buestru, după povățuirea lui Alai-Pașa, aducea la îndeplinire Țidula de alai a Divanului. Mitropolitul, Episcopii, boerimea, cari în leagăne și butci cu roți aurite și cu coveltire lustruite, cari călări pe șeli turcesci înecate în Ținte de argint și cu canafuri de pele roșie, atîrnate, bătînd coastele calului, peste scările scumpe în cari se înțepeneau călăreți îmbrăcați în minunate caftane și blăni de samur, Ținînd la o mână frânele muiate în Ținte de metal strălucitor ca și zabalele de argint din capul cailor și la alta toiagele rangului lor. . . Iată breasla *spătărească* cu a bruma de oștire ce mai se află în Bucuresci; iată breasla *agiască*. . . Nicî *Măimă-*

riile cu prapurile lor nu lipsesc din alai, măcar că neguțitorimea singură mai jălea pe Mavrogheni-Vodă. Cum să nu-l jălească, când își amintea, că el făcuse caimacam țerei pe unul dintre ei neguțitorii, pre vestitul Turnavitu înaintea căruia boerul stătea cu mânila pept și cu zmerenie aștepta la perdea să i se dea rîndul de intrare la boerul Caimacam, care :

«Purta în cap o căciulă
Țuguiată ca o sulă
Și cu ghebe în spinare,—
Ce nu face cincî parale,—
De aba roșie, ruptă,
Cu ață albă cusută,
Cu poturi, cu imineî,
Se deprinsese cu ei,
Iar să-l fi vădut călare
Chiar vătav de haimanale. . . »

Accest alaiü era menit să întîmpine pe comandantul oștireî Austriace Principile de Saxa-Coburg. Acesta sosi, însoțit de solia boerilor și ca *maimandar*¹⁾ era însuși Vlădica Filaret.

1) Călăuză.

Nu mai povestesc despre închinăciunile boerimeii la sosirea Principelui, că cine nu scie cu ce vênjosime și mlădiare își duceau boerii acum 100 de ani «*Capetele pe tîpsie*» înaintea puternicilor Țării... De cât să nu uit a spune, că Principele de Saxa-Coburg tot nu cuteză, cu tot alaiul întocmit în cinstea lui, să intre în Bucuresci decât însoțit și de o numeroasă gardă de «*drăgani*» (dragoni), dragă Doamne, gardă de onoare, dar în adevăr «*straje*», că toți «*dragonii*» aveau armele încărcate și gata de tras, la cea mai mică încercare de trădare din partea boerimeii...

Avînd la dreapta pe mitropolitul Cosma, la stînga pe Filaret, și în jurul lui boerimea, Coburg păși în fruntea alaiului, cu esșorta sa oștenească pînă la Mitropolie, unde fu întîmpinat iarăși, în pridvorul Bisericeii, de soborul preoțesc, cu evangelia și cu crucea. Se făcu fiștanie; se cîntă un trisaghion, apoi, iar cu alai, comandantii austriaci fură duși pe la conacele la cari erau rînduiți.

*

In seara Țării în care oastea Austriacă tăbărî la Bucuresci și în jurul Capitalei, Prin-

cipele de Saxa-Coburg și ai săi, obosiți de cale, se culcară prin paturi boeresci, pe saltele nalt clădite din lână albă, sub plapome de mătasă roșie, cu capul înfundat în perini de puf înfățate în fețe de pânză de in și de borangic, subțire ca ața de păiajin și numai în fluturi, găurele, bibiluri și horbote țesute pe veșcă de ciur.

Ulițele sunt acum toate pustii. Răspînteiașii singuri curmă tăcerea nopții strigând între două căscături, tradiționalul: «*Ochiul meu vede, te vîd, te vîd!*...» Din când în când pe ulițe vedeaî pășind cu grăbire și cu grijă, vre un trecător înarmat cu obligătorul felinar...

Târziu în mijlocul nopții acesteia, în una din camerile casei Mitropolitului Cosma se adunaseră venind tot tiptil și pe ulițe deosebite, Episcopul Filaret, Boerii Dumitrache Brâncoveanu marele Ban, Radu Slătineanu, Manolache Grădișteanu, Constantin Știrbei. Matei Fălcoianu și alți câțiva boeri din sfatul țării, din Curtea mai mărunță. Cari tologiți pe divanuri, cari pe lavițe, la lumina slabă a candeliei atîrnată la iconostas și a două făclii de ceară albă, cari ardeau pe

masă și erau, când de un boer, când de altul curățite de mucuri, cu *mucăriile* de argint aședate pe tăvița lor, pe sfeșnicariu, — boerii și fețele bisericesci șopoteau cu sfială, grupuri-grupuri. . . Când eacă Mitropolitul Cosma intră în cameră însoțit de boerul Ion Cantacuzin, de curând întors în țeară din pribegirea sa în Ardeal.

După ce Mitropolitul, înaintea căruia toți boerii se ridicară cu respect după divanuri și lavițe, se încredință însuși pe la ferestă, că perdelele dese sunt bine trase, grăi către boerime așa cuvinte :

— Boeri D-voastre, *Măritul Princhip* Coburg mi-a dat poruncă, ca mâne, în bisericile din Bucuresci și din toată țeara în zilele următoare, norodul românesc să facă jurământ de credință și de supunere către împăratul Nemției. Mâne și D-voastră boeri aveți să veniți înaintea altarului Mitropoliei să faceți același jurământ, de față cu *Măritul princhipe*. . .

— Jurământ? diseră aproape într'un glas toți boerii.

— Greu lucru, Prea Sânte, adause Banul Brâncoveanu.

— Mare foc pe noi boeri D-v., urmă a
dice Mitropolitul. De ar fi numai jurământ
de supunerea noastră către Impărăția nem-
țească, calea-valea—ar fi cum ar fi, că nu
ne-ar lega decât pre noi, iar fiii și urmașii
noștri, deslegați de jurământ, ar face apoi
cum ar crede ei că le-ar sta mai la înde-
mână; dar e lucru mai greu decât atât.
Iacă, boerul Ion Cantacuzin pe care Princi-
pele îl are de credincios al său și l'a și fă-
cut ađi mare Spătar, el însuși, în iubirea
lui de sărmana noastră țeară, s'a îngrozit
de jurământul ce ni se cere.

Și scoțând din brîu o hârtie îndoită patru:
—Iaca ce fel de jurământ ni se cere, boeri D-v.

Spătarul Ion Cantacuzino luând hârtia din
mâna Mitropolitului, ceti următorul :

JURĂMÎNT

«Jurăm pe Sânta Cruce și pe Sânta Evan-
gelie, înaintea jertfelnicului, credință neabă-
tută, supunere deplină și ascultare cu zme-
renie și dragoste din partea noastră și a țē-
rei, Măriei Sale Inalte, Impăratului Austriei
și *Craiului Ungariei și l cunoascem pre el și*

*pre cei cari în mijlocul nostru vor înfățișa Inalta lui față, de adevărații și singurii și fără de părtășie stăpânitori ai țerei românesce, în temeiul vechilor și vecinicilor drepturi de stăpânire ce au avut și are țeara ungurească asupra pământurilor și neamului țerei românesce și a Moldovei. Așa să ne ajute Dumnezeu și călcătorii acestui jurământ al nostru să fie afurisiți și blestemați de cei 318 părinți ai bisericeii . . .*¹⁾.

Și actul acesta se termină cu obicînuitul blăstem din cărțile de afurisenie și de prin hrisoavele domnesci.

— Din vorbă în vorbă, dîse Spătarul terminînd citirea jurămîntului, din vorbă în vorbă, întocmai după cum l'a scris pe limba nemțească l'am adus pe românesce. Sunt, boeri D-v., de multă vreme, cu legătură de neam și de avere, cu țeara ungurească, dar și eu însumi m'am cutremurat cînd am vădut, că ni se cere nu numai jurămînt de credință și de supunere cătră oștirea biruitoare la Rîmnic, ci ni se cere pe cale piezișe să cunoașcem de adevărată bârfeala și scornitura un-

1) Actul este autentic.

gurească că adecă țeara noastră și a Moldovei aŭ fost când-va sub stăpânire ungurească, pământuri unguresci. . .

— Iacă de ce, boeri D-v., adause Mitropolitul, v'am chiămat în taină aci, astă-noapte, ca să ne sfătuim ce e de făcut? Jurăm noi așa poznă?

Mare și nepotolită era indignarea celor de față la cetirea actului de jurământ, numai nimine dintre boeri nu găsea leac la boală, când tot Ion Cantacuzino sculându-se în picioare ȑise: Boeri D-v., sciut lucru este, că nimeni dintre căpeteniile nemțesci limba noastră n'o pricepe. Deacă e așa, numai prea sfințitul Mitropolit să voiască să fie într'o unire cu scoposul nostru și treaba e pusă pe pîrte bună!..

— Cum așa? întrerup boerii din toate unghiurile camerei. Cum așa?

Ion Cantacuzino se răpede la ușa, trage zăvorul, și deschidënd introduce în camere pe un individ.

— Dascăle Floreo, ȑice Mitropolitul Cosma, te-am chiămat ca să tragi împreună cu ucenicii D-tale vre-o 30 de izvoade după jurământul ce ni s'a poruncit să facem la Mitropolie și în județe.

Dascălul Florea îmbrăcat în antereu de șamalagea, cu scurteică de blană de pisică, în cap cu comanac și cu ochelari legați cu șferi după cap, cu barba rasă și mustățile lungi, era întâiul învățător de la școala Domnească din S-tu Gheorghe. Avea însărcinarea să învețe pe ucenici limbele slavonă și românească. Din cea slavonă mai scia doară dascălul Florea formula de «Господъ. Земли Блжнское» cu care începea a scrie hrisoavele domnesci și formula cu care le sfârșea: «и самъ речеъ. Госн.», dar pe românesce nu se afla în toată țeara diac mai meșter la condei ca dascălu Florea. La vorba Mitropolitului, Florea și trase călimarea din brâu și-l așeză pe masă și din tocul cel lung al călimării scoase o pană de găscă tăiată ca condei, al cărui vîrf se puse pe dată să-l ciugulească cu un briceag.

— Gata la poruncă, Prea Sfinte, Țise dascălul Florea.

— Cum vă spuneam boeri, urmă a Țice Ion Cantacuzin, nime dintre căpiteniile nemțești nu știu românesce. Așa fiind, lăsați-mă pe mine și pe dascălul Florea să scriem izvoadele jurămîntului așa cum să vie bine la mintea și la sufletul românului.

Măine, părintele Mitropolit, la Mitropolie o ceti izvodul cum l'om fi închipuit noi, iar nu după pofta ungurilor și așa noi și copiii noștri rămâne-vom deslegați de groaznice și nedrepte jurăminte.

A doua zi cu mare alaiu veni iar la Mitropolie Principele de Saxa-Coburg, cu tot statul său major, când biserica era plină de boierime și de norod. Mitropolitul Cosma în vestminte înmuiate în fir, întâmpină, cu tot soborul bisericeii, pe Coburg, în mijlocul cântărilor strănilor și a soborului. Slujba începu și, după daruri, Mitropolitul, însoțit de Episcopul Filaret, și de numeroși preoți, diaconi și anaghoști eșiră din altariu, care cu cruce, care cu evanghelia, care cu făclii aprinse. În mijlocul Bisericeii, sub Pantocrator, stete Mitropolitul Cosma. Atunci marele spătar, care venise în suita lui Coburg, se apropie de Mitropolitul și-i dă o hârtie îndoită în patru. . . Mitropolitul o luă cu o abia stăpânită tremurătură de mână. . . Vlădica Filaret se uită cu îngrijire în spre jețul domnesc, pe treptele căruia stătea în picioare Principele de Saxa-Coburg. . .

Acum Mitropolitul Cosma deschise hârtia, aruncând pe furiș o ochire Spătarului Ion Cantacuzino. Acesta se apropie de strana de la dreapta și schimbă pe sub musteață, câte-va vorbe cu Dascălul Florea, care cu 20 din uceniciei săi ținea isonul la acea strană.

Numai cât începu Mitropolitul a ceti foaia de *jurământ* și pe dată se ridică de la strana dreaptă și din cea stângă o groaznică cântare de-ți lua auzul. . . Și clopotele toate începură, și palamariul bate din răsputeri în tochița de fer din pridvor, iar dascălul Macovei plămădi cu amândouă ciocanele toaca cea de lemn. . .

— Vai! ce sgomot, ce larmă! ȕise Coburg cătră Aga Fălcoianu, ce se afla lângă el.

— Așa se face *jurământul* pe legea noastră, răspunse Aga, ascunȕend un zîmbet pe sub deasa lui musteață neagră.

Sgomotul, larma copereaȕ tot mai mult cetania Mitropolitului Cosma, ba încă se adaogia cu strigătul boerimei, care într'una ȕicea cu glas mare, făcend cruci lungi:

«Așia jurăm!
Așia jurăm!..»

Și dascălul Florea cu cei 20 de ucenici

ai săi cutremura bolta Pantocratorului, cu
«Doamne miluesce!»

Se sfârși cetania jurământului, dar nime nu
auzise din el nici o boabă. Atunci Mitropolitul
făcând semn stranelor să tacă, țise cu glas
mare: «Boeri Dumneavoastră, poftoriți după
mine:

«Așia jurăm și așia să ne ajute Dumnezeu».

Boerii poftoriră aceste vorbe, iar Dascălul
Florea cu cei 20 de ucenici ai lui, cântară
un lung: *Amin!*

Slujba se sfârși. Se duseră toți pe la casele
lor, cu inima voioasă: căpeteniile nemțesci și
ungurești, bucuroase că țeara a jurat după
pofta lor, iar boerimea și mai bucuroasă că
jurase după izvodul alcătuit de Dascălul Flo-
rea și de Spătarul Ion Cantacuzino.

Și acum ean să scie și cetitorul meu ce
glăsuia acel izvod, izvodit de patriotismul boe-
rimei:

«Jurăm pe sânta Cruce și pe sânta Evan-
ghelie, înaintea Infricoșatului jertfelnic, cre-
dință neabătută de la sânta noastră lege cre-
știnească; jurăm supunere și ascultare cu sme-
renie și cu dragoste de sânta noastră biserică.
Iar Măriei sale înalte Impăratului Nemției și
Craiă țării Ungurești încă le jurăm—cum

le-aŭ spus în curgere de veacuri—moșii și strămoșii noștri, că nici odinioară Ungurii n'aŭ avut drept de stăpânire asupra pământurilor țării noastre românesce. . . Așa ne jurăm și așa să ne ajute Dumnezeu, iar care altminterlea va crede, să aibă parte cu Diavolu în focul gheenei. . . etc.»

Și urma jurământul și blăstemul obicnuit. . . Aci se pune capăt poveștii.

De poveste a fost așa dară acum 102 ani purtarea boerimei! Ea a legat pe urmașii săi cu stîntul legământ către țeară, în potriva nălucitelor drepturi ale neamului Unguresc. . .

Cine din actuala boerime va cuteza să calce legătura boerimei de la 1790?

Deacă se află un asemenea *nesocotit* printre noi, să citească povestea aceasta și se va pocăi și-și va reveni la simțirea frumoasă a boerimei de la 1790.

CUM CLOPOTELE MANTUESC BUCURESCII DE PUSTIERE

I.

Minunatul Domn Mavrogheni-Vodă, după ce mult timp apăraseră țeara contra invasiunei Austriace, fusese răpus în fine la bătălia de la Râmnic și silit să părăsească țeara, trecând Dunărea pentru a veni cu oștiri nouă de la Turci.

Boerimea din Bucuresci trimite delegați spre Buzău înaintea principelui de Saxa-Coburg, comandantul oștirei Austriace, ca să facă act de supunere a țerei.

În Bucuresci rămăsese însă puțină oștire turcească care nu scia de trădarea boerilor și aștepta întoarcerea lui Mavrogheni cu nouă ajutoare.

De odată se lătesce vestea în București, că oastea nemțească va intra în oraș neîntârziat. Comandanții garnizoanei turcesci se hotărăsc a retrage oastea la Văcăresci.

După două-trei zile de așteptare la Văcăresci, Turcii, cari aū aflat despre trădarea boerimei, vedând că oastea austriacă nu sosesce, se hotărăsc să se întoarcă în oraș și drept pedeapsă a trădărei, să prade și să ardă capitala țerei Muntenesci.

Planul Turcilor este înțeles de Bucurescenii. Spaima se lătesce într'o clipă. Cele patru poduri de căpetenie ale orașului nu mai sunt destul de largi pentru toată lumea care cearcă a fugi spre a-și scăpa avutul și mai cu seamă viața.

Bejănie cumplită !

Se închid prăvăliile. . . Leagănele cu roți aurite și chervanele gem de femei și de copii căutând să plece în direcțiunea opusă Văcărescilor, cu risicul de a muri de foame, orî de a fi uciși de hoți în cale. . . Cine n'are măcar un cal de încălecat 'și aduce lada de Brașov, orî sipetul, la una din mănăstirile încongiurate de zid și se pregătesce a 'și-o apăra, împreună cu alții asemenea lui împușcând de la meterezele zidului, în Turci, când vor năvăli.

II.

La mănăstirea St. Gheorghe, dascălul Florea învăța liniștit vre-o două-șeci de ucenici, să citească la psaltire și pe bucoavnă.

— Ce faci, dascăle, strigă din pragul ușei intrând părintele Onofrei? Dă drumul ucenicilor pe la casele lor, că peste un ceas, două tot orașul e pierdut, că Turcii au hotărât să-l prade și să-l ardă până nu vin Nemții în București. Grăbesce, dascăle, că nu mai e vreme «de cruce-ajută buche-az, ba; ce e ceasul greu, de mare cumpănă!»

Băeții ucenici 'și pun cartea în traistă și dau busta spre ușă.

— Ho, țeară! strigă dascălul Florea, alergând în pragul ușei și împiedicând eșirea ucenicilor... ho, țeară! că Mavrogheni tot e Domn, și cât o fi Mavrogheni Domn, de Turci nu-i habar!

— Dar Mavrogheni a fugit, dascăle, a daugă a dice popa. Cu nasul în cărți, dascăle, și noapte nu mai ști ce-i prin țeară... Dă drumul ciracilor, că dascălii greci de la St. Sava au tulit-o la fugă încă de a-seară...

— Da eu nu sunt grec, părinte... Ce au Turcii de împărțit cu noi?

— Ești nebun, dascăle? Deacă Nemții nu sosesc peste un ceas în Bucuresci, grec ori român, tot de sabie perim. . .

— Care va să ȋică părinte, deacă vin îndată Nemții scapă orașul?

Și fără să mai aștepte răspunsul preotului, dascălul Florea pune poalele antereului în brâu, și ȋișnesce pe ușa școalei strigând: «după mine băeți».

— A înnebunit bietul dascăl, gândi părintele Onofrei, care căutând și el să-și scape ȋilele, fugi în vre-o parte a țerei.

III.

— Bam! Bam!

— Linca! Linca!

— Bam! Bam!

— Linca! Linca!

De odată răsună aerul de glasul clopotelor mari și mici de pe la toate mănăstirile din Bucuresci.

Sgomotul este asurȋitor și toată lumea se opresce din fugă, întrebându-se: Ce este? ce se întâmplă?

IV.

La mănăstirea Văcărescîi, căpeteniile turcescî împărțiseră des de dimineață gloanțe și iarbă de pușcă la oștire. Toate măsurile erau luate pentru ca, cum va înnopta, Turcii să năvălească în oraș să prade și să măcelărească pe bieții locuitori.

De odată se aud la Văcărescî răsunările clopotelor din Bucurescî.

Intr'o clipă căpitaniî și oșteni aū eșit din corturi și pe sub poarta mănăstirei, întrebându-se unul pe altul :

— Ce este? ce se întîmplă?

— Ce să fie, mărite agale, strigă dascălul Florea, oprindu-și calul în fața unui Iusbașa turc.

— Ce este, bre ghiaur?

— Fugiți, fugiți agale? Aū intrat Nemții în Bucurescî. . . Sunt mulți ca frunza și iarba. . . Aūdiți clopotele cum răsună... Mitropolitul cu boerîi primesc pe Nemți cu cinste mare. . Fugiți!

Amestecul cel mai cumplit produce vorba dascălului Florea. Intr'o clipă Turcii aū încălecat câte două și trei pe un cal și călări și pedestri o tund în direcțiunea Giurgiului. . ,

V.

Bucuresciî sunt scăpați, fără ca Nemții să fi sosit măcar la marginea orașului.

Ce se întâmplase?

Dascălul Florea împărțise pre cei douăzeci de ucenici ai lui pe la clopotnițele tuturilor mănăstirilor din Bucuresci

— Mă băeți, când o fi soarele a-chindie, trageți mă clopotele, toate clopotele până la vremea toacă-i de vecernie și Dumneșeu cu noi!

— Da cum 'ți-a venit în gând, dascăle Floreo, una ca asta? întreabă Mitropolitul, care află de fapta înțeleptului dascăl și-l chiamă înaintea lui.

— Cum să-mi vie, P. S. Părinte? răspunse Florea, făcând mătanie și sărutând mâna Mitropolitului:

«Clopotul te creștinesce,
«Clopotul te logodesce,
«Cu clopot se prăznuesce,
«Cu clopot te prohodesce...»

și apoi vădut-am eu:

«alaiuri domnesci
«și bisericesci,
«rusesci
«și turcesci...»

și la toate:

«Aă sunat,
«Clopotele aă răsunat...»

și am ȑis în gândul meă:

«O veni Neamȑul, ca mâne,
«Clopotele-o să sune... ,
«De cât mâne să răsune,
«Maă bine răsune aȑ,
«Să ne scape de necaz!»

— Dascăle Floreo, să sciă că de aȑi înaintea îți face Epitropia obștească ȑece lei pe lună în loc de cincă, leafă, ȑice Mitropolitul bine-cuvântându-l, iar pe cei două-ȑeci clopotari ai tăi, îi fac pe toăi anagnoăti!

*

Avură decă și Bucuresciă pe Sf. Genoveva lor. Cine maă scie însă astăȑi de dascălul Florea și de uceniciă clopotari!

GARDUL TÂRGULUI

A fost o dată în jurul Bucurescilor gard minunat, tot în cunună împletite și cu streșină îndoită de spini și mărăcini, de porumbrele cu țepi iuți.

Ci-că făcuse Vodă Ipsilante gardul, nu ca să nu intre omul în oraș decât pe podurile obștesci — doară gardul de la casă nu oprește pe omul cu gând rău, să-și facă mendele lui, — ci făcuse M. S. Vodă gard în jurul Bucurescilor, că de când Matracuca totdea-una orașele aū avut hotare... Că adecă se scie Șoltuzul și pârgarii, de unde și până unde aū să-și întindă puterea toiagului lor?

Răspântiașii de la capetele celor 4 poduri strigaū pe atuncea noaptea: « *Ochiul meu vede! Te vèd! te vèd!* »

Da de vèdut!... Ei ași!..

Peste gardul târgului făcea pîrlaze cu sutele, nu numai hoții de borfe, ci și cei de *inimă albastră*, și rîspîntiașii își *vedeau* de somn, ori barem de piroteală, lângă tejgheaua cărciumei, strigînd din soroace în soroace cu glas tot mai stins:

— *Ochiul meu vede! Te vîd! Te vîd!*

Păi ci-că într'o noapte, o cocoană d'ale mari, d'ale de poartă fes alb sub tulpan scris și papuci numai cu firetură și cu moțuri de mătăsuri, pline de fluturi poleiți, — cît vîdu că-i doarme boerul, eși tiptil din ietac și haida iute la Gardul Târgului... Voiă, pasă-mi-te, să treacă cucoana peste vre-un pîrleaz, ca să se întâlnească dincolo, cu un drăguț.

— Ochiul meu vede, te vîd, te vîd!... strigă căscînd un glas de rîspînteiaș...

Cocoana se opri gîfîind de frică. — De, auđi că o vede?... Bărbatu-său n'o vede, așa e; dar o vede *ochiul* rîspînteiașului...

Și iată cum în noaptea aceea, cucoana, speriată, se întorse la patul *nespurcat*, lângă soțul ei.

Numai peste ăi cocoana întâlni la cișmeaua lui Mavrogheni, la ceasul vecerniei, la vremea rahatului de Sira, — mușunachea inimei

seale și între două înghițituri de dulceață și cronțăituri de floricele de porumb, ea îi spuse de pățania din noaptea trecută, cu *ochiul* care vede al răspânteiașului. . .

A doua noapte, cocoana, însuflețită de vorba iubitului, iar caută să treacă gardul târgului, care vinea chiar lângă curtea boierului.

De astă dată răspânteiașul nu mai vede nici cu *ochiul său care vede* . . . După sfatul iubitului cocoanei, el își caută de nevoie, trăgând aghioase pe câte o nare, după ce cinstise câte-va ocale de vin de la Deal, tot ocale drepte, cu pecete gospod.

Numai mări, ci-că, cum era obiceiul Domnului pe vremea aceia:—Alexandru Vodă și cu Vel Spătarul, îmbrăcați tiptil deteră pe la marginea orașului, să vadă ce mai e? . . . Trece cine-va peste gardul orașului, orî nu?

— Ce să nu treacă? . . . Că acu, sub nisce tufe lângă gard, număra *ea* stelele, iar *el* floricelele. . .

Și dete Vodă de bieții păcătoși și-i duse seimenii la închisoare la agie. . .

A doua zi Vodă chiamă pe răspânteiașul cu pricina. . .

— Unde mi-ai fost astă-noapte de nu te-am aflat la slujbă? — întreabă Vodă.

Ce 'ncepe tagadă, când punga e'n ladă? . .

— Am ațipit Măria-ta, iartă-mă... n'oi mai face .

— Jupân spătare, du pe jupâneasa la bărbatu-său și-i spune de la mine, că femeea sare gardul târgului și ochiul răspânteiașului n'o vede, că:

«Nu'î gardul târgului
«Sprijinul Căminului;
«Bărbatului se cuvine,
«Ca să scape de rușine,
«Să-și facă gardul a casă
«Din dragoste mult aleasă.
«Și răspântiaș să fie
«Singur la a sa soție! . .»

Ș'apoi mări ci-că de atunci Vodă Alexandru a ținut obstescii Epitropii: când o cădea gardul din jurul orașului, puneți numai *cruci*, ca semn de hotare târgului, că:

De gard nu se opresce
Cine la rău se gândește,
Dar sigur că sânta cruce
In cale bună te aduce! . .

M A M Ă !

NUVELĂ

I.

Carêtele boieresci se țineaă șir dealungul podului Mogoșoaiei, într'o-după toacă din luna lui Maiă a anului 1796. Pe podinele stricate și jucând ca dinții în fălci bătrâne, acum vedeaă o carêtă dând cu roata în șanțul din mijlocul podului, de unde țîșnea noroiul infect, acum o vedeaă urcând în puterea telegarilor, dâmburi de grinți adunate, târate de roțile trăsurilor. Vizitii, cu chivere înalte, cu fundul de stofă roșă al chiverei răsfrânt peste ea la stânga și atârnată cu un canaf de fir, cu feregea plină de vipusce colorate, se păreaă pe caprele lor nisce equilibriști

danțând pe funii. La distanță ilusiunea era perfectă, când hopurile îi săltau și șanțurile îi prăbușau. În capra dindărătul caretei, împodobită cu armuarii de baroni și de conți nemți ori unguri¹⁾ se ținea trufaș arnăutul, cu fustanelă albă în miș de crețuri, cu fermeneaua înmuiată în fireturi ca și mânecile atârnând spre pământ, cu turbanul cât dimerlia pe cap. De cingătoare îi atârnă chiseaua cu tutunul, iar cu mâna dreaptă stoarce strâns canafurile prinse de poclitul caretei, pe când cu cea stângă îngrijesce de ciubucul de lemn de iasomie, ori de cereș al boierului, ciubuc împodobit cu calâf de mărgele și de cilicuri, care ca un mic crac de pantalon de copil acoperea partea de sus a ciubucului, legat la gura lui cu baiere de mătase viș colorate, strălucind de fluturi de aur. Deasupra calâfului se înalță măreață o țeavă subțire, băgată în ciubuc, țeavă pe care stau înșirate în rotogoale de forme varii, cari mai mari cari mai mici, imamelele de chilimbar alternând cu imamele de diverse petre colorate, unele bătute cu nestimate.

1) Sultzer afirmă că boierii noștri cumpărau la Viena și la Pesta carete de ocaziune. Aceste erau cu atât mai căutate, când erau împodobite de armuariile vechilor lor proprietari.

Printre carete cavalcadau boerii, pe cai deprinși în buestru. Antereul de șamalagea ori de ghermesit acoperea picioarele călărețului, înfipite în scări late de argint; pe pep-tul calului șiroaie de curele colorate, sclipitoare de încrustări de ținte metalice, alternând cu canafuri în culori deschise; toate aceste podoabe întrecute doară numai de monumentalul oblânc al șelei, minunat lucrat în ciseluri și încrustări pe lemn. Țic monumental, pentru că în dosul lui dispărea o parte din corpul călărețului, de unde nu se mai vedea din el decât gugiumanul de astrakan creț, de pe cap, și o parte din dulamă ori din benișul de postav ferenghiu, blănit cu guși și ascunzând mai preste tot șalul de anadol artistic păturit la cingătoare.

Dar încotro se îndrumau acele carete și acei călăreți, cari ridicau nori de praf, ori improșcau pe trecători cu tina infectă a șanțului sub copitele cailor, când aceștia nime-reau în vr'o gaură de sub vr'o podină putredită, de riscau să'si rupă piciorul în profunditatea șanțului din mijlocul stradei? — Era oara preămblărei de după toacă. Se potolise de câtă-va vreme ciuma.

Boierimea începuse a mai ieși dintre zidu-

rile curților lor, în care se baricadaseră, ca să nu fie în contact cu nimeni. Acum pe întrecutele mergeau la preâmbulare, la cerdacul lui Mavrogheni din grădina ce pe atunci se întindea în jurul casei apelor de lângă mănăstirea aceluiaș domn, «Isvorul tămăduirei», seaă precum îi diceau logofeții subțiri din Divan, Zoodoho-Pighi.

*

La intrarea grădinei se adunase prostimea și câți-va bragagii, nelipsiți unde este adunare de popor. Toți își făceau privelisce din sosirea în șir a caretelor și a călăreților. La poarta grădinei descindeau din carete cocoanele și coconițele cu bărbații lor. Ce mai de rochiî mândre de alagea, de atlas, ce mai de tivilichii de belacosa cu blană cacom! D'apoi scurteicele de ghermesit albastru blănite cu nafea! Dar sculele prețioase, sălbile de galbeni stambulî, de Misir!

Boerii și boieroaicele, urmați de arnăut, intrau în grădină și se îndreptau spre chioșc, unde chir Stavridi cofetarul, fratele lui Avgibașa (vânătorul) al curței—om simandicos, cum vedeți—servea rahaturî de Sira, vutce,

cafele parfumate în felegeane odihnind în zarfuri de argint lucrate la Salonic.

Intrau boierii, dar prostimea de la poartă făcea gazeta high-lifului, nu numai despre toalete dar și despre multe mistere de etac.

— Uite, ăla-î, mă, Banul Dumitrache Ghica.

— Bre, dar mulți Ghiculesci în Divanul domnesc. Mai sunt 2 logofeți, Scarlat și Costache.

— Dumitru Ghica nu este *vel*, că *vel* Ban e Nicolae Brâncoveanul.

— Cucoana a frumoasă care se pogoară acum, e Venețiana Văcărescu. Vai ce mândrețe pe dânsa! Ah! iaca și fică-sa. Nostimă fată, mă Vanciule.

— Pun prinsoare 2 orți, că numai ce-o să țîșnească de pe unde-va și boierul Alecu Văcărescu, cumătră Safto.

— Păi ȳă că n'o perde din ochi pe fata Venețianeî.

— Tacă-vă fleanca, muierilor. Fata doar e vara boierului.

— Iaca, par'că nu s'o mai vȳdut pe lume pozne din dragostel...

— Cu adevărat, jupâne Chiriță... Dar iată tocmai sosesc cuconul Alecu Văcărescu... Unde'î soare, că soare'î fata, cum să nu fie și umbra. La dascălul Florea de la sfete

Gheorghe, am cetit un isvod de stihuri a cuconului Alecu. Ba, ȑeă, le-am învățat și pe dinafară ca tatăl nostru.

Fetei aștia îi ȑice boerul :

De nu mă creȑi pe mine,
Intreabă pe oră-cine,
Și veȑi cât pătimesce
Acel ce te iubesc !

Când nu te vȑd, am chinuri,
Și când te vȑd, leșinuri;
Și-un ceas nu 'mă prisosesce
Să'ți spun ce mă trudesce.

— Hait, iaca și carêta Domniței Elena, foasta nevastă a cuconului Alecu. Minunată muiere !

— D'apoi, avere la dânsa ! Doar nu'i de giaba fata Dudescului.

— De ce s'o fi despărțit, nea Pârvule, de boieru ?

— Da ce's Mitropolitul Dositheiă ca să sciă?...

— Gura lumei rea. Ci-că aă aflat și dânsa că lui cuconu Alecu îi e dragă fata Venețienței.

— Mă Vanciule, dar să țin trăsarele și ca boabele la mătăni.

— Că ȑeă, s'a mutat la cișmea tot Di-

vanul domnesc, adaoge a ȕice r sp ntia ul de la capul podului. Uite, cuconul Manolache Brâncoveanu.

— E vornicul de Țeara-de-sus.

— Ba nu, de Țeara-de-jos; că de Țeara-de-sus e vornic Moruzi, ruda M. Sale lui Vodă.

— Iaca vel Vistierul Neculaĭ Brâncoveanu.

O mișcare mai mare se produse în mulțime. Sosia o car t  cu falet de 4 cai de sânge ar pesc.

— Marele Spătar! Spătarul En chi  Văcărescu! Ce mai caiafet!

En chi  Vac rescu
 ade'n poartă la Dudescu,
Cu antere  de atlas,
Moare Doamna de necaz.

— Ce m ndr  muiere are! De! os de Domn e doară Domni a Ecaterina!

— Ci-că nu poate suferi pe fi -se  Alecu.

— Păi a a 's toate mamele vitrige.

Dar să lăsăm pe cronicarii populari din poarta grădinei lui Mavrogheni să- i continue aprecierile  i să vedem de ce la vr'o asv rlitur  de piatră de la poartă s'a oprit un boier

călare, ce mereu se ridică cu mânele pe oblâncul șelei, doar o zări mai bine o jupâniță tânăra și frumoasă cozi, cu care se crucise în cale. Era tânăru boier Brăiloiu, care nu 'și putea lua ochii de la trecătoare și se oprise pe loc, cum te opresci făr' de voie în fața unei priveliști minunate. Calul însuși, par'că fermecat, ca și stăpânul său stătuse locului, întors în partea încotro dispărea femeea.

— E muiere cinstită, cugetă în sine boierul. Uite, trecu ca săgeata, cu ochii în gios, îngropați în stufoase și lungi gene negre.

Cine-o fi oare? Frumoasă muiere!

Respântiașul, care văduse pe călăreț oprindu-se, ieșise acum din cârciuma din colțul stradei, unde 'și potolise și el dorul inimei cu o cindecă de horilcă leșească de contrabandă.

Se apropia de boier, căci socoti că i s'a desprins pafturul de la șea și doar îl înțelesese dânsul de departe, că era din boerii de Divan, din cei pogoriți cu hârzobul din cer, și vrea deci să-l slujească.

— Cunoscî tu pe jupâneasa aia? îl întreabă Brăiloiu, arătându'i pe femeea care se depărta.

— Cum de nu? E nevasta lui Vlad Fărcă-

șianu, care a murit mai anțerț; fusese el condicar la isprăvnicia de Săcuieni.

— Văduvă!... Nevasta lui Vlad condicarul... Dar bine, mă, ăla era din țigani mei; a slujit cu credință tată-său pe tată-meu și el a ciupit ceva carte pe când învățam și eu la dascălul Florea...

— Uite, tot e adevărat ce dicea lumea, că e neam de țigan...

Țeă că n'ai fi creăut nici o dată! că mai chip de rumân și mai om de omenie cum era el...; puteai să juri că nu e țigan.

Bioerul Brăiloiu căău pe gânduri; el mai află adresa casei unde locuia văduva lui Vlad și apoi în loc de a continua calea și a descinde la grădină, se întoarse spre oraș pe urma femeii, neperănd'o din ochi, la distanță de câți-va pași.

Ce mândru își mlădia talia! Sub scurteica de vulpe cu fața în gușa porumbului! Ce piciorușe mici tropotiau sub faldurii deși ai rochiei de cutnie și cum o prindea de bine marama sub care se îția fesul alb cu ciucur negru de pe cap!

Boier Brăiloiu o sorbia din ochi, dar ea își căta de drum cu ochii pironiți înainte, neuitându-se nici la dreapta, nici la stînga.

La o cotitură de stradă călărețul îi tăia drumul și se opri drept în fața ei:

— Dumneata ești văduva condicarului Vlad?

Tânăra femeie rămase perplexă, fără să răspundă.

Brăiloiu repetă întrebarea.

— Da, boierule, răspunse în fine cu timiditate femeia. Am fost femeia lui. Dumne-deu mi l'a luat și astă-dî nu mai am de cât mângâerea a 2 copii ce mi-a rămas de la el.

Apoi dînsa voi să-și continue calea. Brăiloiu între aceste descălecace și cu mîna dreaptă ținînd frîul calului, cu cea stîngă apucă mîna femeii, dîcîndu'i cu un glas dulceag.

— Vino la mine și vei avea mângâere.

Femeia își trage violent mîna dintr'a boierului, înroșindu-se pînă în albul ochilor:

— Sunt femeie cinstită... Sunt fata șătrăului Cosma.

— Femeie cinstită!... exclamă Brăiloiu cu o voce de om rău, care îngheță sîngele în vinele tinerei jupînese. Femeie cinstită!...

Și te-ai măritat cu un țigan al casei mele...

— Ce dîci, boierule? Vlad al meu, țigan boieresc! Te înșeli și te rog să mă lași în pace să'mi văd de drum.

— Să-ți vezi de drum? Drumul d-tale nu

poate fi de cât acel ce duce la casa stăpânului, la casa boierului Brăiloiu.

Și cu violență apucându-î mîna, strigă pe rîspîntiașul cel mai apropiat:

— Rîspînteiașule, femeea asta e roaba mea. . . Era fugară. . . Am prins'o. Aduceți-o la casa mea. . . la curtea boierului Brăiloiu.

Se adunase lume, ca la rîspîntenî, când bate doba de grăesce Craînicul. Comentariile încep, carî mai cu glas încet, carî mai cu sgomot:

— A prins boierul Brăiloiu pe o țigancă fugită. . .

— Frumoasă muiere!

— Și nici seamănă a țigancă. . . D'apoi îmbrăcăminte la ea! . .

Tînăra văduvă în zadar cerca să scape din mînele rîspînteiașului și a boierului. Acum protestă ȑicînd că nu este țigancă și că este fată de boier, acum se ruga. . . Mai mult tîrîta de cât mergînd, ea este dusă tot înainte pe podul Mogoșoei spre casa lui Brăiloiu, urmărit fiind grupul de o ceată de copii și de câți-va curioși. Din prăvălii, pe la tărăbi unde stăteau clădite căldări de tot calibrul, orî între un cerc acătat de streășina josnică, după care cerc spînzurau lumînări de seŭ,

de vîndare, între o puțină cu dohot negru și alta cu lapte acru și printre șiraguri de lulele turcesci, lumea scotea capul să vadă ce sgomot era în stradă.

— Vr'o muiere care o fi furat giuvaere boieresci. . .

— Ba vr'o Celetnică ¹⁾ pe care breasla agiească o scoate afară din oraș, după pitacul lui M. Sa Vodă. . .

Alt rînd de comentarii între mușterei băcanului, ai căldărarului și ai bragageriei vecine, pe când pe Maria văduva lui Vlad Fărcășanu o fac să intre făr de voie în curtea pre-tinsului său stăpîn.

II.

Răspînteașul introdusese pe Maria prin poarta naltă, cu acoperemînt de șindrila în curtea care se întindea largă, dar plină de bălării în fața caselor boieresci.

La dreapta curței grajdurile și șoproanele de lemn, înșirate pe lângă camere mai josnice servind de bucătărie și de locuință pentru servitori, avînd cerdac pe stâlpi de lemn dea-

¹⁾ Celeltnicele erau femeile de cafenele și cărciume. Al. Moruzi le-a isgonit din București.

lungul camerelor. Lângă bucătărie un puț cu cumpănă și cu ghizdele de peatră. Atenanțele aceste, legate de casa boierească prin un pod de scânduri ridicat pe fragmente de cărămiți, servind de trecătoare de la bucătărie la casa boierească în timp de noroaie.

La stânga curței un stog de fân, în parte tăiat, și un vechi hambar clădit pe șarampoi, lângă care stetea rezemată leasa de bătut porumbul, lângă o movilă de ciocălăi uscați. Un nuc bătrân pe jumătate boștur, umbrea hambarul și 'și întindea bătrânele ramuri până deasupra cerdacului nălțat pe gârliciul pivniței, în fața corpului casei principale. Aceasta, ridicată de la pământ, deasupra pivniței, era încinsă de jur împrejur cu un cerdac în legătură cu platforma înaintată la mijloc, deasupra gârliciului pivniței, coperită ca și cerdacul de o largă streășină de șindrilă. De ambele părți ale platformei gârliciului curgeau scările ce serviau de urcat în casă.

O droaie de servitori, mai toți țigani, țîșniră pe toate ușele atenanțelor, vedând grupul care intra pe poartă și ieșiră întru întâmpinarea boierului. Maria însă nu putu ajunge până la pragul scării curței, nici chiar tîrîta, căci cădu leșinată.

— Apă, apă! strigă boierul.

Droaia de slugi se precipită din nou prin bucătărie să aducă apă, pe când vizitiul luă calul să-l ducă la grajd.

Maria zăcea cu capul pe prima treaptă a scării, rece, neînsuflețită.

Boierul îngrozit îi freca palmele și templele fără succes.

— Iute, Stane, la doctorul Caracaș, strigă dânsul, vădând că nici stropirea cu apă rece nu folosea.

— Moartă! Să fie moartă? Păcat ce frumoasă muiere! adăogea în gândul său.

Doctorul Caracaș, vestitul arhi-iatros, adecă primul medic al orașului, tocmai se întorcea de la spital de la Colțea, călare, și vizitiul îl întâlni în dreptul porții. Intr'o fugă de cal doctorul era la scara boierului Brăiloiu.

— Femeea asta trebuie dusă îndată la spital, dîse el, după ce isbuti s'o deștepte.

Doctorul, într'o secundă, cât boierul se dusesese în casă să aducă flacon cu oțet de trandafiri, aflase de la răspânteiaș cele întemplate.

— Dar femeea aceasta nu e țigancă, observase omul de știință, care, cunoscător al societății bucurescene, înțelese pe dată, vă-

dând frumusețea muierei și ținând seamă de leșinul ei, că nu era lucru curat. . .

Când femea se deșteptă, ea recunoscă pe doctor și putu să-i țină cu voce slabă :

— Jupân doctore, scapă-mă. . .

Caracaș, care nu era numai om de știință, dar și om de inimă, precum dovedeau frumosele lui scrieri poetice și cunoscuta lui purtare în societatea stricată a Bucureștilor, nu ceru altă explicație de la Maria, mai ales că, acum, ea revenită la viață, o recunoscă în cât-va ca pe o vechiă clientă.

— Duc eu însu-mi femeia aceasta la spital, zise Caracaș boierului, care aducea din casă tot felul de șipușoare cu aromate. Are nevoie de grijă deosebită. E bolnavă primejdios.

Boierul rămase fără răspuns. A se împotrivi doctorului nu cuteză. Și-apoi la ce era bună femeia, în starea în care o vedea?

Pe dată ce va ieși din spital o va relua, de sigur. Doctorul nu-l poate opri s'o reclame, la nevoie chiar și pe calea dreptății. . .

Maria, acum sprijinită pe brațul lui Caracaș și al răspânteiașului, era urcată în cerdacul casei, până ce vizitiul, din porunca boierului, prinse caii la caretă.

Așezată pe un capăt al laviței, ce oco-

lea tot cerdacul și pe care se întindeau velințe vërgate ca ogoarele în toamnă, Maria continua a fi îngrijită de doctorul Caracaș, care găsi mijlocul să'i șoptească la ureche, pe când boierul porunceă gătirea trăsurei:

— N'o să fie nimica, dar nu grăi; prefă-te tot mai bolnavă. Maria strînse afectuos mâna mântuitorului ei, care necontenit, cu un aer îngrijat în fața răpitorului, îi dedea să respire aromatice, pe când boierul din pragul ușei măsura cu nesațiu formele voluptoase ale bolnavei a căreia rochie fusese deschisă la pept de Caracaș, în primele grije ca s'o readucă la viață. Cămașa de borangic subțire lăsase să se strevață un sîn tare și rotund, terminat cu o minunată căpșună roșie. . . Sângele se urcă din nou la capul boierului, care acum se întreba de n'ar fi mai bine să fie căutată bolnava în chiar eatacul său?

— Ce ȑici doctore? N'ar fi mai bine să cauți de dēnsa aci, decât s'o mai duci la spital? întrebă boierul cu o emoțiune abia stăpânită.

Doctorul observă direcția ochilor Don-Juanului. El se grăbi a aduna pe peptul femeii rochia și feregeaoa infirată.

— Nu, boierule. Nu răspund de viața ei decât la spital, unde am de toate ce-mi tre-

bue ca s'o caut bine. Boala i-a venit la inimă. . . E în mare primejdie.

Trăsura era acum la scară. Doctorul sprijinind tânăra femeie, ajutat de oameni ai casei, o sui în trăsură, luând și el loc lângă dânsa. Trăsura porni; iar boierul, venind până în fața extremă a cerdacului, privi la pregătirile de plecare și lung urmări trăsura până ce o pierdu din vedere pe stradă. . .

— Păcat! Minunată muiere! O! dar de va trăi, va fi a mea, exclamă el eșind din viziunea în care se afundase. Numai de n'ar muri! . . Să moară, din vina mea?! . .

III.

Maria nu fu dusă la spital, ci deadreptul la ea acasă, căci ea recâștigând deplin toate puterile, povesti în cale doctorului cele întâmplate. Un bun bacșiș dat de doctor vizitiului, ca să nu spună că n'a dus femeia la spital, asigură pentru câte-va zile liniștea Mariei. Dar ea înțelese că lucrul nu e sfârșit, că mișelia va reîncepe. Caracaș era și el de această părere; numai el, ca și Maria, nu înțelegea cu ce drept boierul ar fi putut cere de la Domnie, ca roabă, pre o româncă, fată de boier?

Pe când Brăiloiu în fie ce ȝi trămitea la doctorul Caracaș pe vizitiu să întrebe cum mai merge femeea și primea nemângăetorul răspuns că se află tot mai rău, ea, după îndemnul doctorului, ceruse sfat de la condicarul Divanului domnesc, Răducan Poenaru, și de la condicarul Departamentului de 7. Aceștia, vechi cunoscuți ai răposatului său bărbat nu găsiră nici un cap de lege, nici la Vasilicale, nici la condica lui Alex. Ipsilant, prin care ar putea să scape pe Maria, deacă boierul ar dovedi Divanului, că într'adevăr Vlad, bărbatul ei, i-a fost ȝigan; căci legea hotăria *ritos*, că femeea slobodă, măritată după ȝigan, rămâne și ea și copiii ei de parte bărbătească robi.

— Roabă eă! Rob copilașul meu! exclamă cu durere tânăra femeie. Dar bine, mamă, ȝicea ea cătră bătrâna ce lua parte la sfat, când m'ai dat după Vlad nu sciai că'i ȝigan?

Bătrâna mamă, o jupâneasă care în sbâr-citurele feței și în scufundăturile obrazilor ne-sprijiniți de dinți, păstra încă urme din frumusețea de odinioară, afirma din toate puterile, că Vlad nu era ȝigan, că ea n'ar fi dat pre fiică-sa după un ȝigan, ea femeea Șătrarului Cozma, boier cu sipetul plin de

cărți domnesci și de hrisoave cu pecetii, mai
cât potcoava.

Jugâneasa Sultana, de mai mulți ani vedușă tânăra și frumoasă, rămase cinstită ca toate curtenirile multor boieri mari și puternici. Cum putea ea să fi măritată pe fiică-să după un țigan? Mai bine s'o fi vădut moartă decât așa ceva. O nepoată a ei mai acum 2 ani a fost răpită de un țeran din Săcueni. Fata la urma urmei ar fi voit să rămână nevasta răpitorului, că era un flăcău voinic și frumos, dar jugâneasa Sultana n'a voit aceasta. Mai bine fată necinstită, decât măritată cu un moșic! Divanul domnesc aș putea să dea pe țeran cu ocna și toată averea lui i-a dat-o fetei necinștite, dar fata a rămas tot boierească! Cum era să-și dea cucoana Sultana fata după un țigan? — Câți boieri din Divanul domnesc n'ar fi dat chiar și moșii pe dragostea fetei sale Mariuța? Dar jugâneasa Sultana a fost cinstită și vrea ca și fiică-să cinstită să rămâne.

IV.

Boierul Brăiloiu intră la bănueli, primind mereu răspunsul doctorului din fie-ce și c

femea merge rău cu sănătatea. El se hotărî să meargă însuși la spital să veadă pe Maria. Numai, doctorul Caracaș, deștept pe cât și omenos, prevăduse vizita boierului și însărcinase pe gerahul (chirurgul) său, care locuia la spital, să spuie boierului, care ar întreba de femeia Maria, că s'a însănătoșit și că a eșit *numai ađi* din spital.

Așa se și întâmplă.

— E sănătoasă! își dîse cu bucurie boierul.

Cum scia adresa femeii, boierul încălecă la poarta turnului Colței și se îndrumă spre Biserica cu Sfinți, lângă care scia că locuiesce Maria.

Acolo boierul aflase casa pustie. Numai o pisică însălbăticită svâcni printre picioarele lui, când deschisese clanța ușei de la tindă.

Avusese grijă jupâneasa Sultana și fică-sa Maria, după sfatul doctorului Caracaș, de se mutaseră într'altă parte a orașului.

Furios, boierul dete jalbă la Agie și la Spătărie, să i se caute roaba fugită, femeia țiganului său Vlad Fărcășanul.

Încă âmbra în fie-ce dimineață prin toate casele din întregul oraș vătăjeii de mahalale cu preotul de la Biserica respectivă și cu epistați anume rânduți, ca să întrebe de să-

nătate și să vestească pe dată ce s'ar descoperi unde-va vr'un caz de ciumă.

Nu era decî cu puțință să rămână mult timp ascunsă Maria lui Vlad Fărcășanu. Cum se făcu, cum nu, Maria totuși nu fu reaflată.

Popa Mănăilă de la Biserica Crețulescu, care făcea Lunea aghiasmă în casă la boierul Brăiloiu de i stropia slugile, *ietacul* și telerarii și mai arunca aghiasma și în puț, iar Sâmbăta cetia paraclis, era, într'o Duminecă după Liturghie, în camera din dosul băcăniei lui chir Iane Sardelidis, din podul Tîrgului de-afară, lângă foișorul de foc. Părintele Mănăilă răcorea gâtulejul Sf. Sale însetat de atîta «Doamne miluesce» ȕis la Biserică, în tovărășie cu cumătrul său părintele Onufrei, proistos de la Biserica cu sfinți.

— Ce nalt e foișorul de foc, părinte Onufrei, ȕice popa Mănăilă, și ce scundă e oala cu vin! . .

Din vorbă în vorbă părintele Mănăilă află că în poporul Bisericeii cu sfinții s'a mutat de cîte-va ȕile Șătrăreasa Sultana cu fică-sa, cari daŭ sārindare să scape de prigoarea *unuî dușman*. Ce dușman o fi avēnd bieteles femeii? Părintele Onufrei chiar mai plăti cumnatul-său o oca de vin, cu *pecete domnească*

la fund, din sărindarul primit pe ȕiua aceea. Lumînările de ceară albă din *Cherhaneoa* (fabrica) cu monopol a Episcopiei de Râmnic vor arde cât vor putea la iconostasul hramului ȕilei, dar banii sărindarului se duc gîl, gîl, pe gîtul ambilor preoți¹⁾. Părintele Mănăilă auȕise însă în casa boierului Brailoiu una-alta despre jupâneasa Maria a lui Vlad Fărcașanu. . .

— Mai cinstim, Părinte Onufrei, un paliciu, că mi l'o plăti, sunt sigur, jupân Brăiloiu când i-oiu duce veste despre fata Șătrăresei Sultana. Ci-că 'i e dragă, părinte, de'i nebun după ea. . .

Și iată cum boierul Brăiloiu, când în ȕiua următoare Părintele Mănăilă îl stropi pe cap din belșug cu fiștocul de busuioc, muiat în aghiazmă, cântând: «*Mântuesce, Doamne, norodul tȕu*», primi de la acesta scirea de mahalaua în care s'a mutat Maria.

Pe dată boierul merge la Agie și vel Aga, prieten de cărți al boierului Brăiloiu, dă de astă dată poruncă vătășelului din mahalaua Bisericeii cu Sfinții ca cu mai mare băgare

¹⁾ Episcopia de Râmnic a întemeiat prima fabrică de lumînări de ceară albă, la finea secolului al XVIII-lea.

de seamă de cât ori când să cerceteze toate casele din poporul acelei Biserici și să afle «*napristan*»¹⁾ unde s'a mutat Șătrăreasa Sultana.

Cu asemenea mijloc, două zile după aceea, boierul Brăiloiu scia anume casa unde se adăpostise, îngrijată și temătoare, Maria lui Vlad Fărcășanu cu maică-sa și cu copilașii săi. Dar mai află și aceasta, că juna femei nu iese de loc din casă și că are năimiți nu mai puțin de 6 foști delii, gogemite nandroși pentru paza casei, și cu aceia nu'i de glumit, că dau în carne vie, când se apropie om pe care jupênesele nu vor să'l primească!

Totuși boierul Brăiloiu dote vr'o 2, 3 zile de-a rëndul tîrcoale în jurul casei cu pricina. Ba chiar se ispiti să străbată în ea, mituind pe paznicii de la poartă, dar de giaba îi fu cercarea.

Atunci boierul se hotărî să'si reclame roaba pe calea justiției. După obicei, Brăiloiu dote deadreptul la Domnitorul Alexandru Moruzi, jalbă scrisă pe jumătate coală de hârtie *tricapelă*, îndoită în două. Domnitorul puse la sfârșitul jălbi rezoluția de trimitere a *madelei* (afacerei), în cercetarea Divanului domnesc.

¹⁾ Napristan — negreșit.

Eraŭ negreșit pe atunci instanțe mai mici, a care ar fi putut trimite Domnul cercetarea afacerii. Judecătoria Agiei și a Spătăriei, Departamentul de 7, de 8 și de Criminalion nu conștăneau boerime, grăbită de a ajunge la rezultat. Mai expeditivă era judecata înaintea Divanului domnesc, mai ales că era ceva definitiv hotărâtoare. Boierul Brăiloiu era prea bun prieten cu amândoi logofeții mari, ca să nu dobândească dreptul de a se judeca cu Maria deadreptul la Divan.

Și iată cum trei zile după aceea jupâneasa Maria Fărcășanu fu chemată cu pitac domnesc, prin Agie, a se înfățișa la Divan.

IV.

În dimineața zilei de 30 Mai 1796 se aduna boierimea din Divan la M-rea de la Cotroceni, unde avea să se ție Divan, că nu era terminată încă restaurarea Curții domnesci din Dealul Spirei, iară Curtea veche continua să fie o ruină, în care, în potrive pitacurilor domnesci, se oploșiau numai țigani vagabonși, bri se aruncau gunoaiele vecinilor.

Alex. Moruzi profitând de încetarea ciumei, și îndemnat la aceasta și de boierii din Divan,

se pregătia, încă de la finea anului 1795, să restaure măcar Curtea cea zidită de Alex. Ipsilant în Dealul Spirei. Deocamdată în lipsă de alt local mai potrivit, Domnitorul locuia «cu vędută stenahorie și cu mare discolie», în casele egumenesci de la Cotroceni, prefăcute în reședință domnească de vară încă de la Vodă Caragea.

În trapeza cea mare a M-rei era instalată Spătăria cea mare, adică sala tronului. În fundul sălei pe o estradă acoperită de covoare turcesci se ridica scaunul domnesc, lângă care pe un sfeșnic de lemn de nuc, coperit, cu o maramă cusută în fir și bibiluri, stăteau aședate buzduganul și hangerul domnesc. În dărătul tronului se vedea cele 2 tuiuri de coți de cal, primite de Domn la învestitură în Constantinopole. În partea despre răsărit, într'un iconostas artistic săpat, strălucea icoane bogat îmbrăcate în argint și aur, în fața cărora atâr-nate de bagdadie ardeau 3 candelă, din care cea de la mijloc mai mare, lucrată de vestiți argintari români din Salonic. De jur împrejurul păreților, văpsiți în culori deschise și cu medalioane reprezentând fantastice peisage cu adânci perspective, erau înșirate lavițe coperite

cu covoare turcesci, ori cu catifea roșie de care atârna ciucuri de mătăsuri și de fir.

În ziua în care în această sală se ținea Divan domnesc, pe scoarțele românesce, întinse pe podelele ceruite se înșirau mese rotunde pentru calemgii, adică Logofeții Divanului. Aceștia, lăsându-și încălțăminte la ușă, ori chiar în josul scării, se urcau numai în meși colorați și crucindu-și picioarele după moda turcească lângă meșta rotundă, destinată fie-căruia, pe care își așeza lungul călămar de alamă de la brâu, în tocul căruia purtau briceagul de dres pana de gâscă, această pană și creionul.

La ușa Divanului, pe dinafară, se ținea garda de armășei. În lăuntru 2 copii de casă la ușa prin care intra Domnitorul.

La ora 2 și $\frac{1}{2}$ de dimineață (după cearnicul turcesc) adică cam pe la 8 ceasuri $\frac{1}{2}$ dimineața încep a sosi boierii, conformându-se ultimului pitac domnesc de a nu întârzia cu judecățile norodului venind prea târziu.

Iată Neculai Brâncoveanu vel Ban; Manolache Crețulescu vel vornic de țeara de sus, Radu Golescu vel vornic de țeara de jos.

Împreună cu Mitropolitul Dositheiș Filitis a urcat scările Enache Văcărescu mare Viștiernic. La intrarea lor în Divan se scoală în

picioare toți boierii, pînă și marele Ban Brâncoveanu. Marele spătar Dimitrie Manu va veni numai împreună cu Domnitorul și 'și va lua locul lângă masa cu buzduganul domnesc, pe când Enache Văcărescu, de și numai Vistier-nic mare, va lua loc lângă marele Ban Neculai Brâncoveanu, înaintea celor 2 vornici mari și cu atît mai mult înaintea Vornicului Obștirilor Ioan Damaris și a vornicului poliției Ioan Florescu. Când marele spătar urmat de 2 copii din casă intră pe ușa rezervată Domnitorului, divaniștii, de la marele Ban la marele Clușer Zaarie, luară locurile hotărîte pentru fiecare pe lavițe, în dreptul unor mese coperite cu postav roșu, mese ce se aședau în spătărie numai la ȕilele de Divan. Domnitorul nu în-târȕiă să intre după marele spătar, urmat de o suită de postelnice și luă loc pe jețul său. Marii logofeți la rînd indică pricinele poruncite a se aduce în cercetarea Divanului.

Intre *madelele* ȕilei era anaforaoa Mitropolitului arătînd cum un Vasile Nuțu, grămătic de felul lui, nu numai că aȕ cutezat să slujiască în Sf. Biserică ca preot, fără să fi fost hirotonit, dar încă făcu și pe duhovnicu prin județe. Mare concurență făcea noul duhovnic duhovnicilor legiuiti, că muierile vinovate aflaȕ

sub epatrafilul lui ertare și deslegare de păcate, mai ales din cele vędane, și mai pe ieftin decât de la duhovnicii bętrâni și puteau să se împărtășească, să nu prinđă de veste bărbații lor că au făcut păcate așa de grele, de nu le-au dat voie duhovnicul de cât să bea aghiazmă mare.

Mitropolitul cerea pedepsirea exemplară pentru asemenea batgiocoritor de cele sfinte. Domnitorul în unire cu sfatul țerei hotărî ca Nuță să fie bătut chiar la ușa Bisericei, unde și permisesse a oficia fără drept, cu 150 toiege a tălpi; apoi să fie ținut surghiun la o mânăstire.

A doua afacere de judecat fu *teorisia* jalei boierului Brăiloiu. Marele Armaș introduse înaintea Divanului pe jăluitor și îndată apoi i pe părîta Maria vęduva lui Vlad Fărcășianu.

Când aceasta intră însoțită de jupâneasa Sulana sătrăreasa și de 2 frumoși copilași ai ei, ntregul Divan nu se putu stăpâni de o emoune. Fie-care boier reflectă în gândul său: — Ce frumoasă muiere!

Brăiloiu înfășura pe Maria într'o privire iumfătoare, iar dęnsa sficioasă își îndrepta cu nilință privirea spre scaunul domnesc, la reapta căruia stetea Mitropolitul.

Marele logofăt de țeara de jos ceti jalba lui Brăiloiu, prin care reclama de la Domnitor aducerea sub stăpânirea sa a Mariei, de oare-ce cu bună voia ei s'a măritat cu robul său Vlad Fărcășianu. Dovedea boierul, că Vlad i-a fost rob, de oare ce tatăl acestuia a fost căpătat de bătrânul Brăiloiu cu alte sălașe de țigani, prin cartea M. Sale lui Vodă Alexandru Ipsilant, încă de la leatul 1775, din țigani gospod (domnesci) după dreptul ce au Domniile «preste lucrurile slobode domnesci».

Tot Divanul rămase convins, că Vlad era într'adevăr țigan din robii neamului Brăiloiu. Nimeni însă nu lua cuvântul să propună hotărârea solicitată de jăluitor, mai ales după ce jupâneasa Sultana povestise cum se făcuse căsătoria fiicei sale, cum Vlad trecea de om slobod și era slujbaş al țerei la isprăvnicia din Săcuieni, și că doară nu era să 'și dea ea fata, sătrarului Cozma, pe care M. Sa Mihai Vodă Șuțul l'a avut la mare cinste și l'a miluit cu chrisov de liuți, după un țigan...; că nici sëmăna Vlad măcar la chip a țigan...

Maria, ținând câte un copil de mână, era mișcată atât de adânc că nu putea adăogi nici o vorbă la energica pledoarie a mamei sale; dar lacrimile ce o podidea pe cât o făcea

mai frumoasă, pe atât dispunea în favoare'i pe divaniști.

— Se poate să nu fie sciut jupâneasa Sultana, că Vlad era țiganul meu, dar nu mai puțin legea spune deschis și lămurit, că femeea lui Vlad este roaba mea, ȕice ricanând cu reținere boierul jăluitor.

— Așa e, răspunde marele logofet; numai, mai ȕice legea și aceasta: «Domni'i și oblăduitori'i cade-se să ocrotească și să părtinească mai mut slobođenia, fiind în lume ca un lucru ce n'are preț.»

— Deapururea, adaoge Brăiloiu, Divanul a judecat în *madeaua* aceasta nu după «*duhul franțozesc*»¹⁾, ci după dreptatea stăpânirei. Slobodă este după lege numai fata, care s'a născut din părinte țigan și mumă româncă, dar femeea aceasta și băiatul ei sunt ai mei. . .

Și aceste ȕicând Brăiloiu, apucă de mână pe băețel, care speriat începe a plânge.

Ca o leoaică care 'și apără fii'i săi, Maria smucesce copilul și într'un pas se precipită în genunchi lângă picioarele lui Vodă:

— Milostive Doamne!. . nu mă lăsa jertvă

¹⁾ Se ȕicea, «*duhul franțozesc*» la finea veacului trecut și începutul celui al XIX-lea înrîurirea revoluțiunei franceze, care străbătuse, icî-colea, și în țările române.

nedreptăței!.. Și-și adună cei doi copilași la sînu-i, împletindu-și mâinile pe după capul lor de ângeri.

— Mamă! mamă!.. strigă ei plângînd, neînțelegînd primejdia, dar mișcați de tabloul ce pentru prima dată în mica lor viață li se presintă vederei.

Vodă însuși se simți sguduit până în suflet. El se plecă la urechia Mitropolitului Dositeiū și 'i șopti:

— Ce mamă bună!.. Femeea aceasta trebuie scăpată!.. Vistierul Enache Văcărescu, care auzi șopta orîcât de tainică a lui Vodă, făcu un semn de înțelegere lui Vodă și întorcîndu-se cătră jăluitor, ȑicîndu-i:

— Ce martori aduci, boerule, în fața Divanului că femeea aceasta a fost măritată cu țiganul D-tale Vlad Fărcășianul?.. Că femeea slobodă care se dă în dragoste cu un țigan, slobodă remîne și ea și copiii ei din flori. . .

— Nu e adevărat strigă cu glas amenințător, jupâneasa Sultana. . . Nu e adevărat, că Maria a fost ȑiitoarea lui Vlad. . . Fata șătrarului Cozma ȑiitoare!?.. Ea a fost nevastă cinstită cu cununie. . .

Revolta simțului de onoare a bătrînei jupănese înlătura posibilitatea pentru Divan de

a o scăpa din ghiarele boerului jăluitor. Enache Văcărescu cercase unicul mijloc ce cunoștea în puterea legilor în vigoare.

Maria și ea auzind vorba lui Văcărescu, se ridicase energic în picioare și apropiindu-se iarași de maică-sa:

— Da mamă, nevastă cu cununie, nu...

Ca și când s'ar fi temut să'i profaneze buzele cuvântul de *fiitoare*, ea nu'l rosti.

Văcărescu schimbă o privire cu Domnitorul, în care marele Vistier îi spusese eloquent, că era singurul mijloc de a scăpa femeea.

— Da, Măria ta, dișe și Brăiloiu cu un aer triumfător, femeea aceasta a fost măritată cu cununie după țiganul meu Vlad Fărcășianul. Voiu aduce, deacă M. Ta poruncesce, mărturie pe chiar popa Tatu de la Biserica Stejarului, care 'i-a cununat.

Alex. Vodă Moruzi își preâmbălă căutătura de la boerul trufaș la umilitele muieri și întorcându-se spre Mitropolitul îi șopti la ureche:

— Prea sfinte, o să aducem pe popa Tatu de la Stejar de martor, dar P. Sfinția ta binecuvintează-l să *mință* odată, numai odată, în folosul dreptăței femeii acesteia...

Și apoi întorcându-se spre divaniști: — Da, boieri, cuviincios lucru este să ascultăm măr-

turia preotului, care a cununat pe Maria cu Fărcășanu țiganul jeluitorului. De astăzi în șapte zile, D ta Vel logofete, vei aduce *madeaua* aceasta iarăși în Divan, în fața Domniei mele.

— Peste opt zile Maria va fi a mea, îșimise boierul Brăiloiu. . . Trec anii, necum opt zile. . . Răbdare.

— Fata mea, o fi ce-o vrea D-deu, mise jupâneasa Sultana către Maria, esind din Divan, dar părintele Tatu va dovedi, că fica șatrariului Cosma a fost femeie cinstită, măritată cu cununie, în fața altarului. . .

— Așa, mise Radu Golescu, care auți, esind și el, vorbele bătrânei și virtuoasei jupânease, dar nu te gândesci, că rămasă la judecată femeie cinstită, ea și băiatul ei rămân robii lui Brăiloiu? . .

V.

La ziua hotărîta boierii se adunară iarăși în Spătăria mare de la Cotroceni.

In pridvorul Bisericeii steteau așteptând ora Divanului, jupâneasa Sultana cu ficăsa Maria Fărcășianca. O conversațiune animată urma între ele. Cu nici un preț bătrâna

mamă nu voia ca fică-sa să primească a fi declarată de concubina lui Vlad.

— Ași muri de scârbă și de rușine, dicea bătrâna, de s'ar întâmpla una ca aceasta.

— Și eu așa muri de durere, când din femeie slobodă a-și ajunge roaba și batgiocura dușmanului meu. Să-mi ved eu copilașul ajuns țigan boieresc, și copila mea fică de roabă, să ajungă chiar poate necinstită în curte boierească!.. Nu, mai bine moarte și pentru mine și pentru ei!

Pe când femeile ast-fel sfătuiau animat, în tinda Bisericeii, în lăuntrul ei, în strana arhi-păstorească stătea Mitropolitul Dositheiū ascultând psalmodierele matinale grecesci ale protopsaltului și ale românesci ale defterului de le strana stîngă.

În momentul când proestosul din dverele mari dete bine-cuvîntarea, terminînd oficiul, din Altar eși preotul Tatu și voi să facă metania la strana Arhi-episcopală.

Când bătrînul preot sărută mîna Mitropolitului, el îi șopti: — Deslegare ai de la Dumnezeu și de la mine, deacă molitfa ta, cum ți-am dat bine-cuvîntare, vei tăgădui cununia.

*

Peste o jumătate de oră, ședința Divanului era deschisă. Boierul Brăiloiu intră în urma celor două femei. Armașul mare introduse pe popa Tatu.

Cu ce *aer de izbândă* se uită jăluitorul la cele două femei!

Vel logofătul ceti din nou, la porunca Domnitorului, jaloaba lui Brăiloiu, apoi otărîrea Domnească la judecata din urmă.

La altă poruncă a Domnitorului, preotul Tatu, de la Biserica Stejarului, înainta în fața scaunului domnesc. Alex. Moruzi întreba din ochi pe Mitropolitul, cu oare-care îngrijire, ce va dice preotul?

— Ce sciî, părinte Tatule, îi dice apoi Vodă : Vlad Fărcășanu, țiganul lui jîupân Nae Brăiloiu, fost-aŭ el cununat cu femeea Maria, fata sătrăresei Sultana? Că, iacă, boierul dice, că cuvioșia ta le-ai cetit sfintele rugăciuni de nuntă.

Preotul ezită.

— Grăesce sub epatrahirul nostru arhiresc, adaose și mitropolitul Dositheiŭ, ca să încurajeze pe preot.

— Da, Părinte Tatule, îi dice și jupâneasa Sultana venind lângă el. Spune Măriei Sale, cum Sfinția ta ai cununat pe fică-mea. . .

— Nu este adevărat, strigă Maria cu o ener-

gie sêlbatecă. . . Gheorghias, copilașul meu, rob? . . Da, am fost. . . țiitoarea lui Vlad!

— E nebună, Măria ta, întrerupe Sultana. Din neamul Șătrarului Cosma n'aũ stat pe lume celetnice, ci numai femei cinstite.

— Mai trebuie, Măria ta, altă mărturie, ȑice Brăiloiu? Însăși mama mărturisesce, că fiică-sa aũ fost măritată cu Vlad în fața pristolului Bisericeii.

— Ci grăesce, Părinte, ȑice cu un ton mai rēstit Mitropolitul.

— N'am cunurat eũ pe această femeie îngăimă preotul, cu o voce sugrumată de emoțiunea ce-i dădea conștiința pēcătuirii

— Minte, strigă Brăiloiu furios.

— Neadevăr, strigă ca o leoaică jupâneasa Sultana. Îți încarci sufletul cu'n greũ pēcat, Părinte Tatule.

Maria palidă, tremurând în tot corpul ei, rostogolea stoluri de gânduri răpeȑi în mintea ei. Mărturia preotului o scăpa de robie și pe ea și pe copilașul sēũ. . . Prima mișcare a mamei fu de a-și sāruta copilul:

— E mântuit! . .

Dar acolo lângă dēnsa era acum și altă mamă, a ei, care apucând'o de amândouē mânele, îi striga:

— Ce! Tacî? Spune, spune că preotul acela aŭ adus mărturie mincinoasă!

— Mamă! Copiii mei!..

Singurele aceste vorbe putu să le rostească Maria, pe când jupâneasa Sultana cădea fără simțire lângă o masă de logofet de Divan.

— Mamă! strigă din fundul inimei nenorocita femeie, care vădu, precum în noaptea neagră vedem la scăpărătura fulgerului, prăpastia în care e-aproape să cădem, pe maică-sa moartă, moartă din cauza ei. Ea aleargă să ajute pe maică-sa. Logofeții de Divan, ba chiar și din sfetnici, sar să ridice pe jupâneasa Sultana și s'o așeze pe un capet de laviță.

Emoțiunea câștigase pe toți sfetnicii. Nu mai Brăiloiu roșu ca postavul după mesele Divanului, striga tot mai tare, bătând cu pumnul într'o masă de lângă el:

— A mințit popa. Maria a fost cununată cu Vlad țiganul.

Domnitorul ridicându-se în picioare, făcu semn să tacă toți, apoi țise:

— Divanul nostru domnesc, *teorisind* jalba credinciosului boier al domniei mele, dumnealui Slugerul N. Brăiloiu, după ce am

ascultat și mărturia preotului de la Biserica Stejarului, carele preot sub omoforul P. S. Sale Păr. Mitropolit aș mărturisit că n'aș cununat pe Maria, fica Șătrarului Cosma, cu Vlad țiganul, deci poruncim Domnia mea ca această femeie să fie slobodă, și ea și copiii săi.

— Nu, nu Măria ta, strigă Sultana care se deșteptase, fica Șătrarului Cosma nu e femeie necinstită.

— Femeie necinstită? ȳice Domnitorul, pogorând treptele scaunului domnesc și înaintând spre locul unde Maria în genunchi lângă maică-sa, cu capul plecat strîngea la piept pre copilașii săi.

Domnitorul despletici mână dreaptă a femeii din jurul grumazului băețelului, ridică pre Maria în picioare, în mijlocul tăcerei și mirărei tuturor:

— Boierule Spătar, ȳice apoi Vodă, du pe jupâneasa Maria la haremul Măriei Sale Doamnei și spunei Măriei Sale, că Domnitorul nu cunoasce în Țeara Românească o mamă mai bună și o femeie mai cinstită de cât Maria, fata Șătrariului Cosma! Loc de cinste să aibă jupâneasa în haremul Măriei Sale. Dumneata, jupân Brăiloiu, alege din sa-

lașele domnesci 3 suflete de țigani și ai dumitale să fie. Maria Șătrăresei Sultana nu a fost și nu poate fi roabă după legea firească ș'apoi cum mai ȳic pravile: «ceea ce va place Impăratului este pravilă». Deci îmi place mie să fie slobodă Maria Șătrarului Cosma!

— Să trăiesci Măria ta, exclamă podidită în lacrimi, jupâneasa Sultana, sărutând poala antereului lui Vodă.

— Să trăiesci Măria ta strigă și Mitropolitul împreună cu toți boieriȳ din Divan.

LOGOFĂȚUL BAPTISTE VELELI

EPISOD ISTORIC DIN SECOLUL XVII

PROLOG

I.

Pe la începutul secolului al XVII, (1631), tronul țării trecuse sub Alexandru Radu, fiul lui Radu, domnul României. Acesta abia domni cinci luni, și nevrednicia ce i se impută, seacă poate, (și-i mai de creșut) influența, care începuse a întinde mreajă pe lângă curtea suverană, aduse detronarea lui și reîntorcerea lui Alexandru Iliaș, acel fidel portret, în miniatură, al Domnilor fanarioți, cari curând aveau să împingă biata Moldovă la căderea ei morală și materială, din care nici astăzi nu se poate ridica cu deplinătate.

La auzirea fatalei sciri, că Poarta denu-
mise Domn pe Alexandru, ca un fior de
moarte trecu prin toate inimele. «O! ve-
chie biată moșie! (patrie), strigaū boierii adu-
nați în sfat, vine vermale să-ți ródă inima!»
Dar ei nu se mulțameau, vėdēnd furtuna
ce-i amenința, de a se mântui fie-care pe
sine, ca apoi, puind căciula pe o urechiă și,
din loc de siguranță, privind nenorocirile ce
cotropesc pe cei-l-alti, să-și bată peptul cu
pumnii, văicărându-se asupra soartei acelora
ș'a patriei. . . Nu! ei, înainte de a gândi la
sine, gândeau la obștia Românilor, înainte de
a gândi să-și mântu
chipurile cum vor |

Deci toți boierii
O solie alcătuită di
ei fu trimisă la Coi
din partea întregi
Când am dis că fu
trebuit să dic: o tu
Cine nu scie câte r
zuri nu suferiră soli
acea Turcească pe
adevărată iubire de
toate, încă pornind
cu ori-ce preț ce i-

măntuie pe frații lor rămași în țeară, de Alexandru și de posderia de Greci, cu cari el era gata să năpustească de la Constantinopole.

Resultatul acestei frumoase și nobile ambassade fu de tot neînsemnător. Bravi boieri se reînturnară în patrie, aducând cu sine, pe lângă încredințarea curței, că Iliș astă dată se va purta bine, și o îndoită ură și sete de răsbunare, nu atât însă asupra Porței, cât asupra lui Iliș cu ai săi, cari, prin infame machinații, provocaseră rea-tratarea lor în Constantinopole. Strigătul unanim al boierilor din țeară, la istorisirea tristă ce le făcură soli lor de cele ce li se întâmplaseră, fu : Să murim seaă să scăpăm de impilători ! — Dar între aceste, Iliș, însoțit de ai săi și de oștire, intrase în țeară. Timpul, prin urmare, era prea scurt, ca boierii, înainte de intrarea lui în capitală, să poată pregăti o oaste, cu care să-l respingă. Ei dară se liniștiră, fie-care pe la postul său, seaă cel puțin se părură liniștiți.

Să lăsăm acum pe Alexandru cu toți Grecii săi instalându-se în trebile guvernului ; să nu vorbim nici de ticăloșiile ce făptuiră cu toții chiar de la pășirea lor în țeară ; să nu pomenum, pentru de-o-çam-dată, nici de faimosul

dintre ticăloși Ministrul Baptiste Veleli, marele credincios al lui Iliăș; ci să ne transportăm aiure.

Deacă cetitorul meu va merge cu mine pe drumul ce duce din Iași la Bacău, dar care nu e drumul-mare, ci acel ce se chiamă *prin frânturi*, un drum pe care îndestul de bine l'a botezat țăranul Moldovean, ca să nu am trebuință de a mai spune ce fel de drum e; deacă, ȳic, cetitorul meu m'ar întovărăși și ar face cu mine vr'o șease oare de călătorie tot în fuga calului, el ar întâlني într'un punct unde drumul se crucește de un alt drum, ast-fel că formează o cruce, la umbra unui mare și stufos stejar, trei călători, — de călători luându-i după murgii cei voinici ce pasc pe lângă ei.

Imbrăcați câte trei în vestminte țăărănesci, ei aũ, cu toate aceste, în fisionomia lor, în manierele lor, un ce, carele te face a crede, că costumul ce port nu e acel al pozițiunei lor sociale.

Noi vom lua convorbirea lor de acolo de unde am găsit'o, dând de dênșii.

— De nu era Constantin Aseni, noi eram pierduți! ȳisese cel mai bătrân din ei.

— Așia, jupâne Buhușe, răspunde cel mai june; de nu era el, ȳa să ne vestească tică-

loasele lui planuri, cu bună seamă curând n'am mai fi văzut nici lumina soarelui, nici jupânele.

— Nu e mulțămît, continuă al treilea din ei care, în privirea vârstei, ținea mijlocul; nu-i mulțămît câte pagube ne-aũ făcut de câte-va săptămâni, de când e în scaun, acum ar fi vrut, ticălosul, să ne mănânce și dîilele.

— Să i le mîncăm noi lui, Hatmane Săvine! strigă mai junele.

— Așia! să i le mîncăm noi lui! repetă cu el cel mai bătrîn, pe carele-l numiseră Buhuș.

— Să scăpăm biata moșia de lăcuste, Vornice Lupu! adăogă către cel mai june Hatmanul Săvin.

— Ascultați, ȑice Lupul, după câte-va minute de gîndire; nu trebuie să vorbim ca copii, ci trebuie să ne înțelegem bine cu toți, să ne pregătim, să resvrătim cu încetul și în taină țeara... și într'o ȑi mergem cu toți...

— Și să moară, Iliaș! Intrerupe iutele Hatman Săvin.

— Așa, boierî! așa boierî! urmează bătrînul Buhuș: jupânul Lupu înțelepțesce grăesce; trebuie să fim bine pregătiți, ca nu cum-va, apoi, venind Turcul cu mînie să facă rău țerii, și astfel în loc s'o mîntuim, mai rău s'o ticăloșim!

— Ascultați, boieri! D-ta, jupâne Buhuș și d-ta, jupâne Săvine, jurați d-voastră că nu-ți trage unul *hăisa* și altul *ceala*?

— Jurăm, pe viul D-zeu Sântul.

— Deacă-i așa, boieri, să nu mai perdem timpul; haideți să ne vedem un cescuț de jupâne, să ni le aciuim la loc bun, cu multul, puținul ce ne-a dat D-zeu. . .

— Da de ce așa, jupâne Lupu? curmă Hatmanul Săvin.

— Pentru ca să nu ni le găsească ticălosul acela de asupritor.

— Și după aceea ce facem? întreabă Buhuș.

— De odată ne ducem pe la toți boierii și boierănașii de pe la țeară, de-i sfătuim să se resvrăteze, năimim flăcăi sinețași, rădicăm Vrancea, Lipcanii, Seimenii, și apoi Dumnezeu ne-a povățui și ne-a ajuta. . . Haideți, boieri!

— Haideți!

Și tus-trei pun frêul în capul sirepilor lor, și mi se arunc pe ei.

— Stați! strigă Buhuș, în momentul ce caii nerăbdători erau să pornească.

— Ce este?

— Să mai jurăm încă odată: Să murim, ori moșia s'o mântuim din ghiarele fiarei.

— Jurăm! jurăm, pe numele viului și sân-

tului D-deu, strigă Lupu și Săvin, rădicând ochii spre cer și făcându-și cruce.

— Nu-i destul, adaogă Buhuș, nu i destul; d-ta jupâne Lupule, să ne fii căpetenia noastră, că ești om tânăr și înțelept!

— Așa, strigă și Săvin; d-ta, jupâne vornice, să ne fii căpetenia. — Apoi fiă-care apucă câte unul din cele 4 drumuri lângă care se odihniseră și, asemenea visului, dispar pe zmeii lor din Bugeag. Ear Lupu, oprindu-se la câți-va stânjini, din drumul ce apucase: Să le fiu căpitan! ȕise el, căutând să-i mai deosebească prin pădurea, în care intraseră amândoi; să le fiu căpitan! Cât mai mult aș fi dorit să le fiu alt ceva! Dar Domn de ce nu?... Și purcede și el ca o săgeată în o direcția opusă cu a acelor doi boieri.

II.

Lăsând acum, pentru câte-va minute, pe Vornicul Vasile Lupu să călătorească singur, vom sta sub stejar, ca să facem mai de aproape cunoștință, nu cu Buhuș ori Săvin, ci cu Lupu, carele e unul din principalele personaje ale nuvelei ce ne am propus să istorisim.

— Cu vr'o 30 ani mai în urmă, într'un sat

mic, de lângă târgul Peatra, un sat carele și până astăzi ș'aŭ păstrat numele său vechi de Oșlobeni, într'o Joie de vară, era o mișcare extraordinară. Fete mândre ca primăveara, cu flori în cosițe, cu cămașe cu altițe, flăcăi, păunași trași prin inel, neveste cu flori albe în păr, ori cu ștergare, toate și toți din sat alergau la curte în vestminte de sărbătoare, cu bucurie în inimă și cu veselia pe față. . . căci acolo, pe earbă, 'i aștepta danțul și glume. Străinii, cari ar fi venit în ȕioa aceea în sat, n'ar fi aflat nici pe baba cea mai încovoiată, ședând pe cuptorul ei, ca după obicei, și ar fi fost silit să creadă, că a fugit tot satul de vr'o groază, ori că-i vr'o mare întâmplare la curtea boierească. In faptă, acolo, fesuroșii de pe cerdacul de d'asupra pivniței, trăgeau din vioare hori, ce scoteau din minte până și pe babe, încât se prindeau și ele între fetele ce băteau cu călcâiul pajiștea de lângă prispa curței. . . Acoalea ciobănașul sună din cimpoiu; dincolo mai mulți moșnegi spun istorii d'ale lui Ștefănică Vodă cel sânt. . . Toate fețele sunt pline de bucurie, căci stăpânul, Paharnicul Lupu, este și el plin de bucurie: jupâneasa lui i-a dat un fecior, frumos ca un luceafăr, un fecior, cel ântâiu născut!

Deacă cine-va ar fi intrat din tindă în vr'o cameră, ar fi dat numai de mese întinse, de boieri cu barbe lungi și albe, cu cioboate galbene, cu meșii, cu ișlice și fesuri roșii, cu șaluri de taclit, cu blăni de samur. . . și toți închinând pahare în sănătăți nesfârșite. . . În vremea aceasta, într'o cămară mai mică din fundul tindei, era lehusa ce-și alăpta copilul ei, pe când o babă neagră și slută, o țigancă, ținând în sgrăbulita ei mână mâna cea gingașă și plăpândă a pruncului, i proorocia o soartă foarte norocoasă — Aoleo! dicea ea, jupâneșică, stăpânica mea, o să ajungă la mare boerie!.. o să ajungă la domnie!

Ei bine, acest prunc căruia o babă, într'o di, i menia (doară jupâneasa i-a da ceva mai mult), o pozițiune așa de strălucită, era Vornicul Vasile Lupu, călărețul nostru.

La venirea lui Alexandru Iliș pe tronul țării, noi îl găsim în toată floarea bărbăției.

De câte ori citesc vr'o baladă, de acele cu adevărat frumoase improvizațiuni de-ale poetului Român, și de câte ori în ele întâlnesc vre-un flăcăiandru, de care se tem zmeii, un Românaș cu fruntea naltă, cu fața deschisă, cu sprânceana îmbinată, cu ochiul ca mura cea coaptă, de atâtea ori îmi pare că poetul, autorul ba-

ladelor, vrea să-mi vorbească de Vasile Lupu, ast-fel de mândru Român îmi era el în privirea fizică; dar Vasile nu era mai puțin perfect și în privirea morală. El către regularitatea tră-săturilor feței sale, adăoga și acel aer de bună-tate, care vădesce, că vine din o inimă aleasă, lucru ce ipocriții nici-odată nu vor sci face. Mândra lui sprânceană, nalta lui frunte, erau de două ori mai mândre, când esprimaū fermitatea, voința cea neurnită a unui suflet tare . . . Așa, Lupu, înzestrat de un mare spirit organizator, foarte ager, și de o cumpănire, de o înțelepciune greu de aflat în mulți din boierii secolului său, se părea destinat numai decât de providență la lucruri mari. Cine l'ar putea oare descrie mai bine decât Miron Costin, când dăce de el, că e: *«ca un leu și la fire și la trup.»*

Lupu, de june încă stăpânul unei averi foarte mari, crescută încă prin însoțirea sa cu o jupâneasă din familia Bocioc¹⁾, era unul din cei mai însemnați boieri ai țării; influența lui și a boier de omenie, mult înțelept nemărginită, și asta-l ajuta foarte planurile sale.

n spus, să ne ajungă despre tre-

cutul lui; să-l urmărim acum în drumul ce a apucat.

După câte-va mici popasuri, la umbra vreunui arbore, sub care mânca ceva din merindele ce avea în desagii de la oblâncul șelii, Lupu, îndeseară, când soarele dăduse după munte, intră într'un târgușor mic, alcătuit din câte-va sute de case de lemn și câte-va dughiene cu țărâbi coperite de fel de fel de mărunișuri, și înfundându-și căciula lui țurcănească tocmai pe ochi, pișcă calul cu vergusă și, după ce coti câte-va uliți și hudiți din acest târgușor al Romanului, intră într'o ogradă, unde se afla o casă curățică, cu cerdac de scânduri pe pivnița de desubtul casei, după moda de atunci: ș'apoî el descălecă, își legă calul de un stîlp al cerdacului și intră. Să intrăm și noi cu el.

Intr'o cameră văruiță și cu vergusă de humă, pe unul din lungile divanuri, ce o împle de la un capăt la altul, sta o jupâneasă, ast-fel judecând'o după îmbrăcămintea ei, compusă din un fes alb cu canaf negru de mătăasă pe cap, împrejurat de o singură coadă de pěr, ce făcea un mândru contrast cu albeața fesului, o fermene toată cusută cu fir și o fotă foarte bogată în cusături. Toaleta ei era foarte scumpă și frumusețea ei foarte rară!

Aceasta era jupâneasa Vornicului Lupu. În momentul intrării bărbatului, ea legăna într'o albiă pe o copilă, cântându-i cântecul cel nemuritor: *Nani! nani!*

— A! dragul meu! drăguțul meu! strigă ea după ce privi cât-va pe bărbatul său, ce-i zîmbia de lângă ușă. Bine ai venit!

Și sărind din locul unde stătea, se aruncă de gâtul lui Lupu.

— Da ce însemnează straiile aceste în care te ved? întreabă ea, după ce-și mai alină bucuria că-și revăduse soțul, după trecerea de vr'o trei luni, de când el nu venise pe a casă, trimis fiind de țeară la Constantinopole.

— Draga mea, însemnează că fără de ele, poate acum nu m'ai mai vedea, căci ticălosul de Iliș a pus spioni, să mă afle și să mă ucidă.

Să te ucidă? ah! și nu se teme de D-zeu! să te ucidă pe tine, tata Rucsăndiței. — Și jupâneasa trăgea cu dragoste spre albie pe soțul ei, carele, în bucuria de a o îmbrățișa, uitase de copilă ce i dăruise D-zeu, în lipsa lui. Lupul împrejurând cu mâna talia soției sale privesce copila dormind cu somnul cel ângeresc al vârstei sale. În fie-care trăsătură a feței copilei el recunoasce, când pe jupâneasa sa, când pe bunica lui. Cu un cuvânt,

bucuria lui Lupu era bucuria orî-cărui părinte bun din orî-ce parte de lume, de la orî-ce națiune, cât de civilisată seaŭ cât de barbară. . . Și cu atâta mai mult se bucura Vasile, că de căți-va ani, tocmai de la născerea lui Ionică, ce-î trăia, el ne-încetat doria să aibă o copilă.

Două ȝile se strecurară apoi, ȝile pe care Lupu, nearătându-se la nime în târg, de-'mpreună numai cu soȝia sa, le întrebuintară la strîngerea la un loc a tot ce aveaŭ mai scump în odoare; apoi, săpând el însuși sub vatra hornului o groapă, le ascunse pe toate, puind ȝărîna la loc.

A treia-ȝi, des-dimineată, vizitiul aștepta cu redvanul la scară.

Până a nu zări soarele, Vornicul îmbrățișă încă o dată, la scara rēdvanului pe jupâneasa lui care plîngea; apoi strînse la sîn pe Ionică, fiul său cel întăiŭ, un băiat ca de vr'o ȝece ani, ce clironomise frumuseȝea tatălui său, dar o frumuseȝă mai mult ideală, de pot ȝice, că natura, cu totul alt-fel de cum era tatăl, îl făcuse infirm și slab. Vornicul 'i îmbrățișă, apoi dete la sînul jupânesei și pe plăpânda Rucsândiȝa. Jupâneasa cu Ionică se suiră în rēdvan și, peste o clipă, acesta dis-

părea de la ochii lui Lupu. Sărmanul ! 'l urmări, cu ochii în lacrimi, până când 'l perdu din vedere, cum urmărim, doară le vom mai prinde, în tinerețele noastre, acele iluzii drăgălașe, care le vedem dispărând în negrul nor al furtunelor vieții.

Câte-va minute după aceea și Vasile, luându-și ȋiua bună de la toȃi casnicii sȃi, după ce aședă icoana maicei Domnului d'asupra locul lui unde 'și ascunsese averile, încălecă tot în costumul sȃu cel țărănesc, și purcese, ștergând o lacrimă, ce roua în marii și deștepȃi sȃi ochi.

— Cine scie de-mi voiū mai vedea vre-o dată biata căscioară, nevasta și copilașii ! ȋicea el, eșind din ogradă. Apoi rădicând ochii spre ceriū și ȋicȃnd cu durere: « Fie voia ta, D-deul meū ! » își îndemnă roibul, carele sbura mai mult, neatingȃnd pământul.

CAPUL I

Alexandru Iliăș și Baptiste Veleli.

Maī doī ani se scurseseră de la ȋiua aceea când trei boieri sub un stejar isolat, juraseră mântuirea țerei crī peirea lor.

Intr'una din bogatele cămări ale curților Domnesci din Iași, cămări așternute toate cu covoare turcesci și cu divanuri, de șaluri, cămări în care firetul era prodigat pe lavițe ca și pe toate albiturile Domnesci, împrejurul unei mese lucsoase, ce se încovăia sub mulțimea felurilor de bucate, aduse în talere scumpe de metaluri și a băuturilor de tot felul, stătea, înconjurați de sute de idiclii și ecpaele, Alexandru Vodă cu toți Grecii, cari mereu îi închina pahare.

— Să traesci, Măria ta, strigaă uni, că ne-ai dat pânea de tote ȑilele.

— Să-ți dea D-ȑeă bogățiile lui Iov! ȑiceaă alții, că ne-ai dat slujbe, să ne agoni-sim cu ce să trăim la ȑile grele. . .

— Să-ți dea D-ȑeă mărirea lui Solomon, uraă iștia, că ne-ai făcut oameni. — Iar Alexandru Iliăș le mulțâmia, la fie-care, ȑicând:

— Să trăiți și voi, că și mai multe avuții, și mai mare cinste vă voiă da! Să mâncăm, să bem, să petrecem, cu veselie. . . căci mi-i vremea și mie și vouă, dragilor mei, cât oi fi eă peste țeara asta și voi cu mine. . . Strângeți voinic la bani, ori și cum, ori și de la cine-ți putea, și halal să vă fiă, *morea!* Berechet! țeara nu-i a mea! . .

După câte-va ore de la ospățul acesta, la care se înființa, vai! așa de grozave Țile pentru biata Moldovă, în cămara asta era numa Vodă Iliăș și cu un personagiū, pe care încă șirul istoriei năstre ne-aū împedecat de a-l face cunoscut mai de mult.

Un cap țuguat, ras și ascuns sub fesul cel roș, o fisioniă în care cel mai simplu om poate ceti *mărșăvia de caracter*, cu scumpenia, și șiretlicul mai presus de toate; aceste patimi și alte mai rele încă, formând un suflet sprijinit de două picioare, ce-și ascund cioturile în șacșiri roșii și cioboate galbene cu meșii, vor sluji de trăsături, după care cetitorul meu va cunoasce de-acum pe insul rămas cu Iliăș, pe logofățul Baptiste Veleli.

Iată ce vorbiaū aceste două persone:

— Măria ta, să mai vorbim de nevoile țerei. . .

— Să vorbim, Veleli dragă, să vorbim: spune, ce? n'ai bani de ajuns? Ți s'a stricat curțile, morile de pe moșii? . .

— Nu, nimic de aceste Măria ta, *bogda-proste* lui D-deū, nici o slugă de-ale Măriei teale nu duce lipsă de nimic de aceste. . .

— Apoi?

— Apoi, să mai vorbim. . .

— De nevoile țerei? vorbesce!

— Sciî, Măria ta, Vornicul Vasile Lupu. . .

— Lupu? care are jupâneasa frumoasă? Palicarule! ai vrea ca să mă mai înșeli, și. . .

— Nu, nu ȑic aceasta astă-dată, Măria ta, întrerupse răpede Ministrul, devenind roșu ca fesul său la auȑirea de jupâneasă frumoasă.

— Aũ aflat! murmură el între dinȑi. . .

— Apoi doară ce-i?

— Măria ta, Vornicul Vasile Lupu, cu Hatmanul Săvin și cu alȑii, aũ'să ne răpună viaȑa.

— Viaȑa, ȑicȑ tu, Veleli? . . Vornicul Lupu să-mi răpună viaȑa? . . Să vede c'ai uitat că el nici nu se mai scie ce s'a făcut din țeară, sunt acum doi ani, sciî, de când otărisem să-i pun capul în par lui, și la toȑi cei-l-alȑi.

— Bine, Măria ta, dar el trăesce. . .

— Trăesce! Ei! și dacă trăesce? . . Veleli se teme de Vasile Lupu, Veleli, la al căruȑ glas și nume ar trebui să tremure toată țeara? . .

— Măria ta, nu-s în toate ȑilele pascele; aũ tremurat ea de când sunt eũ robul Măriei teale, căci de câte ori nu tremura, eũ sciam numai decăt s'o daũ pe *perte*.

— Și de ce nu mai faci și acum toȑ cum făceaȑ atunci?

— Am făcut, Măria ta, însă degeaba! Odi-nioară, numai cât bâzâia vr'un sat, și pe loc îl linișteam, că mi-i trânteam, (după voia Măriei teale), bir peste bir, beilicuri peste beilicuri, până-mi striga *aman!*

— Ei ș'acum cine te împedică? . .

— Nime! dar Seimenii pe care-i trimit, ca altă dată, să strângă biruri, nu se mai întorc; acei pe care-i trimit ca să-și plimbe sinețele prin sate, tot ca altă dată, doar se vor îngrozi câinii de țărani, — iarăși nu mai dau înapoi. . .

— Ce? nu s'aũ întors? . . Pe toți să mi-i tragi în țeapă! Să-i vȃd eũ, nu mai departe decât mȃni, înșirați pe zidurile curței!

— Prea bine, Măria ta, de i-or prinde, să . . Dar Vasile Lupu?

— Ei, bine?

Măria ta, el e pe aici, pe unde-va ascuns. . . Să nu mă mai ai de rob Măriei teale de n'o fi așa!

— Găsesce-l dară!

— Nu-i atât de ușor de a-l găsi pe cât se pare Măriei teale, că-i om ager și cu cap; nu s'o prinde ca șoarecele în capcană. . . Măria ta, nu-i de glumit! aũ să-ți răpună viața. . . orî aũ să te mazîlească.

— Elei, Veleli! Și dău, pre legea mea! păcat mare de m'ar mazîli!

— Păcat de tot! Măria ta ești ca un luceafăr când te îmbraci în straele domnesci. . . ș'apoi și noi aști-l-alți, Măria ta, de te-or mazîli, perdem pânea din mână.

— Ce-i de făcut oare, Veleli? . . . Auzi! să mă mazîlească!

— Măria ta, pe Vasile Lupu. . .

— Să-i tai nasul, să-i tai urechele? . . . să-l tragi în țeapă! . . .

— Ca să-i tai nasul, să-i tai urechile, să-l înțepi, trebuie să-l fi prins mai întâiu.

— Prinde-l dară.

— Deacă eu aș avea porunca Măriei teale. . .

— Iacă-ți poruncesc! Da mai la urmă, Veleli, ce tot aștepti să-ți poruncesc? Tu scii prea bine că toți, ca tine, suntem aici, uni ca să agonisim bani, alții mărire. . . Fă, dragul meu, tot ce scii că-i de folos în interesele noastre ș'ale prietenilor de nația noastră. . . ș'apoi pe chef: să bem, să mâncăm și să petrecem, Veleli! . . .

— Deacă-i așa, Măria ta, nu rămâne decât să mi iscălesc hârtia asta, prin care încuviințezi prinderea lui Vasile Lupu. . .

— Ș'a lui Săvin, ș'a lui Buhuș, ș'a cui vei pofti! Adă, Veleli!

Și Iliaș apropiindu-se de o masă din mijlocul camerei, unde erau nisce călimări de alamă, de brâu, subsemnă, fără să citească măcar un rënd, această hârtiă, ce i dete Veleli cu sfială.

— Ține, Veleli; fă cu ea ce sciî.

Veleli, primind'o, orî cât se stăpâni, nu putu ascunde un zîmbet ce se lăți pe subțiratecile lui buze și în viclenii săi ochi. — «E a mea!» murmură între dinți, cu bucurie.

Profitând acum de momentul cât Logofățul Veleli se pregătesce de a eși, și vorbește cu stăpânul său de lucruri puțin importante pentru șirul istoriei noastre, să dîcem cîte ceva, care să facă mai cunoscut cetitorulnî caracterul lui Iliaș. Cu inima plămădită de natură în patima cea grozavă a mândriei și în setea de mărire, Iliaș, orî cîtă parte lua și el din jafurile, din birurile ce rădica Veleli de pe țeară, sub feluri de denumiri, nu era însă mai nîcî o dată el carele arunca, de la sine, toate acele biruri și angăriî, ce scurgea țeara. Lui îi trebuia mărire; înconjurat de oameni de nația sa, carî sciû a profita de setea lui, ei 'î-o potolia prin titlurile pom-

poase ce, fără de rușine, îi dădea, iară ei se mulțămiau cu ceea ce li se părea mai pozitiv : cu banii ce jăfuiiau din țeară, după porunci Domnesci, pe care le era prea ușor de a le căpăta de la Iliăș. — Așa, acestuia 'i era de ajuns ca, neocupându-se de nici un interes al țerei, să petreacă și noapte la bancheturi, la petreceri, și să se veadă înconjurat de nămolul acel de slugărit pe care Domniile Moldovei începuseră a-i înființa, după moda curtei suzerane. De îndată ce Divaniții săi îi procura cele ce-i plăcea, puțin îi păsa lui cu ce mijloc făcea ei aceasta. Și iată că de nepăsarea aceasta a lui, boierii pământeni sciuseră a profita, în curgere de două ani trecuți, pentru de a răsvrăti țeara asupra lui. În deșert Veleli, vicleanul Logofăt, îi arătase de multe ori ce furtună clocotia asupra tuturor, nu atât ca să scape viața lui Vodă, ci ca să nu peardă, eșind Iliăș din Domnie, mijlocul de a se înavuți. — Domnul râdea de toate presupunerile, ce-i arăta fiara acea egoistă : — « Aruncă biruri nouă, Veleli, îi dicea el ; pune beilicuri grele ! . . Deacă n'aũ ce face și gândesc la răsvrătiri, dă-le de lucru ! . . Ce naiba ! tu, care și pe mine m'ai învățat în arta de a domni asupra Moldovenilor, cu

asemenea chip, tu acum te temi de ei? . . Tu, Veleli! Ha, ha, ha!

Iacă ce fel de oameni guvernaă biata Moldovă!

CAPUL II.

O jupâneasă

Să venim la șirul istoriei noastre.

Câte-va minute după ce Iliăș iscălise hârtia lui Veleli, acesta eși. Atunci Iliăș închise după el ușa cu cheia și deschidând o altă ușa, ascunsă într'un colț de părete, dăte intrare unei femei.

Vârsta ei, (deabia să fi avut 18), adăogită de albeață ca laptele a feței seale; ochii săi mai frumoși decât cerul din Maiu; tot căpușorul ei încununat de părul cel răsucit pe după albul fes; talia sa cea mlădioasă, ce se desemna prin fermeneaua de fir rotunțită pe lângă mijlocu-i tras prin inel și incins de paftale cu petre scumpe; toate, toate făceaă, din nevestica asta o frumuseță atât de rară, că deacă ai fi întâlnit'o în geana dîlei, prin vr'un munte seau codru, numai decât ai fi luat'o de vr'o dîină.

— Ei bine, jupâneasă Suzană, îi dîse Iliăș, luând'o de mână și făcînd'o să șeaă pe divan; acum s'aă duș Veleli, poți să mîntui. . .

— Măria ta, nu mai am nimic de spus, răspunse jupâneasa cu un glas așa de dulce cum nici-odată n'a fost cântare îngerească.

— Dară spune-mi, așa să trăesci, dragă jupâneasă! cine ți-i bărbat?

— Măria ta, mă rog de ertare, dară asta nu î nevoie să spun.

— Și de ce nu?... Ce? oare tu nu mă iubesci, Suzăniță?

— Eă să te iubesc?... eă, pe Măria ta?...

— D'apoi firesce! de vreme că 'ți-a fost milă de mine și n'ai vrut să cad sub pumnalele resvrătitorilor, pe cari ai venit să mi-i descoperi, se vede că...

— Nu, Măria ta, nu! te 'nșeli!... n'am avut nici-odată alt gând, venind aicea, decât acela ca să-ți mântuesc vieța... Asta ași fi făcut'o și pentru cel mai mare dușman al meă.

— Dară deacă acum tu-mi ești dragă, mie, Suzănică?...

— Eă, Măriei tale... să fiă dragă!...

— Eacă! și ce te minunează asta?... Deacă nu mă creăi... dă-mi o guriță! — Și lăsându-și un braț pe după gâtulejul ei cel de lebădă, ascuns sub mulțimea șirurilor de salbe, mai își apropiase buzele de ale ei, dară ea,

de odată, smucindu-se din brațe-i fugi la ușă și, cercând s'o deschidă, răcni:

— Măria ta, dă-mi drumul să mă duc. . .

— Să te duci, Suzănică? ȕise el, reapropiindu-se de ea; da eă te iubesc!

— Măria ta, lasă-mă!. . aă uitat că am bărbat.

— Ai bărbat!. . ș'apoi?. . Te-oă despărăi eă de dănsul. . . Remăă cu mine!. .

— Dă-mă drumul, aibă milă!. .

— Nu vreă să remăă?

— Nu! Dă-mă drumul!

— Ha! ha! ha! scăă că eăă copilă?. . Să-ă daă drumul. . . Par-că am căpiat. . . Auăă d-ta?. . Să-mă vie singurică în mână, ș'apoi să-ă daă drumul!

Suzana schimba feăe și începuse a tremura ca varga. — «Ce am făcut eă? ce am făcut?» Ea îăă frângea mânăle, pe când Iliăș, în prada unei mărșave poăe, o sorbia cu ochăă.

— Ascultă, Suzănică, 'ăă ăăce el, lăsând să isbuănească vulcanul ce-ăă clocotea în sîn; fiă a mea!

— Eăă, a Mărieă teale? Nu, cât oiăă trăă!

— Fiă a mea, Suzănică, și-mă cere ce-ăă vrea: curăă, moăă, salbe; să nu măă scăă ce face de multe avuăă!. .

— Nu-măă trebuie nimica! bărbatul meăă are

de toate. . . dă-mi drumul !. . Măria ta !. . lasă-mă să es !. .

— Să ești ? . . ha ! ha ! ha !. . Eî ! apoi, ȳă, ești de tot nostimă !. . Să ești ? . . Da de ce ai venit ? ca să ești ?

— Măria ta ! îndurare !. .

Și ea se răpești spre Iliăș ca și când ar fi vrut să i se arunce la genunchi, dară ținând ceva într'o mână pe sub fermenea. Doi pași și ea era lângă Vodă, când o bătaie agitată în ușă o făcu să stea pe loc.

— Deschide ! deschide ! strigă un glas dincolo de ușă.

La aușirea acestui glas, Iliăș se simți mai la îndămână de cum era când aușise întâile bătai, căci acum cunoscuse glasul lui Veleli.

— Intră earăși unde ai stat adineoare, ȳice el încet cătră Suzana. Și apoi ne-îngrijindu-se mai mult de ea, se duce să deschidă ușa, ȳicând : intră Veleli !

La numele acesta, Suzana, care nu ascultase porunca lui Iliăș, sloboade un țipăt prelungit și înainte de ce să fie intrat acela, ea se răpede ca fulgerul, se lovesce pept în pept cu el, și în fuga mare trece coridoarele. . .

Iliăș vrea s'o urmărească, dară Veleli apucându-l de poala roșei sale giubele : — Stăi,

Măria ta! nu-î vreme acum de petrecut. . .

— Ce este? strigă el, cu mânie.

— Suntem perduți! . . țeara-î în picioare!

CAPUL III.

Monastirea.

Cu două ȝile înainte de cele ce se petrecură la curte, eată ce se urma în altă parte.

Cetitorul meū bine-voiască a merge cu mine pe drumul ce duce la mânăstirea Neamțului, acea mânăstire ce se înalță singură în mijlocul codrilor bătrâni, ca o insulă mică în mijlocul oceanului.

După o ȝi de călătorie prin păduri, munți cărunți și văi nesfârșite, încinse de pârae ca de nisce brăe de argint, eată că noi sosim. Biserica principală între chilia este ca într'o cutiă fără capac, împodobită de icoane și de tablouri din sânta scriptură, care de care mai rău, mai ciudat zugrăvite. Să trecem răpede dealungul cerdacului pe la vr'o ȝece uși, ș'ajungând la a unspreȝecă (acea dinainte căreia se vȇd doi salcâmi) să intrăm. Casa mobilată foarte simplu, ca orî ce chilie călugărească, este însă de o curăȝie și o re-

gulă de minune. Pe un divan, așternut cu scoarțe de țeară, bine țesute și felurit vârgate, stă o jupâneasă tână, de o frumuseță mare. Lângă ea o scrisoare deschisă, dovedește că a cetit-o. Acum însă cu ochii gânditori, ea nu-și poate opri un zîmbet fericit ce-i scoate o copiliță de doi spre trei ani, care de la capătul divanului se dă de-a dura ca o roată, spre brațele jupânesei, rîdînd cu rîsul cel ceresc al vârstei seale, pe când lângă unica masă de lemn, de lângă fereastra cea mică, ce luminează casa cu o lumină nesigură, un băeat de vr'o 12 — 13 ani, frumos dară palid ca o frunză în toamnă, întoarce mereu filele unui ceaslov.

Cetitorul cunoasce, poate, pe această jupâneasă de nevastă lui Lupu, cu copilașii săi, Ionică și Rucsăndița. De nevoie este să spun însă cum se face că familia lui Lupu e la monastirea aceasta.

Să-și amintească cetitorul de ziua aceea în care Lupu își porni de a casă jupâneasa cu copiii. Atunci nu era de nevoie ca acum, să scie cetitorul meu, că Lupu își trimitea familia să locuească la această monastire, singurele locuri cari erau mai respectate până și de Domniile răi. N'am nevoie dară să mai spun și că

de atunci nici o singură ȃi, jupâneasa cu copii nu mai eșiseră din monastire, unde din timp în timp venia Lupul s'o veaȃă, seaă 'i trimitea scire de el prin vr'un răvaș. Toate cunoscințele de pe la orașe ale jupânesei lui Lupa se minunaă de dispărerea ei, dară nime nu putu afla unde se adăpostise ea.

Acum să urmăm.

— Ce faci tu, acolo, Ionică, întrebă jupâneasa pe băeat, vȃȃȃdu-l că de unde voios se juca, devenise trist și cu mânica scurteiceii seale se silea să frece o pată de cerneală, ce găsise pe o față din ceaslovul sȃu.

— Mamă, uită-te că mȃ-a mȃnjit cartea, Fluturel.

— Cine ȃ'a mȃnjit-o?

— Fluturel, mȃmucă, băeatul cel de la maica stariȃa.

— De aceea ești mȃhnit?

— D'apoȃ mȃmucă. . . tata are să socoată că am mȃnjit-o eă, și el mȃ-a ȃis dȃunăȃi, să mȃ silesc să fiă om de omenie și să nu-mȃ mȃnjesc cartea.

— Du-te dară de chiamă pe Fluturel să-l ocăreșc că ȃi-a mȃnjit-o.

Băeatul purcese, dar când fu aproape de ușă: Nu-l mai ocări, mȃmucuȃă, ȃise el, cu

accent de tot rugători, ca să nu plângă bietul Fluturel. . . că a greșit. . .

— Jupâneasa își aținti ochii cu dragoste spre icoana din părete și căuta par'că pe D-deu să-i mulțamească de bunul suflet ce el dăruise copilului, apoi cu blândețe, către acesta :
- «Nu te teme, drăguțule; du-te de-'l chiamă să-l ved și e». .

Băeatul eși, Rucsândița se lăsă să lunece răpede la pământ, de pe naltul divan și se îndreptă spre ușă.

— Unde te duci Sândiță ? o întrebă muma-sa.

— Vine *Fluturel*, mamă, vine Fluturel !
Și voioasă, ea se ascundea sub o laviță de lângă ușă.

Ionică îndată intră aducând de mână pe rușinosul Fluturel, un băețel de vr'o 6 ani, cu părul creț și cu ochii mici ca de tătar, frumușel ca un îngerăș.

Ionică ruga cu ochii pe jupâneasă să-și țină cuvântul ce-i dase, de a nu dice nimica lui Fluturel. Ea 'l sărută, și-l desmeardă, și nu vede încă pe Rucsândița, care o durea gurița de când, de sub laviță, pe sub scoarța ce spândura până jos, scoțându-și căpușorul dicea, «Îții ! Fluturel ! îții Fluturel !»

Dar deacă jupâneasa nu aușia pe copiliță,

nu era așa și cu Fluturel; el de o dată, de sub mâna jupânesei, care-l desmierda, se răpede spre laviță, dicând și el: «Iți! iți!»

Apoi copila, eșind de sub laviță și tîrîndu-l de mână lângă jupâneasă, striga: mereu, eacă Fluturel'

— Al cui ești tu, drăguță! 'l întrebă jupâneasa. Băiatul răspunse ceva într'o limbă străină.

— Nu poate vorbi mămură, dîse Ionel.

— Ba nu scie vorbi limba ta, băete, răspunse jupâneasa, înțelegînd aceste, ea, și astă dată încredințându-se chiar și din fisionomia băeatului.

În momentul acesta intră o maică de vr'o 18 ani, frumoasă ca și jupâneasa.

— Ce este, măicuță Csenie? întrebă aceasta.

— S'a pus la cale; îmi dă voiă...

— Iți dă?... Ionică ieă pe Rucsăndița și duceți-vă de vă jucăți prin cerdac cu Fluturel. Copiii eșiră.

— Iți dă voiă? repetă ea earăși cătră juna maică.

— Așa, jupâneșică.

— De i așa, să nu perdem timpul! — Bărbatu-meu mi-a scris că nu mai departe decât poimîni are să isbucnească răscoala... E vreme încă...

— Așa, să ne grăbim, să nu perdem timpul!— Mâne voi fi acolo, și poimâne, ajutându-mi D-zeu, țeara-îmîntuită și bărbatul d-tale, jupâneșică, scăpat de primejdie.

— O! măicuță! dragă măicuță! D-zeu ți-o ținea în seamă fapta asta mare! — Apoi dintr'un săcrieș jupâneasa scoasă un rînd complet de straie ale sale și îmbracă cu ele răpede pe maica.

— Așa, ești de tot frumoasă! nici îngerii nu ți-ar putea rezista. Privesce-mă, bine! Ai fermeca cu albaștrii tăi ochi nu numai pe un păcătos ca dînsul, dar și pe cel mai mare împărat!...

— Oare mă poate cunoasce cine-va!...

— Nime, cătu-î lumea!

— Nicî?...

— Cine? Veleli?

— Ah! mă rog nu mai rosti numele lui cel...

— Spurcat.. de ce?... Din contra lasă să-l rostesc. Haide! să te vedem! Acum ți-e vremea să-î resplătesci ticăloșia la care te-a adus...

— Ah! nu! nu-mi simt curagiul...

— Incă-l iubesci, sormană măicuță!..

— Nu, nu-l mai iubesc!.. Nicî că pot să-l iubesc, de când, din cauza lui ca să nu fiu

arătă cu degetul, am îmbrăcat rasa. . . Nul jupâneșică, nu-l mai iubesc, dar. . . să-i fac vr'un rău. . .

— Fie! dar celui-l-alt?

— Lui Iliăș? O! de acela nu-i vorbă! țeara săraca nu mai poate sub ticăloșiile lui. . . Privesce, pumnarul acesta foarte ascuțit.

Și arătă un junghieriū, ce-l ascunsese în sîn, sub fermeneaoa de fir, cu care o îmbrăcase jupâneasa.

— Așa, strigă și aceasta, înfocată de curagiul maicei; moarte! moarte călăului atâtor boieri! . . moarte asupraitorului bieteî moșii! . . moarte lui Iliăș, carele are de scop să răpună ȕilele dragului meu!

— Jupâneasă, liniștesce-te! Poimăine boierul d-tale și cu țeara se vor fi răsvrătit de prisos, căci mulțămită junghierului ăstuia, de ica, ticălosul de Iliăș nu va mai fi, ca să le stea împotrivă.

— Bine! Acum spune-mi drăguliță, cum ai să faci să străbați până la el?

— Ajung la curte, cer degrabă să intru la Măria sa Vodă. . .

— Dar de n'or vrea să te lase? . .

— Spun că am venit să-i scap ȕilele de un complot. . .

— Nu cum-va să faci una cât asta!

— De ce?

— Dar bărbatu-meu, dar atâția boieri pe cari i-ai perde? ..

— Așteaptă; spun așa, eu sunt îndată primită. . . Mă uit la el galiș. . . el îndată mă'ntreabă ce vrea. . . eu 'i spun, fără să-i numesc pe nime, să-și ferească ȳilele că-s în pericol. . . Apoi mă prefac, înțelegi, ca și când mi-ar fi drag, afurisitul. . . Apoi. . .

— Apoi? ..

— El mă opresce, după obiceiul lui cel spurcat. . . Se întinde mai mult; îl las să mă coprindă în brațe, și mi-ȳi împlânt în inimă-i pumnalul ăsta, și fug.

— A! maică! făcu jupâneasa, îngrozită de crudul ei curagiu.

— Ce? te'nfiori?—Ai vrea mai bine să veȳi stingându-se țeara ta? să-ȳi veȳi în țeapă

— auȳi jupâniȳă, în țeapă pe soȳul tău? ..

Nu! eu fac trei lucruri bune ucigându-l; 1 iu, mântuesc *moșia*, al 2-lea, bărbatul d-tale nu mai e în pericol. și al 3-lea, eu . . . *eu sunt răsbunată de trădarea lui!*

— Ce ȳici . . . el?

— Veȳi sci altă dată; haide! timpul trece. . . Să te veȳi sănătoasă jupâneșică. . .

Uu rēdvan o primi la poarta monăstirei. Eară jupâneasa, înmărmurită de tonul ei plin de răsbunare, acoperindu-și fața cu albele sale mâni, lăsă să clocotească în bunul ei suflet, furtuna de frică, de griji și de muștrări de cuget, ce înnăscuse în ea ideea, că omorul ce avea să facă maica, era cu a sa știință și învoire!

CAPUL IV.

Conspiratorii

Intre aceste, țeara, care *ferbând de greutate și netocmeli*, prea lesne se pornise de către boieri, sub povățuirea și înrîurirea cea puternică a lui Lupu, era acum gata. Flăcăi, năimiți, seimeni fugiți de la Domnie, aprodi, sate întregi așteptau numai semnalul, ca să năbușească asupra Iașilor.

Toamna începuse a îmbrăca natura cu palida sa mantie. — Intr'o ȝi (a doua de la ȝiua aceea în care văȝurăm pe maica Csenia seaȝ jupâneasa Suzana, neisbutind în planul ei de a ucide pe Iliăș), pe când razele rubinoase ale genei ȝilei, resfrânte în albiȝi nourași de aburi ce împrejuraȝ ca un brău de gaz poalele munȝilor, vedeaȝ curênda ivire a soarelui, de

de o dată codrii din prejurul Iașilor clocotiră de buciume. Ecoul nu mai repeta decât noatele apelului, noatele care chiăma o țeară întreagă, obosită de tiranii săi, la mântuire, la zile mai fericite.

Pe când mai mult de 50 de buciumători așezați din zare în zare îndemnau păsul trupelor, cari din deosebite puncturi aveau să se întroloace într'o întinsă poemă din acești codri; acolo, câte-va sute de seimeni, arcași și sinețași și o mulțime de junii săteni, înarmați cu coase și cu topoare, deșertaă un boloboc de vin, din carul, împrejurul căruia stăteau grămădiți, închinând mereu la pahare, când întru mântuirea moșiei, când în sănătatea căpitanului Lupu.

Și căpitanul Lupu era cu ei. Ședând pe un trunchi de arbore tăiat, cerceta în așteptarea sosirei, celor-l-alți boieri cu satele lor, numărul trupelor de care aveau să dispună.

Ca o rază luminoasă însenină mândra lui frunte, când se asigură de întinsele șiruri, în înfruntea cărora el nu era la îndoială, că va isbuti să mântuiască moșia. — «Beți, băeți! striga el din timp în timp. Împleți cupele și beți în sănătatea căpitanului Buhuș, Savin și Ureche, cari curând vor să sosească!

— Să trăiască căpitani! Ura! . .

— Să trăiți băeți! să trăim cu toți copii! Să ne ajute D-zeu, ca să mântuim biata noastră moșie de lighioanele aceste, cari nu se satură că bea sudoarea feței voastre, dar încă și vouă și nouă ne necinstesc muierile și fecioarele. . .

— Să moară! să moară! urlară mi de glasuri tot de-odată.

— Așa, băeți! dar tăcere! Auziți voi acele tropote de cai, acele glasuri ce clocolesc ca vuetul de la o sută de mori la un loc? . . Ia suiți-vă, băeți, câți-va pe arbori, de zăriți, de vin frați de-ai noștri sea niscai dușmani.

— Frați! frați! strigară mai mulți flăcăi, cari îndepliniseră porunca Căpitanului.

În adevăr, peste câte-va minute poiana și pădurea gema de mulțimea ticsită de ostași și țăranî, cari sosea din toate părțile strigând: — Să trăiască jupânul Lupu! Să trăiască Hatmanul Savin, jupânul Buhuș și jupânul Ureche! — Să moară Iliș cu lighioanele lui!

CAPUL V.

Scrisoarea.

Pe când aceste se petreceau în pădure, într'o curtișoară de la Iași, din Beilic, găsim pe unul dintre cunoscuții noștri.

Acesta-i Veleli. — El număra, cu ochii holbați și scânteitori, în momentul acesta, nisce grămești de bani, pe cari le răsturnase pe divan, din mai multe oale, ce scosese de sub podelele patului.

— Ia așa! dicea el, după ce toți banii numărați și legați în pungă de piele îi puse iarăși în oale la locul lor; ia așa!... să fie gata toți bănișorii... și numai cât s'or ivi blăstemații ceia, pe la capătul târgului, eu îmi apuc drumul pe la cel-l-alt capăt... Dar Iliăș? Ei! scape cum va putea!... Când i am spus ieri de a doua oară vestea ce-mi adusese Gurdă, că conspiratorii au să năbușească cât de curând, el s'a supărat încă că l'am făcut de a scăpat din mâni o muiere! — Mai la urmă, ce-mi pasă! de nu-i place să poarte capul pe umere, stee să i-l pună Vasile Lupu alături... Eu n'am gust însă de aceasta. Cum voi simți bâziind prin târg, iute calul și bine-cuvântat

fie numele acestei țări, din care, din gol ce am venit, mă duc încărcat de averi. . . Ei! păcat numai de cum-va Gurdă mi-a fi făcut la mănăstire treaba cu care l'am însărcinat și n'aș avea vreme să. . . Mare păcat ar fi, căci ea este frumoasă de tot, strașnic! . . . Și iar halal de ar isbuti la ea Gurdă cu scrisoarea ceea! . . . M'aș fi dus eu însu-mi s'o întâlnesc la mănăstire, dar acolo-i afurisita cea de călugăriță. . . și de a-și da ochi cu dânsa apoi mi-ar strica tot planul pe lângă *jupâneasa*.

— Cine-i acolo? strigă el de-odată, auzind nisce pasuri în tindă.

— Eă, Măria ta, eă, robul Măriei tale, răspunse un glas gros și scârțâitor ca un car neuns.

— Tu ești, măi Gurdă?

Intră un țigan urât, buzat și negru ca păcatul.

— Ce ești așa de opărit? întrebă Veleli, vădând fața îngrozită ce făcea țiganul.

Acesta se aruncă în genunchi, cu fața la pământ: — «Omoară-mă Măria ta! . . . Fă ce-î vrea cu mine! . . .»

— Ce-ai făcut, căne fără de lege?

Veleli presimți o nenorocire, după fiorii cei reci ce fie-care cuvânt al țiganului, îi trecea în inimă; ce-ai făcut, tâlharule?

— Măria ta am perdut. . .

— Ai perdut scrisoarea? urlă Vel Logofățul răsturnând cu piciorul pe țigan, carele se buși cu capul de ușă.

— Omoară-mă! Măria ta. . .

Veleli rămase gânditor o clipă.

— Minți, strigă apoi, minți! n'ai perdut'o, câne de țigan; ai dat'o lui Lupu. . . Spune! că de nu, te ucid ca pe un câne ce ești!

Țiganul, mârșava unealtă cu care se servea Veleli la aducerea în împlinire a ori-ce poște și planuri ticăloase d'ale seale, pentru întâiașidată poate în viața lui spunea adevărul, când, amenințat de paloșul lui Veleli, dicea tremurând de frică: «Stăpânule! milostivule! . . . iacă 'ți spun tocmai adevărul: n'am perdut'o.

— Ce-ai făcut dar cu ea, ticălosule?

Țiganul era să răspundă, când un neașteptat personagiū răspunde pentru el din tindă:

— Nu! n'a perdut'o, căci iat'o la mine.

Glasul acesta era al Vornicului Vasile Lupu, carele intră pe când Veleli rămăsese înmărmurit în poziția sa. — Lupu își îndreptă de la pragul ușei sineața spre Veleli.

— Jos paloșul, orî te obor pe tine jos, ticălosule! strigă el cu un ton așa de amenințător,

că ticălosul Logofăt nici o minută nu-î trecu prin gând să se împotrivească voinței lui.

Apoi când greul fu desarmat, Lupu scoțând din brîu o carte:

— Ascultă, strigă el, cu un glas cumplit:

«Jupâneasă Vorniceasă!

«Bărbatul d-tale, Vornicul Vasile Lupu, aflu-
«l'am domnia noastră că âmbă să facă resmerițe asu-
«pră-ne; decî iată că Domnia noastră cercetat'am
«de el în toată țeara și l'am aflat unde este, și dat-am
«volnicie credincioasei noastre slugi, lui Logof.-Ve-
«leli, să-l prindă și să-î taie nasul, după cum se face
«la toți acei ce âmbă după Domniă. Și iată că a
«seară prinsu-l'a pe bărbatul d-le, pe Vornicul Vasile
«Lupu și poî-mâne, otărît'am Domnia noastră, slugei
«noastre Logofătului Veleli să-î taie nasul și ure-
«chile. — Dear d-ta, jupâneasă, deacă vreî, poți să-l
«mântuesci de la această a noastră dreaptă urgiă,
«venind singură la curte, să dovedesci dumisale Bo-
«erului Veleli, precum că bărbatul d-tale nu-î vinovat.»

Iscălit: *Alexandru Iliăș.*

— Tâlharule! strigă Lupu, după ce ceti a-
ceastă scrisoare; tâlharule!. . . ce însemnează
această carte?. . . Acum degrabă să-mi spui
de ce făceați să-mi vină femeia la Iași. . . la

domnie?... Răspunde, că-mi slobod sineața în tine, câne fără de lege!...

Nici-odată de când mamă-sa îl născuse, într'o oră de mânie a lui D-zeu asupra Moldovei, Veleli nu tremurase de groază, ca la auđirea acestei porunci, neașteptată, prin care i-se cerea tălmăciră asupra scrisorei aceleia, pe care cetitorul sper că-și amintescce cu ce chip fu iscălită de Iliăș.

— Jupâne Vornice, ȑicea el, tremurând fie-care cuvânt; aibă milă de mine, să nu mor în țeară străină... că nu-s vinovat!... Măria sa Vodă a trimis această scrisoare, după cum veđi... eă nu sciă de ea...

— Minți, nerușinatule!...

— Pe D-zeul meă, mă jur!...

— Minți, feară spurcată!...

— De ce ȑici că minț, jupâne Vasile?... Pe viul Isus...

— Sfârșescce!... — Scoală în picioare, măi Gurdă și spune-mă aice ce mi-ai spus în drum, unde mi te-am prins...

Țiganul se ridică, dar nu răspunse...

— Ce ai? адаose Lupu...

— Măria ta, eă ți-am spus...

Grecul Veleli își oprise până și răsufarea. Ca suspendat de buzele țiganului, el aștepta

să-l audă rostindu-î sentința seaă mântuirea.

— Ce mi-ai spus? strigă Lupu, cu nerăbdare, vădând că țiganul se 'ntrerupse de-odată: urmează! că pre legea mea...

Lupu nu băgă de seamă la un gest ce greul făcu țiganului, pe furiș, un gest foarte însemnător, care s'ar fi putut traduce prin: nu spune și ți-oiu da bani mulți!

— Am spus, urmă în stîrșit țiganul, nedumerit în alegerea amenințărilor de moarte ale lui Lupu, și a făgăduinței de bani a lui Veleli; am spus că Măria sa...

— Cine, eă? urlă Veleli, rezemându-se de o laviță ce era aproape de el.

— Nu, Măria sa Vodă m'a trimis...

— Minți, tâlharule!... adevărul, orî nu mai veđi alt soare ca acuma resărind! adaose Lupu, pe fruntea căruia se juca în acel moment o rază aurită, ce soarele trimitea prin o fereastră mică, ce lumina întunecoasa locuință secretă a marelui Logofăt. Țiganul, orî-cât de încuragiat se simțise de gestul cel sublim al lui Veleli, începu să tremure ca vearga, la amenințarea lui Lupu. El se asvêrli earășî în genunchi și începu a săruta vîrful încălțămintelor Vornicului: — Măria ta! măria ta! aibi milă... am copilașî!..

Bietul Vornicul, care, o clipă înainte, în culmea furiei și-a indignării ștergea sudori reci de pe'nalta sa frunte, el, la cuvântul de *copilaș*, simți leșinând din inima lui și furie și indignare; suvenirul copilașilor săi se deșteptă; o amară disperare și oboseală 'i cuprinseseră sufletul, încât el nu mai avu putere să țină sineața în mână; ea cazu pe podeală târînd cu dînsa cea mai de pe urmă scîntee de mînie din inima lui, și ca un om ce se îngrozesce de fapta ce era să facă, își ascunse cu durere capul în mâinile sale cele puternice.

— Am trecut'o la răboji și pe mușierul ta! urlă de odată la fereastră, pe din-afară, un glas care deșteptă ca prin o lovitură de pumnal, pe bunul Lupu.

Baptiste nu mai era în cameră. Ca fulgerul el profitând de abaterea lui Lupu se și răpeșise afară. Acum fugea spre curte în fuga mare, ne-atingînd pămîntul și resturnând pre toți cei din calea sa.

— Stăi Căpitane! Aidem! soarele-î sus, strigă un seimen, care eși de sub gârliciul unei pivnițe și mi-și încleștă brațul său de fer asupra brațului lui Lupu, care se pregătea, în renăscuta sa furie, să urmeze după Veleli.

— Ai dreptate! răspunde el, simțindu-și

inima sa în prada setei de răsbunare și a datorinților ce nobilul său suflet 'i impunea; ai dreptate! înainte de toate *moșia!* — Și încălecând pe roibul ce-i prezenta seimenul, dispăru ca o săgeată, urmat de seimen.

CAPUL VI.

Una din Țilele cele frumoase ale Moldovei.

Câte-va ore după aceasta, pe când soarele se rădicase de vr'o patru suliți de la orizon, Lupu era earăși cu ai săi, pe cari-i părăsise dând de Gurdă, carele, seaū de frica săgeței, seaū din îndemnul a câtor-va rubiele, 'i dăduse scrisoarea, prin ajutorul căreia ticălosul Veleli spera să izbândească în mărșeavele seale planuri.

Ce măreață și impozantă adunare găsim noi acum, nu mai mult în pădure, dară în șesurile și culmele ce se întind între ea și po-litia Domnească. Ce mare de capete încununază soarele cu auroasele lui raze!..

Indată după sosirea lui Lupu, carele era așteptat, semnalul de purcedere se dă, iar acesta poruncesce mai întâi să se facă rugăciuni. Un preot bătrân începe sfințirea apei. Soarele aurind albele barbe ale bătrânilor boieri, lucirea

sclipitoare a sinețelor, a topoarelor, a coaselor, solemnitatea cântărilor religioase, făcea din această adunare ca nisce legioane ceresci cântând mărirea copilului din Vitleem, cântând dreptatea și pacea, pe care ele aveau să le restatornicească în lume și să le răsbune. După mântuirea ceremoniei, după ce apa cea sântă plouă ca o ploae de aur asupra capetelor mulțimei și se sărută crucea, Lupu înorându-se șirul trupelor; apoi de la tulpina unui arbore răsturnat, el grăesce așa:

«Boieri d-voastră și oameni buni! D-zeu ne-a adunat pe noi toți aicea, ca să împlinim voia lui: să restatornicim dreptatea și puternicia moșiei noastre! Boeri și frați! scopul nostru e sfânt! D-zeu ne va povățui să scăpăm moșia din ghiarele asupritorilor, el ne va ajuta să spălăm petele ce aceia au impus numelui multora din noi! În tine, Doamne, am nădăjduit, și a tremurat dușmanul meu!»

— Să moară! să moară Iliaș, urlă șirurile, întrerupând pe Lupu.

— «Ascultați! urmează Lupu, ascultați: D-zeu nu vrea moarte păcătosului; cruțare, fraților, până și pentru Iliaș! o cer de la voi, o cer în numele lui D-zeu, carele în alt-fel nu va bine-cuvânta silințele noastre!...

— Ce-î de făcut, dară? întreabă mai multe glasuri.

— Să cătăm a face toate cu binele. Să mergem, boieri, cu toții la Iliș și să-î spunem din partea țerii ca să easă din scaun; iar deacă nu va vrea, deacă va avea nebunia a face amenințări, atunci boeri și frați! sângele care se va vërșă fie asupra lui și a neamului lui! D-șeș ne va ajuta!.. Cât pentru mine, sângele meș, de va trebui, gata voiș fi a-l vërșă, deacă cu prețel lui se va putea, cruțând viețele voastre scumpe, care atât trebuiesc moșiei, să se dobândească mântuirea ei. . .

— Așia, așia! strigă miș de glasuri; să moară atunci asupritorul!

— Să moară Veleli și toți cei-l-alți! urlă alte șiruri.

— Să moară atunci necinstitorul numelui meș! strigă și Lupu.

La acest strigăt toți boierii se îndesuiră în jurul lui, cerënd să se esplice, ce însemnează strigarea aceasta. El le arătă scrisoarea sciută, le o citi, le spuse vorbele grozave, ce Veleli 'î trimise fugind, cu câte-va ore mai în urmă. . .

— Să moară Veleli! Să moară! strigă toți boierii înfuriați la aușirea acestora.

— Să moară Veleli! strigă Lupu; dar,

boieri, deacă va vrea cu binele să părăsească moșia?

— Ce ȑici? Întrerupseră câți-va boieri; dar pata numelui tău?

— Fie! numele meu va rămănea pătăt. Eă voiă căta prin alte mijloace să șterg acea pată, adaose el, posomorându-și privirea; dar el va trăi!.. Aicea nu sunteți adunați să răsunați pe un singur om, ci să mântuiți moșia întreagă. De veți putea face aceasta fără vėrsare de sânge, cruțați nu numai pe Veleli și pe Iliăș, dar și pe toți cei-l-alți. . . Ast-fel D-đeă ne va ajuta de apururea!.. Acum, boieri și fraților, aidem! Timpul trece. . . și fie-care minută ce perdem în deșert este o armă ascuțită ce am putea da în mână asupraitorilor noștri!.. aideți boieri! Aideți băieți!

Buciumele rėsunară. Strigătele de ura și tropotele cailor clocotiră încă multe minute în codri, după purcederea gloatelor.

CAPUL VII.

Grecii.

E timp acuma să ne înturnăm în cămara acea din curțile domnesci, în care am lăsat pe Iliăș. Veleli, care scăpase fugind de furia

lui Lupu, alergase să vestească lui vodă, că rebelii, de cari erî însciințase, sunt aproape de tîrg, aû început a se ivi fățiș.

La auđul acestei sciri, Iliăș înspăimêntat, ca și cînd ar fi vêđut ridicată vr'o armă gata de a cădea d'asupra capului lui, palid ca ceara galbenă, cu glasul mai de tot stins, întrebasese pe Veleli, ce-i de făcut?

Veleli stătuse pe gînduri. «Să așteptî, Măria ta, respunse el apoi; să așteptî ca să veđi nu-î putea să-i liniscescî cu cuvêntul, — orî cu frica. . .» De cum-va te vor lăsa, adăogea el, în sine, de cum-va te-or lăsa în tron, m'oîŭ înturna și eŭ; de nu . . voiŭ sta pîna atuncea în loc sigur.

— Să aștept? — dar ȓilele mele, dragă Veleli? . .

— O! ei n'or cuteza! — Ș'apoi, mai la urmă, într'un noroc! . .

— Rêmâi dar și tu cu mine, dragă Veleli. . . Să scii că de-oîŭ scăpa și din cursa asta, am să te fac omul cel mai mărit. .

— Mai bine cel mai bogat. . .

— Fie! așia dară rêmânem?

— Hă! . . adică. . . Măria ta. . . eŭ cred că. . . mai bine. . .

— Ce? și tu Veleli vrei să mă părăsescî? Tu

tremuri mai tare decât mine, numai chiar la ideea de a rămânea. . .

— Măria ta, vezi că ei pot să mă omoare. . .

— Ei bine, dar ei pot să mă omoare și pe mine! . .

— Așia . . numai ei pe Măria ta pot să te. . . omoare. . . dară pe mine. . . Vezi Măria ta. . . ar fi mare păcat să mor tocmai acum când am două, trei părăluțe. . .

— Apoi ce-i de făcut?

— Eă unul, știu că fug, fug unde m'or duce ochii!

— Să fugim, să fugim! că nu-i de glumit cu dălele. . .

— Cum? Măria ta, vrei să fugi?

— D'apoi bine, ce? ți-ai scbimbat otărârea?

Șiretul și mărșavul Veleli vădu că nu era chip de a face pe Iliăș să rămăe. Scopul pentru care el ar fi poftit aceasta, cetitorul cred că l'a înțeles acum din convorbirea lor.

— Să fugim dară, să fugim! . . și cât mai curând, răspunse el apoi după o mică pauză. Oh! Măria ta! dar unde vom mai găsi o țeară bine-cuvântată și bogată ca asta? adaose el suspinând.

— Așia, dragă Veleli. . . unde voiă mai

găsi o țeara unde să fiu Domn și în mărire. . .
Dar s'a sfârșit, Veleli; și unui idicliu să spună
să mi se gătească rădvanele. . .

— Dar odoarele le lași aicea, Măria ta? . .

— Să le strângem, Veleli. . . Aide, ajută-mă.

Apoi Vodă aduse din mai multe cămări
tot ce găsi de preț; făcu mai multe legături
grele din ele, împlu mai multe pungi cu bani
ce avea gata; apoi, după ce le pecetlui: — A-
cuma, Veleli, poți să dici să mi se gătească
rădvanul.

— Dar cu pungile ce să faci, Măria ta?
întrebă ministrul, neputându-și deslipi privirile
de la ele.

— Al chiamă pe cine-va să le dau să le
așede în rădvan. . .

— Cum? și Măria ta ai face una ca asta? . .
să mai scie lumea că ai bani, ca să-ți easă
înainte, și. . . Dă-le 'ncoace, să le duc eū sin-
gurel. — Și fără a mai aștepta primirea lui
Iliaș, ca un zmeu, roșu de plăcere, înflă iute
pungile și eși neputând ascunde un zîmbet
de mulțămire, ce se desemna în colțurile buzei
seale.

Apoi mai mult de două ore se scurseră,
și Veleli nu se mai întorcea.

De odată Iliaș auți mulțime de pasuri pri-

pite prin coridoarele curții, și curând, în cămara unde se afla, năbușiră mai multe sute de greci, întrebuințați în serviciul domnesc, serviciul care se mărginea : să doarmă, să mănânce, să bea și să adune avuții, pe când îndatoririle, ale cărora nume le purta ei, cădea în spetele a vr'o câți-va moldoveni, ce mai rămăseseră pe lângă curte.

— Aman ! aman ! Măria ta, strigă cu toții pe limba greacă, aman ! Țeara s'a resculat ! . . Măria ta ! . . O să ne mănânce Țilele, câniile de țărani, că aș venit veste că strigă prin țeară, ca să moară grecii ! . .

— Ușa se deschide de un idicliu îmbrăcat în roșu și un țeran intră târându-se mai mult pe brânci, și lăsând după el urme de sânge. . .

— M'a ucis ! . . Măria ta, a fugit ! . .

— Cine a fugit ? strigară tot de odată toți grecii.

— Jupânul Veleli.

— Veleli ? cu banii mei, strigă Domnul . . . A ! trădătorul ! . . Și se lăsă disperat pe capătul divanului lângă care stătea în picioare.

— Veleli ? murmură earăși grecii îngroziți, Veleli ne-a lăsat ! . .

Câte-va minute în cămara aceea nu se mai auziră de cât bătăile cele sgomotoase ale

resuflărei grecilor și gemutul țăranului, carele pe toată minuta se făcea mai slab. De o dată nisce strigăte prelungite și ca de mii de glasuri venite din apropiere, străbătură în cămară și deșteptară ca cu o ascuțită lovire, înmărmuritele inimi ale celor de față, cari toți se repeziră spre ferestre.

CAPUL VIII.

Răsbunarea poporului.

Asemenea șiroaelor celor frumoase, ce răpeșindu-se din munți, restorn tot din calea lor, tot ce le împiedecă cursul, este poporul când furia-l guverună; atunci el nu poate fi împedecat nici de cei mai respectați șefi ai lui, nici de egurile de tunuri, ce ar împrășca moartea, între șirurile lui, nici de baionetele ce ar resturna șirurile naintașe și, ziduri de care se turtiaă altă dată ghiulelele tunului, cad sub topoarele lui; temnițele în care gemeă mii de nenorociți și de nedreptățiți, cad ca prin farmec, numai la amenințarea a câtor-va sute de inși din popor, cad, se prăbușesc, sub puternica lor resuflare.!. .

Strigătele ce Iliăș cu ai săi aușiseră erau strigătele ce vântul aducea din strigătele sël.

batice, ce scotea șirurile revoluționarilor, intrați de mai multe minute în târg. Fruntea acestora, formată din Seimeni și boeri, era acum aproape de curte, pe când coada seaă mai bine gloata nici intrase în oraș, întinându-se pe acolo pe unde astăzi sunt Păcurarii și până sub Miroslava, atât de mare era numărul satelor ce alergaseră să mântuiască țeara.

Vr'o 50 de stânjini încă de călărit și boierii avea să ajungă la Domnie.

Când de o dată un strigăt, carele se prelungea din toate șirurile cele mai îndepărtate până aproape de boieri, 'i opri pe loc.

— Să moară! Să moară! striga șirurile de țărani din urma seimenilor.

— Ce este acolo? strigă Lupu; ce este acolo? Loc! Loc!

— Loc, băeți! repetă după el șirurile de seimeni, îndesuindu-se unele în altele, ca să deschidă trecătoarea calului lui Lupu, carele vroia s'alerge spre punctul de unde vântul aducea strigăte sinistre, hohote grozave, sarcasme ne-audite!

Curând Lupu auzi acele glasuri mai de aproape: Să-i tăiem nasul! striga unii. — Ba urechile! urla alții.

— Nu! să-î scoatem ochii cu sfredelul! că așa a scos el ochii bunului meu! . . — Să-l înțepăm!

— Să-l ardem! — De geaba, băeți, că nu arde că-î vêrcolaci! ha! ha! . .

— Ce naiba stai atâta la vorbă, măi Bardă? Dă-î cu măciuca 'n cap! — Ha! bine! dă-mi acum urechia stângă. . . nu vrea! cea dreaptă, că pe cea stângă a tăiat'o el tatălui meu!

Lupu presimți o grozavă vedere și se înfioră.

— Ce este, oameni buni, strigă el; ce este?

— Ce? . . nu ști? răspund miî de glasuri: l'am găbuit ascuns într'un gârliciî. . .

— Pe cine?

— Pe tâlharul carele ne-a mâncat bunul, moșia și dîilele la atîția. . . Pe Veleli.

— Pe Veleli? . . Loc! oameni buni! loc Căpitanului Lupu!

— Loc Căpitanului Lupu! strigă și seimenii din urmă. Dar mulțimea stăpînită de o singură idee, de resbunare asupra lui Veleli, era surdă la asemenea poruncă, și cu urechia la pîndă, ea cerca să prindă orî-ce cuvînt grozav ce venea de la câți-va stînjini mai departe, cuvînt pe care îl repeta cu o vie mulțămire, rîdînd cu hohote grozave.

Calul lui Lupu își mușca zăbala și îm-

proșca mulțimea cu țărână, în nerăbdarea sa. De o dată un hohot diavolesc se întinde în gloata îndesuită și mii de glasuri urlă: — Mie, mie, un picioruț! . .

— Un deget măcar, mie!

— Ochiî lui dați-mî!

— Capul! capul! să i-l pun ica în coasă! . .

— Ha! ha! ha! a perit fiara!

— E prea târziu, gândi Lupu, la auzul acestor strigăte sëlbatice. Și în faptă era prea târziu, căci când după câte-va minute, mulțimea îndestulată de cruda ei sete de resbunare, 'i făcu loc ca să treacă, el nu găsi în locul unde urmase scena, decât câte-va pete de sânge! . . Tot trupul lui Veleli, bucățit de popor cu topoarele, era împărțit pe la sute de țărani; unul avea în coasă un picior al lui, altul capul cu ochiî holbați și limba între dinți . . . ista o ureche, cela o mână!

Grozavă e resbunarea poporului, dar ori cât de grozavă arare-ori este nedreaptă!

— «O! nestătătoare și nici o dată încredințate lucrurile lumei! cum vrestează toate și turbură și face lucruri împotrivă; când cu cale este a fire frică celor mici de cei mai mari, iear cursul lumei aduce de multe ori, de este grijă celui mare de cei mai mici.

«Fericiți sunt, Craii, Impărații și Domnii,
«care domnesc așa, *să nu le fie de cei mai
«mici nici o dată silă».*

Eată ce cugetări scoate din inima lui Miron Costin, revolta țerei în contra lui Iliăș și deacă spiritul secolului în care viețuia Miron, 'l făcuse să țină că «cu cale este a fire frică celor mai mici de cei mai mari», ce lecțiune frumoasă, ce lecție nu dă el celor mari când adaoge; «*Fericiți cei cari domnesc așa să nu le fie de cei mai mici silă»*

Acuma să reapucam narațiunea noastră de unde am lăsat'o.

Lupul, bunul acest suflet a căruia mânie nici o dată nu ar fi mers până să întindă mort nici pe cel mai înverșunat dușman al său, Lupu se mâhni peste seamă, vădând scenele aceste crâncene, și întorcându-se către boierii ce-l aștepta: — «D ȳeu a făcut dreapta sa! ȳice el: Veleli a fost bucăȳit de popor!... fie numele Domnului bine-cuvântat! —»

Intre aceste boierii sosiră la Domnie.

Lupu în fruntea tuturoră intră în curte ; socot de prisos să spun în ce stare aflară ei pe Iliăș.

— Mă rog, d-v., boeri, ertaȳi-mă! striga el, împreună cu toȳi Grecii, aruncându-se în genunchi.

Maî mulţi boieri hohotiră la vederea porumbatecilor feţe ce schimba aceia, dar Lupu 'i privi cu mânie; apoi cu blândeţe către Iliaş:

— Doamne! 'i dîse el, ȝeara a năpustit în oraş; cu toţi s'aũ ridicat asupra Măriei tale, ca să-ȝi repună dîlele; ascultă cum strigă în toate părţile pe Greci!...

În faptă, ostaşii şi poporul grămădit prin ograda Curţei şi pe toate uliţele, şi pe câmp, chiuia şi striga: «Dă-ne, Doamne, pe Greci!»

Eară aceştia în genunchi la auđul turbatelor acestor strigăte, începură unii a plânge, alţii a săruta poalele boierilor strigând: Aman! Aman!

Vodă Iliaş însă maî încuragiat de tonul cel plin de bunătate cu care vorbea Lupu, sculându-se, dîse:

— Boieri d-voastră! deacă se ridică ȝeara asupra Grecilor şi asupra mea se ridică¹⁾; ce-î de făcut? —

— Să laşi ȝeara! — S'o lăsaţi! strigară câţi-va boieri de abia stăpânindu-şi mânia.

— Bucuroşi! prea bucuroşi boieri d-voastră, respunseră Iliaş şi toţi Grecii, a căroră vi-nete feţe începură a maî veni la auđul acestor cuvinte în colorul fesului de pe capul lor.

1) Veđi Miron Costin, faţa 264.

— Dar cum vom putea eși teferi, adaose Iliăș.

— Măria ta, nu te teme, răspuse Lupu, noi te vom însoți. . . Și-apoi să scii Măria ta că poporul nu te urêsce atâta cât urăsce pe d-lor și pe bietul răposatul Veleli. . .

— Ce? a murit! întrerupseră Iliăș și Grecii.

— L'aú sfâșiat, țărani!

— D-đeú mi-a răsbunat moartea, strigă un glas înnădușit, dintre Greci.

Apoi unei bușiri ca și când ar fi cădut nisce plumb pe podele, succedă un gemet lung, și-apoi tăcere. — Boierii toți își întoarseră privirile spre locul de unde venea acest gemet.

— Sunt perdut! ڊise cu disperare, Vasile, privind cadavrul lui Gurdă. . . a murit și acesta, singurul ins, carele putea dovedi că femeea mea nu-î vinovată!.. Oh! Dumnezeu!

Și 'și ascundea în mână capul său.

Grecii nu înțelegeau nimica din aceste, ba nici Iliăș însuși.

— Ce ai, vornice Lupu? îl întreabă acesta,

— Ce am? strigă acesta, într'un moment de furie, cu un glas, care făcu să tremure și măduva din oasele lui Iliăș. . . Ce am? . . mă mai întreb! . . O! de n'ași avea mai în-

tâiū să lucrez, depărtându-te, pentru mântuirea moșiei; de mult te-ași fi trimis eū singur după ticălosul tău de Logofăt . . . orî ți-ai fi dat seamă de necinstea ce ai să-mi lași. . .

— Ucide-l! dēū, ucide-l! logofete, strigară vr'o câți-va din boieri mai iuți la caracter: nu-ți lăsa neamul pētat de dēnsul. . .

— Ba nu, boieri, nu! să-l lăsăm, să se ducă în plata cerului, decât pentru resbunarea mea . . . (și nu sciū de sigur de-ī vinovat și el) ucigēndu-l, să mai atragem asupra bieteī moșii urgia Porței. . .

— Dar d-ta, jupâne? strigară mai mulți boieri.

— Eū . . . voiū căuta prin alte chipuri să-mi spāl pata numelui meu. . .

Și dīcēnd aceste fruntea lui se încreți; ochiī lui se posomorîră; o grozavă otărîre se înfipse în mintea sa. — Boieri! să nu perdem vremea în vorbe deșearte, le dīce el după câte-va minute de tăcere. D-ta jupâne Ureche adu aicea câte-va sute de seimeni cu sinețile gata. . .

Iliaș și ai săi orî cât 'ī reasiguraseră vorbele lui Lupu, la auđul de seimeni cu sinețile gata, recăđură earăși în spaima lor cea d'ântēi. Eară Lupu apropiindu-se de fereastră, se adresă către mulțime:

— Oamenii buni! așa-i că noi am venit să mântuim moșia de Greci.

— Așa-i! așa-i strigă mulțimea. . . .

Iliaș și Grecii încep a plânge, Lupu se întoarce spre ei: Liniștiți-vă, le zise el. — Apoi earăși către mulțime:

— Oamenii buni! nu-i mai bine să nu facem vărsare de sânge, decât Grecii ar vrea să easă singuri din țeară. . .

— Ba nu! să moară! să moară, urlă mii de glasuri. . .

— Așa-i! să easă mai bine cu toții! strigă câți-va mai moderați.

— Ei bine, boeri, ce-i de făcut? se întoarce de zice Lupu.

— Să fie după voia mulțimei, murmură mai mulți.

— După voia mulțimei? strigă Lupu cu indignare; dar mulțimea cea pe care am ascultat-o astăzi, când urgia Porții ar veni asupra moșiei, pe noi ne-ar blăstema, că am ascultat glasul furiei seale celei turbate. . . Nu! boieri. . . Să s'au câte-va sute de seimeni acolo?

— Ei stau în sală, răspunde Ureche.

— Bine. Apoi, către Iliaș și Greci:

— Ascultați! poporul vrea moartea voastră; noi însă vă putem mântui de furia lui decât

acuma de'ndată veți jura că nici odată nu'ți căta, nimeni dintre voi, să faceți rău țerei acesteia, pe lângă Turci. . . Alegeți! moartea seaă viața!

— Jurăm! jurăm, strigă cu toții,

— Bine! Apoi scoțându-și ascuțitul său angeriū, cu el în mână: Urmați-mă, boeri, ȋdice el, către tovarașii săi; urmați-mă și voi, adăogi el Grecilor, de voiū muri eū, veți muri și voi!

După ce toți eșiră în coridoare, Lupu alcătui un patrat de seimeni, aședă pe toți Grecii în centrul lui și el cu boerii în frunte, cu arma în mână, dădu semnalul de marș și coborîră scările curței strigând: loc! loc! . . . Eară mulțimea ce o clipă mai naintear fi năpustit să rumpă pe Greci sub gura a mi de tunuri măcar, mulțimea acum uimită de fapta lui Lupu, după ce ea n'o putea înțelege, se dădea în lături în tăcere, ca sub puterea unui farmec.

Ast-fel Lupu isbuti a eși ca un bun marinar, care prin mijlocul valurilor turbate ale oceanului, guvernă vasul său. Curând ei vor trece șesul Bahluiului, ce geme de mulțime. . . Eată-i aproape de Monăstirea Balicăi. . .

Dar între aceste uimirea cea dintâe a poporului făcu loc unei furii neauđite, până și

asupra lui Lupu. Sarcasmele și înjurăturile începură a ploua asupra lui. . . Curând, ori cât cu detunătorul său glas striga loc! vibrând în aer arma sa, nimeni nu se mai dedea în lături, ci mai ales năvălea asupra patratului, Pe când între aceste Lupu, în perplexitate-i nu scie de trebuie să poruncească seimenilor să dea cu sinețele în mulțime seaă de a lăsa pe Greci jertfă furiei gloatelor, de odată, unul din mulțime, ca un glonte se asvârle, asupra careului, 'l sparge, se răpede asupra lui Iliăș, în repegiunea sa 'l apucă de haină și cearcă al târî după sine; mai mulți alții încuragiați de fapta acestuia se răped după el. . . Dar Lupu e acoloa, le arată arma sa amenințătoare, apoi ca un leu se răpede asupra celui ce târăsce pe Iliăș. . . Acesta îngrozit cearcă a târî mai iute pe Vodă, dar rămâne numai cu o bucată din haina lui în mână, căci toți Grecii 'l țin de ceea-l-altă parte. . . El fuge și când e destul de departe de Lupu, care 'l urmăresce, scoate din brâu un os, un fluer de pi-cior, 'l răpede asupra acestuia! — Na! urlă tigru!; na! mori de os de Grec . . . deacă ți-s așa de dragi, mori de osul lui Veleli. Și sângele gâlgâe din rana ce bietul Lupu a primit în frunte, el se cumpănesce să cadă. . . însă nu!

el își șterge cu mânica straiului său sângele de pe față, reasează șirurile patratului, dă poruncă seimenilor, în auzul tuturor, să dea fără cruțare de s'ar mai ispiti cine-va să spargă patratul.

Între aceste cerul se acoperise de nori grei ca plumbul; curând o vijelie groaznică precede o ploaie rece de toamnă, care împrăștie pe mai mulți dintre înverșunata mulțime. Cu toate aceste cei mai furioși se țineaă după careă, înjurând nu numai pe Vodă și pre ai lui, dar și pe boieri.

Orî cât puteaă seimenii impune respectul, și orî cât de brav era Lupu, el vădu bine momentul când de nu va avea recurs la alte mijloace, tot n'o să isbutească a scoate patratul din pericol; decî, după ce șoptesce ceva la urechile boierilor, ia calul unuia dintre ei și dându-se cu vr'o dece pași în urmă începe a striga:

— Oamenî bunî! nu lăsați! aă mai rămas Grecî în Târg!... Auđiți, ci-că daă foc!... Nu lăsați oamenî bunî!

Și dând drumul calului: loc! oamenî bunî! Grecii daă foc târgului.

În zadar căți-va mai șireți strigă: nu credeți! nu credeți oamenî bunî!

Câte-va minute după aceasta de abia rămăseră câte-va sute din acea mulțime nenumărată ce inunda șesul, căci unii alergaseră în târg, crezând că disa lui Lupu, alții, — ac i ce erau de pe la sate, — să prindă Grecii. . . cei mai mulți să privească la foc, și rămășița, târîtă în replegiunea și îndesuirea tuturoră. Aceasta o prevăduse Lupu. Cei rămași vădându se prea puțină ca să poată îndrăsni ceva în contra armelor seimenilor, seău poate obosiți și înghețați de ploaia cea rece ce nu contenea, rămăseră și ei cu toți de careă. Eară acesta când fu îndestul de departe de țărani, boierii dădură Grecilor cai de ai lor și de ai seimenilor, și rînduind din aceștia o escortă numeroasă de a nu lăsa pre Vodă Iliăș să fugă cum-va la Tătari ș'apoă să vină cu urgie asupra țerei, după ce dic, boierii, făcură aceste, se reînturnară mai toți în oraș.

CAPUL IX.

După furtună

În dimineața zilei următoare, un soare cald succedă furioșilor nori ai furtunei zilei și a nopții trecute; o liniște adâncă în oraș și în

câmpii succedă înverșunatelor strigăte ale mulțimei turbate de setea răsbunării. . .

Grămățile sătenilor, rîdînd acum de gluma ce le trase ieri Lupu, glumă care, de n'ar fi profitat el să se ascundă, ar fi plătit'o cu viața; acum, ȳic, ei rîdînd se trag pe la satele lor; — atîta-i de lesne de a îndestula setea de răsbunare a poporului, pe cînd setea asupritorilor lui, setea de avuȳii, setea de mărire . . . nu cu sîngele unui ticălos ca Veleli, dar nici cu sîngele a mii de dreȳți, ce cad jertfă lor, nu li se mai potolesce! . . .

Însă să trecem de acum asupra unei ȳile așă de furtunoase și grozave, dar și frumoasă în istoria orî-căruî popor.

În dimineaȳa ȳilei următoare, în aceeași cămară care fusese martoră orgiilor lui Iliăș, toȳi boierii țerei, mari și mici, presidaȳi de mitropolitul și de Lupu, țineaũ sfat: pe cine vor să aleagă de Domn?

O mulțime de glasuri începură a ȳere pe Vornicul Lupu, dar acesta, cu fruntea legată din pricina rănii seale, cu faȳa palidă și cu un zîmbet amar pe buze: — Vă mulțănesc din inimă curată de alegere, dar martor îmi e D-ȳeu, că nu mai pot primi mărirea aceasta. Eũ vă propun să alegeȳi Domn pe Barnovski,

că-i om cu minte și e bun și cu țeara le-șească. . .

Atunci toate glasurile fură pentru Barnovski, căruia se otărî de a i se trămite o solie dintre boieri ca să-l poștească la tron.

CAPUL X.

O ȕi după aceea

O ȕi după ce se ținuse sfatul la curțile domnesci, un om îmbrăcat în straie țărănesci cu o înaltă căciulă țurcănească îndesată pe ochi își lega calul lângă poarta monăstirei cunoscută cetitorului, apoi intră într'o chiliuță de lângă poartă, de bună seamă chilia portăriei.

Acoalea, scoase din chingă o pungă cu rubiele și o puse pe pripiciul hornului; mai scoase și un cuțit. Apoi întorcându-se către bătrânul călugăr, care la intrarea lui se sculase de pe divanul său de rogojină, îngrozit de sêlbateca privire a celui intrat:

— Călugăre, 'i ȕise el, privesce! — acolo avere să n'o poți sfârși cât vei trăi; ici un cuțit, auȕi? — un cuțit! . . .

Bătrânul tremura de frică.

— Nu te teme, părinte; Sfinția ta poți să alegi pe care vei vrea din aceste două; punga vei

lua-o când îmi vei spune adevărat deacă jupâneasa Vornicului Lupu a eșit de trei săptămâni încoace din monastire. . . Eară cuțitul îți va scurta dîilele, când vei tăgădui. . . Alege! . . .

Intre aceste, călugărul după glasul necunoscutului recunoscuse pe Vornicul Vasile, pe care de mai multe ori avusese ocaziune de a 'l auți vorbind cu soția sa, când eșia cu ea pe poartă, ca și cu vr'o trei săptămâni mai în urmă, să facă câte o mică preâmbulare.

— D-deu să te ferească ! jupâne dragă, de a face un păcat ca acesta. . . mai bine eă ți-oiu spune tot ce știu, în frica cerului! . . .

— Haide ! acum, degrabă ! . . .

— Sunt câte-va dîile de când jupâneasa s'a dus cu redvanul nu știu unde. . .

— Și când s'a întors ? —

— Numai alaltăeri dimineață.

— Alaltăeri ? . . . ții bine minte ? . . .

— Prea bine. . .

— Dar poate nu era ea ? spune !

— Cum nu ? cu fermeneaua cea de fir, cu fesul cel alb. . . o ! ea era. . .

— Oh ! destul ! . . . ia-ți banii, călugăre, și mă iartă ! . . .

Apoi sormanul Lupu convins că a fost înșelat de jupâneasa sa, eși din chilie strîngendu-și

fruntea în mâni, ca și când ar fi vrut s'o împiedice de a se despica de focul ce-l ardea! El stătu lângă poartă câte-va minute, ca un om nehotărît încă ce drum va apuca; apoi ștergînd o lacrimă: «S'a sfârșit! murmură el, cu un glas înlăcrimat, dar hotărît, s'a sfârșit! . . . Patria nu mai are nevoie de mine și nu pot să las cel puțin sormanului Ionel și dragei Rucsăndiței un nume nepătat! . . . Sormanii copii! . . . Oh Dăule! de ce trebuit-a să mă însor, deacă nu-mi era menită o viață cinstită, cu muiere mea? . . . de ce trebuia să las copiilor mei numai o mamă nelegiuită. . . » Și suspinînd adăogi, după o mică pauză:

— Nu aicea, ca să mă mai vadă ea; nu aicea, ci colo 'n codri! . . .

Apoi trist și obosit, el plecă tulburat spre locul ce arăta. Nu făcu însă dece pași și se întâlni față 'n față cu un călugăr bătrîn.

— A! bine ai venit, jupâne dragă! strigă el după ce cu mare luare aminte 'l esamină o clipă până-l cunoscu.

— Sărut mâna, sfinției tale. . .

Călugărul acesta era starețul. — Va să dică, biata măicuță tot ți-a ajutat?

Lupu nu răspunse, căci nu înțelese despre ce e vorba.

— Biata maică Csenia tot ți-a ajutat? repeti el mai tare, crezând că n'a fost audīt.

— Despre ce vorbești, sfinția ta?

— Ce te mai prefaci că nu scii? Nu te teme de a spune, căci eu ȳam dat voie sǎ meargǎ la Iliăș sǎ ȳi ajute.

— Sǎ meargǎ la Iliăș, ȳici? . . Cine?

— Maica Csenia? . . eatǎ cum se preface cǎ nu scie!

— Mă rog, părinte, vorbește-mi mai lămurit. . . Maica Csenia?

— Așa, maica Csenia, îmbrăcată în vestmintele jupânesei d-tale. . .

— În vestmintele. . . jupânesei mele? Ah! . . urmează! . . mă rog urmează?

— A fost la Iași. . .

— La Iași? . . — Așa; ce? nu scii? . .

— Maica Csenia îmbrăcată în vestmintele jupânesei mele, a fost la Iași? . . murmură Lupu, răspunzând nu starețului, ci unei cugetări, care-l preocupa.

— Așa, mai alaltăieri. . .

Un suspin de acele care lasă pieptul apăsător mult timp de o grea povară, când e ușurat de ea, un suspin de aceste scoase și Lupu, când începu a înțelege că femeea sa poate nu era vinovată.

— «Degrabă, părinte! Și fără să-și explice gândul său către călugăr, rămas în uimire, el purcede în fuga spre mănăstire, trece poarta, ajunge la chilia jupânesei, nu ia seama la calul legat de un salcâm, intră. . .

Acolea el află pe un boier anume Constantin Aseni, acel om de casa lui Iliăș Vodă, care descoperise boierilor, cu câțiva ani înainte, eară mai ales lui Lupu, lui Buhuș și lui Săvin, cum-că Vodă avea de gând, după sfatul lui Baptiste, să i ucidă. La picioarele acestui boier zace trântit țeranul Gurdă, carele numai cât leșinase la Curtea Domnească, unde cetitorul își amintescce poate, că l'am lăsat — Acesta istorisescce prin cuvinte întrețâiete și mai neînțelese toate ticăloasele planuri ale lui Veleli, asupra jupânesei. . .

Când vădu pe Lupu intrând, el se târî până la picioarele lui și sărutându-le: — Stăpâne! jupâneasa nu-i de loc vinovată . . . nu! eu mă jur . . . că ori-ce a ȑis . . . calăul de Veleli . . . carele m'a ucis doară nu mi-a da ceea ce-mi făgăduise de ȑ'am tăgăduit dăunăȑi adevărul. . .

Nu putu mântui vorba. Dându-și ochii peste cap, stors de oboseală de opintelile cu cari nefericitul se anina de vr'o câte-va momente

de viața ce-l mai rămânea: — Copilașii! . . strigă el, cu o opintire supremă și moare.

Bietul Vasile Lupu înduioșat până la lacrimi de scena aceasta, îmbrățișează pe jupâneasă, care spusă tot ce cercase să facă călugărița Csenia, doară l'ar feri pe el de pericol. Vasile nu era de ideea ce avuse Csenia, care voise să ucidă pe Iliaș, fiind-că lucrul nu isbutise, nu-i impută nimic, ci-și îmbrățișă copilașii, cari-l încunjuraă. — Apoi Aseni 'i povesti cum el dăduse de țeran la curte, pe când urma svoana pe șes, cum acesta 'l rugase să-l aducă până acolo, să spue jupânesei ceva foarte însemnat, ce nu voise a spune Vornicului, în sfârșit cum Aseni 'l aduse dinapoia carului, viața țiganului ne dându-i timp de a mai merge pe la casa sa să-și ia rădvanul.

Câte-va minute după aceea Vasile Lupu reintrând, după ce întovăărșise până la poarta monastirei, pe Aseni, și reîmbrățișându-și jupâneasa, 'i dîse:

— «Pentru tine, dragă jupâneasă, n'am primit Domnia; pentru tine, de acum, am să lucrez s'o capăt!»

VIERIȚA CEA FRUMOASĂ

Madrid... Decemare 1855.

QUERIDO RIVERO

Ți-aducă aminte de Țilele cele frumoase ce petrecurăm sub cerul și mai frumos încă decât Țilele, al Alicantei? — Ți-aducă aminte de versurile ce-ai improvisat, sub desmerdările gingașe ale nefericitei teale soții? — Versurile teale sunt cele care-mi sunt mai dragi din tot albumul meu, și ca o dovadă de acesta, îți trimit o mică nuvelă, brodată pe tema versurilor teale. Ea este scrisă, iubite amice, la umbra palmierului celui din via Contelui de Parsen, era palmierul nostru favorit, — la umbra viei ce se cațără pe înalta lui tulpină; îmbătați de parfumul portocalilor și al alămâilor, de câte ori miezul nopții ne-a surprins acolo? . .

Nuvela nu ți-o trimit în schimbul versurilor teale, ci ca o îndemnare ce-ți fac, de a lăsa să-ți crească până la primă-veară din nou aripele dorului, spre a

veni la Valenția, unde te așteaptă triste, dar dulci suvenire ale fericirii teale, și mângâierea în brațele amicilor tăi.

P. S. «De cum-va veți publica nuvela, să nu uitiți de a-i pune rîndurile aceste în loc de prefață, căci, *pre-fețele* «sunt de *rigueur*» în țările noastre, unde nimica nu se face *pre față*!»

V. A. Urechiă.

I.

De odată rumena nepoată de vierită aruncă un țipăt de bucurie.

Atuncea fetele adunate la cules, începură a murmura în cor: «Ce este?»

Apoi, la pârleazul livezei luciră doi ochi îndreptați în spre Mărgărita.

Mărgărita era frumoasa copilă ce țipase.

Dar de ce țipase? De ce rumena și mica sa guriță aruncase în aer acea nebunată expresiune de bucurie, acea scânteie electrică, acea ploaie de alegrie ce se smuncise din inima ei?

A! eacă ce vrem să spunem, dar pentru ca să spunem aceasta, să apucăm pe cărarea, care mai iute ne va scoate în pîrtea istorioarei noastre.

La gurile Dunărei, căci acolo ne aflăm, înfloresc destindătorii fiului Italicei, despre carele

poetul spaniol Francisc Medrano, a ȑis ȑn poemul sȑu, «*Cancion a las ruinas de Italica*» :

«A qui nació a quel rayo de la guerra,
«Gran padre de la Patria, honor de Espana,
«Pio, felice, triunfador Trajano,
«Ante quien muda se postro la tierra
«Que ve del sol la cuna y la que bana
«El mar, tambien vencido, Gaditano».

«Aci nȑscu acel fulger al resbeluluȑ
«Mare Pȑrinte al Patriei, onoarea Spaniei,
«Piul, fericele, triumfȑtorul Trajan,
«Inaintea cuȑ mutȑ se ȑprosternȑ țȑra
«Carea vede leagȑnul soareluȑ, ȑi acea care o
scaldȑ
«Marea, de 'asemenea ȑnvinsȑ, Gaditanuluȑ».

ȑn mijlocul acestor frȑȑi aȑ spaniolilor, ȑn poeticele lor obiceiuri, ȑnfloresc ȑi miȑ de tradiȑiuni ȑncȑntȑtoare :

Se crede ȑn Romȑnia cȑ D-ȑeu ȑformeazȑ de-a-pururea douȑ inimi de-odatȑ, cȑ se despart cȑȑȑȑnd din mȑnile seale, cȑte odatȑ ȑspre a nu se ȑntȑlni nici odatȑ pȑnȑ la cer, ȑi une-orȑ spre a se ȑntȑlni pe pȑmȑnt. ȑn ambele casuri, este amorul, fericirea, paradisul.

Nu-ȑ lipsȑ sȑ spunem cȑ acele douȑ inimi

asemenea sunt de-a-pururea una de un flăcău și alta de o copiliță!

Dar cum să se găsească aceste inimi, cum să se cunoască, să se unească cu siguranță! De multe ori este îngânare, înșelare, și aceasta face căsătoriile cele nefericite.

Numai Româncuțele de la Dunăre nu se înșeală nici odată, ele cunosc arta de a-și vedea *ursiți*, adică inima, ce le este destinată, de a afla de la umbrele lor mărimea amorului ursiților, iarna, după două sîmburi de alună coprinși într'o singură coajă; primă-veara, după două cereșe lipite ca buzele în zîmbirea unui copilaș; vara după două spice tot pe un paiu; toamna după două crenguțe de busuioc puse într'un cofăel sub căpătăiu, noaptea spre anul nou. . .

Ce caprițiu! dar ce siguranță!

În cereșe, în spice, în alune, se poate greși, dar tot-dea-una se vede ceva; în busuioc nici odată nu se poate înșela vr'o copiliță: ursitul se vede aidoma, și fără de nici o schimbare.

Spre miezul nopții, când cocoșii încă n'aũ cântat de a doua oară, pare că se pogoară din cer asupra copilei, care doarme cu capul pe busuioc, ca o armonie cerească. Apoi vine un nor de mirezme, în mijlocul căruia cu-

rînd apare ursitul încă necunoscut. . . sau o amantă, căci legenda se aplică la ambele sexe.

Cît pentru modul mai lămurit cu care se face acest farmec de dragoste, vom observa Mărgărita.

Să urmăm cu apărerea ursitului.

Acesta își spune numele și familia deacă este străin; de nu, numai cît se arată, fără să ȳică nimica.

În cazul din urmă, nu urmează neînțelegere. În cazul d'întăiū junele pleacă la drum; de asemenea juna, ceea ce procură une-orî în-tîlniri plăcute.

Și se căsătoresc, chiar și fără voia părin-tilor. Cine ar cuteza să desunească două inimi legate de către ceriū!

Așa căsătorii sunt de-a-pururea fericite: busuiocul este păstrat ca ochii din cap; asemenea talisman al amorului are puterea de a împrăștia de îndată norii negri, ce trec și retrec adesea pe cerul matrimonial.

Așa-î că mulți căsătoriți de pe la noi, ar dori să aibă un așa talisman prețios!

Tocmai unul ca acesta are Mărgărita în sîn.

Culegători și culegătoare de vie, formaū cerc în jurul ei; vroiaū să veadă busuiocul, căci deacă busuiocul este verde și mirositor,

mirele este june și bogat. . . ; vroia să veadă dar talismanul Mărgăritei.

Busuiocul era verde și mirositor mai deha! decât livantul. Băetani și flăcăii încremeniră; fetele se mâniară: aceia căci Mărgărita era cea mai săracă dintre fete; aceste căci ea era cea mai frumoasă.

— Curios lucru! cine naiba a mai lua pe calica asta, Ținea o culegătoare slută, dar posesoare a câtor-va sute de lei.

— Ce ticăloșie! Ținea fata vornicului din sat; eu sunt și frumoasă și am și două vaci și cu toate aceste busuiocul meu e veșted. . .

Și flăcăii îngânau și ațîțau fetele, și fetele lua în râs pe flăcăi, și toată mulțimea culegătorilor se îndesua în apropiere de Mărgărita.

II.

Biata orfană tăcea și tremurândă privea la ramurile de busuioc, atât de invidiate de fete; privea, Țic, la comoara sa unică. . .

Nu, mă înșel: ea avea ochi albaștri mai prețioși decât azurul cerului, o față de lapte, buze de mărgean, gene negre ca păcatul, și doi obrăjori rumeni ca doi fragi, un sân tare, ce deștepta amorul, și piciorușe ca de copilăș.

Sfatul culegătorilor se fini: din nou o înconjurară și unul din ei îi vorbi:

«Mărgărito, dragă! noi credem că busuiocul nu s'a uscat pentru că l'ai udat mereu cu apă; am otărît dar să-l dai în sorți la una din fetele astea, și acea căria va eși ursitul de busuioc îți va da o mînzată de șteare.

— Da, da, strigară cu toții.

— Dragostea nu se vinde, răspunse Mărgărita, dar deacă vreți numai decît, daŭ busuiocul aceleia care va găsi mai întîi o alună de gemene.

Alune se aduc. Toate fetele le strică. De geaba! Mărgărita o găsește mai întîi.

— Cum se poate!

— Minciuni!

— Încă o dată.

— Tăcere!

— Cine a găsit'o acum?

— Earăși Mărgărita!

Și de a treia oară tot Mărgărita! și tot Mărgărita!! Ce minune! Dar și ce mînie! ce furie!

— Naiba s'o ia!

— E o fermecătoare!

— Nu știu eu, dă-mi busuiocul mie!

— Da, da!...

Și șapte-spre-dece mâni înfuriate se gătiră a smulge din mânilor ei busuiocul fermecat.

De odată se auzi lângă zăplaz, o gălăgie mare de buciune. La așa neașteptată gălăgie, culegătorii și culegătoarele cădură cu fața la pământ.

III

Era pe la anul una mie și patru sute șasezeci, și popa Kirilă predisese finitul lumii.

La fie-ce sunet de instrumente, toți credeau că erau trâmbițele din apocalips.

De acea culegătorii stătură încremeniți cu fețele la pământ cât-va timp, și ar fi stat cine scie cât, deacă o voce n'ar fi strigat: În picioare, tonților!..

Fricoșii noștri aruncară câte o căutătură furișată și recunoșcură cu oare-care mulțămire, că neamicii lor nu erau ângerî, ci doi bucimași de la oaste.

— Aicea-i via lui Ureacie? întrebă unul din ei.

— Aci, răspunseră fetele, cu zîmbetul pe buze, căci bucimașii erau frumoși și voînici.

— Aci, răspunseră și flăcăii.

— Înălături, fricoșilor! nu cu voi avem treabă, ci cu fetele astea.

Atunci se apropie unul din buciumași și scoase din buzunar un potret zugrăvit al unei fete așa de frumoasă, încât se părea mai mult un vis, decât o realitate. Amândoi apoi trecură în revizie cele șapte-spre dece fete culegătoare, oprindu-se la fie-care din ele și comparând'o cu portretul.

Când dădeaă de vre-una frumușică, cu un suspin diceaă: «Ce păcat că nu e aceasta!». Față cu cele bătrâne și slute, dădeaă drumul unui hohot bunișor.

— Călătorim de geaba! murmură unul din ei, când trecură în revizie și pe a 17-a.

— Ba nu! întrerupse celă-l-alt, uite colo o copilă care n'am cercetat'o.

Și-i arătă pe Mărgărita, care ședea la o parte, cu busuiocul în mână.

Dar pe loc cât ea-și întoarse capul ei cel gingaș, și exclamă amândoi buciumașii: — Ea este! și amândoi veniră cu respect să se arunce la picioarele ei.

Mare fu mirarea flăcăilor și a fetelor, dar mare fu și mirarea Mărgăritei.

Câte-va minute după aceea, buciumașii deschiseră și le prezentară Mărgăritei trei lădi: întâia coprindea aur, a doua era plină de petre scumpe și a treia de cămăși de borangic cu

altițe de aur și lumini scumpe, cu fote frumoase ca visurile și străvechii ca apa isvoarelor.

— Pentru mine-s acestea, ȳise cu uimire copilȳta, pentru mine aceste bogȳȳii?

— Mȳne veȳ sci pricina pentru care sunt ale tale, Dȳmnȳ, rȳspunserȳ ostaȳii, cȳci mȳne va sosi ȳcel ce are dreptul de a-ȳi spune totul. Noi avem datoria de a-ȳi da acestea și a priveghia asupra ta.

ȳicȳnd acestea se scularȳ.

Emoȳionatȳ pe cȳt nehotȳritȳ, creȳdȳnd cȳ doarme, orfana copilȳta contempla una dupȳ alta lȳȳdile, fȳrȳ sȳ ȳicȳ nimica.

ȳntre acestea, flȳcȳii și fetele ȳncepurȳ a cȳnta o horȳ de laudȳ Mȳrgȳriteȳ, și a o lua la joc; și adierea sereȳ, aroma florilor și soarele ce se scȳlda ȳn o mare de aur la apus, și viȳtele verȳi ce ascundeaȳ arborii tufoȳi, și frunȳile cȳrunte ale munȳilor Dobroȳei ce se vedeaȳ ȳn depȳrtare, formaȳ un cadru ceresc, divan, pe care numai D-ȳeȳ putea a-l concepe și ȳnsulleȳ, ȳn secretele sale destinate, și cu anevoe putea sȳ-l traducȳ pe pȳnzȳ sȳu pe hȳrtie mȳna inspiratȳ a ȳrtistului,

IV

Biata copiliță, al căruia viitor se schimbase așa de neașteptat, vru să se încredințeze deacă în adevăr nu visa, deci începu a lua cu pumnul petre scumpe din ladă, și a le împărți la fete.

Apoi își împlu cu aur poala pestimanului și-l dete vornicului, ca să plătească birul celor săraci.

Apoi, alătura cu ostașii, se îndrumă spre crama viei, unde locuia, împreună cu mătușă-sa.

Toți flăcăii începură a o cere pe loc de nevastă, dar ea răspunse fie-căruia: — Nu voi avea alt bărbat, decât pe acela ce-mi va ursi busuiocul la noapte!

Flăcăii se împrăștiară prin vie. Fetele alergară după ei spre a-i muștra pentru neferelitate ce erau gata să li facă. Dar ei le intoarseră spetele și cu capul plecat se despărțiră fie-care, cu gândul cum ar putea să fie ursitul Mărgăritei. Inșă cum?

Prin mijlocul unei apăreri, său fantasme întroducându-se pe la mijlocul nopții în odaia fetei și arătându-se de ursitul trămis ei de către ceri?

Treaba ar fi fost nimerită, dacă numai un

singur flăcău ar fi încercat aventura cu credula copiliță, dar șapte-spre-dece de-o-dată s'o întreprindă, era o nebunie.

Spre a se ajuta în așa dificultate, cătară o babă, țigancă vrăjitoare, care fu consultată pe furiș de către toți flăcăii din sat. Nicî unul nu lipsi de a-i da dimerlia de păpușoi, în schimbul profețiilor ei. Și chiar se vorbește că vornicul, respectabil văduvoiū de 55 de ani, co-geamite vornic de rădeși, s'ar fi dus și el să consulte oribila ruină omenească, ce servea de pitonisă amorezaților.

Fie-căruia, baba răspuse, că era necesar să se schimonosească în felurite vestminte, de stahii, de strigoî, de haiduc, negre, albe. . . de tot felul în fine. . . Și se spune, că pe vornic 'l deghiză ea în ânger păzitor cu aripî poleite.

Trebuia curagiū ca să cuteze cine-va a se ocupa cu de așa fel de glume în anul 146. . . când dintr'un moment până la altul putea să sune ultima oară a lunei.

Cu toate acestea, toți așteptară să cânte cocoșul de mezul nopței. . . Teribilă setea de aur!

Dară să ne întoarcem la Mărgărita.

Ea se închise în coșmăgioasa sa de scânduri, dimpreună cu cele trei lădi, cu busu-

iocul cel fermecat, eară buciumașii tologiră în cramă, cu urechia la pândă, nu din curiositate, dar spre a priveghia urmările suspecte ale flăcăilor în privirea Mărgăritei.

Copilița când se vedu singură, își esamină odoarele și se îmbracă cu cea mai albă și mai strălucitoare altiță, cămașă croită pe virginalul ei sîn, cum sunt croiți ochii cei negri ca să locuească în ei amorul și voluptatea, eară cei albaștri, ca să fie de adăpost inimei și statornicieii.

Doamne ce frumoasă era Mărgărita ast-fel îmbrăcată! Frumoasă era și în simpla ei cămașă de cânepă, dar cu cămașa cea de borangic și fota cea vrăstată ca ogoarele toamna, întrecea pe Marioara Florioara cea frumoasă, zîna munților cărunților.

Dar ce însemnează toate aceste daruri! Eată întrebarea ce-și făcea copila neconținut; și cu piciorul ei de păpușă lovia de nerăbdare pământul; și fruntea sa cea senină se posomora aplecându-se gînditoare ca sensitiva la contactul unui corp strein.

Dar ostașii nimica nu-î putură spune alta, cinând la lumina lunei, decât, că erau trimiși de o persoană însemnată, care cu câte-va luni mai 'nainte, consultând și el bușuiocul cel pre-

vestitoriū, i-a apărut o copilă al căreia portret făcându-l d'îndată, zugravul cel vestit al mitropoliei, i a și trimis, încălțându-i cu opinci de fier și dându-le cărjă de oțel, ca toată lumea măcar de ar vântura-o să-i găsească ursita lui. . .

Curiositatea junei fete era, cu aceste vorbe, nesatisfăcută; ea vrea să scie: ce persoană era aceea? cine era? de era frumos și voinic cum plac fetelor române să le fie ursiții lor.

— Fie măcar Vodă, dicea în sine Mărgărita, deacă întrebând, la noapte busuiocul, îmi va arăta vr'un ursit fără de inimă, fricos și slut, de geaba îmi va fi trimis darurile acestea, căci mai bine să mor, decât să mă mărit după un mișel. Dar eacă cocoșii aū cântat de demult d'întâiū. . . e timp să-mi fac descântecul. . . haide! —

Mărgărita aședă busuiocul și două crengi de răchită într'o ulcică nouă, plină cu apă neîncepută și puind'o la căpătâiū, se culcă îmbrăcată cum era, recitând câte-va vorbe cabalistice cu putere de a chiăma umbra ursitu-lui. Nu trecu mai mult decât a-i dice un «Tatăl nostru» și de o-dată luna se ascunse după nori și întunerecul se întinse pretu-

tindenea. Mărgărita tremura. Dar, în acel moment auzi pașuri în dreapta și în stânga și în toate părțile tot-de-odată.

— Dumneșule, murmură îngrozită, câte picioare are ursitul meu!

Abia ținuse aceste vorbe, și bordeiul se inundă de o mare de lumină.

Minune! Mărgărita zări de 'ndată ca o legiune de mătăhale albe și negre, săltând confus la lumina lunei.

Copila înspăimântată întoarse capul. Dar în partea ceastă-l-altă era un înger bătând din aripi. — Ah! țise ea, ăsta-i ursitul meu! Și alergă să se refugieze în brațele lui.

Grozăvie! de trei ori grozăvie! era ghiujul de vornic.

Mărgărita dăde un țipăt și căzu leșinată, și luna, care din nou se ascundea, lăsă bordeiul în cea mai profundă obscuritate.

Dar, la țipetul fetei, buciumașii cari priviseră prin o crăpătură a ușei în lăuntru, înțeleseseră adevărul.

— Pe dênșii! după acești ticăloși! strigară amândoi și buciumară într'un mod infernal.

— Judecata de apoi! strigară fantasmelor înspăimântate de buciume și apucând'o la fugă.

Cu toate acestea, Mărgărita rămânea leșinată.

Frumosul voinic se repezi spre Mărgărita, o ridică în brațe, și încălzdind'o pe inima sa și sub dismerdările sale : — Vină-ți în sine pui-culița mea!

Necunoscutul o strânse de mână.

Aşa-i iubitelor cetitoare, că luna ar fi comis o nelegiuire de i-ar fi lăsat mai mult timp în întunerec?

La poetica sa lumină argintie, Mărgărita
zări pe mândrul voinic, care surîdea vădînd'o
cu busuiocul în mână.

— Umbră a ursitului meu ! exclamă Mărgărita. O ! te iubesc ! Și-și duse și ea busuiocul la buze spre a-l săruta.

Dar tînărul vru să-l sărute tot-de-odată ; busuiocul însă alunecă de pe buzele fetei și nu fu vina ei deacă întîlni în loc de busuioc, buzele mîndrului necunoscut.

— Mărgărîto ! murmură cu aprindere, junele, strîngînd'o din nou în brațe.

Dar, juna fată se smuci răpede, căci, simțise lângă inima sa bătînd o altă inimă, lucru ce nu obicînesc a face inimile de umbre.

— Un om ! exclamă ea ; un om ! . . . Dar cine ești, mîndre flăcăule ? . .

— Stefan-Vodă, replică o voce la spatele ei.

Se întoarse răpede. Era celălalt ostaș care revenise.

— Deacă coroana am fost nevoit de împrejurări s'o împart cu Doamna, cu tine dragă Mărgărîto, vreaŭ să împart inima mea și fericirea. . . Vin în brațele ursitului tău de la D-ŭ . . .

Mărgărita șterse o lacrimă, dar se aruncă, în brațele lui Stefan cel Mare, sărutînd busuiocul și ȑicînd : D-ŭ a voit să pot iubi pe ursitul meu și fără să mă poată lua ! . . fie !

V.

Câți-va ani după aceea, la via lui Ureche se ridicase o mândră căsuță albă și cochetă, ca un cuib de fericire. Acolo adese cetitorul ar fi putut întâlni pe Stefan cel Mare odihnindu-se de luptă și neajunsuri în desmerdările și sărutările mândrei Mărgăritei și a lui Petrică istețul și frumosul copilaș, prin care marele eroi reabilită amorul Mărgăritei și o făcu, după moartea sa, să se împărtășească de coroana cea frumoasă a Moldovei, din care o înșurăciune politică 'l împiedicase de a face parte frumoasei vierite de la via lui Ureche.

CONDEELE LUÎ VODĂ

Mircea cel mare și vestit, Domn al Țării Românești, a plecat din Târgoviște, cu mare alaiu, la drum lung. Merge Măria Sa hât departe până le țeara Leahului, să facă legătură cu el asupra Ungurului, vecinul rău și asupritor.

Trecut-a M. Sa Vodă Buzăul, prin valuri turbure ca resmerițele, lăsat-a în urmă Râmnicul și răsbit-a spre Focșani, când iată într'o sântă Duminecă M. Sa Vodă intră cu alaiul său prin mijlocul unui sat mare.

— Ce să vadă M. S. Mircea Vodă ?

La casa Șoltuzului erau adunați sătenii și lucra.

— Lucrează creștinii în Ți de sărbătoare ?
Țice Vodă cu părere de rău. Ean veȚi, tu copil de casă, ce lucrează Români ăia ?

Trămisul lui Vodă merge lângă țărani și-i întreabă :

Oamenii buni, dar ce lucrați voi, când popa

încă nici n'aŭ închis dverele altarului, ca să
dică psaltul Tatăl nostru, la leturghie ?

— Ce să lucrăm, mărite boerule ? . . Ea
ascuțim condee pentru Măria Sa Vodă. . .

Copilul de casă duse lui Vodă scirea aceasta.

— Ascut condee pentru mine ? dică Vodă,
cum așa ?

— Da, Măria Ta. . .

Vodă curios, merge lângă sătenii ce lucraŭ.
Ce să vadă ?

Sătenii lucraŭ, harnici, dar nu condee fă-
ceaŭ, ci *săgeți*.

— Astea sunt condee ? — Voi numiți *condee*
ceea-ce noi numim *săgeți*, dică Vodă rîdînd.

— Păi, Doamne, la dușmanî nu se scrie cu alt-
fel de condee, deacă vrei să-ți înțeleagă rēvașul !

Vodă merse de se întâlni cu craiul Lehieî
și cu Domnitorul Moldovei și se legară acolo
cu slove negre pe piele albă, că vor fi
bunî prietenî.

Dar Vodă adună la Têrgovisce și « *condee*
domnesci » ca cele ce-i ascuțeau satele. . .

Cine are carte,
Are, ci-că, parte. . .
Dar cine oaste are,
Dușmanî ci-că n'are ! . .

CIUBUCUL LUÎ VODĂ

Era o dată în țeara aceasta a lui Vodă, acel obicei, ca de câte ori mai marele staroste al unui isnaf său breaslă mergea la Domnie și 'l primea Domnitorul, avea drept la „*cahvea și la ciubuc*“ ca și boerii veliți. Hei, nu tot-d'a-una numai cei pogoriți cu hîrzobul din ceriū erau în bună-cătare în fața scaunului domnesc, ci mai aveaū graiū cu Vodă, fără cătușe, și obrazul neguțătoresc.

Păi ci-că Alexandru Vodă, dete odată hrisov unui baș-boeriū, de ăia cu fundul ișlicului alb, ca al gugiumanului domnesc și cu drept de barbă până la rîndul țîțelor. Apucatu-s'a acel boier-bașa să facă în țeară lucru ce n'a mai fost: fabrică de șaliuri. Și dete M. S. Vodă acelei fabrice privilegiū cu hrisov domnesc scris pe pele și cu pecete mare acățată. Și iată, că la hrisovul domnesc, ăla mândru împodo-

bit cu slove roșii și poleite de dascălul Florea de la școala sfete Gheorghe, scria, că numai la fabrica baș-boerului să meargă de acum norodul, ca să-și văpsească lâna de velințe și de haine...

D'apoi cu așa nizam se lua pânea de la gura întreg rufetului boiangiilor...

Atunci merșeră boiangiții și calfele lor la mai-măria lor și așa îi grăiră:

— Meștere Ifrime, bine te-am găsit!... Sciï orî nu sciï, că de când Vodă a dat la mâna lui baș-boeriũ, carte cu pecetluitură roșă, noi boiangiții nu mai câștigăm para chioară... Nu mai sfârie cioric de slănină în varza noastră și fundul de lemn nu se mai încăldește de mămăliga caldă răsturnată de două orî pe ȓi...

Bucuroși deacă ne mai dă Dumneȓeũ vre-un agă cu suflet creștinesc, să dea iamă pita ce nu ese la cântar, ca să prindem și noi, cu copiii noștri, vr'un codru de pită asvârlită...

Jupân mai-mare, scoate din sicriul breslei condica cu hârȓoage, și dute cu ele la Vodă, și-i spune desgheȓat și verde: ca să ne dea dreptate și să spargă hrisovul baș-boerului, că-i împilător breslei noastre...

— Mă duc, fraȓilor, deacă ȓice *lonja* să mă

duc... Cum de nu?.. Ba încă cu toți bătrânii breslei...

II.

— Era pe vremea aceea ușa Domnului ușă deschisă norodului, necum pentru mai-măriile rufeturilor!

Cât sosi mai-marele peste boiangii la benictașul curței gospod, călare pe calul cel de'mbuestru, ciohodarii îl duseră cu cinste la vel cămărașul, și calul fu dat în privigherea unui comișel.

— Ce veste, jupân mai-marele, întreabă vel cămărșul.

— Ce să fie? jupâne vel cămărașe, vreaŭ să vĕd cinstita și slăvita față a Măriei Sale lui Vodă...

Și-l duse cămărașul, nici una nici două, până la Divanul, unde M. Sa Vodă ține sfatul cel mic cu boeriŭ halia...

III.

— Ce poftesci, mai-marule Ifrime, întreabă Vodă. Hei, Ciubucci-Bașa, Ciubuc și cahvea pentru jupân Ifrim...

Și cât ai clipi din ochi, Ciubucciul al 2-lea aduse un ciubuc de lemn de cireș lung de două coți și cu imamele de chihlibar bătute cu rubine și cu un câlăf de mărgele, cusut de fetele din haremul Doamnei, de-ți lua ochi de mândrețe... Și al 2-lea Cahfegiū sosi și el cu feligeanul de băutură mirositoare și cu zarfu ca horbota, lucrat de argintarul curței...

— Ei, cum e habarul măi-marule? întreabă Vodă.

— Și jupân Ifirm, pufnind simandicos din ciubuc, spuse toată pricina lui Vodă și scoase din brâu decii de hrisoave, de la moși și strămoși, pline de dreptățile breslei.

— Ei, numai asta nu se poate, măi-marule, dice Vodă, cu mânie, gata de a izbucni...

Abia sunt șapte zile de când mi-am pus iscălitura Domnească pe hrisovul lui baș-boier; cum am să sparg eu astăzi asemenea hrisov?..

— Tot așa, M. Ta, cum ai spart pre ale noastre, al breslei, în ziua când ai iscălit pe al jupânului baș-boier!..

— Nu se poate!..

— Ba trebuie să se poată, Măria Ta, că dreptatea se poate la domniile drepte. Nedreptate vrei să faci?

Vodă mâniat de cutezarea meșterului strigă:

— Ciubucciū Başa! . . luaţi ciubucul domnesc de la gura acestui obrasnic . . .

— *Ciubucul* mi-l poţi lua, Măria Ta — ȑice cu cumpătat glas mai-marele, că-î *ciubuc domnesc*, iar dreptatea nu-î lua-o Măria Ta, că este a breslei şi a lui Dumnezeu! . .

Bine grăi meşterul Ifrim:

Ciubucul i l'a luat Ciubucciul, dar Vodă se vȑdu silit a doua ȑi a da dreptate după jalba boiangiilor, adunaţi cu toţi în curtea Domnească.

PEATRA ARSĂ

«*Românu-î mult ca frunza codrului!*»

Că de n'ar fi mult n'ar fi clădit el — cum spune povestea — fie-care aducând numai câte un pumn de țărână, cogemite munte ca Ceahlăul!..

Și mai iată cum spune altă poveste, că s'a născut muntele *Peatra Arsă*, din valea Prahovei.

Ci-că s'aŭ prăbușit odată, la ȕi de mare cumpănă, nuorii ceriului peste valea Prahovei și s'aŭ pornit dealuri bătrâne de lut și s'aŭ ieșit gârlele și s'aŭ curmat și cale și potecă între țeară și Ardeal, de nu mai aveau pe unde trece dincoace de munți, ciobanii din țeara Bârsei cu turmele lor.

Dar ciobanul bârsean scie, că nu e singur pe lumea lui Dumnezeu și că «*Românu-î mult ca frunza codrului!*» Cu glas de bucium chia-

mă în patru părți a ceriului și vin cei de o limbă, și vin și vin mereu . . .

Și atâția veniră, că din zori de ziua până la soarele a-chindie, le-a fost de ajuns să ridice câte un pumn din malul iezit pe vale și să'l arunce între Vârful cu dor și Jepi. Curățit-aă așa toată valea Prahovei și apelor le-aă așternut pat nou cu prund și nisip aurit. Apoi pentru ca altă dată să nu mai risipească ploile muntele de lut scos din valea Prahovei, cio-banii grămădiră peste el codri de lemn tăiat și deteră foc lemnelor de se prefăcu lutul în stâncă.

Și iată de ce acestui munte îi diseră de atunci *Peatra Arsă!*

POPA ONOFREI ȘI PITACUL LUI VODĂ

A fost, a fost, că de n'ar fi fost nu s'ar fi povestit!

Ci-că era o dată în țeara Moldovei un domn rău, măcar că se trăgea din osul cel sânt al lui Ștefan Vodă. Că doară pintre grâul cel cu chipul lui D-zeu cresce neghina și de n'ar plivi grădinarul stratul de buruiana rea, cea bună ar fi înăbușită și ar peri.

Nu-i vorbă, putere de la cel de sus este dată domnilor noroadelor — că toată puterea de la D-zeu este — și poate domnitorul mântui o țeară de omul cel rău, că de aceea datu-i-a D-zeu voie să ridice cu tăiușul pravilei dîilele la cel ce le cheltuesce în paguba aproape-lui său.

Ei, dar deacă a Domnului este puterea să curățe neghina omenească, pe omul rău, numai bunul D-zeu scapă o țeară întreagă de Domnul cel rău!

Păi pe domni răi nu-î plivesce alt om, ci numai D-zeu. De cât îi strînge cel de sus de pe fața lumii numai când el se milostivesce, iar nu când vrea omenirea să scape de ei.

Păi ci-că era odată un domn rău — rău de tot în țeara Moldovei. Ce i-a dat prin gând acestui domn? Să pue crainicii să dea limbă prin toată țeara, cu glas de dobe și trâmbițe, că nu mai are voie nime să se mute din casa unde șeade, de san Medru, sub pedeapsă de spânzurătoare și de țeapă.

Doamne feresce de gândul greșit al domnitorilor! Că gândul lor greșit e ca șiroiul nepotolit din orățiile muntelui. . . Când Vodă ȋdice: «*vrea*», e mai greu de cât când Hâncu ȋdice: «*Ba!*»

Numai cum să stai, tu chiriașule, deacă n'ai cu ce plăti chiria, în casă străină? Cum să nu te muți din casă unde ȋi-a cântat pe cheutoare de trei ori cucuveaua? Să nu părăsesci bordeiul, tu sermană văduvă, când zapciul îți taie cum-păna, pentru că n'ai plătit birul visteriei? . .

Să mai calci peste pragul tindeii, unde dușmanul ți-a lepădat legătură de cel făcut?..

Atunci toți cei pe cari nevoia îi silia să se mute de san Medru se duc la părintele Onofrei, popa cel dobă de carte, care scie și toaca în ceriū și-i dic așa:

— Părinte sfinte, cetit-ai cartea a cu pecete roșă a lui Măria sa Vodă? Ce ne facem noi, că uite mâne e san Medru și noi trebuie să ne mutăm din casele unde stăm, care dintr'o nevoie, care dintr'alta... Păi de ne mutăm, ne așteaptă țeapa, orî spânzurătoarea... Ce ne facem, părinte Onofrei?

— Las că vă scap eū, fiilor, răspunde popa după ce se gândi o clipă. Mâne dimineată, îmbrăcați haină de sărbătoare, încărcati tot ce aveți în car și veniți toți cu toată prinsoarea voastră la Biserică... N'aveți grijă, fiilor, că vă scapă popa Onofrei. Deacă vă întâlnește zapciul și vă întreabă unde mergeți cu gospodăria, voi să răspundeți: noi nu ne ducem nicăierea, ci mergem la s ta Biserică, că ađi e san Medru și doară suntem creștini... De vă vor întreba: da bine cu toată gospodăria vă duceți la Biserică? Răspundeți, că așa v'a poruncit popa Onofrei... Intreabă-te jupân zapciu, cu sfinția sa...

II.

Cum i-a sfătuit popa așa făcură a doua ȕi toți cei cari trebuiaŭ să se mute din casele lor. A doua ȕi, des de dimineață, ca la ȕi de resmeriță și de bejanie, se ține șir carele cu pojijie, și toate se îndreptaŭ spre biserica popei Onofrei.

Iar zapcii domnesci merseră la Vodă să-i spună ce se întâmplă.

Pe dată cât află Vodă, trămise un copil din casă să chame pe preot.

Dar preotul era în altariŭ și ȕise copilului din casă:

— Spune Măriei Sale, că popa Onofrei nu merge la Domnul, când este în slujba lui *Dumnezeŭ*. . . Că cine-i mai mare din Domnul Cerurilor și din Domnul țerei? . . . «Voi veni la slujba *Măriei Sale*, după ce-om sfârși slujba *Sfinției Sale*!»

Duse lui Vodă, copilul din casă, răspunsul părintelui Onofrei.

Atunci Vodă mânios veni însuși la Biserică.

Iar Părintele Onofrei întâmpină pe Vodă în pridvorul Bisericei, după obiceiŭ, cu sânta evanghelie și cu *acsioane*.

Dar Vodă, tot mai intețită fiindu-i mânia,

nică sărută Evanghelia și mâna popei, ci răstit îi dice:

— Popo, popo. . . Până la Hristos ese pelea lui Bedros! . . . Am să te jupoiu, deacă nu trămiți înapoi pojijiele oamenilor cu carele lor.

— Să poruncească Domnul în toată țeara, cu pitac și carte, fie deschisă, fie legată, dar aci în *casa Domnului Dumnezeu* porunca domnitorului putere n'are. . . Să măierți, Măria Ta, dar sf. Dumitru s'a jăluit lui D-zeu, că i-ai stricat tot obiceiul, cu porunca Măriei Tale, oprind oamenii de a se strămuta din case după nevoile lor. Iar D-zeu mi-a scris mie: «popă Onofrei, să aduci pe oameni aci la casa lui D-zeu»; că Măria Ta ai oprit pe Români să se mute din casă în casă, dar nu le-ai poruncit să nu se adăpostească în casa lui Dumnezeu. . .

-- Ai să puî, tu popo, aci în biserică, toată gospodăria din casele oamenilor? Să vedem una ca asta. . .

— După cum o fi porunca lui Dumnezeu, Mărite Doamne, răspunde șiretul de popă.

— Iar când veni vremea evangheliei, se duce părintele Onofrei în amvoană și în loc de a ceti evanghelia, scoase din o basma vergusată o mână de melci și i aruncă în mijlo-

cul bisericeii ȡic nd:   is'a Domnul pilda a-
ceasta:

  Melcului datu-i-am casă lipită de spate,
iar omului nu. . .  

  Nu porunci, Domnule al p m ntului, ceea-
ce n'am lăsat e  Domnul ceriului. . .

  Deci, fra ilor, muta i-v  loca urile voa-
stre de san Medru, că nu sunteți voi melcii
din basmaua popei Onufrei. . .  

Iar to i cei din biserică strigară: *Amin!*

Numai Vodă sc r ni din din i  i-l trecu
sudori reci de m nie. . .

Dec t ce să facă  i Vodă?

Ori-c t de r u era el, de biserică se sfia. . .

  Las' că te-o  inv  a e  altă evanghelie,
popă, g ndi Vodă în sine i. . .

Dar cum clocotea s ngele turbat în vinele
lui,  i cum mânia  nte it   i p injina ochii, de
nu mai vedea unde calc  piciorul, când e i
din biserică să încalece spre a se întoarce a
casă, c  u într'o groapă  i- i fr nse junghe-
tura g tului. . .

Dumne e  sc p  pe popa Onufrei de mă-
nia turbat  a lui Vodă, precum popa Ono-
frei scăpase norodul nevoit a se muta din
casă în casă de san Medru.

Adecă, mă rog, ce bine a mai făcut omenirei și popa Onofrei? Deacă nu dă Dumnezeu gând Domnitorului de astăzi, să ne oprească pe noi sëraci de a ne mai muta din casă în casă!.. Eă sciă că nu m'ași supăra... mai ales după ce m'ași aședa în una bună!..

Dar geaba gândul bun la mine!..

Dumnezeu te mută o dată și pentru tot-d'a-una.

Domnitori cu prăvilele lor te mută când vreaă... ba și când nu vrei!..

Of! of! surată Calicie!..

PÂRGHIA CEA MAI BUNĂ

-- Haida! odată! una! . . și încă odată! . .

Așa striga jupân Șoltuz la mai mulți oameni, să urnească din cale o stâncă cădută din vârful muntelui. . .

Haida! mă! . . odată mă!

Umărul pe stâncă, înțepenind picioarele în pământ, oamenii împing mereu, dar stânca nu se mișcă. . .

-- Jupân Șoltuz, ȳice atunci unul din muncitori, cât îi lumea nu urnim stânca fără de *pârghie*. . .

— Dar n'aveți toți pari la mână? . . Ce pârghie mai vreți! . .

— Păi, jupâne Șoltuz, este pârghie și pârghie. . .

— Acea ce aveți nu e bună?

— Bună o fi, jupâne, dar ce poate pârghia la oamenii care nu se înțeleg? . . Că

noi toți de aci suntem de neamuri deosebite... Geaba ne strigi d-ta «*odată!*...» că nu te înțelegem decât două din 12 salahori... .

Și aduse Șoltuzul alți salahori grăind *toți romănesce* și se puseră umăr pe stâncă, înțepenind picioarele în pământ și toți într'un glas se îndemnau:

— Odată băeți!... împreună băeți!... încă odată, băeți!...

Și stâncă se urni din loc și calea se deschise largă și îndemânatecă...

— Ean veți, jupân Șoltuze: «nu este *pârghie* mai tare, ca *unitatea de limbă* a celor cari muncesc la aceeași muncă!»

1891, Mai 11.

NESTOR URECHE ȘI SIHASTRUL

Nestor Ureche, marele logofăt al lui Aron Vodă, primesce scire de la Domnitor, din Constantinopole, că întorcându-se, are să ucidă pe boierii dușmanii săi.

Nevoind să ia parte la faptele crudului domn, Nestor Ureche încalecă, ca și boierimea prigonită și fuge din Iași.

Urmărit de aproape de oamenii lui Aron, Ureche apucă de-a dreptul prin munți, spre târgul Neamțului.

Pe o ȝi de veară foarte ferbinte, fugind în goana calului, Ureche era însătoșat ca și calul său și nici o picătură de apă în ploscă și de seceta cea mare secase toate isvoarele. . . Abia putu afla calul, mergând prin matca unui șiroiū, pietre umede pe carī să-și poarte limba uscată, după ce le răsturna cu copita.

— Pârâu *sec*, ȕise Ureche, dar unde duce albia ta uscată ? . .

De odată, la o întorsătură de picior de deal, Ureche se găsi față în față cu o locuință ome-nească, lângă o bisericuță vechiă de lemn. . .

— Să intre ? să nu intre ? . . Cine o fi locuind acest schit ? . .

Așa se întreba boierul, când eată ese din chilie un călugăr cu barba lungă-albă ca zăpada.

— Un călugăr, un schimnic, își ȕise Ureche, nu poate fi un suflet rău. . .

Și se apropiă cu calul de călugăr.

Bêtrânul aridică anevoie capul spre călăreț și-l privi printre lungi sprâncene, cari-î cădeaū ca perdelele de burangic alb, peste ochi.

— Un călător în codrii aceștia ! . . ȕise călugărul. Fii bine-venit, fiule. . .

— Dar unde sunt eū, părinte cuvioase ? Cum se chiamă aici ? . .

— Ce, nu scii ? — E schitul ce Dumneȕeū a ajutat să facă pe o rudă a mea Zosima. . . Sunt nepotul acelui schimnic, care odihnesce colo, lângă altarul bisericei.

*

Nestor Ureche și calul său își potoliră setea și odihniră în liniște. Atunci cunoscu

Ureche locurile acele frumoase și pe atunci aproape neaccesibile, ca râul căruia îi rămasă numele de *Secul*. Ospătat și bine îngrijit de bătrânul călugăr, câteva zile, Nestor Ureche jură lui Dumnezeu, că deacă s'o mai întoarce cu sănătate în patrie, va ridica în locul bisericuței lui Zosima, o mândră și mare mănăstire.

Se scie că el ș'a împlinit juruința și că «*Mănăstirea Secului*» urmă schitului nesciut de lume, a lui Zosima.

Pe zidul pridvorului mănăstirei se află portretul lui Nestor Ureche, dar amintirea sihastrului Zosima a rămas numai în documente și în legendă.

Mănăstirea Secul, 1886.

VASILE LUPU ȘI ȚIGANCA NEBUNA

I.

Domnia asupra Moldovei un Domn grec, Alexandru Iliăș.

Faptele acestuia și ale marelui său logofet Baptiste Veleli, nu mai putură fi suferite de țeară. Ea, tot-d'a-una blândă și mult răbdătoare, acum se răsvrăti, având în frunte pe cei mai însemnați boieri de neam român, ca Spătarul Gr. Ureche, Buhușescii, Moghilescii, Vasile Lupu, etc.

În ajunul Țilei când avea să sbucnească răscoala, boierii înțeleși la aceasta, erau adunați în taină în trapezarul de la mănăstirea Frumoasa, de lângă Iași și luaă măsurile de pe urmă pentru ca să isbutească mișcarea de a doua Ți. Dintre toți boierii sfetnici, Vasile Lupu grația cu mai mare foc și înțeția ura

adunărei asupra lui Alexandru Iliăș și a lui Baptiste Veleli. De odată, când Lupu făcea să răsunе boltele înegrite de ani ale trapezarului, cu vocea lui răsunătoare, se deschide o ușuliță din fundul salei și apare o țigancă bătrână. . .

Toți boerii se îngroziră, creșdend că sunt trădați, că erau spionați de oamenii domnesci.

Dar țigancă merge drept la Vasile Lupul și pironindu-și ochii asupra lui, ȓice :

— El este! Să trăesci Măria Ta! . . . El e Vodă! . . . O bucătică de pâne, Măria Ta. . .

Boierii se uită mirați la țigancă și la Lupul. Apoi mirărei succed simțiminte diverse :

— Auȓi! Lupul Domn! . . . gândi unul.

— De ce el Domn și nu eă? cugetă altul. . .

— Va să ȓică noi să lucrăm, să ne punem în primejdie viața și el să se bucure de munca noastră? își ȓise al treilea.

Vasile Lupul înțelegă gândurile cari, ca fulgerul străbătuseră mintea boerimeii, dar el singur era înmărmurit sub impresiunea aparițiunei.

— Boeri veliți, nu vă speriați, ȓise atunci părintele Varlaam egumenul mănăstirei, care, înțeles cu căpităniile răscoalei, era și el de față, la sfătuire. — Nu vă speriați. Nu este

vre-o iscoadă Domnească, ci e o biată țigancă nebună. . . O țineam închisă, colo, în paracelis și am uitat să încui ușa din partea trapezarului. . .

— Nebună, nebună, gândi însă în fundul minței seale călugărul, dar prin buzele nebunilor de câte ori n'a eșit graiul de la Dumnezeu! . . .

Ceea-ce liniști deplin pe boieri fu vorba isteată a lui Vasile Lupul, care înțelese cugetul boerimei.

— De mine vă îngrijiți, boieri? Țice Lupul? Deacă mâni isbutim, Domn va fi Barnoski, prietenul nostru, boiarul care se bucură de încrederea, de iubirea d-voastre.

II.

Se scie că răscoala isbuti. Alexandru Iliăș fu condus la hotare.

Se scie că poporul în turbarea lui se năpusti asupra lui Baptiste Veleli și-l măcelări. . .

Se mai spune de graiul netăcut al condeilor bătrâne, că din mulțimea răsculată cineva a asvêrlit în Vasile Lupul cu un os mare. . . Lucrul a fost dat pe socoteala unui rău chitaci, care ar fi fost cercat să lovească cu

osul pe Alexandru Iliăș, cum îl scoteau boierii din Iași afară, ca să nu-l sfâșie și pe el poporul, dar adevărul e că lovitura era îndreptată asupra lui Lupul, de către unul din boierii, care luaseră parte la sfătuirea din trapezarul mănăstirei.

III.

Lupu se ținu de jurământ: Barnoski veni din Polonia și el fu Domnul Moldovei. Boierii uitară vorba țigăncei nebune de la mănăstire. Dar câți-va ani după aceea, țeara întreagă și toată boierimea deteră Domnia lui Vasile Lupul.

Când cu mare alaiul Lupul era dus la biserica Sf. Nicolae, ca să-l ungă de Domnie, la ușa bisericeii, Lupul fu întâmpinat de *Țigancă nebună*. Era acum de tot bătrână și aproape făcută ghem de greutatea anilor.

— El este, Lupul Vodă!... dise țigancă... Boierul de la mănăstire.

Domnitorul își aminti cele întâmplăte cu atâția ani în urmă. Prevestitoareii seale de domnie, noul Domnitor îi dete din acea și toată îngrijirea, dăruindu-i case și vii lângă Iași. . .

Neamul țigăncei primi de la Vasile Lupul, carte de iertare din robie și la moartea țigăncei, moșteni toată averea ei: casa și via...

Până astăzi, tot dealul unde era via țigăncei, în apropiere de Iași, se chiamă : « *La nebuna* ».

Iași, 1890.

MOȘNENII DIN PLOESCI ȘI MIHAIU-VODĂ

Mihaiu-Vodă Viteazul hotărîse să înființeze oraș din satul moștenesc al Ploescilor. El cheamă înainte-î pe Părcălabul satului și-i dice :

— Părcălabe, voi să-mi vindeți satul, că am să fac târg în calea Ardealului, la eșitul Prahovei din munți.

— Mărite Doamne, Ploescenii sunt moșneni oameni slobodî, oșteni credincioși ai Măriei Teale, și cum oșteni și oameni slobodî vor să rămână, ei sărută mîna Măriei Teale, dar nu-ți vînd moșia lor.

— 'Mi trebuie totuși moșia voastră, mă înțelegi Părcălabe!

— Păi nu 'ți-om da-o, Măria Ta! . . . Mare și puternic ești Mărite Doamne, dar dreptatea este puterea Măriei Teale. Și dreptatea este să ne lași nouă ce este al nostru. . .

Noi iobagi nu vrem să fim, și moșneanul ce se leapădă de ogorul său strămoșesc nu mai e om, ci rob. . . Noi vom rămâne *oamenii slobozi*, cu voia Măriei Teale! . . .

Cât era el de strașnic MihaiŢ-Vodă, era însă și om drept. Decă își înghiți mânia, că nu i-se supuseră Ploescenii și se gândi cu de-a binele cum să-și ajungă scopul.

O lună după aceea MihaiŢ-Vodă chiamă iar pre *jupân* Părcălabul din Ploesci.

— Vă dau pământ îndoit pentru al vostru. . . Eacă am cumpărat moșia mare «*Băicoiul*», la o fugă de cal de la moșia voastră. . . Vă dau *Băicoiul* în schimb pentru ocina voastră. . . și rămâneți oameni slobozi și credincioși. . .

— Să trăesci, Măria Ta! Așa primim! . . Nu pentru că Băicoiul o fi mai mare, dar pentru că noi ne ținem stepena de moșneni slobozi și Măria Ta, dăruesci Țerei-Românesci un târg nou la pogorîtul prin plaiuri. . .

— Dă mâna 'ntr'a mea *jupân* Părcălabe! Batem târgul? . .

Și târgul se făcu de atunci și-și păstră numele de moșnenie, numele de «*Ploesci*».

Ploescii din zilele noastre țin la *libertate*, dar au uitat de moșnenii săi, cari acum 297

anî își apăraŭ pe a lor în contra celui mai vestit și mai *voluntar*, — ca să nu ȳicem *despot* — din Domniî Țerei.

Dar cum vedeți: «*sângele apă nu se face!*»

VLĂDICA DAT LA CIORÎ

Poporul român ese religios, dar nu sacrifică religiunei conștiința naționalității seale, când aceasta se deșteaptă.

Vedeți ce face femeea Macedo-Română chiar astăzi: ea e creștină, dar smulge barba popei grec, care nu lasă pe băieții de la școala românească se citească apostolul pe românește. . .

Era pe la 1792 domn în Moldova un Domn fanariot. Murind Mitropolitul țerei, Domnitorul socoti că ar putea urca pe tronul mitropolitan pe un călugăr grec, pe Iacob egumenul de la mănăstirea Bărnovski din Iași. Dar Divanul întreg se opuse, arătând Domnitorului că este legătură cu blestem de la Iacob Mitropolitul cel vestit, că nici o dată Mitropolit și Vlădică grec să nu fie în țeară.

N'avu ce face Vodă. Divanul cel mare al

țerei alese Mitropolit dintre Moldoveni, pe Episcopul de Huși, Leon. Dar grecul Iacob vîrșă comori în țeară și la Constantinopole și isbuti totuși să se impue țerei, ca Episcop de Huși. Moldovenii nu recunoscără pe simoniacul Episcop Iacob.

Prădăciunile ce acest Prelat venetic făcu în averea Episcopiei aŭ rămas de poveste. . .

Noroc că D-zeu nu 'l răbdă mult. . .

Sub cuvînt de a visita Eparhia, dar în realitate ca să aibă ocasiune de a aduna bani de la clérul eparchiei, Iacob plecă în escursiune. . .

Ajuns la Focșani se îmbolnăvi și muri, numai după câte-va luni de păstorie, seaŭ mai drept de pustiere a Episcopiei de Huși.

După obiceiul țerei, Iacob s'ar fi convenit să fie adus mort la scaunul său episcopal, și din el luat și dus cu evlavie la groapă, în biserica Episcopală. Dar poporul se opusă: el fu îngropat la o bisericuță de mahala din Focșani. . .

Ba peste noapte, o mână necunoscută (faptele poporului sunt anonime: el nu făptuesce ca individ, ci ca popor!) scoase cadavrul din mormînt și-l aruncă pe o șandrama să-l mănânce ciorile. . .

Dar cum Românul uită lesne răul ce i se face, după câte-va zile Vlădica cel simoniac fu cules după şandrama şi îngropat, nu se scie unde, dar de sigur, în dispreţul şi ura naţiunii române! . .

III.

VIAȚA IN TRECUR

SCANDALUL DIN 1800

Procesul Lucsandreï Caramanloaica. Judecata Divanuluï. O babă, care-și cumpără mire cu anune contract. Este ea lipsită de minte? Nunta în Bășica Neamțuluï, adecă în primul mongol-fieriū înălțat în Bucurescï.

*

— Poznă mare cu dragostea, Archon Stolnice Nestor, ȝicea boerul Ștefan Văcărescu, marele vornic din Divanul lui Alexandru Moruz-Vodă, în Decemvrie 1800, suind scările care duc la Divanul domnesc, așeȝat în «*Curtea Gospod*» adecă domnească, situată pe atunci la Dealul-Spirii, acolo unde astă-ȝi este Arsenalu.

— Așa ȝeū, răspunde vestitul divanist Nestor, poznă mare cu dragostea! O să judecăm astă-ȝi pricina cucoanei Lucsandra Caramanloaica.

Divanul se împluse de boeri. Erau de față banu Racoviță, marii logofeți Neculai și Grigorie Brâncoveanu, marii vornici Manolache Crețulescu, Scarlat Câmpineanu, Matei Fălcoianu și noul intrat în sală, Ștefan Văcărescu. La locul lor stăteau marele hatman Caragea, marele vistier C. Filipescu, și clucerul Ioan Bălăceanu, lângă care luă loc stolnicul Nestor, cel care ținea «*Calemul*», ori, cum am dice, condeiul de redacțiune al Divanului.

Se judeca la 18 Decembre 1800, sub președința mitropolitului Dositei, o pricină, care agita de mai multe zile toate mahalalele Bucureștilor, dar mai ales pe «*jupînesele*», cari nu-și mai sciau de rostul anilor vieții, sfădite cu călindarul, cum se sfădesc cu dânsul femeile cât trec dincolo de 30 de ani.

*

— Elei, soro, o să ia polcovnicul Iordache, greul ăla Frumos, căruia de abia îi mijesce mustața pe cucoana Lucsandra cea cu părul alb ca lîna și sbîrcită ca o lămîie stoarsă?

— Și de ce nu? Unde cucoana Lucsandra are de trei ori vîrsta polcovnicului? D'apoi dragostea cu tovărășie de galbeni dă la rindea

sbîrcelele și văpaia ei pânguesce fața bătrână...

— De rumenă, rumenă, dar rumen e și mărul sbîrcit când îl cocî sub spuză.

— Da ce-î mai rău e, că se svonesce, cum-că fratele coanei Lucsandra aŭ tras'o în judecata Divanului pe soră-sa ca s'o împedece d'a se mărita.

— Ce mai căsătorie! Polcovnicul e de două ori mai tîner decît șătrarul Răducanu, fratele mai mic al miresei.

— Păi-ce! polcovnicul nu din dragoste ia pe cucoana Lucsandra... Dînsa îl *cumpără*: i-a dat «*sinet*» la mână să-î rămăe lui averea ei, sinet întărit cu multe mărturiî de boierî.

— Auđi poznă!

*

Cam așa mergea vestea din gură de muîere, în gură de muîere, — ce mai telegraf ori agenție Havas! — în săptămâna cea din urmă a postului crăciunului din 1800.

De față cu mitropolitul Dositeiŭ, precum mai sus ȑiserăm, Divanul judecă reclamațiunea Șătrarului Răducanu, carele pretindea, că soru-sa coana Lucsandra era *lipsită de minte*

și că decî nu putea contracta matrimoniul proiectat.

Divanul, prin condeiu stolnicului Nestor, hotărî ast-fel judecata :

«Lucsandra Caramanloaica venind la noi ne-au arătat, că volesce să se căsătorească după un polcovnic, Iordache Țărigrădeanu și pentru căci ea se află *trecută în vîrstă* și el mult mai mic decât dînsa, *s'aû aședat între ei* cu deosebit *engrafa* (contract), ca după sfîrșitul ei să rămîne el clironom pe toate rămasurile ei *căutându-i și sufletul* cu pomenire polcovnic și cercetându-l de aceasta, asemenea aû arătat că *s'aû învoit* și vrea s'o ia întru căsătorie.

Dumnealui Șătraru Răducanu simțind de aceasta, prin jalbă areată Măriei-Tale, că soru-sa este *lipșită de minte*, rugându-se să fie poprită de a se cununa după acest Iordache, *cu cuvînt că este prea tîner și ea este prea bătrîndă* și să se orînduiască avutul ei sub epitropie.

Luminate Doamne, această Lucsandră ne este sciută, că aû ținut un bărbat și de cînd a rămas văduvă *prea urîță petrecere de viețuire a avut*; acum că volesce a se *părăsi de netrebnici*, să nu mai *păcătuiască cu unul și cu altul*, și a-și *îndrepta viețuirea și să-și ia bărbat cu cununie dupe lege*, învoindu-se amîndouî fără nici o silă seaû nevoie, nu o putem împedeça; dar că este în mai mare vîrstă de cît dînsul, *asemenea împărecheri nepotrivite la vîrstă s'aû mai întîmplat*

și la alții; și de aceasta nu lipsim a înștiința Măriei Tale».

1800, Decembre 18.

Domnitorul Alexandru Moruz aprobă sentința Divanului, deși cu oare-care rezervă tăcută, căci se mărginesce a dice: «Pentru cununia lor, *de vreme ce Prea sfințitul mitropolit, Arhiepiscopul locului îi sloboade*, nici Domnia nu-î opresce a se cununa»¹⁾.

Cum nu erau să fie fericite tomnaticile vędane, când ast-fel se deslega cestiunea cu-coanei Lucsandra? ce mai făclii de ceară albă aședară în iarna anului 1800—1801, vędanele prea coapte, la iconostasul sfântului Nicolae!

Dar adecă astă-đi nu se repetă micul scandal de la 1800? . . . Despre «*astă-đi*» însă e treaba «*Vieței*»²⁾, iar nu a povestirei mele.

*

De sigur că însurăței mele de după crăciunul din 1800, jupîneasa Lucsandra și pol-

¹⁾ Extras din Cod. 43 fila 229 Verso, la arh. Statului.

²⁾ Acest articol și unele din cele care urmează au fost publicate în jurnalul «*Vieța*» în 1894.

covnicul Iordache, n'au făcut călătoria de nuntă în «bășica neamțului».

Ce era «bășica neamțului»? . . Era primul *balon Mongolfier* ridicat în București la începutul secolului nostru. Ne spune aceasta o informațiune după filele unui ceaslov, ținând : «*Să se scie când au făcut comedii aci în țeara românească și s'a ridicat o bășică cu un neamț într'ênsa, de au cădut la Dudeschi*».

E probabil că la «bășica neamțului» o fi rîvnit să-și ia sborul în ea și polcovnicul Iordache ca să scape de *tînăra* lui soție. Ba e mai probabil încă, că ar fi dat un bun bacșis neamțului să ia pe coana Lucsandra în bășică și să se tot ducă, destul să-i rămână lui averea ei.

Scandalul cu comisarul Florea Barbu din Argeș

Iată cum ne relatează *reporterul* nostru acest scandal întâmplat în **28 Decembre, 1794**, la Curtea de Argeș, orașelul cel vestit prin mănăstirea fără de seamăn frumoasă a lui Neagoe Vodă :

Pe ulița Domnească. Cine nu cunoaște ulița Domnească de la Curtea de Argeș?

De la biserica cea din cărămiqi zmălțuite, a lui Radu Negru Vodă și pe sub coasta dealului, unde se resfață rămășițele din vechia biserică catolică, zidită de Doamna descălătorului țerei, se întinde tot spre vale, până în pârîu, *Ulița Domnească*. De amîndouă părțile locuri virane, în care poposesc țeranî cu carele lor, în jurul a cîte un puț cu cruce și ghizdele orî colac de peatră, lîngă care prevederea creștină a așezat un trunchiû de pom scobit,

pentru adăparea vitelor. Cât vezi cu ochii mormane de gunoae amestecate cu bolovani de toată mărimea aduși din deal de șivoele răpești când plouă.

Ici-colea câte-va sute de case, cari toate întorc spetele spre meață-noapte, având în față o grădiniță cu câte-va straturi de flori: lemnul-Domnului, călapăr, floarea-soarelui, vîzdoage ca nasturii de aur, câte-va tufe de coacăză și de trandafiri pentru dulceți, iar fundul curții prefăcut în livadă de pruni, mari și mici.

Toate casele se par durate de același maiștru, toate seamănă una cu alta; din birne seaă vălătuci, pereții strălucesc de albeața varului, întins în fie-care sâmbătă, de gospodine peste lutul care se adauge pături-pături, din an în an, din pasci în pasci, peste birne și vălătuci. Albeața varului face să răsară și mai fantastice arabescurile și ghiveciurile cu flori care zadarnic le-ai căuta în natură și cu care, în vâpsele bătătoare la ochi, se întrec gospodinele ași împodobi birnele caselor și ferestrele. Câte un tîrnaț care ocolește casa, afară din partea despre nord, sprijinind streșina pe stîlpi, când de lemn, cu pretenție de sculptură, când și ei îmbrăcați

în lut și văruiți, și legați între ei prin parmaclicul tăiat *à jour* al cerdacului, dă și mai multă asemănare între ele acestor case de boierinași, mazili și feciori de neamuri.

Aceste case ale *nobilimei* argeșene se mai despart între ele prin un număr de prăvălii și hanuri. Se cunosc prăvăliile după tarabele cari se întind în stradă, încărcate cu albiș mici pline cu lulele roșii, cremene și amnare, năut, stafide, alune turcesci, roșcove, băcan roș, făină de porumb, câteva pâni și jimble. De ștreșina prăvăliei, care înaintează mult, atârnă cercuri, unele cu coase, formând ciudate coroane de oțel, altele răsfățând și clătinând după vânturi lumânări de sevă nodoroase, cari la raza soarelui se lustruesc și se *înduioșează* și sunt gata a dăruii trecătorilor câte vr'o picătură din propriul lor trup!..

Printre prăvălii, ici-colea câte un han, care se deosebesce prin aceea că este mai 'nalt, popoțat pe o pivniță și că la poarta curții stă, ademenitor grăind călătorilor obosiți, atârnat pe o înaltă prăjină, cercul cu fîn și cu sticla cu apă roșă, cari constituiesc semnul că acolo este loc de găzduire... și de băutură.

În mijlocul acestei ulițe, pe care s'a însărcinat șivoele munților să o paveze cărînd și îngrămădind în ea prund și bolovanî, alaltăieri, în ȕi de bîlciu, cogemete slujbaş domnesc, Florea, fiul diaconului Barbu, *comisar în județul Argeș*, preâmbla în rîsul și chiotele bîlciului, aproape despoiată, pe un cal șchiop, pe nevasta sa *Smaranda*, fica lui Cincă fost polcovnic în Vâlcea.

— Da ce-î boerule? întreabă părintele *Indoială*, duhovnicul de la mănăstire; de ce'ți batjocorești așa muierea?

— Cine, ce treabă are cu muierea mea? răspunde Florea, ridicând un număr de cruci bieatei femeî, care ca să nu o mai vadă creștinii, își trăsese cât putuse mai mult peste ochi, tulpanul galben care-î îmbrobodea capul.

— Da, bine, omule, deacă ți-a greșit ceva muierea, du-te cu ea la judecată, dar nu o necinsti prin bîlciu...

*

La părintele vlădica. Protopopul Dănăilă tocmai ieșind din *bolta* lui Kir Stavridi grecul, unica prăvălie de cărămidă din Argeș, unde era pelinul cel mai bun, văzu scena groaznică de mai sus și cu *volnicia* ce-î dădea

rangul seü bisericesc, ajutat și de câți-va creștini, apucă calul de frîu și el de o parte, și Florea de cea-l-altă, înconjurați de lumea care dicea: *aferim*, întoarse calul în direcțiunea mănăstirei.

Maî mult moartă, biata Smaranda adusă înaintea episcopului, povesti cele întîmplate:

«Sunt abia două săptămâni de când tată-meü Cincă, polcovnicul din Vâlcea, m'aü dat după *dumnilui*... De a doua și după cununie m'a băgat în lanț de gât și în fiare și așa m'a ținut 10 zile bătându-mă în toate zilele pe moarte, ca pe hoți; ba încă luând pușca din cuiü a îndreptat-o asupra mea poruncindu-mi să-i spun *vre-un nume de om cu care aș fi păcătit*. Cocoșul era tras, pușca încărcată cu aliciuri de lup, când mă întreba de n'am iubit pe Mihaî Goșa; când am aüdit tăcănind cocoșul puscei, îngrozită, mi s'a făcut negru înaintea ochilor și am dat din cap. Dumnealui a luat mișcarea mea din cap drept răspuns la mărturisire și atunci iar m'a bătut și despoindu-mă de haine, cu hule și vorbe proaste m'a pus pe calul cel șchiop, ce m'a făcut de rîsul tîrgului...» Și plînsul podidi pe sërmana femeie.

Judecata la București. Astăzi la 28 Decembre 1794 Florea și cu Smaranda au fost înfățișați la judecata Mitropolitului țerei și a divanului Domnesc.

— Ce treabă mai aveți cu mine? dice semet Florea, către Veliții (marii) boeri. M'am împăcat cu socru, i-am dat 500 lei și zăpis (învoială), la mâna Smarandei, că ne-am despărțit și ni-i desfăcută cununia și că ea se poate mărita cu cine vrea și eă de asemenea.

Numai doctrina aceasta socialistă nu avu ascultare, acum o sută de ani, și domnitorul Alexandru Moruz, împreună cu Metropolitul Filaret declarară, că *învoirea făcută de despărțire între ei fiind împotriva pravilei nu o primim, că se cade o parte ori alta să se pedepsească, iar nu ca cum n'ar fi fost cununia după lege, să-și dea aceia voie de isnoavă unul altuia de'nsurat, ci Florea ca unul ce este vrednic de mare pedeapsă și de gloabă, după vina lui, găsim cu cale ca să dea ia Cutia de milostenie tal. 500, adică : cinci sute și de vreme că nici într'un chip nu vru a-și primi soția, găsim cu cale ca să-i împlinească toată zestrea după foaea ce vedurăm la mâna lui, și încă să mai dea de la sine pe jumătate cât taie foaia de zestre pentru caznele*

*și necinstea ce i-au făcut, fiind om cu chi-
vernisală, apoi să șadă deosebiți, ca să se
veadă urmările și ale unuia și ale altuia,
câtă-va vreme, și când nu se vor uni a se lua
earăși în locuință, atunci li se va face hotă-
rîrea cea desăvîrșită».*

PETRECERE LA CURTE

La 20 Ianuarie 1798 o să fie o mare petrecere la curtea M. Sale, în onoarea noului sosit oaspe a M. Sale, Luminăția sa Cuciuk-Husein, marele admiral, orî Căpitan-pașa al împărăției turcesci.

Ilustrul oaspe trase în gazdă chiar la palat împreună cu o parte din numeroasa lui suită.

Pregătirile serbărilor. La bucătărie este mijloc minunat să-ți dai seama de ce va fi o serbare.

Suntem în fața unei vetre de o întindere, ce, cu deprinderile noastre de astăzi, nici nu ne-o mai putem închipui. Vatra e aciuită sub un coș tot așa de larg ca dînsa și puțin micșorându-se numai când ese deasupra acoperământului casei. La distanță ți se pare nu un coș, ci un turn cu metereze, căci de toate părțile sunt făcute tăieturi sau găuri în acest turn

pentru ca să poată eși fumul, deasupra fiind acoperit, pentru că altmintrelea, din cauza marelă lărgimi a coșului, ploaia și zăpada ar putea inunda vatra și cuhnia.

Marea cameră în care se înalță monumentală vatră cu coșul sprijinit de stâlpi de fer, adornat pe pripiciul lui, cu linguri de lemn, strecurători, site . . . , este un adevărat roi de oameni. Primul bucătar, Baș-bucătar, însoțit de al doilea, de al treilea și de toate ajutoarele sale, ocupă mesele, dealungul păreților și lângă trunchiul de tăiat carnea, o imensă tulpină de pom, lungă de un stîjnen, tulpina unui pom secular care din cauza diametrului său, oferă, culcat la pămînt, înălțimea unei mese. Tîmplarul n'a avut altă treabă de făcut la această masă uriașă, de cât să-i ciopească partea superioară spre a-i da o suprafață plană.

Numeroși țigani și țigance furnică prin bucătărie. Unii freacă tingiri mari cât căldările de rachiū, alții pisează în piulițe de lemn ori de aramă, felurite condimente pentru bucate; ăștia dogoriți la față, roșii ca sfecla, întorc la vatră deasupra unor căpițe de jeratic, pe care sfîrîie grăsimea cădîndă, frigări cu buturi întregi, ba cu berbeci întregi întorși. Femeile

caută de vasele care fierb în clocot, să nu dea în foc, orî ajută la Baş-bucătar să întindă aluaturi de plăcinte, când nu sunt ocupate a spăla sutele de talere de argint, cari peste o clipă vor împodobi masa domnească.

În lumea aceasta culinară, care se agită cu sgomot şi vorbă de clacă, pe dinaintea piramidelor de victualii de care sunt pline mesele, aşteptându-şi rîndul să fie băgate prin vasele din vatră, trebuie să aibă Baş-bucătarul un adevărat geniū de comandant, ca să ajungă la bun rezultat.

Nu-î vorbă că la ordinele lui Chir Iane Zarnacadea (aşa se numesce primul bucătar) stă vătavul de ȝigani cu biciul pe umăr, gata la cel mai mic semn al comandantului din cuhnie, să croiască pe ȝiganii orî ȝigăncile leneşi orî guralivi. Chir Iane Zarnacadea îngrijeşte de *partea subţire* din isvodul de bucate. De fripturi şi de bucatele cu zeamă îngrijesc ajutoarele lui.

După mulţimea bucatelor şi după cătăţimea lor, poţi să scii că pe ziua aceasta de 20 Ianuarie, o să fie la curte masă mare de sute de persoane.

De aceea şi Baş-bucătarul a închipuit un

isvod de bucate, de-ți vine apa la gură numai cetindu-l . . .

Ean ascultați.

Mezelicuri: icre proaspete, salată de icre bătute cu miez de pâne albă în unt-de-lemn. Lacherdă și batoguri, rotogoale de salam din Sibiū, salată de țiri prăjiți în para focului, gătiți cu pătrunjel verde, tăiat subțire ca tutunul și neclăiți în unt-de-lemn, ca nisce petre scumpe lucitoare pe mitra Mitropolitului.

Urmează apoi *potroace*: de curcan, borșuri de zeamă de varță cu perișoare de pulpă de căprioară și orez pisat. Apoi *iahnele* înnotând în cerviciuri, sarmale de pept de curcan, gălusci de grisă împănate cu cuișoare... apoi *plăchi* de orez cu găscă la *sahan*, adecă la tavă, rumenită în coptor și împodobite cu ardei roșii. Dar *cușchebapurile*, ciulamalele de pasere și de vînături, înnotând în smîntînă?

Sunt pe vatra lui Chir Iane Zarnacadea destule bucate pentru a ucide un regiment întreg de stomacuri moderne.

Voinicii meseni de la 20 Ianuarie 1798, cari după ce aū să îngurgiteze cele mai de sus enumerate vor mai găsi loc și pentru pilafurile, baclavalele, halvalele, sarailiile, alivencele pe frunze de știr, plăcinte cu poa-

lele în brîu, halibiurile cu flori de scorțișoară, bohacele și mai ales zaharicalele, în care Chir lane este neîntrecut !

După visita noastră la bucătărie, putem înțelege ce «*chiulhan*», ce chef mare o să fie, pe boerime astă-zi la 10 Ianuarie, la curte.

*

La Curte. — M. S. domnitorul Hangeri, în dimineața zilei de 20 Ianuarie, grăia în Divanul mic cu marele logofet al obiceiurilor, Matei Fălcoianul, care sta în picioare respectos.

— Boerule vornice, Luminăția Sa Căpitan-pașa poruncesce ca boerii poștiți la masă să vină cu nevestele lor. Să li se trimeată *pitace* (porunci) să fie întocmai următori.

Principalii boeri cari compunea, cum am dice astă-zi ministerul, erau: N. Brâncoveanu Basarab, marele logofet de țeara de sus, Dumitru Racoviță, mare ban; Manolache Crețulescu, mare vornic de țara de sus; Scarlat Ghica, mare vistier; Ioan Damaris, mare vornic de țeara de jos; Radu Golescu, mare vornic al obștirilor; Ștefan Văcărescu, mare logofet de țeara de jos; Iordache Suțu, mare hatman; Mavrocordat, mare spătar; Radu Slătineanu,

mare vornic al treilea . . . Nu mai înșir boerimea de curte și de lavite ! . .

— Dar bine, Măria Ta, cum o să-și aducă boerii muierile la o masă de turci? Cât îi lumea și pământul, soțiile noastre nu vor primi să treacă din haremul doamnei Măriei Tale printre mulțimea de turci poștiți la masă domnească.

— Dar ce ne facem? Căpitan-pașa vrea numai decât . . .

Matei Fălcoianu stete puțin pe gânduri.

— Las pe mine, Măria Ta: vor veni toți boerii cu . . . jupînesele lor.

Fața lui Hangeri se însenină, de unde un moment înainte era mohorîtă, prevădând refuzul boerilor de a împlini voia ilustrului său oaspe.

— Totuși eșind din Divanul mic, murmură în sine: «o să ȋic că doamna Ruxandra ¹⁾ este *saifă* (bolnavă) și de aceea nu poate să stea și ea cu musafirii la ospet».

*

La marele ban Racoviță. — În cameră de primire a primului boer din divan sunt adunați

¹⁾ Doamna Ruxandra a lui Hangeri-Vodă era din familia Ghica.

mai toți boerii divaniști. Curtea caselor e plină de cai înșelați ținuti de căpăstru, bătuți cu ținte de argint, de arnăuți și delii boeresci, cum și de câte-va butce ale boerilor mai bătrâni.

Cari cu picioarele sumese turcesce pe divanuri, învârtind mătânii de chihlimbar și de odogaciū, cari în picioare, privind indiferent pe la ferestre, boierii stăteau tăcuți, așteptând, pare-mi-se, pe cine-va, seaū șoptind între ei, ridicând buzele după imameaua ciubucului pentru a soarbe din filigeanul de cafea, seaū pentru a-și comunica aproape la ureche cugetarea, ori simțirea lor.

Când boerul Matei Fălcoianul intră, mișcarea ce se produse între boerimea adunată, probă că el era cel așteptat.

— Ce veste *arhonda*? ¹⁾ întrebă marele ban Racoviță.

— Veste rea, boeri D-voastre. M. Sa poruncesce să nu mergem singuri astă-dî la petrecerile ce le dă în spătăria mare în cinstea lui căpitan-pașa, ci să ne aducem și jupînesele.

— Să aducem jupînesele noastre? strigară aproape într'un glas toți boerii indignați.

¹⁾ Titlu cu care se tratau între ei boerii.

— Nu-î destul că nu scim de vom eşi teferi noi boeriî, acum să ne aducem muierile între turcime ?

Se făcu un moment o tăcere în care observatorul ar fi măsurat toată grija mare ce cuprinsese sufletele boerilor. Ei acum nu mai fumaă, feligianul era uitat la o parte în zarful său minunat . . . Boeriî mai tineri scrutaă cu ochii pătrunđători căutătura celor mai bătrâni.

— Ce-î de făcut ? ăise rupënd tăcerea marele logofăt Stefan Văcărescu.

— Nu duceţi nici o grijă, boeri D-voastră ; am găsit mijlocul să împlinim porunca lui Vodă şi jupînesele noastre să stea acasă.

La aceste vorbe ale lui Matei Fălcoianu, boeriî se făcură roată în jurul marelui logofăt al obiceiurilor.

— Cum aşă ?

— Spune curênd !

— Grăbesce, arhonda !

Intrebările curg ploaie.

— Turcul voesce să ne vađă muierile noastre . . . Le-om duce, adaugă a ăice Fălcoianu rîdênd . . . Vom duce turcului . . . *fete frumoase*, celetnice de la hanul Şerban-Vodă şi de prin mahalale, îmbrăcate în haine de ale muierilor noastre . . .

Un hohot homeric răsună în cameră.

— Bre, scii că născocirea e bună, dise Ioan Damaris.

— Minunată ! exclamă tînărul vornic al treilea, Slătineanu. Nostim lucru să ai de muiere *pentru o jumătate di și o noapte, la petrecere, pre . . . o celetnică.*

Observațiunea tînărului Don Juan, de sigur o făcură în taina sufletului mai mulți bătrâni sfetnici ai lui Hangeri, cari simțiră nu sciū ce fior, ca în vremea tinereței, șerpuind prin tot corpul lor.

*

La vremea mesei.— La orele 7 și jumătate turcești, adecă la *1 și jumătate europenesce*, dealungul stradei Mihai-Vodă, butcele (trăsorele închise), cu roți văpsite în culori țipătoare, se țineaū șir, îndrumându-se spre *Curtea domnească*, cea nouă, printre două rînduri de privitori și de prăvălii cu tarabe încălcând linia stradei, pline de marfă de băcănie și de căldărărie, de bărbieri cu peschire atârnate deasupra ușilor, de putini cu păcură de uns osiile și carâmbii cismelor țărănesci, de boiangerii uscându-și bumbacul ori lână văpsită pe prăjini de semăna la distanță ca niște

drapele multicolore. . . Ici-colea câte o brașovenie, prăvălie mai simandicoasă, și câte un han, de departe designat prin prăjina naltă de la poartă, purtând cercul cu fîn și cu garafa cu apă colorată ros. *Respântiașii* (sergenții), cu biciul pe umăr, daū în lături ca-rele țărănesci, croind când în boii de la care, când în țărani ce-i mîna :

— In lături, mă țopârlane, că trec boierii. . .

Treceaū boierii cu . . . *jupînesele* lor gătite spilcă, legănați așa de violent pe perinile butcei cu rezoare, nalte rotunde ca o jumătate de roată de moară, prin hopurile pavelei stricate, că bălăbănea capetele lor simandicoase într'un ritm epileptic, desordonat, pe când vizitiul și arnăutul făceaū adevărate minuni de equilibristică ca să se țină unul pe căpră, cel-l-alt în coada butcei.

Toate aceste butce intraū, una după alta, în vasta curte a *palatului domnesc*, aședat acum o sută de ani la *Dealul-Spirei*, acolo unde se află astă-đi arsenalul, pe atunci tocmai la *capătul* Bucurescilor, între mari și numeroase livezi și vii.

*

In curtea palatului. — Aci cântaū neîntrerupt, de rînd, când *meterhaneaua* (musica turcească)

cu fluerașe țirliitoare, amestecate cu zăngănitul talerelor de aramă și a câte-va dărăbane, când bucimașii, sirmacii și cimpoerii breslelor (corporațiunilor, cetelor) agiesc (ale poliției) și spătăresc (ale armatei). Deliii și neferii erau înșirați de la poarta *Gospod* (domnească) până în vârful scării principale, ce ducea la spătăria cea mare, la sala Tronului, toți cu un arsenal de pistoale și iatagane în brîul cel cu paf-tale largi de metal, strălucind la raza soarelui și în uniformă de țile mari, cu fermenele înmuiate în fireturî și arniciuri de vipuscî, cu mînicile dulamei atîrnate până la pămînt, de stofe viû colorate, cu cialmale vîrgate seaû cu căciule-calpace de blană de oaie, înalte, țepene, cu moțuri și cu țarțamuri de asemenea atîrnate de la moțul cascei la umrêul stîng.

Prin acest *spalir* înainta, prin curte, la pasul cailor, butcele boieresci, una după alta. Arnăutul săria din coada butcei, deschidea portița trăsurei în pragul scării și boierul și jupîneasa erau primiți aci de al doilea cămăraș, de portarul al doilea ajutat de copii-de-casă (paji) în haine roșii. Acești slujbași domnești duceau de subsuori pe boeri și jupînese până în vârful scării la catul întăiû

al palatului, unde oaspeții erau primiți de Portar-Bașa, de primul cămăraș și de postelniceii de toată treapta. Oaspeții erau introduși, boerii în spătăria mare, iar jupînesele, la privirea cărora toți slujbașii curței abia își stăpâniră mirarea, erau conduse la Harem, adică la apartamentul doamnei, după porunca dată de boierul Matei Fălcoianu.

*

Ospățul. — Când lungile coridoare ale palatului resunară de apelurile slujbașilor pentru ca să se dea bucatele la masa domnească, întinsă în Divanul cel mare, Hangeri-Vodă, cât de Vodă era, ajutat de marele Ban Racoviță, luă de subsuori pe luminăția sa Cuciuc-Husein-Pașa și se îndrumară spre camera ospățului, precedați de marele postelnic și de 12 copii de casă cu bastoane de argint, și de șase frumoase fete mergând de a îndaratelele și agitând cățui de argint din cari gâlgăia fum de odogaci și de chinbar, aceste precedate și ele de alte 6 fete, agitând și ele stropitori cu apă de flori.

— Să poftească boerii și *jupînesele*, dise Vodă lui Matei Fălcoianu, care aștepta înalții

caspeți la ușile larg deschise ale camerei de ospet.

După ce Vodă aședă în capul mesei pe Cuciuc-Husein-Pașa și el însuși luă locul în cel alt cap al mesei, începură a intra în sofragerie boerimea cu jupînesele, unul după altul, după rangul fie-căruia. Matei Fălcoianu designa fie-căreia părechi locul, la care ajungeau numai trecând, cu mari închinăciuni și încovăeli de șira spinărei, pe dinaintea Pașalei.

Hangeri, cu inima mică cât o gămălie de ac, ca să nu simță cumva Husein Pașa, de *tertîpul* cu *jupînesele*, se uită și el cu emoțiune și mirare, ba une-orî cu plăcere . . . la defileul improvizatelor boieroaice. Acestea, nedeprinse cu hainele scumpe și zorzoanele ce le atârna pe cap, pe gât, pe tot corpul, erau de o stângăcie care speria pe Vodă, dar care trecu nebăgată în seamă de Pașa și de agalele turci, cări luară loc la ospet.

Lângă pașa fură aședate . . . nevasta de ocaziune a marelui Ban, — o muiere coz — și a marelui logofet Nicolae Brâncoveanu — un cap minunat de unguroaică . . . Lângă fie care Aga din suita amiralului câte două jupînese luară scaun. Ici colo se nimeri și câte una la dreapta orî la stînga vre-unui boier. . .

Ce haz făceaū cei-l-alți boieri privind pe colegul lor, și făcându-i semne cu coada ochiului ! . . .

Dăduse istețul boier Matei Fălcoianu tuturor . . . jupîneselor, din nou povățuire : ce să ȑică, ce să nu grăească, cum să se poarte la masă, că de aceea le și introdusesese mai întâiū singure fără de boerii . . . lor, în ha-remul Doamnei. Ba acolo, chiar și Măria Sa Doamna Roxandra Hangeri le mai inspectase toaleta și le mai potrivise ale zorzoane cu care le împodobiseră adevăratele cocoane. Dar de geaba caznă, boerule Fălcoianu : bietele *celetnice* și fete de la mahala, cât intrară în sala ospățului olbară cu ochii și cât pe aci să scoată exclamațiuni care de care mai poznașe la priveliștea bogățiilor salei și a mesei. Noroc că istețul Fă'coianu poruncise lăutarilor să cânte . . . Sgomotul acestora acoperi câte-va exclamațiuni ce nu putură fi oprite ! . . .

— Numai de nu s'ar chirchili (îmbăta) ȑise Vodă la urechea lui Vel-Cupariū . . . Veȑi să le toarne mai cu economie, că te trezesci că s'apucă de pozne . . .

*

Nu am de gând să descriū ospățul. Destul

că Paşa cel mare şi agalele lui făcură onoare la toate bucatele lui Iane Zarnacadea, şi între un fel şi altul de bucate, aveaŭ de *inglingea* (amuzament) privirea la frumoasele jupînese, ba, la soroace, tot mai dese, le şi mângăieaŭ cu mâna pe la spate . . . Marele Amiral de câte ori îşi permitea asemenea intimităţi, îşi manifesta tot mai mult satisfacţiunea lui, netezindu-şi barba şi dicînd: «Pechi ! pechi !» (Bine, bine !) cu o căutătură prietenească îndreptată spre Hangeri.

Lăutarii — două tarafuri — cântaŭ, acum manele turcesci, acum viersuri de lume, multe de ale răposatului Enache Văcărescu şi de ale lui Alecu Văcărescu . . . Sgomotul tarelor de metal şi al tacâmurilor, foşnitul adietor al coşilor de păun agitate de 12 fete la spetele principalilor turci şi ale lui Vodă, gâlgăitul vinului de Drăgăşani, de Deal, de Malvazie, — care cu toată supărarea lui Mahomet, curgea gârlă în cupele oaspeţilor şi turci şi creştini, de nu mai pridideaŭ cu turnatul toţi paharniceii, cuparii mari şi mici şi arnăuţimea ; mirosul aromatelor din bucate, făcură curând o atmosferă în care simţurile adormite se deşteaptă, ba se exaltă, iar mintea se acopere cu un vîl tot mai gros..

Ce vreți să facă agalele și Marele Amiral în așa atmosferă, după ce chiar din boerii divaniți începură — la urma urmei — a cam ciupi de mijloc pe vecinele . . . jupînese și a le șopti la ureche vorbe, care, de! . . . nu 'mi-ți cere mie să vi le mai înșir aci!

Mai bine să-i lăsăm să se scoale de la masă, după sănătățile închinat cu «bine te-am găsit!» — de Vodă pentru Marele Amiral și pentru toți turcii de față, ba și cei viitori.

*

După masă. — În sala cea mare a spătăriei, în fața tronurilor lui Vodă și al Doamnei, așezate în fund și umbrite de cele două tuiuri cu coți de cal, staū acum grupați după rang, pe divanuri și lavițe acoperite cu postav roș, turcii, Amiralul, Vodă, boerii. Turcii nu aū lăsat de pe lângă dînșii . . . *boieroaicele*, și câte din ele aū rămas făr' de turc staū pe lângă unii din boieri. Câte guri bărbătești atâtea ciubuce învăluind în nori de fum albăstriu lumea; feligianele cu cafea fumegă, lăutarii cântă, pe când un scamator neamț pripășit de câte-va zile prin București, în mijlocul salei, pe o frumoasă scoartă (velință) de anadol, își bagă pe gură o sabie, scoate panglici pe nas,

mănâncă jăratec din cățuele fetelor afumătoare, se dă de-a-tumba ca o stîrlează. . . După scamator, adunarea admiră pehlivanî turci, din *Enderne* (Andrianopole) făcînd ghidușii, tururi, și după ei *dicêtori* spunînd mîndre graiuri din lumea largă. . .

Urmează apoi danțurile. . . Turcii nu danțează, dar Pașa a poruncit să danțeze boierii cu . . . jupnîesele lor, și marele Amiral și toți turcii strigă : *aferim!* neluându-și ochii de la jupînese, care se încovoiaie în ritmul muziceii ca nisce hurii din paradisul lui Mahomet.

Nu numai boerii mai tineri, dar și cei mai coptuți încă încing hore, bătute, zamparale grecesci, ba și valsuri învățate din vremea ocupațiunei țerei de nemți și, când obosesc, scot grațios năframele din paștecele de argint bătute cu petre nestimate ale dănțuitoarelor lor, de-și șterg nădușeala după frunte și nu se știe deacă voind a pune la loc naframa în colanul femeilor, mâna boierilor nemereșce tocmai la colan, ori se rătăcește în cale, împiedicată și de relieful peptului. . .

Și ținu danțul, până noaptea, târziu, și iar începu ospêțul și iar curseră ca la scocul morei vinurile chilimbării și roșe ca buzele fetelor și malvazia îmbătătoare și vutcile bálane

și vișinaturile rumeioare ca obrazii jupî-
neselor învăpăiate de danț, de plăcere, la
lumina a sute de făclii de ceară albă din
cherhaneaua (fabrica) privilegiată a episcopiei
de Rîmnic ¹⁾).

Pe ferestre străbate o lumină și mai mare
de cât cea din policandre și de la sfeșnicile
de argint aședate pe sfeșnicare prin colțurile
sălei. E lumina de la masalale și de la cia-
unele cu păcură, ce ard în curte și pe zidu-
rile ei. Această lumină neegală valța și dînsa
prin vasta sală, poleind oameni și lucruri în
mod fantastic, dîndu-le realț, așa că priveliștea
sălei ar fi amintit unui archeolog o veche
șcenă *de orgie Romană*.

Și orgie era ! . .

Orgia avea să se termine prin numeroasele
camere ale palatului, punînd pecetea desfrâ-
nării asupra petrecerii de la curtea domnească
de acum o sută ani ! . .

*

In etacul adevăratelor jupînese. — La lu-
mina slabă a candeliei arđînd la iconostas,

¹⁾ Această prima fabrică de lumînări de ceară albă era pe lo-
cul Metohului Episcopiei de Rîmnic, acolo unde astăzi este gră-
dina Ateneului.

unde strălucesce ferecătura de argint a icoanelor, între care nu lipsesce icoana *hramului*, adică a patronului ce și-a ales boierul la căsătorie, jupînesele marilor *divaniți*, așteaptă, așteaptă, așteaptă pe soții lor, agitate de nerăbdare și grijă sub plapome de atlas în coloare deschisă, cu capul îmbrobodit într'un tulpă alb cu bibiluri, care face un minunat cadru capului și părului lor negru împletit în coadă ca o diademă peste tulpă.

Dar boierul nu vine . . . jumătate din *crivat* rămâne neocupat întreaga noapte. . .

— Numai acum s'a sfârșit ospetul ? întreabă cucoana pe «Dumnealui» care sosește abia la oara când clopotul de la biserica vecină trage de *polieleu*.

— Uite, numai acum s'a sfârșit . . . uf ! ce belea pe boerime ! . .

Așa răspund, intrând în etacurile *adevăratelor lor* cucoane, cei mai mulți din *divaniți*, dar unii din ei mai adaug în mintea lor : nostimă muieră ! . . o s'o mai ved ! . .

La cahveneaua lui Chir Panaiot, de la poarta curței vechi.

Chir Panaiot către celetnică : Nu ți-e rușine ! acum te întorci a casă ?

— Ei jupîne și D-ta ! .. Par'că cu turcii și cu boerii faci cum vrei ! .. Toată noaptea. . .

— Te dau afară ! urlă cafegiul.

— Carnacsi ! nu striga așa tare, că doară nu vorbesci cu o muieră de rînd. . . N'am nevoie eu de D-ta. . . Iaca poznă ! par'că n'am eu boierul meu ? .. eu sunt *mare vorniceasă*, mă omule !

*

La mahala, la Sf. Elefterie.

— Draga tușei, târziu mi te-ai întors. . .

— Când mi-a dat drumul, mătușică ; dar ce bine am petrecut ! .. uite, numai rubiele de aur în năframă ! .. Ce diceai D-ta tușică — că turcii nu plătesc ? ..

— Nu ți-au plătit ție, dragă Smărândiță, ci marei vornicese, că tu erai mare vorniceasă. . .

*

La oârciuma lui Hagi Leuca.

— Mai dă-mi o țuică, jupîne Leucă. Mări, ai naibei vodă : ci-că a mințit pre luminăția

sa Căpitan Paşa, aducându-i astă noapte, la *chinlhan*, fete de la hanuri, în loc de *jupînese*...

— Eacă ţuica, numai tacă-ţi *fleanca*, nea Stanciule, că te-o auţi ăl logofăt de divan, care sughe, colo, la gura ocalei, şi nu ţi-o fi moale unde te-o aşterne Vel Aga!...

— Dar de ce să tac *jupîne* Hangiule?

Jupîn Leucă, spune la ureche lui nea Stanciu : nu era, bre, numai fete de la Hanuri şi mahalale, ci erau şi câte-va *jupînese catafto* (în realitate).

— Elei!... ce spui?

*

Dar ce o fi mai spus a lume mare cu *fleanca* ei ne-amuţită, despre petrecerea simandicoasă de la curtea Domnească, nu mai încapă la locul ce mi-a jertfit «*Vieaşa*» pentru poveştile mele bătrânesci. Destul cu ce v'am spus, şi D-deu să ne apere de vremi ca acele!

SPANZURAREA LUI MARIN ȚUȘCA,

OEL CARE A UOIS PE UNCHIU-SEU, SĂ-I IA AVEREA

In jurul tejghelei de măcelărie a lui jupîn Ciupercă era mare zarvă, la 9 Decembre 1794 :

— Ci-că Vodă Alexandru Moruzi nu ieartă de la spînzurătoare pe Marin Țușcă ăla de a junghiat peunchiu-său. Jupîn Ciupercă... ceva carne de sărmăluțe pentru Vel-logofătul? . .

— . . . N'o să-l ierte, jupîneasă Neacșo, că doar a făcut moarte de om, ba încă de rube-denie !

— Ei, da poate Vodă să i schimbe pe-deapsa, să-l trimită pe viață la groapa Ocnei în loc de a-l spînzura. . . Deschide coșul, bucătăreasă să-ți pun carnea. . .

— Eă pun prinsoare că nu-l spînzură, că-i frumos coș și s'o găsi vr'o muiere să-l ceară lui Vodă.

•

La Vitan. — Nu departe de locul unde s'a înălțat spitalul cel mare pentru ciumați, două tîmplari lucrau a seară cu hărnicie la ridicarea a două furci nouă-noulete nalte de câte două stînji.

— Gata, jupân Rindea ! . . . Numai frînghia de nodat pe grindei, și să poștească ! . . . Țise calfa lui jupân Rindea, rîdînd cu poftă.

— Mă Teslă, mă, n'am mai ridicat spînzurători tocmai din vremea lui Mavrogheni. Vezi alea, mă, erau spînzurători, nu glumă. . . Tot din bârne de câte o palmă domnească. să ție un veac. . . Ș'apoi scrisoare scrisă după Calemul (condeiul) lui dascălul Florea de la St. George, ăl de face hrisoavele lui Vodă. . . Scriea, mă Teslă, ca să-și bage mintea în cap cei cari pornesc la hoții că-i așteaptă furcile ! . . D'apoi halal ! nici nu se mai pomenia de hoți, nici chiar în codrii Vlăsiei.

— D'apoi, jupâne Rindea, ăsta pentru care ridicarăm scrînciobul ci-că nu este hoț. . .

— Marin Țușcă ? . . A înjunghiat pe unchiu-său, să-i fure banii din sipet. . . Hoț de oraș, mă Teslă, mai rău de cât hoțul de codru ! . . Eac'o, gata și frînghia. . . De acum e treabă lui Handrăburcă țiganul gîdele. . .

La departamentul de criminalion (curtea criminală).

— Arhon mare armaș, a hotărît Măria Sa pe anaforaoa (raportul) departamentului, să fie spînzurat astăzi, Marin Țușcă în mijlocul bâlciului de la Vitan... D-ta ai epistăsia (execuțiunea) lucrărei... Luat-ai măsurile?

— Boierule judecător, spînzurătoarea e gata de ați dimineată... Handraturcă gîdele e poruncit să vie la temniță să mergă cu breasla armășească (garda închisorilor) după nizam (regulă, lege) la Vitan să ridice în slavă pe ucigaș, după nameați... Dar eacă, boierilor judecători, am aflat că s'a găsit o muiere care cere la Măria Sa viața lui Marin Țușcă... Poate l-o ierta Măria Sa...

*

Soarele este a chindie.

Dealungul podului Mogoșoaiei, începînd de la mitocul Episcopiei Rîmnic (astăzi *Atenul*) se îndesuesce tot mai multă lume. Lângă prăjinile cari, în vîrf cu un cerc de fîn, orî cu surcele de la rindea, arată curțile de la hanuri și cărciume, se certaă băeții să se urce să vadă mai de sus. Tarabele deschise ale prăvăliilor, adăpostesc sute de capete de toate

vârsta, cari din albăstrime, cu pantaloni creți, de postav din cherhaneaoa (fabrica) domnească, înființată de Moruzi Vodă, cari în haine țărănesci, cari în giubele negre și cu anteree de cutnie, legați cu șaluri, periusii (*clironomii*) din *două* și *trei* generațiuni. . . Mai mult muierile își îțiesc, printre cercurile cu lumînări atârinate de podul tărăbei, capetele lor cu fesuri albe seaș roșii, încununate cu coada încolăcită pe fes ori legat cu tulpane scrise (desemnate cu mâna) și cu capetele chioscă de bibiluri și moțuri de arniciuri vii colorate.

Din când în când trece câte vre-un boier călare, cu antereul sumes după spate, cu șacșiri roșii, cu gogeamite calpacu pe cap, stând țăntos în scări late, pe șele turcesci împodobite cu zorzoane de pei colorate și cu oblâncul înmuiat în ținte de metal. . .

Sunt boierii, cari eșiți de la Divan, la ora de ameași; se resfiră pe la casele lor.

Ce așteaptă cu atâta nerăbdare, acea mulțime, care ondulă ca valurile mării?

Așteaptă să vadă *alaiul* lui Marin Țușcă.

Ei, doar nu are *alaiu* numai Măria Sa Vodă, numai capegiii trimeși de la Stambul (Constantinopole), ori numai *elcii* (ambasadorii) ru-

sesci. . . Avea drept la alaiū și osânditul la mortē. . . Morteā e cocoană mare!

La ușa temniței Spătăriei, Vel (marele) Armașul rînduesce alaiul, ca om «*prahricos*» adică cunoscător al acestei trebī.

În fruntea alaiului «*sîrmaci și trîmbițași*» ai Agiei cu alaiū bașa (șeful alaiului).

Apoi urmează o ceată de armășei.

La o lature și la alta, al unui careū închis, breasla agieascā și spătăreascā.

În mijlocul careului osânditul Țușcă, un flăcău de 25 ani cel mult, cu o înfățișare care ar desminți teoriile estetice populare, că omul frumos nu poate fi om rău.

Alătura cu Țușcă, al 2-le armaș la dreapta, și la stînga șetrarul Poenaru, trete logofet (al 3-le logofet), ținend în mână la piept ana foraoa cu *buiurdizma* domnitorului, cu sentința de moarte. Lângă trete logofet preotul temniței, cu patrafirul de gât.

Indărătul lor pășia, huiduit de norod, Handrabcrcă țiganul și două *calfe* ale lui.

Handrabcrcă era un țigan nalt peste măsura omenească obicînuită. Imbrăcat în haine roșii, ca un bulibașa, pe cap cu o căciulă țurcanească resfrîntă pe urechia stîngă și atârîînd de fundul ei un moț de arîniciu roșiu, era

încins cu o frînghie care să-i servească la legatul mânilor osânditului și la caz când cea pregătită la furci s'ar rumpe. Pe umărul stîng îi atârna gârbaciul, însemnile funcțiunei sale oribile.

După careu o ceată de armășei și în fine una de arnăuți cu puscile cu cremene încărcate.

Acest alaiu traversă podul Mogoșoaiei, Lipscani, o luă pe la Sf. Gheorghe, și apoi, stîrnind nori de praf și toți câinii mahalalelor, prin o sumedenie de ulițe, compuse mai mult din locuri virane, grădini și vii, se îndrumă spre Vitan.

*

La curtea domnească. — La Monastirea Cotroceni, la reședința domnescă (că amîndouă curțile domnesci, și cea veche și cea zidită de Al. Ipsilant la dealul Spirei erau numai ruine), cu o oră-două înainte de alaiul osânditului, eacă ce se petrecea :

O fată cam coptuță și slută ca păcatul, ceruse de la Vel portar să fie primită îndată de M. Sa Vodă Moruzi, că e la mijloc viață de om !

Vodă, care tocmai se gătea să treacă în sala Divanului, primi pe Ralița Mărgean.

— Măria Ta, strigă Ralița, aruncându-se la

picioarele lui Vodă și sărutându-i poala antereului de atlas, dăruiesce-mi viața lui Marin Țușcă, că-l iaș de bărbat. . .

— Îl ieș de bărbat? Bine, fie! Așa dice obiceiul pământului, că Vodă să ierte de la moarte și de la ocnă pe osânditul pe care-l cere de bărbat o fată. . .

Și Vodă poruncesce marelui logofet, care tocmai sosise să ia parte la Divan, să trimetă un lipcan călare, grabnic, la Vitan, cu pitac (poruncă) domnesc de ertare, decât pe dată să-l și cunune la temniță cu Ralița și să-i dea slobozenie apoi.

Natura — atât de vitrigă cu unele femei și atât de darnică cu altele — nu bine-voise a da Raliței nimic din ceea-ce pentru bărbat, e ca arvună a dragostei din căsnicie. Slută, mânia lui D-deș, spanchie, cu nasul ca un sbîrciog, cu gura țugueată ca la o maimuță, cu un lan de păr încolțit negru sub bărbie, de ai fi luat-o drept un bărbat, — Ralița până la vârsta de 28 de ani nu isbutise să o ieă măcar la horă vre-un flăcău. . .

— De ce adecă, n'aș lua eș pe Țușcă, flăcău frumos? . . dator este Vodă să mi-l dea și el s'o deprinde cu chipul meu și-oiș scăpa și eș de ponosul fetei. . .

În jurul spînzurătoarei se făcuse un îndoit cerc de toți armășeii, cetele agiesci, spătăresci și arnăuțesci. Lumea privea de mai de departe. Pe zidurile spitalului și până și pe cumpenele de la puțuri erau struguri de capete de privitori.

Părintele Onofrei spovăduise pe osândit, care privea cu o căutătură aiurită lumea și furcile. Acum Handraburcă ridicându-se pe un scaun adus de la spital, se atârna cu toată greutatea corpului de frînghia legată de grin-dei, ca să cerce de va putea ține corpul osânditului. Armașul II se urcă apoi și el pe un scaun și citește cu *veliglas* (voce mare) anaforaoa și sentința domnească. De odată se face o mare mișcare prin mulțime, despre oraș. Un călăreț de briul căruia se ținea îndărătul șelei o femeie, ardea pământul sub copitele calului fugaci. Cu mâna ridicată sus, călărețul flutura în aer o năframă, și striga din răsputeri :

— Stați ! Stați !

Boierul armaș după scaun vedu pe călăreț și încă înainte de a sfîrși cetirea hotărîrei domnesci strigă lui Handraburcă, care acum, cu cei 2 ȝigani ai săi, lega la spate mâinile osânditului :

— Stăi Handrăburcă, vine pitac domnesc.

— Boierule armaș, ȳice lipcanul, pogorîndu-se după cal, pe care rămase numai Ralița Mărgean, iacă pitac domnesc.

Când prin pogorîrea după cal a lipcanului, mulțimea vădu fața fetei, răsună valea Dâmboviței de hototele ei.

— Aoleo ! slută'î !

-- De-ai vedea-o noaptea îți faci cruce și fugi.

— Asta, soră cu ielele, vrea să scape de ștreang pe Țușcă ?

— Ei mă, slută, slută, dar viața'î dragă.

Al II-lea armaș ceti pitacul domnesc :

« Marine Țușcă, după obiceiul țerei, M. S. Vodă îți dăruiesce viața fetei Ralița Mărgean. Părinte Onofreiū, cunună-î sub ștreang ».

Țușcă privesce un moment nedumerit la fata care, călare, emoționată de strigătele injurioase ale mulțimei, se părea și mai urâtă ca de obiceiū, apoi iute întorcându-și ochii la spînzurătoare, strigă :

— Nu, jupân armaș, nu ! Mai frumos e ștreangul nou al lui Handrăburcă, decât brațele de dragoste a ielelor !

Până în 3 orî armașul întreabă pe osândit de vrea să se cunune cu Ralița și până în

3 ori, Țușcă răspunde că nu, pe când fata ne mai așteptând să încalece lipcanul, o croi în fuga mare spre oraș, dispărând ca cel necurat.

Țușcă fu spînzurat. *

— Era prea mare pedeapsa : bine, după legea veche se putea schimba pedeapsa la ocnă, ori la moarte, prin o însurătoare ; dar să ia bietul Țușcă pedeapsă îndoită : și nevastă, ba și slută ?

Așa judeca la cahveneaua din poarta Curței vechi scena de la Vitan un calemgiu (scriitor) de la Divanul domnesc, sorbindu'și filigeanul de cafea, aședat turcește pe lavița din jurul cahvenelei (cafenelei).

— Dar ce ? Insurătoarea e pedeapsă mai grea ca moartea ori groapa ocnei ? întreabă cu supărare jupîneasa cahvegiului ?

Nu știu deacă calemgiul a răspuns la întrebarea jupînesei, dar eă, calemgiu de la 1894, ca să nu'mi pierd stima sexului slab, voi dice, că foarte delicat cugeta legiuitorul nostru vechi, când obliga pe Domn să erte pe osândit, deacă'l cerea o femeie ca bărbat.

În adevăr femeia cinstită (n'ar strica să fie și frumoasă) poate întoarce de la rele urmări pe bărbat.

LOGODNA PRIN SĂRUTAT

Anul 1802 începu bine pentru fetele de măritat.

Un proces curios se termină în divanul domnesc al lui Mihai Const. Suțu, domnul țării Muntenesci.

Eată darea de seamă a reporterului nostru relativă la acest proces.

Divanul e președut de însuși Domnitorul. Sunt de față boerii divaniți: Dumitrașcu Ghica, marele ban; N. Brâncoveanu, mare logofăt; Scarlat Ghica, celă-l-alt logofăt mare; marii vornici Crețulescu, Constantin Știrbei, Câmpineanu și Racoviță; marele visternic Goleșcu, în frunte având pe mitropolitul Dositei; sunt toți, fie-care pe la locurile hotărâte lor. Ceașul introduce înaintea Divanului pre împricinați.

Să facem cunoștința lor:

Ilinca Bucșănescu este o jupîneasă încă în floarea vrîstei. Cei patru-șeci de ani nu se

văd de loc pe fața ei netedă, încadrată într'un minunat tulpă de batistă cu fantastice desenhuri colorate liliachiū la cherhaneaua (fabrica) de testemeluri de la Mărcuța, făcând cu coada de pěr lată, neagră, o frumoasă coroană pe vârful capului și umbrind cu bibiluri și fluturi poleiți două sprincene îmbinate, în care observatoriul mai de aproape ar fi putut bine urmări trăsăturile *pământului de ristic*, care aū ajutat îmbinarea lor.

Bogate salbe de galbeni olandezi și turcesci străluceaū pe întrecutele în scobitura pătrată a rochiei, pe albul gâtlej, căpătând realț și mai mare de la șiragurile de măr-găritar fin, cărora salbele precedaū, o mălorea cu mâneci strimte de atlas *havaii*, deschisă pe dinainte, flutura deasupra poalelor rochiei egalmente de mătase, de sub care se *ițea* la fie-ce mișcare, două pantofi roșii, cari proclamaū existența unui picior neîntrecut de mic și cu glesne de cea mai fină legătură, șoptind indiscret multe *havadișuri*. . . Paftale ciselate ca o adevărată dantelă și înodate între ele cu cătărâmi împodobite de petre scumpe, strîngeaū un mijloc ce-ai fi putut cuprinde între cele două palme ale mâinii și care tocmai prin subțirenia lui dădea întâietate o-

braznică sînului, peste care stofa întinsă a rochiei nu isbutea să disimuleze grațioase și eloquente conture.

Marioara Bucșănescu, fiica jupînesei Ilinca, frumoasă ca și maică-sa, o învingea însă prin cei douăzeci și cinci de ani ce-i avea mai puțin. Cu capul gol și cosițele atâruncate pe spate, timidă, cu ochii privind mai mult în jos, Marioara, înruminată de emoțiune, stătea lângă maică-sa, care plimba ochii negri focosi asupra boerilor divaniți, asupra Domnitorului și a Mitropolitului și nu numai odată îi întorcea cu o expresiune de victorie asupra protivnicului ei Rusin Coragic, cunoscutul al treilea logofet din județul Vâlcea.

Rusin e un tîner, care abia a împlinit 25 de ani. Antereu de cutnie vărgată, giubea neagră de postav pe deasupra unei cațaveici scurte de blană de vulpe descințind până deasupra briului de șal turcesc, din care răsărea călimara de alamă galbenă; cioboate în meș galbine, complectau costumele lui Rusin, jăluitorul în potrive jupînesei Ilinca Bucșănescu și a ficei sale Marioara.

Care este reclamațiunea lui Rusin? S'ascultăm graiul mitropolitului Dositeiū:

«Prea înălțate Doamne!

Veliți boeri !

După jalba ce a dat Măriei-Tale Dumnealui Rusin Coragic, făcând cercetare, m'am încredințat că Dumneaei jupîneasa Ilincă Bucșănescu cu adevărat a făgăduit să dea lui Rusin întru căsătorie pe fiică-sa Mărioara, dar că în urmă n'a mai voit să se țină de făgăduință, dicând că a aflat parte mai bună pentru fiică-sa. Eară Dumnealui logofetul Rusin, cere de la dreptatea Măriei Tale, să fie îndatorată Dumneaei jupîneasa Ilinca Bucșănescu a se ține de făgăduință, că pe temeiul acelei făgăduințe el s'a logodit cu fiica jupînesei și a făcut și cheltueli. . .

Ilinca Bucșănească întrerupînd:

Nu este adevărat că a urmat logodnă la mijloc, că nu s'a schimbat inel după obicei între Mărioara și jupîn Rusin.

Rusin. — Auziți că n'a fost logodnă ! Dar ce, jură jupîneasa că nu s'a făcut cu voia Dumneaei înfățișarea și vederea noastră a tinerilor, primirea și învoiala cu plăcere despre amîndouă părțile și schimbarea de daruri ? Adevărat că n'am schimbat inel cu Mărioara, că nu s'a întîmplat să am unul la îndemână, dar în locul inelului am sărutat pe Mărioara. . .

Mărioara deveni și mai frumoasă sub ru-

meneală, ce i-se întinse pe tinerii obraji la vorba logodnicului.

Rusin.— Tăgăduiesce jupîneasa Ilinca sărutarea?

Ilinca Bucşănescu.— Ei şi deacă n'ăşi tăgădui-o? Logodna se face prin inel iar nu prin sărutat, nu-i aşa Inalt Prea Sfinte Mitropolit?

Domnitorul Mihai Suţu cu faţa întoarsă când la mitropolitul Dositeiū, când la frumoasa Mărioara şi la Rusin, aştepta ca chiriachul bisericei să-şi dea părerea. Boerii de asemenea erau în aşteptarea graiului lui Dositeiū.

Domnitorul.— Va să zică ai sărutat fata? Ai sărutat'o cu voia mamei şi de faţă cu ea?

— Da, Măria Ta, ca pe logodnica mea dorită.

Domnitorul către mitropolitul Dositeiū:

— Ce scrie la legea bisericească, prea sfinte părinte?

Mitropolitul, după ce stete un minut pe gând, dise: «Pus-aū inel în degetul lui şi aū junghiat viţelul cel gras . . .» Dar ce inel mai de preţ de cât buzele fetei tinere şi nevino-vate? Apoi inelul de aur se poate da îndărăt şi strica logodna; dar cum înapoia-va

Rusin Mărioarei sărutatul de logodnă? Așa socotesc eu, Măria Ta și Veliți boieri, că Rusin bine logodit a fost și rămâne cu Maria Bucșănescu, de oare-ce logodna s'a făcut prin sărutare, urmată chiar de ospăț dat în casa celui-l-alt ginere al jupînesei Ilinca, Dimitrie Diamandi.

*

Judecata mitropolitului plăcu lui Vodă și încântă pe boeri, și mai ales pe cei mai tineri.

Ilinca Bucșănescu n'avu ce mai dice. Ba 'i trecu prin minte cugetul: Deacă un sărutat ajunge să fie logodită, apoi vr'o treabă mare nu-i să mă logodesc și eu...

Nunta lui Rusin cu frumoasa Marioara se făcu. Se lăți în tot orașul și în toată țeara vestea acestei judecăți de la 1 Ianuarie 1802, spre marea bucurie a fetelor și a nevestelor.

*

Nu vă sfătuesc însă fetelor, care veți citi această dare de seamă, să lăsați să vă sărute vr'un flăcău cu gând că prin aceasta vi 'l-ați logodit...

Alte timpuri, alte obiceiuri!

CARTE DE BUN TRAIŢ

Pe vremea aceea nu se scia de *emolumente*, *onorariu*, *remuneraţiune*, *retribuţiune*, *apuntamente*, atâtea cuvinte sub care noi, ceşti de faţă, deghizăm *leafa* . . . Nică chiar de *diurnă*, de *indemnizare*, de *misiune*, pe vremea aceea nu dăduseră bieţii slujbaşi şi favoriţi ai Divanurilor Domnesci ; nu se foloseau de cât din ceva *havaeturi* legiuite şi mai multe *chicuşuri*¹⁾, ciupituri şi *jăcmăni*. . .

Dar havaeturile, adică veniturile alipite de fie-care funcţiune prin *nizamuri*, adică legiuri, le împărţea funcţionarul mai mic cu căpeteniile lui, aşa că deacă nu avea el minte mai ascuţită, ca să şi le înmulţească, pe cale nelegiuită, o ducea greu de tot, şi, ca poliţaiul lui Caragiali, ar fi putut striga : « Fa-

¹⁾ Moldovenism : *picuşuri*, venit aleatoriu.

milie grea, şapte copii şi remuneraţiune mică după buget !

Şi nici n'avea nevoie funcţionarul, de la regulament încoace, să justifice *jăcmăniile* şi *chicuşurile* lui ca poliţaiul constituţional din «*Scrisoarea pierdută*», pe numărul copiilor, căci mai adese, la cărţi, la stos, dădea într'o oră tot câştigul unei luni . . .

Este legendar tipul unui aga, de sub Regulament, din Iaşi. Era el boer de neam din cei pogoriţi cu hârzobul din cer. Cum putea un aşa vel aga să-şi mărginească trebuinţele după coprinsul slujbei ? În ziua chiar când popa Macovei făcea feştanie de zi 'ntâiu în casa boerului aga, şi stropea cu aghiasmă nevasta, copiii, turma de slugi şi telegarii, de obicei boerul aga nu mai găsea para chioară în pungă din leafa primită la sfârşitul lunei din urmă . . .

Dar gura cere ; dar ighemoniconul poruncesce . . . şi unde pui că trebuie boerul aga să nu lipsească seara de la partida de cărţi a boerului Vornic, ori a boerului Logofet ? Ei, ce te faci boerule ?

Pe vremile noastre constituţionale (şi zi că nu-i progres !) un biet prefect de oraş ori judeţ, la zi de *ananghie* mai are la în-

demână, peste leafă şi câte vre-un nenorocit paragraf al siguranţei publice, în care omul să-şi întărească puterile pentru a prinde pe hoţii *vajnici*? . . . Ce fel de administraţie şi de politică externă ar mai putea face *constituţionali* noştri, de n'ar avea paragrafuri ca acel al siguranţei publice şi al fondurilor secrete?

Sub Regulamentul organic, aga al nostru nu se înfrupta de la aşa paragrafuri. Noroc că regulamentul îi lăsase judecarea pricinelor mici orăşenesci, din care cu meşteşug minunat îşi scotea aga havaeturi reglementare bunicile . . . Nu-i vorbă, ȝiganul bucătar se ducea dimineaţa cu coşul la piaţă şi coana îi dădea un *sorocovăţ* ¹⁾ iar coşul la întoarcere era plin de marfă, de valoare îndecită, că doară sciaŭ măcelarii, brutarii şi precupeţii de frica *iamei* ²⁾ ce putea face vel aga, orî pentru că jimbla are lipsă atâtea dramuri, orî pentru că carnea nu e bună, orî pentru că precupeţii n'aŭ voie dimineaţa să cumpere de la ȝerani . . .

Şi peste ȝi nu lipseaŭ havaeturi. Se băteaŭ doi beȝivi . . . intervenia poliȝia şi-i

¹⁾ Sfanţ. — ²⁾ Se arunca pe uliȝă marfa, se făcea *iama*.

scutura pe amândouă de bani din pungă. O slugă fura bani ori giuvaere de la stăpânul său? sluga era închisă la gros, iar bani şi giuvaerele în sipetul boerului aga. Cădea vite de pripas pe uliţe şi 'n mahalale? Ce mai porcei fripţi şi rumeniţi, cu coada bîrligată şi pătrunjelul în bot, pe masa boerilor slujbaşi, ce cai noi la saca, ce juncani de înmulţit cireada de la moşie! . .

Dar nu în toate zilele plouă cu cârnaţi, nici nu e în toate zilele lăsatul secului, ori şi de crăciun şi de pasci, ca să se tîrnuiască de pîr creştinii şi să aibă nevoie de judecata lui aga, şi mahalagiilor îşi ţin de aproape vitele să nu cadă de pripas, iar boerul aga are nevoie în toate zilele de pungă plină.

*

Intr'o seară boerul aga al capitalei Moldovei pierduse la cărţi tot ce avuse în bani, şi mai jucase şi pe *veresie*. A doua zi târziu se scoală mahmur, slujnica îl aduce lighianul de alamă galben, ţinînd pe umăr prosopul împodobit cu bibiluri, într'o mână calîpul de săpun turcesc şi într'alta ibricul. Acesta era lavaboul boeresc de acum 60 ani. Boerul se spală, gâlgaie lung apa menită a-i

răcori gâtlejul, apoi înaintea iconostasului unde arde neînterupt candelă de argint, își face rugăciunea de dimineață, însoțită de cruci, apoi bate în palme, și feciorul îi aduce ciubucul de iasomie cu calif de mărgele și cu tacâm de chihlibar, cu cărbune mare aprins în luleaua largă, roșie, sub care așează o tăviță, pe când pe altă tavă fumegă cafeaua de Moca, în feligean ciselat de meșteri argintari români de la Salonic. Tologit a lene pe divan, lângă fereastră, vel aga fumează fără să învingă mahmuria, îutreținută de conștiința pungei celei pustii. Trece pe rând cu gândul toate mijloacele prin care altă dată 'și-a împlut punga, și-si dă seamă de neputința în care acum se află de a mai scoate apă din peatra seacă, când iată intră cioara de bucătar :

— Sărut mâna cocoane, 'mă-a poruncit coana să cer la boerul un *irmilic* ¹⁾ pentru tîrgueală, că-î cam târziu și n'am pus nimica la foc.

— Eși afară țigane! strigă boerul răsucind în aer ciubucul, gata de a lovi cu el pe *bara-gladina*.

¹⁾ Icosarul la Moldova valora 14 lei.

Și iar, morăcănos și răsunând nervos boabele unei părechi de mătănii de chihlibar, vel aga se întreba în mintea sa: de unde bani pentru coșniță și pentru cărți de pe seară?

De o dată bate în palme, și slujitorul de la *perdea* ¹⁾ intră, și stă smirună lângă ușă.

— Venit-aă comisarii la *blagopoloșnie*? dice vel aga.

— Venit cocoane, răspunse paștirul.

După porunca agăi, slujitorul pofti pre cei cinci comisari ai Iașilor, în fruntea cărora era comisarul de la Quartalul I-iu, vestitul Urzică.

Pe rënd fie-care din comisari dete raportul său, dar *blagopoloșnia* ²⁾ nu împlea de loc punga boerului aga.

— Ce? Numai *blagopoloșnie*? Nici vite de pripas, nici ceva hoți prinși, nici măcar taxa de bilete de morți din cursul nopței? pare a întreba din ochi vel aga.

Comisarii se retrag după îndeplinirea datoriei, iar boerul continuă morăcănos a desfira mătăniile, privind prin fereastră la mișcarea din stradă.

¹⁾ Anticameră. La ușa boerească era perdea de materie cu câlți ori lână împlată.

²⁾ Raportul comisarilor de *bună-pace*.

— Sărut mâna cocoane, ȃice ȃȃindu-se la uşă din nou bucătarul, ceasurile sunt 10, şi la foc n'am nimic . . .

— Eşi afară balaure, strigă din nou vel aga.

De o dată boerul vede pe fereastră cum în dreptul porţii curţii sale, doi oameni se îmbrăţişeau cu dragoste.

Nici una nici două, îi trece prin minte boerului un gând, şi bătând în palme, poruncesce slujitorului să aducă în casă pre cei doi oameni cari se îmbrăţişau la poartă.

Peste o clipă, acei doi neguţători (căci erau neguţători cum se vedea după pantalonii creţi de postav albastru şi scurteicile de cutnie ce le acoperea corpul) erau aduşi în camera boerului. Bieţii oameni tremurau de frică, că nu de geaba e dus cine-va de slujitori la boerul aga.

— Vă îmbrăţişaţi voi la poarta mea ? ȃice boerul. De ce mă rog vă îmbrăţişaţi ?

— Păi, să trăiţi cocoane, suntem prieteni şi trăim bine între noi, ȃice unul dintre neguţători ?

— Prea bine faceţi, adăogă cu un zîmbet vel aga, şi întorcându-se către slujitor :

— Du-te cu oamenii ăştia la logofetul de-

jurnă şi spune-i că-i poruncesc să facă pentru fie-care dintre ei câte o *carte de bun traiŢ*, cu pecetia poliţiei. Aveţi să plătiţi fie-care pentru carte aceasta câte un irmilic. Aide curând, două irmilici şi mergeţi de vă luaţi cartea de bun traiŢ.

— Păi cocoane . . .

— Ce? Mai crîcniţi? Vă îmbrăţişaţi la poarta mea şi n'aveţi la mână carte de *posvolenie* ¹⁾ pentru bun traiŢ? strigă încruntându-şi sprincenele boerul aga.

Desnodară neguţătorii pungile de piele, că n'aveau încotro, şi numărară în gologani şi firfirici fie-care câte 14 lei, un irmilic, după care se duseră cu servitorul la logofetul de-jurnă să-şi primească aşa-Ţisa *carte de bun traiŢ*, pe cînd boerul aga, dînd bucătarului parale de tîrguială, Ţicea în sine: havaet nouă: *carte de bun traiŢ*! Şi să Ţici că încă nu sunt decît aga, şi nu vel vistiernic, cînd ŢciŢ născoci asemenea dare nouă!

¹⁾ InvoŢre.

SCANDALUL METROPOLITULUI

Cu repeđiciunea minciunei s'a întins în tot Bucurescii, și în eparhia lui *vel* (mare) *aga*, și în acea a marelui spătar (în mahalale ¹⁾), vestea despre marele scandal de la Metropolie. Să urmărim cu fidelitate, după obiceiul nostru, acest scandal menit a aduce, zic nemulțămii de cârmuire, scădere mare bisericei noastre.

În pridvorul bisericeii dintr'o ții. — Părinte Indoială, întreabă paracliserul închidând ușa bisericeii, prin care eșise popa strângându-și ceaslovul în epatrahir; auđit-ai, părinte, ce grăiaă boierii divaniți, vornicul Scarlat Greceanu și cu marele ban Dumitrache Racoviță, mîncînd anafora ce le au fost dat și întîlnindu-se amîndoi lângă strana domnea-

¹⁾ Jurisdicțiunea spătarului era asupra mahalalelor, iar a lui aga în mijlocul orașului,

scă? — Ce ȳiceau, dascăle Cănavăţ? întrebă părintele Indoilă, făcând o lungă cruce, cu faţa spre răsărit şi gata de a eşi, ducând pe sub giubea epatrahirul împăturit cu ceaslovul şi într'o mână o basma cadrilată cu roş şi albastru plină cu colivă şi colaci, partea lui din prinoasele aduse la sfînta liturghie în acea ȳi de 23 Septembrie 1793.

— ȳiceau că s'a întîmplat mare scandal la Metropolie şi că părintele Metropolitul o să fie silit a-şi da *paretesis* (demisiunea).

— Prost a eşi discul astă-ȳi, dascăle; mai mult lăscăi turceşti. . . Da ce s'o fi întîmplat, dascăle, la Metropolie? Să se pogoare din scaun Metropolitul, prieten la toartă cu boerul Enache Văcărescu, care este protos (întâiul) în divanul Măriei sale? Bre, dascăle, s'o fi întîmplat mare poznă la Metropolie.

*

În etacul domnesc. — În dimineaţa ȳilei în care aşa grăiau cei doi servitori ai altarului lui D-ȳeu, Măria sa Vodă Alecsandru Moruz, care abia părăsise patul, îşi usca mânilor albe cu peşchirul luat de pe umărul lui Peşchergi-başa stînd smerit în faţa iconostasului, bogat în argint şi cu coroănelor de la

capetele sfinților de aur, bătute cu pietre scumpe. Lumina indecisă a candelor poleia fruntea lui Vodă. Tocmai trăgea clopotul de la biserica din curtea mănăstirei Cotrocenilor, unde era reședința domnească. Cu cât vibrațiunile plângătoare ale clopotului ajungeau la auzul Domnitorului, cu atât înțeția el crucile, murmurând rugăciunile dimineții în limba grecească.

Rugăciunea terminată, Alecsandru Moruz bătut din palme, și ȕise perdegiiului care intră: Venit-a aga?

— Chiar acum a descălecat, Măria ta.

Domnitorul eși din etac, primit, la ușa, de întreagă *ecpaiaoa curții*, înșiruită în tinda care despărția etacul de camera de lucru. Pe dată tindele palatului răsunară de strigătul obicînit: *Cafegi-bașa, Șerbegi-bașa, Ciubucci-bașa!* Hale!

Era ordinea dată și repetită din slujbaș în slujbaș ca să se aducă dulcețe, cafea și ciubuc pentru domnitor. Alecsandru Moruz întâmpinat de aga, la ușa din fața iatacului, lângă perdeaua de postav negru împlută cu cîlți, care în forma unei saltele acoperia ușa, e luat de subțiori de cătră aga, astă-ȕi așa ȕisul prefect de poliție și de cătră marele

căminar al curței și așa fu introdus în cancelarie. La un semn al Domnitorului se retrage toată suita rămânând numai el cu aga.

— Care îți este *pliroforia* (informațiunea)?

— «Măria ta, metropolitul Filaret e prins ca o caracudă în rățea! Fata cea frumoasă, de față cu martori tot unul și unul, aleși de mine pe sprânceană, a dat la mâna mea jalba poruncită de Măria ta, alaltăeri. Iat-o, prea Înălțate doamne».

Și Domnitorul deschise cu pripire hârtia îndoită în patru, ce-i dăde aga și o petrecu cu privirea, cu o vedită mulțămire, dela un capăt la altul.

— Bine, D-ta vel-agă . . . îți giuruesc *vornicia de politie*, în locul vornicului Fălcoianu, deacă izbutesci să ai *paratesisul* (demisiunea) metropolitului.

Pe când Moruz băga cu satisfacțiune hârtia cetită în brîul de șal de India care-i încingea mijlocul lângă mănunchiul de argint, bătut cu nestimate al iataganului, ușa se deschise și dăde intrare unei adevărate procesiuni. Era *Șerbegi-bașa*, după care urma al doilea *Șerbegiü*, purtând o bogată tavă cu dulceți. Urma după el *Cafegi-bașa*, în dărătul lui pășind solemn al doilea *Cafegiü*, purtând pe tavă de

argint, în zarfuri cu măestrie ciselate, filigeanne cu cafea fumegândă și împrăștiind un parfum delicios, care se amesteca îmbătător la roto-goalele de fum albăstriu ce ieșia din ciubucile elegant vînturate de *Ciubucci-bașa* și de al doilea Ciubucci, cari urmau în procesiune, după *Cafegi-bașa* și ajutorul său.

Procesiunea o închideau patru fete frumoase din haremul (curtea) Doamnei, îmbrăcate în feregele cu cusături de fir și agitând fie-care câte o cățue plină cu cărbuni aprinși pe cari presărau pulbere aurită de chilimbar. Nori de fum parfumați ieșind din cățui, adăugiți la fumul ciubucelor și al cafelelor, împlură camera făcând o atmosferă fantastică, pe când în rîndul în care intraseră slujbașii curții, după temenelele (salutările) de rigoare, prezentară dulceți, cafea și ciubuc Domnitorului prin *Șerbegi-bașa*, *Cafegi-bașa* și *Ciubucci-bașa*, iar pe Aga îl serviră slujbașii de al doilea.

În aceeași rînduială, cu aceeași solemnitățe, dar pășind de a'ndărătelea până la ușă, ieși procesiunea.

Pe când după perdeaua ușii, în tindă, slujbașii își băgau cu oare-care sgomot în papuci picioarele cu meși, (*un fel de încălțăminte*

de piele subțire colorată cu care numai se putea intra în camere), Domnitorul ședând turcește pe sofa, ținând lungul ciubuc de iasomie ceva mai jos de calîful ¹⁾ cusut cu mărgele, cilicuri ²⁾ și fluturi de aur, acum sorbea cu voluptate lichidul de Moca, acum mângâia cu buzele sale țuguete gurluiul de chilimbar, care termina șiragul de imamele (o specie de inele orî rotogoale înșirate pe o țavă subțire adaptată la gura de sus a ciubucului) care de care mai frumoase și mai împodobite cu pietre scumpe.

— Da, ȕise Moruz, dând drumul pe nas și pe gură fumului sorbit, da vei fi *Vornic de politie* peste puțin... Acum du-te și trimite ceașul să poștească boierii la divan.

Boierul aga salută adânc și, voios de promisiunea domnească, ieși.

Domnitorul scoase încă odată din briu hârtia, o reciti și în minutul când în clopotnița de la poarta mănăstirii toate clopetele vesteau credincioșilor începerea liturghiei, Moruzi se dete jos de pe divan, își întoarsă fața spre răsărit, făcu trei lungi cruci și apoi se rea-

1) Callf era o îmbrăcămintă scurtă a vârfului ciubucului.

2) Mărgele de oțel lucitor.

ședă între coltucile mândru brodate în mătăsuri și lînuri, de fetele din haremul doamnei, murmurând : — *Ei las, popo, te învêț eă să te dai cu Neamțul în potriva mea.*

La Metropolitul. — Incă înainte de *toaca întâia*, metropolitul Filaret se sculase și-și făcuse canonul călugăresc. Acum în camera sa cu părății iconostas de chipuri de sfinți și de metropoliți, într'un jeț de stejar sculptat, rezămându-și picioarele pe o *papură împletită în cunună*, agitând cu o vedită nervositate o păreche de mătănii de chilimbar cu *soroace* de mătăsuri, terminate prin cruciuliți de mărgele, asculta îngrijat ce-i spunea bătrânul său prieten eclesiarcul Metropoliei.

— Așa, înalt prea sfinte, ȕicea părintele Panfilie, vrea Vodă cu orî-ce preț să te pieardă, să ȕi se iae scaunul păstoresc, pentru ca să'l dea Vlădicăi de Buzău, Prea Sfințitului Dositeiū.

— Sciū, dar fără de nici o pricinuire nu 'mi poate cere *paretesis*. De ieri chiar Măria sa Vodă mi-a spus să fiū pe pace, că s'a isprăvit toate îmbletele protivnice ! . . .

— Vorbe domneșci, Prea sfinte ! Tîrgul e plin de vorbe cari ȕu totul almintrelea res-

pică lucrul, decât graiul domnesc. Eram a seară la o *sindrofie*, unde se spunea, că *vel aga* s'a legat pe capul lui cătră Vodă, că nu mai departe de cât astă-qi Sfinția ta o să-i dai la mână *paretesis*, ca să scapi de o groaznică învinovățire... Să te aștepți la orice mișelie din partea lui aga, Prea sfinte.

Filaret se sculă de pe jeț cu fruntea gri-jelivă. În acel minut clopotul chiăma la *utrenie*. El își scoase culionul, puse pe cap pot-capul și camilașca, trecu pe umere o giubea, își atârnă la piept crucea și iconița în briliante și, însoțit de eclesiarcul cel mare, după ce dăse o scurtă rugăciune la iconostas, o luă prin întunecatele și largi săli ale reședinței metropolitane spre a merge la biserică.

— «Nădejdea mea în tine, Doamne!» murmură, ieșind din camera sa, bătrânul prelat.

*

La hanul lui Șerban-Vodă. — Încă nu apucase a bine-cuvînta preotul, din mijlocul *dverelor* (ușilor) mari, norodul dicînd: «*Cu pace să ieșim!*» când iată ce se petrecea într'una din camerele hanului Șerban-Vodă.

Era această cameră în fundul unei tinde și în nimic nu se deosebia de cele-lalte ca-

mere ale hanului, decât doară că era cea mai la o parte din han. Dealtmintrelea aceiași pereți, văruiți de când nu se mai ținea minte, același divan cu un simplu mindir de paie lăbărțat prin vechime și acoperit cu un macat ponosit și plin de pete ; aceeași masă de lemn, care a trebuit când-va să fie fost albă, dar acum e plină de pete de grăsime de la puii fripți și mâncați pe dânsa de generațiile trecute de călători. Două scaune de lemn în forma scaunelor curule romane ; o sobă în ocnita căreia, la mijloc, se resfață singura mobilă de lux, o *pisică de ipsos* dând din capul seă atârnat de o sîrmă fixată în lăuntrul gâtului ei, operă de artă a unui nenorocit italian, care a îmbogățit mahalalele cu de asemenea pisici și cu oale pline cu fructe de ipsos văpsite, dar care pe el nu s'a îmbogățit, iată restul mobilierului din această cameră, unde avea să se petreacă în dimineața zilei, de 25 Septembrie 1793 o scenă, ce ne rămâne să o povestim.

În această cameră aștepta cu nerăbdare o femeie bătrână, care în tinerețele seale fusese o frumoasă *celetnică*, cum se numeau pe atunci femeile din hanuri și cărciume. Cătând într'un ochiū de oglindă spartă, înfiptă în părete, bă-

trâna își aședă tulpanul galben prin care se furișă ici-colea șuvițe de păr aproape alb. Era ea mulțămită de ce-i grăia oglinda? Sbârcită, cu fulgi surii la bărbie, cu doi dinți stirbiți și negri în falca de jos și unul, cel cânesc, singurul de Doamne ajută, în falca de sus, cu ochii, adânciți în pungă de piele sbârcită, — cu bună seamă baba *Floarea* (ce nume de sarcasm!) nu se gătea cu gând să placă celui așteptat. Era numai o deprindere de cocheterie din tinerețe. . .

De odată ușa se deschide și intră *boerul aga*. Baba molfăind din buze un «*sărut mâna boerule*», se repezi să îndeplinească ceea ce grăia. Aga îl refuză mâna, cu abia reținută scârbă, dicându-i:

— Am dat jalba la Vodă . . . Acum iată-ți paralele pe jumătate; vei avea ceea-l'altă jumătate deacă fata se ține de cuvânt și chiar sub jurământ la biserică va spune că cu adevărat, Metropolitul — *a necinstil'o*. Și aga făcu să resune elocvent o punguliță de mărgele în care baba, holbând ochii, ghici, după sunet, că *cântau* numai galbeni olandezi.

Aga resturnă punga pe masă. Baba își făcu brațele prevaz la masă să nu cază vr'un zimț pe jos și tremura de o emoțiune, care

un moment putea să-î amintească emoțiunea *primului amor* . . .

— Uite, toți ai tăi! adauge a dice aga, și mai capeți încă pe atât, deacă te ții de cuvînt . . . De unde nu, avem noi ac de cojoc pentru tine! Haide adună-ți banii și adă'ncoace fata.

— Pe dată, boerule, dise baba înnodând galbenii olandezi într'o basma și băgând'o în sîn. Fata este învătăată și va spune, boerule Agă, tocmai așa cum doriți.

— Ci chiam'o încoace, adaose a dice Aga, impacient.

Baba eși cu o vioiciune de mișcare pe care i-o dedese emoțiunea primirei darului, ear boerul Agă rămase în picioare, cu privirea ațintită câte-va secunde inconștient; când ochii lui cădură asupra unei icoane de lemn atîrnate pe peretele despre răsărit și înfățișând chipul Sf. Nicolae, boerul tresări: barba bătrânului Sfînt îi aduse aminte de bătrînețea Metropolitului Filaret; cuvioșia chipului Marelui prelat de la Mira Likiei grăi minței lui Vel Aga despre cuvioșia feței Mitropolitului Ungro-Vlahiei. Un moment observatorul ar fi cetit pe fața Agăi manifestarea unui început de luptă sufletească, dar el își întoarse iute

privirea de la icoană spre ușa pe care tocmai reintra baba urmată de fata așteptată.

Abia de 15 ani, Zsuzsi (după nume chiar se vede la ce neam aparține) intră în cameră, țănoșă și cu o insolență ce rar ai putea să o întâlnești la o *celetnică* exercitându-și profesiunea de numeroși ani.

Era de almintrelea Zsuzsi de o frumusețe rară, amestec de tip român cu colorit și osatură mongolică. Căutăturile scormonitoare a ochilor ei negri ca ai unei românce, fascină pe boerul Aga, care, involuntar, lasă ochii săi să alunece pe conturul voluptos al corpului fetei. Te mai gândesci la Sf. Nicolae, când privirea ta cade asupra unui drac de fată ca Zsuzsi? Intr'o clipă boerul Aga își dădu socoteală, privind fata, cum nime din boerii divaniți nu va putea vedând'o, să nu înțeleagă, că deacă nu ești Sf. Antonie, apoi bătrânețea nu te scutesce de a cădea în ispită în fața unei frumuseți obraznice ca aceea a Zsuzsei. Aga nu se mai gândi la Sf. Nicolae și la barba Metropolitului Filaret, ci la izbânda sigură a intrigei sale.

E de prisos pentru înțelegerea lectorului, ca reporterul să mai stăruiască asupra conversațiunii urmate între boerul Aga și fru-

moasa unguroaică, conversațiune cu înlesnire făcută, fata sciind perfect românesce ca una ce era născută într'unul din acele sate Ardelene, în care majoritatea locuitorilor sunt Români.

*

La Mitropolitul. Eșise dela biserică. Acum călugării, preoții și diaconii, cari însoțiseră pe Mitropolitul până la apartamentele sale, își luaă rămas bun dela el, făcând înaintea lui mătania de sărutatul mânil, și primindu-și bine-cuvîntarea Arhierescă. Abia se închise ușa după ultimul servitor al bisericeii, când iată anagnostul dela perdea (ușă) anunță lui Filaret descălecarea la scara arhondaricului a boerului Aga.

— Să poștească, zise bătrânul Mitropolit, neputînd ascunde o emoțiune ce însuși nu ș'ar fi putut'o explica.

Boerul Aga intră, și aproape făcînd și el mătanie, sărută mîna Mitropolitului, care se ridicase în picioare de pe jețul său de lemn de stejar, așezat sub iconostas, la capătul unui divan acoperit cu un minunat covor persienesc.

După ce anagnostii, urmînd după marele econom al Metropolei, servirăne întîrziat lui

Aga, dulceață, feligianul de cafea, și ciubucul, se făcu un moment tăcere în marea sală de recepțiune. Filaret nu mai mișca mătaniile de chilimbar și cu ochii pironiți când la iconostas, când asupra lui Vel Aga, aștepta ca acela să grăiască.

În fine Aga lăsând dintre buzele cărnose gurluiul de la imameaua ciubucului, grăi:

— Neplăcută îmi este solia, Pre Sfințite, dar știut este că boerul cinstit și credincios Domniei nu poate călca porunca stăpânului său. Apoi Măria Sa Alexandru Vodă Moruz așa mi-a poruncit, să vestesc prea Sfinției Tale, că a sosit ziua în care cuviincios lucru este să'ți dai *paretesis* (demisiunea),

Filaret care deja se aștepta la demersuri nouă din partea Domniei în acest sens, își potoli deplin emoțiunea.

— Să'mi dau *paretesis*? «*Din mila lui D-zeu și cu voința întregului divan al țerei*» am urcat eu treptele scaunului Metropolitan și după el nu voi descinde decât tot prin voia lui D-zeu și a țerei.

— Cu fiească supunere îngăduiește-mă să'ți spun, Prea sfinte, că nu'i bine să te pui în poară cu Domnitorul... Puternică este biserica, dar și biserica trăesce sub aripa dom-

nească. Ț'am mai spus'o în zilele trecute: Măria Sa nu te are la nazar (favoare). Cu dreptul, ori cu nedreptul, Vodă poftesce să'ți dai *paretesis* . . .

— Nu'l dau, Țise cu energie bătrânul Metropolit, ridicându-se după jeț și agitând nervos mătăniile.

Aga se ridică și el de pe divan și cu o prefăcută supunere, înaintând un pas spre Metropolitul, cu o voce măsurată intenționat, aproape șopti Prelatului: «supune-te Prea Sfinte, de *bună voie*, că de unde nu, va fi chiar astăzi *scandela* mare la Metropolie».

— Scandela la Metropolie?

— Ei da, scandela! că o fată tânără a dat lui Vodă jalbă . . .

— . . . O . . . fată! Scornitură mișelească! Cu asemenea *tertipurî* (mijloace) vrea Vodă să veduească scaunul Metropoliei de un bătrân Archipăstor?

— Prea Sfinte, nu te pune în poară cu Domnia . . .! Mai bine un *paretesis de bună voie* și pe viață monăstirea Căldărușanii cu tot venitul ei, decât o isgonire prin *scandela*, urmată de un surghiun peste Dunărea . . .

La Divan. La orele când se apropia toaca de *vecernie*, boerii divaniți descălecau sub poarta clopotniței dela Cotroceni și la scara conacului domnesc și, ridicați de subsiori de neferi și de copii-de-casă, urcând scara de piatră a curței, se îndreptați cu pași grăbiți spre vechea sală de trapeză a mănăstirei, transformată în sală pentru ținerea divanului.

Intâmpinați la perdeaoa divanului de armașul al doilea incunjurat de armășei și de ciauși domnesci, la intrarea lor în sală erau salutați de grămătică, calemgi (scriitori), logofeți ai divanului și de marele armaș, cu toții stând în picioare cu mâinile la piept, fie-care în dreptul mesei rotunde în forma celor care până astăzi servesc pentru ospetul țăranilor. Aceste mese scunde, lângă care calemgi nu se puteau așeza decât turcesce cu picioarele sumese, erau acoperite de hârtie *tricapelă*¹⁾, de călimări de brâu de alamă galbenă, din tocul lung al cărora se scosese briceagul și condeiul de pană de găscă. În jurul sălei o lungă laviță acoperită cu plușă roșie, la dreapta și la stânga în fund, diva-

¹⁾ La începutul secolului hârtia de cancelarie avea în filigram 3 păsări.

nuri, sofale și între ele în fața unei uși câteva jețuri de proveniență din Brașov, cu oarecare pretenție de lux, și între ele unul mai 'nalt destinat Domnitorului. În fața jețurilor o masă măricică de lemn de nuc din *Europa*. Păreții sălei zugrăviți în văpseli de apă, reprezentau mari medalioane cu peisage de templuri și de ruine fantastice, creațiune a unor penele italiene rătăcite prin București. Unul din aceste medalioane, după păretele dela răsărit, era în parte acoperit cu o poală bogată de stofă cusută în fireturi, pe care strălucea, la lumina unei candelă pururea aprinsă, icoane îmbrăcate în argint.

Sosiră la divan unii după alții, sprijiniți pe bastoane de argint ori aurite, marele ban Dumitrașcu Racoviță; marii vornici, Ienache Moruzi, Nicolae Brâncoveanu, Manolache Crețulescu și Nicolae Filipescu; marii logofeți, Costache și Scarlat Ghica, marele postelnic Dimitrie Manu și mult sărbătoritul de către cei mai de 'nainte sosiți, boerul Enache Văcărescu, care deși promise a fi numai mare spătar în divanul lui Moruz, era însă dintre cei mai cu trecere boeri pe lângă domnitor.

Precedat de suita obicinuită, prin ușa dintre divanuri intră apoi Vodă urmat de copiii

de casă. Aceștia eșiră, după ce aședară papuri îmbrăcate cu postav roșu pe sub picioarele Domnitorului și a boerilor de treapta întâia, cari la porunca lui Moruz luară loc, cine'și la locul său, boerii mari pe divan, cei mai mici pe laviță, și camlemgiile domnesci cinchiți pe velințe vârgate, lângă mesele lor de scris.

Singur postelnicul al doilea rămase în picioare în dosul jețului domnesc, ținând în mână topuzul și iataganul, semnele Domniei.

La porunca Domnitorului, unul din cei doi mari logofeți spuse divanului care este «*madeaoa*» (obiectul) pentru care boerii divaniți fuseseră chiemați chiar în o ȕi de Duminică :

— Părintele Metropolit Filaret a dat Măriei Sale *paretesis*, ȕise marele logofet.

Cea mai mare parte din divaniți, cari n'aveau șcire de cele ce se întâmplaseră, de intriga țesută, rămaseră ca încremeniți : boerii, cari erau în curentul afacerii, zâmbiră pe sub mustăți șoptind unul altuia : «*meșter de tot Vodă !*»

Marele spătar Văcărescu, amicul Mitropolitului Filaret, nu fusese pus în secretul intrigei.

— Nu se poate, ȋise el ; alaltă-ieri am grăit cu Prea Sfinția Sa și nici vorbă de *paretesis* . . . știu că *oare-care* dintre divaniți, l'a îndemnat pe Prea Sfinția Sa, să se po- goare după scaunul Metropolitan, dar mai știu și aceea, că el a respins sfatul, ca ne- vrednic de dănsul. Unde-î mă rog *parete- sisul* ?

Căutătura lui Vodă se posomorî. Boerii înțelegi la faptă pricepură sentimentul care agita acum pe Domnitor.

— *Paretesisul* ? ȋise cam răstit Vodă ; îl va aduce îndată Vel Aga.

În acel minut ușa despre tindă a divanului se deschise cu sgomot, ca înaintea unui per- sonaj important. Intră neașteptat Mitropolitul Filaret. Boerimea se sculă în picioare. Pe când Domnitorul însuși surprins de apariți- une, își mușca mustața purtând'o prin buze cu degetele încărcate de inele și cu sigilul mic domnesc, Enache Văcărescu înaintează de la locul său spre Mitropolitul Filaret și îl întreabă :

— Dar ce, Prea Sfințite, ai dat *paretesis* ?

Nu apucă bine să sfârșească întrebarea sa boerul spătar, când ușa din fund, dintre cele două divanuri, prin care intrase Domnitorul,

se deschise răpede. Marele Aga ținând într'o mână o hîrtie păturită în patru și cu cea-l-altă mână introducînd în sală pe *Zsuzsi*, dîse cu glas tare: Măria ta și măriților boeri, iată *paretesisul* Prea sfințitului Metropolit.

Toți divaniții chiar și cei cari cunoșceaū intrigile întreprinse față cu Metropolitul, ca să 'și dea demisiunea, remaseră perplecși. — Bine, Aga are în mână *paretesisul*, dar ce caută fata aia frumoasă pe lângă Aga?

Numai Vodă și Aga cunoșceaū șantajul cu fata.

Metropolitul Filaret, gata a răspunde lui Văcărescu, când vădu pe Aga, că intră însoțit de *Zsuzsi*, simți muindu-se picioarele sub el și era gata să cadă, de nu se întâmpla să fie fost lângă masă, de care se răzimă.

Cu fața galbenă ca ceara, tremurând, Metropolitul ezită un moment, și purtându-și privirea cu repeđiciunea gândului, dela divaniți la Vodă, dela Vodă la Aga, dela Aga la *Zsuzsi*, Filaret care un moment, reînsuflețit de marele său eclesiarc, se hotărîse a veni la divan, ca să arête prin ce fel de șantaj Aga îi smulse demisiunea, față cu scandalul groasnic înscenat, se simți laș.

— Da, măriți, boeri, ȕise el, de *bună voia* mea am dat paretesis.

Și se lăsă pe un scaun aproape mort de emoțiune.

Domnitorul făcu semn lui Aga, care conduse îndărăt pe Zsuzsi, pe ușa pe unde o adusese.

— Dar ce-i cu fata asta? ȕise Vodă lui Aga cu o voce, care dicta răspunsul priceputului servitor domnesc.

— Plîngea, ȕise Aga, la scara gospod (domnească); cerea să ajungă la fața Măriei tale, să se jăluească, că a necinstit-o. . . .!

— Bine, bine, mai târȕiũ, răspunde Vodă, pironindu-și ochii asupra Metropolitului. *De bună voie*, ați auȕit boeri, Prea Sfințitul și-a dat paretesis de *bună voie*.

— «*De bună voie*» repețiră boerii, privind la bietul martir, care, de și nevinovat, de groaza scandalului, deșcinea de pe tronul arhiepiscopal, pe care'l ilustrase cu o vieată de muncă, nu numai ca om de biserică dar, și ca om învățat și cult literator.

*

Fata Zsuzsi, celenică de la hanul lui Șerban-Vodă n'a fost vȕȕut nici o dată pre Me-

tropolitul Filaret, și necinstitorul ei fusese un nefer din ceata lui Aga.

Cine nu pricepe groaza sufletească a bătrânului Metropolit Filaret, sub amenințarea unui scandal de șantaj, este om «*fin de siècle*».

Metropolitul Filaret nu numai că 'și dete demisiunea de frica scandalului, dar apoi, ca să împiedice întinderea a orî-ce bănuiala în popor, că demisiunea-i a fost smulsă, și ca să nu dea ocasiune de mai departe desfășurare a șantajului, «*ipopsifiâ*», adică sfinți el însuși a doua și pe noul Metropolit Dositei, recomandat de divan cu anaforaoa, pe care la 25 Septembre 1793, Moruzi puse rezoluțiunea următoare:

«După paretesis ce de bună voie a dat prea sfinția sa părintele Metropolit al Ungro-Vlahiei, Chir Filaret, făcând dumnealor cinstiți și credincioși veliți boeri Domniei mele de obște arătate, întâi de obiceiul pămîntului și arătându-ne și trei obraze după obiceiul strămoșesc, s'a mulțămît pe Domneasca noastră chibzuire, alegere și hotărîre; viind însuși Dumniilor toți de față înaintea Domniei mele și împreună cu Dumnealor făcând Domnia mea, toate cele cuviincioase de la Dumnealor, am ales și am hotărît Domnia mea, ca să aședăm cu provivamos pre iubitorul de Dumneadeu, Episcopul Buzelui, Chir Dositheiu, Metropolit țerii, incre-

dințându-ne și de petrecerea sfinției sale cea până acum, și nădăjduind și la procopseala și areti (virtute) ce are, că va petrece asemenea viețuire și de aci înainte; decît am întărit Domnia mea . . . 1793 Sept. 25» ¹⁾.

Și eată puterea șantagiului în 1793!

«*Nihil novi sub sole!*»

¹⁾ Doritoriî de a cunoaște mai de aproape actele relative la *paretesis* al Metropolitului Filaret, le pot afla în vol. V și VI al istoriei mele. V. A. U.

Marele scandal din mahalaua Curții-Vechi

În jurul tejghelei lui Ciupercă măcelarul.

— Auđiși, soro, că fata boerului Costea de la sfînta Ecaterina s'a dat în dragoste cu Marin, băetanul, care slujesce la ei în casă?

— Ci-că i-a prins tatăl fetei în *vorbă* de dragoste, în dosul hambarului, la lumina lunii.

— Da nu mai șcii ș'altă poznă, că acu boerul Costea nici una nici două a spus lui Marin, că îi dă fata de nevastă, ca s'o pedepsească, că s'a dat în dragoste c'un țeran. Da nu mi-ai dat fleică bună jupîn Ciupercă.

— Auđi noroc pe ȝopârlan, să ia fată de boer, cogemite vâtaf de harabagiî, cu avaturî (venituri), de-și ține curtea lui împodobită cu velințe de mătăsuri mai dihai decăt curtea lui vel ban Racovița. Mai dă-mi jupîn Ciupercă câte-va vrăbioare de doamne-ajută, că de m'oiu duce a casă, cu ce mi-ai dat pân'acum e vai de chica mea, că boerul, marele logo-

fet Brâncoveanu, are musafiri astă-zi la masă pe . . . cum îi zice . . . senior Marcelia, conțul nemțesc.

*

La boerul Costea.

Boerul Costea către fică-sa *Marioara*:

— Așa să știi: ți-ai necinstit neamul! . . . Auți! pe lună, după hambar, pe ghizdelele puțului . . . *de vorbă* cu un țopârlan de slugă!

— *Marioara*. Dar babacă, numaide *vorbă* . . .

— *Boerul*. Și din chioșcul de alături de la vornicul Isac Ralet, unde petreceau la sendrofe, pe lună, cucoane și boeri au vădut pe fică-mea de *vorbă* stând cu un mojiu, cu o slugă! Mi-ai necinstit neamul și ca să te pedepsesc, o să te mărit cu dânsul.

— *Marioara resignată*. Voi face cum vei vrea, mata, dragă babacă.

Și îi sărută mâna bucuroasă de pedeapsa, ce-î impunea mâniatul tată.

*

— *Marioara*. Da, dragă Marine, mâne ne cununăm. Tata, ci-că mă pedepsește, adăugă cu un zîmbet fata, apucând de mână pe flăcău. Dar ce nu-ți pare bine?

În adevăr, Marin un mândru flăcăiaș, că-

ruia nici nu-i înfirase zare de pufușor pe buza de d'asupra, rămase ca trăsnet la vestea, cu care Marioara creșuse, că-i va alinta inima.

— Nu mă mai iubesci Marine? De ce asemenea răceală?

— Te iubesc, jupînișo, dar . . .

— Dar?

— Dar se cade oare ca eă, un biet țeran? . .

— Dragostea nu alege . . . Am să fiu nevasta ta, Marine!

*

A doua zi la 6 Octombre 1801, părintele Onofrei de la biserica sfînta Ecaterina, primea *«peciul»* (învoirea) de cununie cu iscălitura prea sfințitului Metropolit Dositeiă și cu pecetea Metropoliei, de fum de lumînare. Și era poftit, ca la 9 ceasuri turcesci de noapte să poștească la casa lui jupîn Costea, să cetească cununia fiicei sale cu Marin . . . sadea Marin.

Nu voia jupîn Costea să se facă de rîsul divanului, pornind nuntă mare pe la biserică. O ceti și-o boscorodi popa a casă, și necinstea o fi spălată.

Nici chiar nași nu vrea jupîn Costea să aleagă din protipendadă. Venea une-orî la Marin o teleloaică, care îl băgase la stăpîn

și care trecea la curte de rudă cu el. Teleloaica Nița era un coz de femee, la care jupîn Costea se uita câte-odată cu coada ochiului. De ce adecă să n'o ia boerul de nașă la cununia fetei? Cine șcie? . .

Marioara pe Marin îl vrea! de acolo 'ncolo s'o fi cununat măcar nevasta cea chioară a lui Ciupercă Măcelarul, puțin îi păsa.

*

Intr'o cameră mare, în jurul unei mese de cărți coperită c'o față de masă albă ca zăpada, era așezată evanghelia ferecată în argint, de la Sf. Ecaterina, între două sfesnice de argint, cu lumînări de ceară frumos scrise în vâpseli, de la făclieria privilegiată din mitocul episcopiei din Rîmnic (astă-qi Atheneul). Pe o tăviță de același metal, odihnea un pahar aurit, plin de un vin chihlimbăriu, lângă o cădelniță, cu un minunat zarf mare din care fumega miresme sfinte.

La dreapta și la stînga camerei, pe două divanuri coperite cu velințe și chilimuri variate ca ogoarele în toamnă, așteptau preoții, diaconul, protopsaltul și deftereul de la sfînta Ecaterina, intrarea miresei și a mirelui, ca să înceapă rugăciunea cununiei.

Pe două sfeșnicare din fața divanurilor ar-deaă lumînări albe de seă, în sfeșnice de argint, și păleamarul de la sfînta Ecaterina, practicos (iscusit) în tăerea mucurilor, mereu curătea lumînările și le ciugulea, ca să reverse mai multă lumină, cu vîrfîl unor mucări de alamă galbenă.

Intre cele două canapele era un sipet lung de Brașov, împodobit cu incrustații de alămurî galbene — și pe el clădită zestrea Marioarei: plapome de atlas și șaliuri, perine cu dosuri roșii, zîmbind printre coperișul de horbote, cusute pe veșcă de ciur, și bibiluri și mărgel; iar pe deasupra în părete, în loc de oglinda obicinuită între ferestre, fiind-că păretele venea spre răsărit, pe o bogată poală de icoane, înșirate în adevărat iconostas, vr'o dece icoane mai toate ferecate în argint, cu coroanele de la capetele sfinților de aur și înaintea cărora atârna trei candel, mândru ciselate de un argintar de la Salonic, nu de mult așeăat într'o prăvălie de la Mănăstirea Zlătari. Lumina iascăi aprinsă în unt-de-lemn în toate trele candel, se juca pe fețele înhorbotate în aur și argint ale sfinților singuri privitori, primiți de boerul Costea la cununia Marioarei cu țopărlanul de Marin.

Nu lipsea din iconostas sfântul Neculai, hramul (patronul) luat la căsătorie de jupîn Costea, și pe dosul de scândură al acestei icoane dascălul Ioniță de la școala ot (de la) sfîntu Gheorghe înregistrase cu minunat condei data căsătoriei, cea a nasterii Marioarei și a botezului ei de Măria sa Doamna lui Mihai Suțu la 1784, adecă acum 17 ani.

Câte-va scaune după moda nemțească, cu speteze de lemn de nuc, înflorite cu arabescuri de lemn de altă culoare și acoperite cu fețe de pânză de in, legate cu șireturi la picioarele scaunului, ca să se cruțe stofa de mătase a perinei, completau golul pereților, unde nu erau divanuri.

*

Acum nașa Nița teleloaica introduse în această cameră pe mireasă. Ce mândră era Marioara în rochia sa de atlas, peste care ploua până la pământ beteala de aur, ce încununa frumosul ei păr negru.

Când o vedură, preoții și cântăreții nu putură să nu gândească în mintea lor : halal de Marin, ce noroc pe el !

Iată că intră și jupîn Costea, urmat de Marin cu o groaznică timiditate.

Boerul numai vesel nu era; totuși când dete cu ochii de nașa Nița i se rumeniră obrazii.

Nașa Nița purta coada de păr negru încolăcită în jurul unui mic fes alb cu ciucuri de mătase roșii, și rochia ei de ghermesit, croită strâns pe sîn și pe șolduri, grăia lui jupîn Costea, boer văduv de mai mulți ani, o limbă cunoscută de toată omenirea, care n'a trecut de 70 de ani.

Marin era și el frumos în costumu-i țărănesc după moda ardeleană. Decât și preoții și psalții se minunau în capul lor de șoldurile cam prea resărite ale băetanului și de pieptul cam prea răstit al lui pe sub bunda nouă de blană de oaie, înflorită cu găitane în colorii armonios combinate.

*

Părintele Onofrei și cu sinodul său se îmbrăcară, lumînările de cununie se aprinseră, stîntu Neculai de la iconostas fu așezat pe masa slujbei. . . Nașa Nița aruncă câți-va taleri sub velința așternută sub picioarele mirilor și a nașilor.

Luară loc cu toții, unde li se cădea să steae. . . Dar Mărioara plîngea. . . Ei, că unde este mireasă româncă să nu se creadă da-

toare să plângă nițel la cununie? că este la nevoie și zeamă de ceapă, ca să-și lăcrimeze ochiul sec.

Numai de ce plânge și Marin? Nașa Nița și ea e galbenă ca ceara și zăpăcită cum e și Marin, căruia, trăgând-o din paftalele de argint, ce-i împodobeau mijlocul, îi dă năframa de nuntă să-și șteargă ochii.

Dar plânge mereu Marin și acum plânge de-a binele și Mărioara, iar părintele Onofrei cântă cu toți ai săi 'cât mai pe nas: «Isaia dănțuesce», pe când Tusluc, vizitiul boierului aruncă de pe tava de argint cofeturi pe cuișoare și pe anison peste capul nuntașilor. . .

*

Nunta s'a stîrșit aseară spre marele scandal al mahalalelor. Mai mare însă este scandalul de astăzi, că s'a lățit scire în tot orașul, prin lîneă țiganul, bucătarul boierului Costea, care a spus în taină lui Ciupercă măcelarul și lui Buruiană-rea, brutarul, astăzi dimineață, că în ietacul căsătoriților toată noaptea s'a auzit . . . plânsete și văicărări.

— Ce-o fi bre omule?

— Păi, cine scie? I-o fi părînd rău miresei c'a luat un țeran.

— Păi deacă-i așa, nașa Nița n'o să imbrobodească cu tulpan mireasa pe ȕioa de aȕi, că ci-că. . .

*

Să lăsăm mahalaoa să grăiască cum îi place, că a doua ȕi scandalul nu mai e la mahala, ci la judecătoria agiei, adecă a poliȕiei, unde s'a grăbit să reclame boierul Costea, că și-a măritat fata după o femeie și că vinovată este nașa Nița. Deacă este adevărat că: odată vede nașa . . ., de ce nașa Nița sciind că Marin, ăl cu șoldurile frumoase, nu poate avea . . . mustăȕi și barbă, l'a cununat cu Mărioara.

Iată raportul, lui vel aga către Domnitor, care va explica cetitorilor, cum, *Marin* era *Maria*, și cum Maria de la Herăstrău nu întrunea condiȕiunile cerute pentru a îndeplini . . . *taina* căsătoriei.

Eacă actul aflat de mine în Cod. 43, fila 600: «Printr'această prea plecată a mea anafora însciinȕez înălȕimei tale, că după datoria ce are plecata slugă a Măriei tale a priveghea întru toate, aflând și pentru o Maria ce de felul ei este de aicea din pământ, de la Herăstrău, închipuită fiind în port bărbă-

tesc, a făcut învoire cu o Maria fata ce slujea la Costea Vătaful de arabagii ot sf. Ecaterina, cu care s'aũ și cununat, de loc am trimis zapcii de aũ făcut chibzuire de cercetare amănuntă, și adevărată fiind urmarea aceasta, am ridicat'o pe numita la agie, căreia după cercetarea ce 'i-am făcut, a mărturisit adevăr, arătându-se că este fata unui Lazăr slujitorul agiesc ot Herăstrău, ce aũ murit, și de sunt ca la 6 ani, mai întâiũ a ținut în căsătorie pe un Petre Olteanu, birnicul din Herăstrău, cu care a făcut și un copil și aũ luat pe unul Stancu Birnic, nălbitor de pânze tot de la Herăstrău, cu carele având viețuire rea, a fugit în București de sunt 2 ani și de frică ca să n'o cunoască, s'a schimbat în portul bărbătesc cum și numele din Maria, Marin, și s'a băgat slugă la D-lui Post. Iacovache, unde s'a aflat și până acum. Și fiind că o prepunea numitul stăpân, că ar fi avut a face cu fata și va să 'i-o dea în spinare socotind'o de bărbat, ca una ce a avut libov curat cu fata, temându-se de vre-o pedeapsă aũ cugetat în sine să săvârșască numai cununia, precum aũ și săvârșit'o, mai vîrtos cu mijlocul acesta să se cotorosească de bărbatu-său și apoi de loc să și fugă și de acea ȳice că a urmat o

faptă ca aceasta. Deci cercetând atât la pravilele împărătesci cât și la cele din urmă politicesci curgătoare, nu s'a putut afla nici o închipuire de vre-o urmare ca aceasta, adică *a se cununa muiere cu muiere*, spre a se o-rîndui la pravili și pedeapsa învinovățirei, ci se vede curat, că, este urmare făcută de numita Maria numai dintr'o bicisnică nebunie a ei, iar nu din vre-un cuget cu răutate. Învinovățirea ei este că aŭ *înșelat taina cununiei*, dar mai multă învinovățire la Nița nași-sa ce aŭ cununat'o, căci după ce a venit de 'i-a spus o altă femeie, ca să nu-i cunune că aceasta este muiere iar nu bărbat, precum nici ea n'aŭ tăgăduit, ea n'a vrut să înțeleagă a nu-i cununa și să însciințeze Agia, făcând înșelăciune preoților ce 'i-aŭ cununat. De care, de se va găsi cu cale de înalta Măriei tale înțelepciune, pentru numita Maria, ce din proastă minte a ei aŭ căutat de s'aŭ cununat cu nelegiuire, pentru învinovățirea ei să se pedepsească cu bătaie și să se facă și surgiun la o mănăstire, unde se va cuveni să șeadă până se va pocăi, ca să fie spre pildă și altora de a nu se mai urma o faptă ca aceasta. Cum și numita nași-sa să se certe și ea cu bătae pentru o îndrăsneală ca a-

ceasta, ce au făcut, fiindu-i prin sciință. Iar hotărîrea . . . » etc. *Vel agă Const. Caragea, Ion Crețeanu Pah. 1801 Oct. 7.*

Domnitorul hotăresce :

«Cinstit și credincios boierule al D-niei mele. D-ta Biv vel bane Caragea epistatule al Agiei, am vădut D-nia mea anaforaua, ce ne faci d-ta d'impreună cu paharnicul Ioan, Judecătorul Agiei, pe care găsind'o Domnia mea cu cale, poruncim dar, ca atât pe Maria, cât mai vârtos pe nași-sa Nița, să le pedepsească cu strașnică bătaie și apoi cu această a noastră domnească volnicie, să trimiți pe Maria cu sluga domniei mele . . . la schitul Viforîta ot sud Dâmbovița».

1801 Octobre 20.

IV.

REMINISCENȚE CONTIMPURANE

OAMENI ȘI FĂPTE DIN TRECUTUL DE IERI

OAMENI ȘI FAPTE DIN TRECUTUL DE IERI

Cum am făcut cunoștință cu M. Kogălniceanu

Când e vorba de a serba jubileul de 25 de ani al «**Convorbirilor**» cred, că este foarte nemerit să povestesc nouelor generațiuni de cititori ai revistei, câte ceva despre oameni și lucruri, ori fapte din timpul, care l'aș putea numi *ajunul nașcerii*, în Iași, a *nouei Direcțiuni* a «**Convorbirilor**».

În vârful munților cărunți sgomotează mai întetît vîntul ; pe culmea cu zăpezi a vieții, graiul se întetesc și el : bătrânii sunt *guralii*, deacă nu tot-deauna și *sfătoși*.

Apoi că sunt bătrîn mi-o spune nu numai plăcerea ce simț de a scormoni în teancurile uitate ale amintirilor trecutului, dar și droaia mereu spornică și neezită de tineri, cari — nenorociții — zoresc a da busta după noi

bătrânii, doar vor sosi și ei în vârful dealului !

O să ajungeți, băeți, o să ajungeți . . . ba încă prea iute . . .

Când eram ca voi și eu trăgeam cât puteam puful de la bărbie, doar s'o face mai mare și-o semăna a barbă . . . Acum însă ce *răsboi* n'a stârnit în sufletul meu, mai dăunădi, la Roma, un gazetar Italian, care, făcându-mi onoarea să-mi laude o cuvîntare a mea pentru *pace*, m'a numit «*il vecchio*» *bătrânul* !

Dar a mai zis și «*il bel vecchio*».

Mă jucam, în tinerețe, cu fetele la pensionatul D-nei Joye, în Iași, unde dam, cu multă smerenie lecțiuni, pe 2 galbeni pe lună, — mă jucam un joc cu gajuri, în care se spunea la urechia fie-cărui jucător «*un adevăr și o minciună*». Jurnalistul din Roma le-a pus în *vileag* pe amîndouă în «*bel vecchio*» . . . Frumos ? — Minciuna ; dar «*vecchio*» vai ! cu adevărat !

Apoi, că de la un «*vecchio*», ascultați câte-va povești, și nu de pe vremea matrăcucăi, ci din zilele mai dincoace.

*

O să vă spun mai întâi cum am făcut cu-

noștință, între anii 1850—1860, cu cei mai mari bărbați ai Moldovei.

Și mai întâi cu Domnitorul Gregorie Ghica.

Un băetan de 16 ani, sêrac lipit pămêntului, să facă cunoscință cu Vodă? Eaca lucru, ce cu deprinderile și cu etichetele oficiale moderne, nu poți lesne pricepe.

*

Se urcase Domnitorul de puține luni pe tronul țerei. Curtea era aședată în nisce case mari, cu două caturi, înșirate drept la stradă, în vale de curtea veche domnească, în Chiristigie, acolo unde astăzi se află Gimnaziul Alexandru-cel-Bun.

Eû, după desființarea școalelor, sub Mihai Sturdza, intrasem ca practicant în cancelaria Departamentului din lăuntru. Scriam toată ziua la porunci către *Eforiile* din țeară (eram la masă cu acest atribut). Ce bucuros eram, când, la fie-care poruncă copiată, ajungem la vorbele :

« *Ministru din Lăuntru și cavalier* ». Cu aceste vorbe se termina munca mea și după ele avea să semneze *boierul ministru*.

Casă bună nu prea duceam cu *Banul Kirica*, unul din șefii mei, carele nu se împăca

de loc cu scrisoarea mea de școală, el care scia să clădească cu măestrie neîntrecută slovele din cuvinte în câte două și trei caturi.

Supăram pe șeful meu, nu numai cu scrisoarea mea, dar și cu obiceiul ce aveam de a ceti, în cancelarie, cărți aduse prin buzunare.

— Ori lasă cartea, băete, și te apucă de slujbă —

*«Slujba-i-slujbă ;
Drujba-i-drujbă»*

ori ține-te de carte și te du la școală . . .

Mi s'a părut că drept grăise Banul Kirica. Dar unde școală ?

Când începù noua domnie a lui Gregorie Ghica, într'o bună dimineață îmi văcsuesc bine de tot cismele, ung cu cerneală o găurică, prin care făcea «*iți*» călțunul alb ; îmi periū bine surtucașul . . . Mi s'a părut, în oglindă privindu-mă, că eram vrednic să dau vizită chiar și la un împărat . . .

Ajuns în strada Cherestegiei, ori a Podului-Roș, dau multe târcoale pe din fața curții lui Gregorie Ghica, ba în sus, ba în jos . . . Nu cutezam să intru sub gangul pe unde trăgea, la scară, minunate carete boeresci,

De la o vreme mi se urêsce cu târcoalele, îmi fac o sfântă cruce plină de credință, cum mă învățase mama în ȝilele ei amărâte, și mă furîșez prin gang . . .

Cum ? Nu știu spune acum, dar, trecînd ca o sfârlează printre soldații de sentinelă și printre mai mulți feciori cu livrele, mă găsiî într'o rîsuflare, sus, în vîrf, în fața ușei din dreptul scării.

Aci mă opriî. Mî uitam la covorul moale, de pe scări, pe care cîlcasem și-mî venea să scoț basmaua din buzunar să șterg nisce urme de pași, care credeam cî le făcuse picioarele mele, cînd eată se deschide ușa . . .

Cît doream în acea clipeală să am la îndemînă chitia fermecată din poveste, s'o pun pe cap ca să nu mî mai vadă nime ! . . .

— Ce cauți, îmi ȝise cu glas rîstit un adiotant domnesc. Ce vrei ? Cine te-a adus aci, mî bîete ?

Eû pun mîna la buzunarul de la pept și scot o hîrtie. Era o jalbă, ce pregătisem, cu multă îngrijire, scriînd-o vre-o douî ȝile, pe hîrtie Leon și cu harag larg . . .

— Vreaû, rîspunsei — să merg la Vodă să-i dau jalba asta.

Adiotantul se uită lung la mine. Ce o fi

cugetat el? E nebun băiatul, orî e de-o năivitate fără seamăn? Auđi, să vrea să vadă pe Vodă, el un biet băiat sărac!

— Dă-mi mie jaloba, baete; voiŭ da-o eŭ la Măria Sa Vodă.

Cu o mișcare electrică înlătur jalba din dreptul mânei întinse a adiotantului și o bag în buzunar, cu o *obraznicie* de care nici ađi nu-mi daŭ seamă, după cât eram din fire timid.

— Nu, răsponsei, voiŭ s'o daŭ eŭ de-a-dreptul lui Vodă!

Atunci adiotantul (păcat că nu-mi aduc aminte de numele lui) chiamă pre un servitor îngalonat, un gligan nalt de părea că âmbilă pe catalici și-i ordonă să-mi *«arête pe unde să mă pogor pe scară»*.

Adiotantul intră în altă cameră.

Mi s'a înegrit înaintea ochilor... Urechile îmi țiuiră și cređui că mă sfirșesc...

— Să nu pui mâna pe mine, că daŭ! strigai.

Să daŭ?... Cu ce?...

Guleratul rîdea...

*

De odată rîsul se slei pe buzele lui... El se înșiră cu respect împreună cu alți feciori de-

alungul treptelor și-și descoperiră capetele: se urca pe scară un personagiū, năltuț, subțire, cu barbișon franțuzesc, negru, destul de stufos, cu mari sprincene negre, umbrind două ochi adăpostiți după ochelari.

— Ce este? întrebă dēnsul. Ce vreți cu băetul acesta?

Și ȑice aceste vorbe cu un glas și blānd și hotārit, care și acum rēsună în auȑul meu...

— Ce să fie? cucoane, ȑic eū iute. Am venit cu o jalbā umilitā s'o daū lui Vodā și d. adiotant nu mē lasā, ba aū poruncit să mē dea afarā.

Și fără a mai aștepta altā întrebare și daū în māna necunoscutului boier jalba mea, ceva mototolitā.

El o deschide și citind'o iute, pe sub ochelari, numai ce ȑice:

— Lāsați băetul în pace!... Al cui ești?

— Al clucerului Alexandru de la Peatra...

Tata a murit... Am numai mamā...

— Vino după mine!

Puteți să vē închipuiți ȑe privire de dispreȑ am îndreptat la atāȑia «stoarce-canafuri» de la coade de carete, și mai ales gliganului, care cât p'aci era să mē ia pe sus și care acum nīci nu crācni la porunȑa bunului mēu protector,

— Am cunoscut pe tatăl d-tale, îmi ȑise el urcând scările și eă urmându-l. . . Era ispravnic la Peatra. . .

Ce tare, ce neînvins mă simȑii, când *boierul* mă duse după el, prin un șir de camere, până ajunserăm în faȑa adiotantului, care mă dăduse pe mâna slugoiului. . .

Adiotantul se ridică în picioare, cât zări pe boerul meă și băgând de seamă că eram și eă, par'că se aștepta să fie la rîndul seă probozit de *autoritarul* personagiă.

— Vestesce-mă la Măria Sa Vodă, ȑise acesta adiotantului.

Adiotantul se supuse cu respect.

Eă mă gândeam: unde Doamne am mai vȑdut pe acest boier? Faȑa lui nu-mi era necunoscută. . . Tot scormonind iute prin mica mea grămăjoară de amintiri, până să se întoarcă adiotantul din camera lui Vodă, eă îmi adusesem aminte că-l vȑdusem într'o ȑi, când împreună cu mai mulȑi băeȑi, stăteam, în 1848, călare pe un pârleaz, în curtea otelului Regensburg. Mergeam să privim cum se aduna acolo, ȑicea lumea, *buntusnicii*, care voiaă să răstoarne pe Mihai Sturdza Vodă. . . L'am mai vȑdut apoi, ear împreună cu alȑi boieri băgaȑi de Ingé tutungiul în căruȑă de

postă, când aū prins Mihaī Vodă pe Buntusnici la Podul Verde și 'i-aū trimis surghiun. Dar numele nu i-l șciam. . .

Peste cinci minute boierul mă luă de mână și mă introduse, după el, în cabinetul de lucru al lui Grigorie Ghica Vodă.

— Măria Ta, ȑise boierul, încă de la pragul ușei, ȑi-am adus un jăluitor, pasere rară. . . Nu cere slujbă, ci *școală*, unde să învețe.

Și întinse el însuși jalba mea lui Vodă, pe când eū sărutam mâna Domnitorului.

Până ce Vodă ceti, eū holbam ochii la po-doabele mândre ale camerei, și la uniforma muiată în aur a lui Vodă, la chipul lui frumos, alb ca zahărul. . . Nu-i vorbă că de emoȑiune îmi clănȑăneaū dinȑii în gură, par'că mă prinsese frigurile cele de două ȑile.

Ei, dar Vodă isprăvi de citit jalba mea, în care eū mă rugam că dacă s'o face ear loc la *Academia* cea ȑdesfinȑată de Mihalache Sturdza, să mă primească ear și pe mine în internat, că voiū să învăȑ mai departe.

— Bine ȑiseși, spune Vodă rȑdēnd, către boier, când termină de cetit. . . Este întâiul jeluitor care nu-mi cere slujbă orī boerie. . . Apoi luă un condeiū de pe scriitoriū și puse în vȑful jalbei mele rezoluȑiunea : «D-ta *Vor-*

nice bisericesc, veți primi pe jăluitoare în internat, la deschiderea școalelor.

— Ține, băiete, să duci asta la Vornicia Bisericească, îmi dăse Vodă.

Am sărutat ear mâna lui Vodă, care m'a lovit cu desmierdare de două ori pe umăr, dîcîndu-mi: *Vedî, să te silescî.*

Am voit apoi să sărut și mâna bunului meu introducător, dar nu mi-a dat'o. . .

Roșu ca gotca, de plăcere, de fericire, de emoțiuni diverse, eă mă îndreptaî spre ușa. Când să es, mă opresce ear boerul cel bun:

— Băiete dragă, de-î vedea că nu-ți ascultă jalba la Vornicie, să viî la mine, . . . să întrebî de *Cuconul Mihalache Kogălniceanu*. . .

Era el!

Era *Mihail Kogălniceanu*! Intr'o oră cunosusem, eă, un biet băiat sărac, pe Domnitorul Gregorie Ghica și pe *Mihail Kogălniceanu*, de care atâtea auđisem, când eram școlar la *Academie*!

Vă puteți închipui, deacă pogorîi câte trei și câte patru treptele scărilor. . . Sburam, nu alt-ceva. . . Eram grăbit să duc mameî scire. . . Ce? mameî? la toți, la tot orașul, scire de isbânda mea. . .

Am avut de la 1849—50 multe alte isbânde,

dar nici una n'a sguđuit ca aceasta adânc sufletul meu.

Și eată cum lui M. Kogălniceanu am datorit primul *luminis* voios din calea, lung timp posomorită, a tinereței mele.

Liceul se redeschise. Neuitatul P. Casimir înzestră școalele Moldovei cu acel aședământ, care le-aű asigurat grabnica propășire și sub domnia căruia aű rămas până la 1864.

Nu numai am fost primit în internat, dar curênd ajunsei chiar și *pedagog*.

Dar eată că în locul profesorilor vechi ce aveam, fură chiămați la Liceű, unul după altul, mai mulți bărbați din Ardeal. În fruntea școalelor păși, ca *inspector general*, neuitatul *Aug. Tr. Laurian*. La direcțiunea internatului fu chiămat alt ardelean, D. Patriciu.

Această schimbare, care din multe privințe era salutară pentru școale, avea însă să dărime o întreagă direcțiune de cultură a limbei române. Pe toată ąiua se introduse mai adânc în liceű mania ardeleană, de a scâlcia limba, sub pretext de a o face să semene mai mult a *latină*. Dar încă mania cu finala « *cione* ? »

Această direcțiune nu-mi plăcea de loc. D. Patriciu îmi înapoia raporturile mele de *pedagog* sub cuvênt, că nu știű *romănesce*.

A scrie *românesce* după D. Patriciu însemna nu numai a scrie o limbă radicală, pocită, imposibilă, dar și a înșira mereu la vorbe fără nici o trebuință.

De aci *casă rea* între mine și d. director. . . Până ce veni treaba să fiu dat afară din postul de pedagog, în 1852.

Atunci, ca să mă răsbun contra d-lui Patriciu, scrisei pentru «*Almanahul Buciumului Român*» un articol umoristic sub titlu «*Un Vis*». Povesteam, că am călătorit la *Cetatea Neamțului*. Acolo mi-a venit și mie gândul să fac o odă adresată la vechia cetate.

«Ia să ved, să-mi fac planul: Mai întâi am să descriu ruinele, cu buhne, vulpi, cuibur de ciori! . . . Ba nu, sunt prea multe jigăni. . . A! am să încep. . . *Dar ce trebuie idei? Cuvinte, cuvinte!* . . . Eaca prostul de mine! uitasem că oamenii învățați fac versuri fără idei, destul să fie cu vorbe sfârșite în *ciune*, cu *nequiquand* (nici când), cu *juventute*. . .

Ean se cerc :

«*Juventute Romanesca.*

Ce alele hodie 'ntinzi.

De-a cantare cum me vino,

Vezi reputacionea. . .

«La naiba! lung cuvânt!... Pas de-î mai pune și rimă!...»

Mai în colo arătam, că de a merge școala tot în direcțiunea filologică ardeleană, la 1952 vom avea o limbă ca aceasta:

«Hodie lingua Romana e propinquata de lingua latina. Pauci pot să o scribă. Juventutea studiă duodecī anī numai propter ca scribere să pótă dopo gramateca. Hodie Populus altra lingua loquit... Ergo-vediti quo lingua cultiora este!...»

De ce amintesc de aceste? Pentru că publicarea articolului meu mi-a dat ocasiune, să revăd a doua oară pe *Mihail Kogălniceanu*.

— Cine a scris în «*Almanah*» articolul «*Un Vis*»? întrebă marele bărbat pre D. Gusti.

— E un băetan de la Liceu, răspunse Gusti.

— Să mi-l aduci să-l văd.

A doua zi ear îmi văcsuii ciobotele mai dehaî decât ori când, îmi tunsei anume pletele, ca să nu mai fie împrăstiate ca cu tîrnăcopul, îmi prinsei cu ață înegrită cu cerneală nasturii, cari nu prea erau siguri, la surtuc, ca să-l pot încheia peste tot în semn de respect și, la ora convenită, cu profesorul meu

de literatură, neuitatul d. Gusti, mergeam la d. Mih. Kogălniceanu a casă.

El n'a recunoscut în mine pe băeatul cel cu jalba. . . Ori n'a voit să-mi pomenească de nimic, din un exces de delicateță.

I-am amintit eă. . .

Nici o dată nu mi-a venit greu să mărturisesc recunoscința mea celor cărora o datoresc. . .

Kogălniceanu m'a strîns de mână și m'a îndemnat să lucrez mereu și să persist a scrie contra scâlciitorilor de limbă, așa cum a făcut el mereu în jurnalele, ce însuș a publicat.

Din acea zi, din luna Februarie 1852, cultul meu pentru Mihail Kogălniceanu a fost neîntrerupt.

Aș voi să știu câți și care sunt bărbații de stat contimpurani, cari se fac *pârghiile* de ridicare a celor mici și fără sprijin?

În sușul greu al vieții mele eă am întălnit, dupe M. K. alte mări blânde, cât și puternice : mări lui V. Alexandri, C. Negruzzi, D. Ralet. . .

Dar de aceștia altă dată!

1892, București.

BLAGOPOLUȘNIE

Nu-mi propun aicea să fac biografia serioasă pe cât și greoaie, lungă pe cât și plicticoasă, a oamenilor mari ai neamului românesc.

Voiu numai să creștez, la răboajele neuitărei, unele anecdote din viața lor, anecdote cari mai ieri încă erau povestite cu haz de contimpuranii lor, dar cari pe toată ziua se sting tot mai mult, cum se perde tot mai mult din auzul nostru sunetele unei muzici plăcute, care se depărtează de noi . . .

Destul nevoile zilei ne posomorăsc, ne mohorăsc chipul . . . O notă mai voioasă, va fi, gândesc, bine primită de cetitorii *Vieței*.

*

M. Kogălniceanu era adjutant al Domnitorului Mihai Sturdza. Era pe atunci obiceiul, ca în fiecare dimineață, să vină Aga orașului

la raport, deadreptul către Măria Sa Vodă, iar nu numai către Marele Logofăt din lăuntru. Mai era obicei, ca Aga să dea în mâinile lui Vodă și un raport în scris de toate cele tîmplate în cursul nopții.

Și cum obicînit nu se întîmpla — la scirea Agiei — nimica important, raportul boierului Aga conchidea că a fost :

« *Blagopolușnie* » —

« *Bună-pace* » voia să țină Vel-Aga, cu vorba aceasta, care se părea mult mai potrivită cu scopul raportului.

— Se desbrăcaseră câți-va boieri la stos în timpul nopții ?

— *Blagopolușnie*.

— Fugise cocoana X. . . din casa bărbatusei, cu « *mușunachiul* » ei de amant ?

— *Blagopolușnie !*

— Un sameș de visterie a fugit cu hasnaoa ?

— *Blagopolușnie !*

*

Raportul de « *Blagopolușnie* » începea cu

titulatura : «Prea înălțate Doamne!» și se sfârșia așa :

*Al Înălțimei Tale
prea plecată
și supusă slugă.*

Apoi pentru a arăta respect mare către Măria Sa, Aga nu iscălia îndată după vorba «slugă», ci mult mai jos, lăsând un bunicel spațiu alb.

*

Ce-i dă în cap lui M. Kogălniceanu, adjutantului domnesc? Impreună cu alți colegi de serviciu, taie de la raportul de «*blagopolușnie*» din fie-ce și semnătura lui Aga, împreună cu spațiul de hîrtie albă lăsat în susul semnăturii, și în fie-ce și scria pe acest spațiu rămas alb :

«Domnule Branzolfo . . .

Branzolfo era «Capșa» al Iașilor, pe vremea aceea.

Domnule Branzolfo»,

«Să dai în socoteala mea. . . *atâtea* ocale de cofeturi și *atâtea* butelii de șampanie».

Apoi chef în camera adjotanților domnesci!
Ba se întâmpla de mai se întorcea la palat și Aga. Și atunci era poftit să mănânce și el bomboane și să bea un pahar de șampanie . . .

Cheful era și mai mare !

*

Numai, la o lună de zile Branzolfo se înfățișează la curtea boerului cu o socoteală de una sută galbeni și cu o testea de «țidule» iscălite de boierul.

Mirărei lui Aga urmează mânia, când vede țidule iscălite de el și scrise de M. Kogălniceanu. Plăti Aga datoria, dar mergând la palat, cu raportul zilei, otărî să se jăluiască lui Vodă.

— Măria Ta, adjotantul Măriei Tale mi-a făcut o posnă . . . și-i arătă țidulele lui Branzolfo.

Vodă chiamă pe M. Kogălniceanu.

— Ce sunt astea, Mihalache ? îl întreabă Domnitorul.

— Blagopolușnie, Măria Ta . . . Și-i explică râdând, cum la Berlin i s'a spus la școală că «*natura urăște deșertul*» și că fiind deșert locul dintre vorba «slugă» și semnătura lui

Aga, el a împlut deșertul cu scrisoarea dulce și înveselitoare. . .

— Eî, ce mai vrei, boierule Aga? ȕice Vodă rîdînd.

— *Blagopolușnie!* rîspunse Aga, rîdînd și el.

Numai, din acea ȕi respectul lui Aga pentru Domnitor nu se mai mîsura cu îngustimea spațiului de hîrtie dintre vorba «slugă» și semnătura sa.

„SUNTEȚI TOȚI VAGABONȚI !”

M. Kogălniceanu era în opozițiune contra ministerului lui Manolache-Costache (Epureanu), înainte de unirea definitivă a ministeriilor din Iași și București.

Ca M. Kogălniceanu să fie fost în opozițiune, te poți tot atât de puțin mira ca, bună-oară, de a găsi pururea în majoritate pe atâția domni senatori și deputați, cari aū ridicat energic și *convinși* mâna la votul «*pentru*» și sub ministerul I. Brătianu, și sub al D-lui Lascar Catargiu, și cari mâne, tot asemenea de energic și *convinși* vor vota «*pentru*» și sub un minister P. P. Carp ori Alex. Lahovary.

De altă trampă era M. Kogălniceanu de cât *boeriz* din majoritate, din zestrea guvernamentală !

În zioa aceea se ținea ședință de adunarea Moldovei, în acea sală improvizată, în Palatul Curței Domnesci din Iași, în care mai apoi, după unirea definitivă, se ținură ședințele Curței cu jurați.

Președintele și secretarii erau la biurourile lor, pe estradă ; miniștrii în pěr, pe banca ministerială. În frunte Manolache-Costache, care mereu ajustându-și un monoclu la ochi, căuta să-și dea seamă de cine era în sală. Fotoliile deputaților toate ocupate. Ba după nici unul nu se ridica cât de decente sforăituri de somn. Gemea de lume tribuna publică, un fel de cerdac construit pe stâlpi de lemn, în jurul fundului sălei, opusă cu aședarea biuroului adunării. . . Deputatul D. Scarlat Miclescu singur era, după obicei, mereu agitat. . . La locul său stătea C. Hurmuzake, nemuritorul colaborator cu M. Kogălniceanu la cele 4 puncte ale Divanului *ad-hoc* ; nu i se aușia vocea sa de bariton grav, care făcuse pe lume să ȑică :

«Când grăesce Năsdrașanul
Se cutremură Divanul!»

C. Negri și V. Alexandri făceaș, pe întrecutele, cocoși de hîrtie. . . N. Bosie căuta să

domirească pe deputații țărani despre scopurile opozițiunei. . .

La tribună se urcă M. Kogălniceanu ducând sub subțiori un vrav de hârtii. Avea să vorbească contra ministerului. . .

De aceea ceva solemn în aer. . . Tăcerea se făcuse mare : toată lumea se aștepta la una din acele cuvântări, cari făcuseră pe public să afirme, încă mai de demult, că :

«Graiă de foc are Pepelea
Și la toți le frige pelea».

*

Îl ved încă. . .

Nalt, pe atunci încă subțire, cu fruntea luminată de o rază de soare, furișată în sală pe o fereastră din fundul ei, cu buza superioară agitată nervos sub dese musteți negre, atârând ca aripele unei păsări asupra gurei și a unui barbișon bidinea à la Napoleon III. Capul tot mai chel. . . Doi-trei peri à la Bismarck pe creasta frunții nalte, pe care ridica ochelarii, ca să citească, când nu se uita pe sub ei ținându-i pe un nas bine proporționat. . .

În mijlocul unei tăceri adânci, M. Kogălniceanu

niceanu, cu glasul lui insinuant și răsunător, începe discursul său. . .

— Sunteți toți niște vagabonți ! strigă el de odată.

Toți deputații sunt în picioare, toți, chiar și cei din opozițiune protestă. Majoritatea vociferează. . .

— La ordine ! la ordine, strigă dalcăușii guvernului, pe toate tonurile.

— Luați-i cuvântul, Domnule Președinte, strigă Manolache-Costache. . .

Furtuna crește mereu. . .

Președintele adunării, în picioare, agită violent clopoțelul.

D. Scarlat Miclescu percurge în doi pași, cu picioarele-i cunoscute, distanța de la fotoliul său la tribună și cearcă să o escaladeze, spre a apela, după obiceiul său, la împăcarea neamurilor.

Kogălniceanu nu-i cedează tribuna.

N. Bosie asmuță : sît ! sît ! sît !

V. Alexandri asvîrle cocoșii de hîrtie pe capul lui Forăscu, cunoscut sub numele de *tălălău*.

Negri strigă dulce :

— Dar ce faci Mihalache ? explică-te !

Acesta aștepta în picioare liniștea trom-

bei... El era calm, cu un zîmbet ironic pe buze, țănoș ca un stejar majestos, neclătinat de furtuni.

M. Kogălniceanu se mărginea a face deputaților semn cu mâna, să stea la locurile lor, să tacă, să-i asculte explicațiunile.

— Explică-te ! striga banca ministerială.

— Retrage-ți cuvîntul ! urlă majoritatea.

Când, la îndemnul Președintelui, tăcerea se restabili puțin, M. Kogălniceanu, în loc de explicațiune, orî de a-și retrage cuvîntul, își înflă plămîni cu mai mare putere și strigă :

— «Sunteți toți nisce vagabonți !»

A doua edițiune de tempestă ! ..

Manolache - Costache, carele fiind foarte miop își micșora, își strîngea pungă pleoapele pe ochi, când voia să vadă la oare-care distanță, acum se răpede și el la tribună și de la treptele ei măsura cu *privirea-i*, de ochi aproape închiși, pe antagonist.

— Stați, strigă Kogălniceanu ; mă explic !

Nu eă ȑic, că sunteți vagabonți, ci... ci D. Președinte al Cabinetului, Onor. D. Manolache-Costache.

— Nu-i adevărat, întrerumpe banca Ministerială.

— Retrage-ți cuvîntul! urlă din nou majoritatea.

— Explică-te, strigă opozițiunea.

Oratorul scoase din vraful de hîrtii o fițuică tipărită.

— Ascultați și judecați!

«*Bilet de identitate*».

«Articolul 3. — Ori-cine nu va înfățișa la cerere asemenea bilet de identitate, se va considera ca vagabond».

Ei, eă am bilet de identitate, domnilor deputați! Eă nu sunt vagabond. Arătați și D-voastră biletul! Ei, vedeți! D-voastră toți, după găsirea cu cale a D-lui Președinte al ministerului, sunteți declarați vagabonți! . .

Minoritatea rîde cu rîs omeric.

Majoritatea a rămas ca vițelul la poarta nouă. . .

Președintele Camerei pune un mare semn de întrebare în căutătura, ce trimite lui Manolache-Costache.

Acesta e iarăși la tribună, unde, ca să se încredințeze deacă textul citit de Kogălniceanu este exact, își lipea fițuica cea tipărită, de monoclu.

— Ei, vă place? adaogă M. Kogălniceanu. Să vă trăiască nașul! . . «sunteți toți vaga-

bonȚi!». Numai mângâeți-vă: nici Domniî miniștri n'aũ asupra-le biletul de identitate.

Și din înălțimea tribunei arată adunărei banca ministerială, cu un gest de triumf nedescriptibil.

*

Ce se întâmplase?

Manolache-Costache, în penuria mare de bani la visterie, se lăsase a se convinge de un sameș paretcariũ, că s'ar putea crea țerei un bun venit de cel puțin un milion, obligând țărănimea și neguțitorimea, să aibă *«bilet de identitate»*, pe care să plătească taxa de numai un «sorocovet» adică de doi și jumătate lei vechi.

Ce-i drept, despre redacțiunea biletului și în special a articolului său 3, habar n'avusesse Manolache-Costache. El chiar cercă, să probeze aceasta adunării.

De cât, cine ascultă explicațiunile lui Mihalache-Costache, după efectul sdrobitoriũ al cuvântărei lui «Pepelea?»

— Nu v'am spus eũ, șice unul din tribuna publică, eșind cu alși mulși de la ședinșă, nu v'am spus eũ că:

Biciũ de foc are Pepelea,
Uite, le-a fript strașnic pelea!

CUM AM CUNOSCUȚ PE ALEXANDRI

CONFERINȚA

DE

V. A. URECHIA

*ținută în sala din Palatul Administrativ de la Bacău,
în profitul fondului pentru ridicarea monumentului poetului
V. Alexandri, în ziua de 22 Ianuarie 1894.*

Onor. Auditor,

Bătrânii se bucură de un privilegiu, care doar acela nu li se invidiază de către tinerime, fiindcă scie, că și ea la rîndul ei se va bucura de același privilegiu, de dreptul adecă de a povesti către tineri, cu laudă, cele ce știu din anii rămași după dealul vieții.

S'ar dice la Academie, că bătrânii sunt *«laudatores temporis acti»*. Mai cu drept veți dice d-voastră, ascultându-mă, că eu nu sunt

lăudător al timpului trecut, în folosul meu, ci că sunt lăudător al bărbaților, cari au lucrat într'o direcțiune oare care a activității omenești pentru mărirea Patriei Române.

Insufletit de acest sentiment am pus silință și devotament, să las nouelor generațiuni, nu numai scirile cele mai sigure despre marele nostru istoric Miron Costin, dar încă să-i și ridic în Iași, cu ajutorul bunilor Români și chiar și a Bacăoanilor, admirabila statue în bronz, datorită daltei geniale a statuarului Const. Hegel.

Tot asemenea făcu, mai de curând, cu marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu. Pe de o parte în numărul de jubileul de 25 de ani al *Convorbirilor* am arătat, cum am făcut cunoștință mai întâi cu Kogălniceanu, și pe de alta am cerut ilustrului meu amic, statuarului Hegel, bustul în bronz al nemuritorului bărbat, căruia, și pleadei căruia România datoresce tot ce ea este astăzi.

Acest bust împodobesce squarul principal al Galaților.

În așa direcțiune de amintiri din trecut aflându-mă, nu vă pot spune bucuria ce am simțit, primind de la vechiul meu amic, d-l profesor Costandache și apoi de la d-l actual

Primar, însciințarea, că Bacăul a hotărît, să aibă și dînsul icoana scumpă a marelui poet Vasile Alexandri. Națiunile, cari își amintesc de cei cari au lucrat pentru ele, cari le onoră și le veneră memoria, sunt națiuni conștiente de sineși, sunt singurele națiuni, cari manifestă vitalitate. Națiunile, cari perd amintirea bărbaților cari au lucrat, ba s'au sacrificat pentru ele, sunt națiuni îmbetrânite, cari deacă n'au perit încă, sunt însă nu numai gata a păși pe calea ce duce la groapă, dar chiar ajunse pe marginea neantului.

Rare sunt manifestațiunile națiunei române în sensul cel d'întăi—al vitalității—și cu cât sunt mai rare aceste manifestațiuni, cu atât mai mare bucurie aduc în sufletul bătrânilor ca mine, cari ar dori să le vadă înmulțindu-se, în puținele zile, ce li se va mai da a sta în mijlocul lumei române.

Cum puteam dar să nu aplaud la frumoasa hotărîre a Băcăoanilor de a ridica, într'una din piețele orașului lor, un monument, fie cât de modest, în onoarea neîntrecutului nostru poet Vasile Alexandri? Nu numai am exclamat ca și astă-zi: onoare Băcăoanilor! Dar, încă sub impresiunea scirei am luat un angajament, acela de a face o matinală literară cu plată,

în profitul subscripțiunei pentru proiectatul monument.

Aproape compatriotul d-voastră, adecă băcăoan și eă, prin faptul că primii ani ai copilăriei mele aci 'i-am petrecut, de și născut în Peatra, bucuria mea a fost îndoită aflând hotărîrea Băcăoanilor: m'am bucurat ca român, m'am bucurat ca băcăoan.

Dar după exaltarea bucuriei, a venit *le quart d'heure de Rabelais*. . . am promis o matinală literară, și orî cât sunt de troienit în lucrările migăloase ale publicațiunei «Istoria Românilor» și a «Istoriei Culturei», și orî cât lupta pentru existență îmi absoarbe puterile slăbite de ani, și orî cât preocupățiunile de toată ora, datorite atâtor societăți și în deosebi Ligei, cari m'aă onorat cu președința ei și care numără în Bacău o admirabilă secțiune, mă reclamă în altă parte, dator sunt a mă ține de angajamentul luat față de comitetul băcăoan pentru monumentul lui Alexandri.

Dar aci e aci! . . .

Ce conferință să fac?

Nu am hotărîrea să vă fac biografia lui Alexandri. Aceasta fi-va sarcina aceluia care peste câte-va luni va rosti cuvîntul sêrbătoresc la inaugurarea bustului.

După lungă chibzuire, am hotărît programul matinatei literare promise d-voastre, ast-fel:

1. Vreaû mai întâiû să vë povestesc în ce mod am făcut cunoscință, în junețea mea, cu marele maestru al poeziei naționale.

2. Să vë citesc ultima mea scriere dramatică în versuri:

«*Alexandri la Mircesci*»

Cine din auditori crede, că atâta nu ajunge pentru banii plătiți de a asista la această matinată, îl rog să-și răsbune contra mea, plătind încă odată prețul biletului. Il asigur că remușcarea mea de conștiință va fi așa de adâncă, din cauza acestei îndoite plăți, că voiû dice în rugăciunea mea de astă-seară:

«Dă, Doamne, tot așa să-mi găsesc Bacăul!»

*
* *
*

Era pe la 1853. Scrisesem în calendarul *Buciumului Roman* din Iași, sub titlul «*Un vis*», o critică a limbei românesce așa cum o întrebuințau Ardelenii, plină de neologismî paraziți, și tinđend, în interesul fals al latinității noastre, să scindeze limba cea admirabil una a poporului român, în limba clasei culte și limba mulțimei.

Vasile Alexandri aparținea aceleia direcțiunii culturale, care, lipsită de invidie în fața talentelor născânde, le căuta în fie-ce ȃi, le apropia de sine, le încălȃia, le susținea, le conducea spre folosul culturei naționale! Astȃȃi lucrul s'a schimbat : noi suntem totul și alȃture cu noi nu poate încăpea nimeni!

Alexandri cȃt ceti modesta mea lucrare, întȃlnind pe amicul și regretatul meȃ maestru Dimitrie Gusti, îl întrebȃ cine este autorul scrierei « *Un vis* », și-i ceru să-i fiȃ prezentat.

Eram școlar într'una din clasele superioare ale liceului din Iași. Deacȃ de ordinar îmi faceam în fie-ce dimineaȃ ciobotele, ce mai lustru le dȃdui în ȃioa hotȃritȃ să me presint la Alexandri.

Mi-am cusut nasturi noiȃ nouleȃi la gheroc și am cheltuit $\frac{1}{2}$ de cȃlimȃri de cernealȃ să înegresc aȃele de la cusȃturi pe subȃiori și prin spete. . .

Cu cȃt s'apropia ora ce-mi era indicatȃ pentru primire la Alexandri, cu atȃt sȃngele circula mai iute în vinele mele; aveam să vȃȃ pe marele poet. . .

Cine scie? poate m'o strȃnge chiar de mȃnȃ! . . . Iute, cu o coȃhetȃrie care nu intrȃ în deprinderile mele nici pȃnȃ astȃ-ȃi, cu toatȃ

supărarea nevestei mele, daŭ $1/2$ de sfaŭ pe un săpun de migdale amare, jupânului Boruh, care vindea mărunțișuri într'o dughiană din fața bisericeii catolice și spală-te, băete, să-ți faci mână vrednică de a fi atinsă de a mare-lui om. . .

Când mi-aduc aminte de cheltuiala de bani și de timp ce am pus în acea ȡi, mă întreb când ași mai fi avut răgaz să produc vre-o lucrare, deacă mi s'ar fi fost dat să fac în fie-ce ȡi o cunoscință de om mare?

La ora 1 după amiaȡi, eram la poarta caselor în care ședea Alexandri, în dosul otelului Binder. Mă opresc să respir, că-mi bătea inima tare:

«Tacă inimă, tacă,
Că tot tu le faci! . . .»

Peste o clipă sunam discret clopotul de la ușa scării.

După cum vizitatorul agită clopotul scării tale poți să scii cine este. Altmintrelea cu violență sună cel care se crede, ori se scie puternic seaŭ bogat; altmintrelea, cu sfială sună nevoiașul și conscientul de puținătatea sa socială. Despre două feluri de oameni te poate înșela clopoțelul: gogomanul și omul

de tot simplu, nu se disting la sunare de cel puternic, îngâmfat și bogat. Asemenea creditorul nu se distinge adese la sunare de vizitatorul modest, pentru că ține să străbată până la debitor, care de obicei pentru asemenea ființe nesuferite nu se află a casă.

Feciorii *de bonne maison* au și ei urechea exercitată de sunarea clopoțelului la scară.

Al lui Alexandri nu se grăbi să vină a deschide ușa, judecând după modestia sunărei, că nu era doară la ușa vre-un om însemnat.

După câte-va minute de luptă internă : să mai sun ori nu? Mă hotărâsc la repetiție. De astă dată feciorul, un ciocoiu 'nalt, în frac și mănuși albe de bumbac îmi deschide ușa. Cât îi eram de recunoscător, că fiind îmbrăcat așa de frumos, a *catadicsit* nu numai să-mi deschidă ușa, dar încă să mă întrebe cu oare-care politeță : ce poftesci ?

Nu-i vorbă, când te 'ntreabă cine-va ce poftesci, poate, în aceste două vorbe, să-ți spună tot ce gândește despre tine.

Și dreptul grăind, cu coada ochiului ciocoiul mă măsurase din creștet până în tălpi, și în : *ce poftesci* al lui, un psiholog ar fi ghicit îndată că tocmai la bună opinie despre însemnătatea persoanei mele, dînsul nu era.

Totuși după ce îl încredințaiui că sunt așteptat de cuconul Vasilică, el mă anunță stăpânului său.

Ași fi plătit bucuros ultima $1/2$ de sfanț din pungă pe o înghițitură de apă, ca să-mi liniștesc îmbulzitele palpațiuni.

Ce schimbare în naturele omenesci ! Astă-zi când sunt și eu *cine-va*, sunt pe toată ziua abordat de tineri de tot felul, cari nu sunt pentru aceasta mai emoționați decât deacă ar vedea pe cel mai necunoscut om din țeară. Fericită evoluțiune culturală, care îndreptățește pre cel din urmă perdeveară seaă și pe cel din urmă absolvent de liceu, să-ți trimită prin scrisori «*încredințarea stimei lor*», ori când te întâlnesc a casă seaă pe stradă n'așteaptă să-î dai tu mâna, ci ți-o întinde pe a lor fără prealabilă cheltuială de $1/2$ de sfanț pentru săpun !

Veți, ci-că asta este democrație !

Domocrat sunt și eu, dar democrația mea nu și-a permis, pășind pragul casei lui Alexandri să-î întindă necerută mâna, pentru a primi pe a lui. . .

Era, când am intrat, întins pe o canapea *à la ministru* P. P. Carp ; răsturnat pe un fotoliu stătea Rolla ; pe altul era Dimitrie

Ralet, viitorul vornic bisericesc al lui Grigorie Ghica Vodă. În picioare lângă masa de nuc de lângă canapea stătea Alecu Rusu, cel care nu târziu avea să se illustreze printr'o serie de articole în «*România literară*», a lui Alexandri, combătând ca și mine scâlcirea limbei prin neologisme, dar cădând și el în excesul și exagerarea archaismelor. Eram în fața unui areopag literar. Mă oprii, sfârșit de emoțiune, la doi pași de lângă ușă, nesciind ce să fac și cum să încep? Alexandri, cât mă vedu intrând, se ridică din tologeala lui și înaintă spre mine. Rolla imită pe Alexandri. Ralet rămase cu mâna sa mică în favoriții săi negri ca peana corbului, căutând negreșit cu indiferență spre noul venit. Alecu Rusu oprindu-și vorba pe buze — vorbea când am intrat — mă măsura cu ochii, întrebând prin ei pe Alexandri: cine sunt?

— Iacă Alecule, și *boierule* Dumitrache Ralet, dăse Alexandri, iacă tînărul autor al *Visului*, care l'am citit deunădă împreună.

L'aŭ cetit împreună!! Acum inima nu se mai bătea, ci se dilatase în pept de nu mai încăpea.

— Mi-aŭ citit *Visul* împreună! Ce onoare!.. Apoi apucându-mi mâna, care sfioasă bălă-

bănia mai mult spre spete, mă atrase până la un fotoliu de lângă masă, mă făcu să șed, dîcîndu-mî :

— Bine, tinere, ai scris nu numai frumos, dar ai criticat și drept pre cei cari strică minunata noastră limbă românească.

Și începură tus-trei a-mî cita părți din lucrarea mea, pe cînd eă gotcă la față, de plăcere, mi se părea că mereu cresc în corp și picioare de nu-o să mă mai încapă nici fotoliul, nici camera.

Din acea dî eă am rămas credincios condeiului până la vîrsta de astă-dî. Din acea dî Alexandri m'a împins la lucru și sub direcțiunea lui am produs la 1855 «*Logofetul Baptiste Veleli*», nuvela istorică atît de mult lăudată de el. Cu recomandățiunea lui m'am prezentat mai apoi în Paris la Ubicini și la mulți alți filo-români, din relațiunile cărora mult m'am folosit pentru propria mea instrucțiune.

Căți și cari sunt astă-dî bărbații noștri iluștri, cari ast-fel ca Alexandri și ca contemporanii sîi încuragiază tinerimea spre muncă și cultură !

Aședarea icoanei lui într'o piață a Bacăului nu va însemna numai glorificarea unui fiu

al oraşului d-voastră ; nu va însemna numai apoteosarea marelui poet al naţiunei, ci şi manifestarea d-voastră în sensul lăudător şi aprobător al modului cum marea generaţiune a lui Alexandri scia să predea *lampada* culturală, în mânilor generaţiunelor următoare :

quasi cursores vitae lampada tradunt.

Sunteţi, Domnilor, demni de monumentul cu care împodobiţi Bacăul ; demn este Bacăul de monumentul ce i-l daţi.

Este primul oraş, care va saluta reapariţiunea pe lume a marelui poet, graţie minunatei arte a statuarului Hegel, cum este şi unul din primele oraşe ale Patriei române.

Permiteţi-mi pentru a termina partea I-a a matinatei, să vă comunic unele documente cu totul necunoscute, atestând vechimea oraşului d-voastră.

Cine din d-voastră scie, bună-oară, că aci, la Bacău, s'a scris în 1648, acum 2^{1/2} secole, o minunată lucrare, care interesează nu numai Bacăul, ci întreaga Moldovă, ba chiar şi ţeara Muntenească din acel timp ?

Iată această carte. Este manuscrisul original al archi-episcopului Bandinus, vizitator apostolic al bisericelor catolice din ţeară.

La 27 Noembrie 1647 a vizitat Bandinus orașul Bacău. Datorim acestui călător câte-va din cele mai vechi informații asupra orașului d-voastră la acea dată, dar avem informații și mai vechi de la Gonzagua și cardinalul Pazmano.

După aceștia veți afla cu mândrie, că orașul d-voastră este mai vechiu decât însăși descălecarea II-a a lui Bogdan Dragoș.

Se poate oare să existe un oraș românesc în Moldova mai înainte de descălecarea II-a? Iată ce istoricesce am demonstrat de mai mult timp. Nici o dată de la domnia împăratului Adrian până la Bogdan Dragoș, Moldova n'a fost abandonată de vechile colonii Romane.

În timpul invasiunilor barbare, negreșit suveranitatea națională de stat a fost precurmată, dar Românii n'aș încetat de a ocupa părțile mai adăpostite din țeară și aș format ici-colea mici stătulețe mai mult seaș mai puțin independente.

Actul istoric numit descălecarea lui Bogdan Dragoș este una din cele mai vechi manifestațiuni a unei evoluțiuni naționale spre unitate. Bogdan Dragoș este principele în jurul căruia s'aș grupat, în interesul conservațiunei,

diversele formațiuni de stătulețe din Moldova, după pilda dată întru aceasta, cu puțin înainte, în Muntenia, sub Radu Negru. Nu este o înființare de stat nou, cum au crezut unii istorici. Nu o ceată de vânători veniți din Maramureș puteau, ori cât de genial și ager săgetător era Bogdan Dragoș, să cucerească o țeară întinsă între Carpați, Nistru și Marea Neagră. Țeara deja exista și Bogdan Dragoș este numai restauratorul unității Moldovei.

Un identic fenomen s'a petrecut sub ochii noștri, când în jurul lui Cuza-Vodă, s'au grupat cele două Principate Moldova și Muntenia, în interesul propriei lor conservațiuni, la apelul celor trei mari bărbați ai Moldovei: Kogălniceanu, Negri și Alexandri.

Nu e nevoie să fiu prooroc pentru a afirma că evoluțiunea noastră unitară nefiind încă terminată, tinerilor generațiuni le este rezervată lucrarea și gloria ultimei evoluțiuni. Liga culturală din Bacău a înțeles aceasta și în sensul acesta lucrează cu o energie și o prudență demnă de toată lauda.

Bacăul ca și alte orașe a putut deci exista încă înainte de așa dîsa *Descălecarea*.

Dar nu numai că a existat ca oraș și că așa 'l găsesce călugărul *Gonzagua* pe la 1304,

dar încă la acea dată și deci și mai nainte de secolul 14-lea, Bacăul era reședință domnească. «*Civitas ista olim fuit principalis sedes Moldavorum ducum*». Această cetate a fost odinioară principala reședință a Ducilor Moldoveni.

Ca reședință domnească Bacăul avu palat domnesc.

Încă pe timpul lui Ștefan I, adică câți-va ani după restaurarea lui Bogdan Dragoș, călugărul Gonzagua a văzut existând «*ad meridionalem civitatis partem principis palatium*», care pe la 1647 Bandinus dice că «*suis cineribus sepultum iacet*».

Ubi troia fuit! În documente de la primăria de Bacău se pomenesce despre un *beciș gospod*, la locul unde Bandinus a aflat la 1647 ruinele palatului domnesc.

Pentru ca în Bacău să fie aflat Gonzagua, pe la 1304, înființate de mult încă nu numai o mănăstire catolică, dar și trei biserici ortodoxe, urmează firesce, ca orașul d-voastră să fie numărat la anul 1304 o existență destul de veche, ast-fel că la 1904, Bacăul va putea serba un jubileu de mai mult de 600 ani.

Bătrâni sunteți! dar deacă sunteți din cei mai bătrâni ca oraș, probați astă-zi că sun-

teți însuflețiți de simțiri cu adevărat tinere. Este act de tinerețe de suflet și de tinerețe și vitalitate națională a-și aminti, a onora și a venera pe cei morți cu corpul, dar cari rămân vii pe tot-d'auna în mijlocul națiunii, la evoluțiunea căreia culturală au contribuit prin lucrări și csteneli.

Sunteți, repet, oraș tânăr și de viitor; v'ați reînnoit tinerețile ca fenicele antic, aruncându-vă tot d'a-una cei d'întâiu în focul luptelor pentru naționalitate, pentru dreptate și libertate.

Pre când Primarul de la Iași pare a fi uitat de Alexandri, adormit pe lada în care au adunat câte-va mii de lei, în scop de a-i ridica o statuie, d-voastră, în câte-va zile, ați hotărât și ați făcut posibilă ridicarea, într'o piață a Bacăului, a bustului marelui poet al *unirei Românilor*.

Iași *promit* o statuie, Bacăoani *da* un bust al lui Alexandri și încă eșit din mâna măiastră a sculptorului Constantin Hegel.

— Un bust este puțin lucru, măsurat pe imensitatea bărbatului venerat, dice un afecționat al monumentelor megalitice. Dar nu cum-va icoana ce facem despre D-zeu corespunde celui pe care o represintă?

Un fragment imperceptibil de *lemn sfânt*

prins într'o fărîmătură de ceară, în cruciulița de la peptul credinciosului, este tot atât de adorat, cât de adorată poate fi întreaga cruce. Bustul, mica icoană a marelui poet, va grăi în Bacău generațiunilor cari vor trece pe sub pedestalu sêu, acelaș graiŭ ce-l va grăi când-va în Iași statua lui:

Haï să dăm mână cu mână
Ceï cu inimă română!
Să 'nvêrtim hora frăției
Pe pămêntul voiniciei,
In ogoarele Daciei.

BACȘIȘUL MEU DE ANUL NOÛ

— Să'mi alcătuesci, Coccoane Vasilică, o scrisorică să'î meargă la inimă, când o ceti-o. Mi-a spus Madame Stark, la care șezi în gazdă, că scrii frumos și cu foc.

Așa 'mî grăia, acum 40 de ani, o nostimă văduvioară. Ea 'mî cerea să'î redactez o scrisoare de amor menită a fi trimisă lui Vasile Alexandri.

Se pare că văduvioara, un moment curtenită de poet, se văduse abandonată, și acum, ca Didona, plângea pe ruinele amorului său.

O scrisoare de trimes lui Vasile Alexandri ! vă închipuiți de mi-am adunat toate puterile, ca s'o făuresc cât mai demnă de el, orî-cât n'aveam s'o subscriu eă.

Ce n'ași da astăzi s'o pot reavea ca s'o public aci. Câte semne de întrebare și de exclamațiuni ! Câte puncte înmulțite, înlocuind doară cugetări ce nu 'mî puteau eși din creier !

Ei, da când în ziua de 31 Decembre (mi-a rămas fixată data aceasta în memorie) dusei scrisoarea redactată și frumos copiată pe o hârtie cu trandafir în colț, la frumoasa văduvioară, care ședea peste drum de vestita *Bolta rece*, eram mândru de opera mea.

Și mândria mea spori pe măsura sporniceii emoțiuni a cuconiței, când m'asculta cetind-o, seaă mai bine declamând-o. Cum, mă rog, să nu te mândrești, când scoți o lacrimă din ochii unei femei frumoase.

D'apoi încă, când împinsă de emoțiune, cuconița 'mă strînse mâna, parc'ar fi fost chiar a lui Alexandri!

Numai totuși mândria mea de autor mai aștepta și altă răsplătire, decât o caldă strângere de mână.

A doua zi avea să fie anul nou și nădăjduiam mult de vr'un galben, plata scrisorei, din care să dau bacșiș servitorului de la madame Stark, gazda mea. D'apoi chiar lui madame Stark nu eram eu dator să'i duc un cornet de cofeturi de la cofetăria lui madame Alexandru?

La strângerea de mână se mărgini răsplătirea mea pe ziua de 31 Decembre.

— Te rog să treci mâne dimineață pe la

mine, îmi dîse însă cuconiţa, conducându-mă până la uşă.

Tot îmi rămînea ceva speranţă după galben!

În noaptea de Sf. Vasile madame Stark împărţi la covrigi la plugurile de băeţi, cari nu încetară de a face sgomot la fereastra mea, cari cu clopoţei, cari cu buhaiu, cari cu pocnete de bice.

Şi fără de aşa sgomot eu tot nu dormeam, că mintea mi se sbătea între sperenţa răs-plăţei bănesci şi strîngerea de mîna a frumoasei văduvioare.

— Uite, oare s'ar putea?... Adică de ce nu! Frumos scrie Alexandri, dar de... şi cum am scris eu rēvaşul!

A doua zi—vai, ce greu trec uneori ceasurile! — cum suna la Trei-Ierarchi ora 10, eu eram, cu inima palpitînd, la uşa de an-tret a văduvioarei. Mi-se pare chiar că îngrijisem astă-zi mai mult de toaletă ca de obicei, ba chiar răseseam fulgii nevinovaţi din barbă.

Aci greşisem, căci îmi dădusem un aer mai de copil decît trebuia pentru circumstanţă.

Bat discret în uşă. Ea se deschide de către chiar cuconiţa.

Disu-i-am eũ la mulți ani? nu știũ. Dar dȃnsa, face cȃți-va pași spre un scrin, ia un mic pachet și mi-l pune în mȃnă în loc de a mi-o mai strȃnge ca ieri.

— La mulți ani! îmi ȃice ea, și mȃ re-conduce rece spre ușă; am ieșit umilit. . . In curte, deschid pachetul în care gȃsesc — o! decepțiune! — un irmilic și o cravată! o cravată poate uitată la cucoana de cȃtre Vasile Alexandri!

— Pȃcȃt, bunȃtate de scrisoare de amor, numai un icosar! Barem de mai mȃ strȃngea de mȃnă ca ieri! . .

Totuși *strȃnsei* irmilicul în punga pustie și mȃ mȃngȃieiũ cu credinȃa, cȃ scrisoarea mea a isbutit sȃ întoarcȃ pe Vasile Alexandri lȃngȃ frumoasa vȃduvioarȃ.

Așa numai îmi explicam rȃceala primirei de astȃȃi.

Degeaba, acum vȃd bine cȃ cuconiȃa îmi dȃduse numai *bacșis de anul noũ*!

ȘUBA LUI V. ALEXANDRI

Femee făr' de oglindă, în care să-și caute fața, fie cât de sbârcită, e un fenomen tot atât de rar, cât vițelul cu două capete.

Sunt acum vr'o două ani, la Roma, un gazetar, om de treabă, vorbind despre cuvîntarea mea în conferința interparlamentară, îmi dicea : «*il bel vecchio*».

Cum să nu mă uit dar în oglindă și eu, ca cocheta bătrână ? Numai fiind că prea bine știu, că oglinda nu poate fi politicoasă ca Domnul gazetar italian, nu mutra mea actuală cer s'o reflecteze oglinda minței, ci pe cea din vremea tinereței.

Uite, de aceea lectorii «*Vieței*» o să fie adesea plictisiți cu amintiri din trecutul meu, din tinerețile mele.

Da, am fost și eu tânăr odată...

Ce mai dovadă pot să vă dau despre *tine-*

rețea mea, de cât *ușurința* cu care, când-va am plecat din țeară, să mă duc la Paris, pentru a studia, neavând alt bagagiū financiar, decât un ajutor de câte-va sute de franci pe an, de la «*Societatea de încuragiare la învățatură a tinerilor români*», Societate fondată de bunul și neuitatul Dr. Anastase Fătul?

Sosii la Paris cu aproape jumătate din bursa primită, cea-l-altă cheltuind'o pentru drum. Apoi nici geamantanul nu îmi era plin decât de *speranțe*, iar nu de haine și de rufe.

Dar ce vă pasă D-voastră de calicia mea trecută, ori de cea presentă, care se bălăbănesce groaznic cu publicațiunea «*Istoriei Românilor*».

*

Eșind din gară, la sosirea mea în Paris, mă găsiî într'o mare încurcătură : nu sciam nici o adresă de hotel.

Suindu-mă în o birjă ȑic totuși automedonului, cu o siguranță, care ași voi s'o am și astă-ȑi :

— La un hotel, pe lângă *Universitate* !

Credeam că există la Paris o *Universitate*.

Birjarul deștept. . . (și nu putea să nu fie *deștept*, căci era ora 6 de dimineață) mă con-

duse *rue Neuve de l'Université*, la un otel mobilat, cu No. 3.

Portarul Otelului îmi deschide o cameră și întrebându-mă de unde vin, rămâne un moment în extaz, când aude că sunt din Moldova.

— A ! Domnule, ce bine-mi pare! . .

— Foarte mulțămesc... pentru patria mea! . .

— Veți, Domnule, în camera asta, unde ai să stai d-ta, a locuit, sunt câți-va ani un compatriot al d-tale, D. Vasile Alexandri. . . Mai dincolo locuia D. Kogălniceanu. . .

Joc al întâmplărei ! Nimerisem tocmai la otelul, în care locuise ilustrul poet și mai ilustrul om de Stat.

Amintesc despre aceasta, pentru ca să am ocasiune de a vă povesti o istorioară despre Alexandri, așa cum am ascultat'o de la Père-Loriot, — asta e numele portarului Otelului de la No. 3, din *rue Neuve de l'Université*.

Era în spre un an nou. Lui Alexandri nu-i sosise bani din țeară. Trebuiaŭ pe atunci multe ȝile până ce, din Iași, să-ți vină, la Paris, o scrisoare, orî un grup cu bani.

Dar anul nou nu așteaptă sosirea poștei întârȝiată de troene pe drumul Cernăuți-Crăcovia.

Alexandri scotocesc sertarele, își întoarce pe dos buzunarele. . .

Nimic !

Tot nimic găsește și în sertarele și buzunarele a câtor-va compatrioți, mai de aproape prietenî.

— Atunci, — povestesc Père-Loriot, — Alexandri mă chiamă și 'mî dîse : *Dites donc, mettez moi cette pelisse au clou* ; și 'mî arată o minunată șubă aruncată pe sofa.

— Pe dată domnule. . .

Și o ia, s'o acăț în un cuier.

— Mais non, Père-Loriot. Es-tu bête ? . .
Porte-la chez ma tante. . . J'ai besoin d'argent.

— *Chez ma tante !* . . O blană așa de frumoasă, care făcea onoarea otelului, când vedea lumea eșind de aci pe un domn cu ea pe spinare !

Père-Loriot n'avu încotro ; duse la Muntele de-pietate blana poetului și-i aduse două bilete de bancă de câte 100 franci.

— Îți închipuesci, exclamă portarul că a doua zi, *pour mes etrennes*, D-l Alexandri îmi dete nu mai puțin de un napoleon ! Dar nici prin gând nu-ți trece și alta : Bunul tîner îmi puse în palmă recipisa de la Muntele-de-pietate, dîcîndu-mî :

— Père-Loriot, ți-o dăruiesc d-tale. Când vei putea, scoate blana s'o porți sănătos.

— Am scos'o, domnule Urechiă și iat'o...

Și ȋic nd aceasta leapădă mătura din m n , pune *«plumoul»*  n peptarii șorțului și iute deschide un placard, din care scoate cu admirațiune o șubă îmblănită minunat cu pept de vulpe.

Dar, o durere! pe loc sboară din blană un nor de fluturași cu aripioare galbene...

Pun m na pe p rul auri  al bl nei...  m  r m ne în palmă ca o barbă de actor...

P re-Loriot r m ne și mai încremenit de c t în ȋiua când Alexandri  i dăruise recipisa amanetului.

— *Ah! Nom de Dieu!*... Și e  așteptam, să g sesc vre-un rus bogat să i-o v nd! Bieții mei 200 franci!

Geaba cercai  să explic  ntristatului portar, că nu se ține mulți ani, o blană într'un placard... Neconsolat rămase după cei 200 de franci ai lui.

Scrisei  însă în țeară lui Vasile Alexandri despre pățania lui P re-Loriot. Poetul se grăbi a-mi tr mite două-sute franci să-i da  b tr nului portar.

— Tout de m me, c'est un bien bon Mo

sieur que votre compatriote, ȑise el ștergȑnd cu o mȑnȑ o lacrimȑ și cu alta primind din ale mele cei 200 lei. Nom de Dieu! Blȑnile D-voastrȑ nu sunt trainice, dar cinstea lui Alexandri este tare ca granitul!..

Aceastȑ observaȑiune n'a ȑmpedicat totuși pe Pȑre-Loriot sȑ pȑstreze și șuba mȑncatȑ de moliȑ, și din postavul ei croi chiar o pereche de pantalonȑ pentru el și una pentru Toto, bȑeatul bȑeatului lui.

Dar eȑ m'am grȑbit, sȑ cer lui Pȑre-Loriot o camerȑ mȑi eștinȑ decȑt acea ȑn care locuise marele poet, și mȑi ales o camerȑ, ȑn care puȑinele mele haine sȑ nu facȑ cunoșcinȑ cu moliile din *șuba poetului*.

PITEȘTENII TUNȘI

— Adiotant, să se chieme îndată un bărbier și să-l puî, să tundă părul polițaiului de Pitesci, ȝice Alexandru Vodă Ghica.

— Ascult, Măria Ta!

Polițaiul de Pitești, care nu era altul decât C. A. Rosetti, cutezase să se presinte la Domnitor, chip în uniformă, cu lampas roșu la pantalonî, cu mundir de asemenea, cu gulerul ȝanțoș pe sub fălci, cu sabia atârnată de coapsă, dar pe cap cu o claie de plete, căȝdend în valuri creȝe pe umere, și cam cer-tate între ele, de semăna cam mult a nu prea ades mângăiate de peptene.

— Cum? îi ȝice Vodă Ghica, nu cunoscî nizamul? Umbli cu plete de popă? Ce fel de slujbaș ești?

— Dar, Măria Ta, ce are a face slujba cu pletele omului?

De geaba protestă C. A. Rosetti.

Sosi bărbier-bașa și în camera adjutanților, spre cel mai mare haz al lor, foarfecele scârțiitoare ale Figaroului domnesc doborîră, cu nemilostivire, bunătate de plete crețe după capul celui ce cântase :

«De ce nu sunt dumbrava
Ce seara, pe *răcoare*...»

Era răcorit la cap polițaiul-poet.

— Așa ți-e treaba? mormăi între dinți C. A. Rosetti.

Mormăi cât pofti, dar mai plăti și neașteptat *straf* lui Bărbier-bașa, două sfanți, pentru că-și bătuse joc de capul lui.

*

Trei zile după aceea, la toate răspântiile Pitescilor bătea sgomotos dărăbana...

Pe vremea aceea, Cărmuirea, ca să grăiască norodului, întindea sdravăn câte o bucată de pele de măgar la amândouă capetele unei vesce, și dăi cu două bețe: dur, dur, dur!... Cheltuiala mică, dar sgomotul dărăbanei destul de mare ca să scoată de prin casele lor pe mahalagi și să se adune la răspântia uliței, să asculte graiul cinstitei Cărmuirii... Astăzi Cărmuirea are așa ȕisele

reptile, a cărora menagerie se întreține cu sume simandicoase din § fondurilor secrete. Reptilele bine hrănite fac astăzi slujba vechei dărăbane. Ele scot, după poruncă, limbă veninoasă și flueră ca șearpele cântecul și descântecul, ce-i cere *alma-mater* Cărmuirea.

— Bum, bum, bum, barabumbum!

Urlă Piteșcii și câinii din mahalale de bătaia a vr'o cincă darabangii adunați la Polițaiul C. A. Rosetti, de la «*tahtul*» isprăvniceii, de la starostea de neguțetori, de la breasla slujitorilor și de la roata *pojarnicilor*.

— Ce este? Ce mai este? Se întrebașă alergând curioși la răspântii, bărbați, femei și copii.

Până ce să se adune lumea, *storoșul* polițienesc, care însoția pe darabangiū, mai uda cele măsele și-și mai dregea glasul cu o *sangeacă* de țuică în cârciuma, ori băcănia din colț. Lumea mereu se făcea roată în jurul darabangiului... Storoșul ori ceașul venea și el...

Iată-l lângă darabangiū... E omul ăla cu vipușca descolorată la pantalonii băgați în carâmbii cismelor, scâlciate și înnoroiate până mai sus de glezne, cu un mundir, a căruia culoare cu greu ar fi putut-o determina chiar

vestitul arheolog al timpului, Major Papazolu, și pe cap cu o șapcă de formă rusească, al căreia *cozoroc* murdar și plesnit își aducea și el aminte de ziua vai! îndepărtată, când mundirul împodobi pentru prima dată umerii slujbașului. . .

Rezimat pe teaca sabiei murdare ca și cismele, sabie legată de brâu cu o curea ju-puită și încrețită ca un sfârc de slănină pârlit de jăratec, omul poliției scoase în sfârșit din sân o hârtie și își ridică mustățile făcute streășină adineaore pe oala cu vin și după cari, ca și după o streășină, mai picura încă sângele lui Hs. purpuriu la lumina soarelui.

Urechile lumii adunată se ciulesc spre omul cu hârtia, care citește pe neresuflete și pe acelaș ton următoarele :

«Se aduce la cunoștința obștei orașenilor Piteșcenî, că d. Polițaiu al orașului are a le împărtăși poimâne Duminică, o plăcută hotărîre a Măriei Sale Domnitorului. Așa dar și prin urmare, sunteți poștiți a veni la arătata și la *tahtul* poliției, spre a afla plăcuta scire».

*

Nu pot să vă descriu nerăbdarea nu numai a babelor din mahalale, dar chiar și a celor

simandicoși cetățeni, de a afla vestea de la București.

Cei mai îndrăsneți meraseră chiar și la boierul ispravnic, ca doar de la el vor afla mai înainte acea veste, dar spre marea lor părere de rău, ispravnicul lipsea din oraș și nu avea să vie decât mai târziu, de ziua Duminecei.

În sfârșit sosi și ziua cea cu nerăbdare așteptată. Care mai de care se întrecea, să fie mai întâiu sosit la *tahtul* Poliției.

În acea zi, des de dimineață, C. A. Rosetti aședuse în cancelarie, de fie-care scaun de pae, spart și schiop, câte un bărbier înarmat cu foarfeci. Adusese pe lângă bărbierii din Pitești și pre vre-o câțiva din Curtea de Argeș.

Se întrecea care de care să străbată mai întâiu la cuconul Costache Polițaiul. Procesiunea începu a intra în *presudsfie*, adică în cabinetul d-lui Polițaiu. Intra unul câte unul la rând.

Cel intrat. Ei? Ce veste boierule.

C. A. Rosetti înainta spre cel intrat, îi examina capul spre marea mirare a aceluia :

— O să vezi prietene. Cum? nu cunosti nizamul domnesc? Îmbli cu plete de popă? Ce fel de târgoveț ești?

Și luându-l de mână, îl bagă în camera de cancelarie de alături strigând : tundeți-l pe Dumnealui.

— Dar boierule polițaiu, eă nu vreaă . . .

— Uite frate, par'că eă am vrut ? ba încă am dat și două sfanți straf bărbierului, pe când d-ta o să fii tuns gratis . . . Uite, cap de creștin este capul meu ? . . bunătațe de plete crețe !

Două scriitori înflaă la nevoie pe țîrgoveț și înfundându-i părțile cunoscute în spărtura unui scaun, un bărbier îi aplica nizamul Domnesc, apoi tuns boboc îl scotea pe din dosul Poliției, ca să nu prină de veste cei ce își așteptaă cu nerăbdare rëndul, de a afla secretul de la Vodă.

De dimineață până la toacă, scîrța, scîrța, foarfecile bărbierilor tunseră la capete de Piteșteni, până se lăți vestea în oraș . . .

Cei mai colțați din tunșii lui Rosetti plecară chiar pe nepregătite în căruți de poște la Bucuresci, să-și arête capetele batjocurite la Domnie și să ceară rësbunare.

C. A. Rosetti în aceeași ăi băgă vre-o ăce oca de pěr tuns într'un coș de perină și pecetluindu-l cu pecetia Poliției îl trămise și el cu căruță de olac la Bucuresci, alăturat

pre lângă un doclad, adică referat către Marele Vornic din lăuntru, ȑic nd că  pre c t s'au putut proftaxi de împrejurări, astă-zi Duminică, s'au adus la împlinire porunca M. S. lui Vodă, de a se tunde omenirea din Pitesci, după pilda făcută cu capul meu .

Num i legenda mai spune, că Marele Vornic din Bucuresci  napoind perina cu părul Pitescenilor, scrise Poli aiului C. A. Rosetti, că acum M. S. Vodă nu se mul ămesce, că l'au tuns, ci 'i-au dat porunca să-l  i rad  cu stra nic perdaf din slujba poli ieneasc .

CUM ERAM SĂ FIU SPÎNZURAT !

În România era ministerul liberal al lui I. Brătianu.

Şeful Cabinetului era acuzat în Occident, de către opoziţiune, că fomentează tulburările care izbucniseră pe ţermul drept al Dunărei, în Bulgaria. Vestitul Mitad-Paşa, teroriza pe Bulgari, spînzurându-i la cea mai mică bănuială. În Bucuresci Mitat întreţinea numeroşi spioni, cari să-l ţină în curent de bandele, ce se pretindeau, că le înarmează Brătianu, ca să le treacă în ascuns în Bulgaria.

Mărturisesc că de loc, dar de loc nu mă preocupaŭ afacerile bandelor Bulgariei, dar mă gândeam mereu cum am face, cum am drege să înmulţim factorii culturali români în Macedonia ?

Cu acest scop mă decid să plec, în luna Iulie, să călătoresc prin Bulgaria spre Macedonia, pe care doream mult s'o vizitez.

Cu o ½ înainte de plecare, când geaman-tanul 'mî-era gata şi pasportul în buzunar, primesc din Calafat telegrama următoare, pe care o conserv cu mare grijă, ca relique, până astă-½ :

«Amice Urechiă, nu debarca deacă treci în Bulgaria nici la Giurgiū, nici la Vidin, că Mitad-Paşa a hotărît să fi spînzurat».

Hasdeu.

A hotărît să fi spînzurat!

— De ce?

— Nici o altă explicaţiune.

Telegrama însă era categorică. Amicul meu nu glumea. Nu era întâiu Aprilie. . .

Să fi spînzurat? Hei, nu era o perspectivă din cele mai atrăgătoare, veţi conveni. Cu toate acestea nu-mî venea de loc bine să renunţ la planul meu de călătorie şi steteam pe gânduri ce mijloc aş afla, prin care, evitând spînzurătoarea lui Mitad-Paşa, să-mî împlinesc dorinţa de a visita Macedonia.

Deliberând cu mine însumi, ajunsei la decisiunea de a pleca «*quand même*»; însă c'un pasport coprinzând numai jumătate din numele meu (Vasile Alexandrescu), liberat din Iaşi, şi să nu debarc nici la Giurgiū, nici la Vidin,

ci aiurea unde-va. Aşa făcuî. Totuşi nu voiî ascunde emoţiunea care mă coprinse în momentul când mă imbarcai pe vapor, la Smârdan (Giurgiî) şi mai cu seamă când vaporul se opri la Rusciuk. Sciam că nu puteam fi arestat pe «*pământ austriac*» şi cu toate acestea căutaî să-mî dau aerul de a fi ocupat cu lectura unui jurnal în salonul de clasa I-a, avînd mereî ochiî aţintiţi asupra şlepului de care era lipit vaporul, ca să vîd când ar trece pe vapor niscai soldaţi turci ca să mă aresteze.

Vî asigur că aşteptarea aceasta dă alţi fiori prin vine decît asceptarea iubitei în luncă, la raze de lună. . . Când clopotul sună a treia oară şi coşul maşinei flueră de plecare mi se părea că o mînă divină îmi deslega nodul ştreangului de la gât.

La Vidin era alt hop de trecut. Aci iarăşi aciuiat într'un colţ al salonului aveam aerul de a căuta să resolv direcţiunea baloanelor, problemă rezervată gloriei contemporanilor mei naţionali. Ochiul ţintă însă la fereastra spre debarcare, să vîd de nu dau busta soldaţiî turci să mă îmfle.

De odată o mînă se lasă asupra umărului meî pe la spate, şi o voce îmi strigă:
C'est vous, monsieur Urechia!

Mi s'a înnegrit înaintea ochilor. Intr'o clipă mi-am văzut spînzurătoarea, călăul şi juvăţul la gât... Mă întorc totuşi şi în loc de a găsi îndărătul meu vre-un impiegat turc, mă găsesc faţă în faţă cu D-l Kira Danjan, bărbat cunoscut mie, nu de mult, în casa amicului Hasdeu.

— Pentru Dumnedeu, ce cauţi pe aici, îmi dice emoţionat şi încet acest bun român basarabean, care la Vidin reprezenta Rusia în calitate de consul. Nu ţi-a dat o telegramă Hasdeu? Uite colo, adaogă bunul nostru amic, uite colo, la marginea cetăţii este ridicată spînzurătoarea pentru D-nia ta, cara eşti denunţat, de spioniî din Bucureşti, că vii trimis de Ministerul Brătianu, ca agent de răsculare al Bulgarilor.

— Mi-am vădut spînzurătoarea!

Eu care n'am găsit încă bani ca să-mi pregătesc în cimitirul Eternităţii de la Iaşi, bolta de odihnă eternă, aveam acum un monument foarte înalt, pregătit la Vidin fără nici o cheltuială. Un moment gustai toate simţirile asfixiei prin strangulare, şi norii de ciori care cloncăneau deasupra Vidinului, îi vedui, închidînd ochii, dînd rotogoale în jurul cadavrului meu, gata a mă ciupi cu mai multă

voluptate, de cum vr'o dată m'a ciupit vr'o iubită.

— Stăi locului, adăogă a-mi ȝice salvatorul meŭ, în momentul când ochii mei întorcându-se de la spînzurătoare spre el, zăriră câţi-va soldaţi tuci şi un ofiţer, care parlamenta la uşa salonului cu căpitanul vaporului.

Cine vë va spune că în faţa spînzurătoarei, nu-şi simte picioarele moleşite, va minţi. Ale mele erau terci la privirea fesurilor roşii.

D-l Kira Danjan mă strînse de mână şi-mi ceru paşaportul, pre care vëdui, curios că-l pune în buzunarul său. Spre marea mea plăcere, în acel moment Turcii, cari parlamentaseră cu căpitanul, se îndepărtară. O lespede groaznică îmi cădu după piept când îi vëdui eşiţi din vapor pe şlepul de alături. Ofiţerul turc gesticula mereŭ grăind cu căpitanul care-l însoţise până la locul de eşire din vapor.

Ce se întemplantase?

Ofiţerul cu oşteni, din prea mare zel, intraseră pe vapor, pe *pământ austriac*, înarmaţi. Căpitanul nu îngădui asemenea faptă, independent de simpatia orî antipatia ce dînsul ar fi avut pentru persoana ce turcii vroiau să aresteze.

— Aî scăpat de spînzurătoare, îmi ȝise

D-l Kira Danjan, arătându-mi-o obraznică și falnică la marginea cetății. Turculeții s'aũ dus, grație căpitanului; dar chiar de veneaũ n'aveaũ ce-ți face, că iacă aveaĩ pașport bun, și-mi arătă un poșport rusesc, în puterea căruia urma să mă chiem «*utilitatis causa*» Teodor Teodorovici din Kazan.

Strînsei plin de recunoscință mâna salvatorului meu, dar adăogaĩ: deacă e vorba de pașport, care să nu fie pe numele meu, cel ce ți l'am dat este tocmai așa.

Vrednicul consul și bunul român deschise pașportul meu și, percurându-l iute, îmi duse:

— Bravo Domnule Urechiă; cu asemenea pașport și împărțind cu dărnicie bacșișuri, poți debarca chiar aci, rîdendu-ți de spînzurătoare. Mitad-Pașa a poruncit spînzurătoarea lui Urechiă iar nu a lui Alexandrescu. . .

— Dar bine, scumpe amice, Urechiă putea să aibă și el pașport în regulă.

— Da; și negreșit Mitad-Pașa s'ar fi grăbit a doua zi după spînzurarea d-tale care aveaĩ pașport în regulă, să presinte scuze guvernului românesc, arătând că din greșală ți s'a întemplat *operația* aia. . .

Scuze după spînzurare!

Înțeleg—deși cu greu—să-mi presinte scuze

cine mă calcă din eroare pe bătătură... mă doare, dar haide! scuzat fie!

Bine, fie scuze pentru cei cari neavând deajuns condamnarea lor la espedierea de bilete de anul nou, ți le mai trimite și de Paști!...

Cela provient d'un bon sentiment!

Scuzeze amicul Vlahuță versurile schioape ale mele și ale celor ca mine, nu mă supăr de asemenea scuze...

Scuzeze lectorul meu *lipsa de tendință* a acestei povestiri...

Cine reclamă, mă rog contra unor asemenea scuzări, dar să mă spînzure Mitad-Pașa ș'apoi să-mi dică:

— Pardon, scuză, te-am luat drept cutare...

Veđi aceasta nu-mi intră în căpățină...

De aceea nici nu vă puteți închipui cu ce mulțămire am auzit fluierând de a treia oară mașina vaporului. D'abia avuseiă timpul a mai strînge mîna amicului meu, D-l Kira Danjan, și vaporul plecă.

LEGEA MAXIMULUI ȘI LIMBA ROMANEASCA LA IAȘI

Cine ar fi putut bănuî măcar, că *legea maximului*, în numele căreia pozne sângeroase pare că s'aŭ făcut, va deveni tot-odată și un factor de cultură a limbei românești!

Lucrul s'a întâmplat la Iași.

Disponând a se plăti câte o taxă anuală de 200 lei pe an pentru ori-ce firmă de prăvălie în limba streină, era un spectacol minunat în Iași, a doua zi după promulgarea *legei maximului*. Nu era prăvălie, unde să nu vezi zugravii pe lucru, dând jos firme, ridicând altele noue, ori silindu-se a pune de acord cu *legea* firma veche.

Deacă ne-am ales cu înlăturarea din străzile Iașilor a firmelor ovreesci, nemțesci, franțuzesci avem de a constata și eroi-comice resboaie între comercianți și primărie, cu referință la unele firme.

Eată câte-va cazuri întâmplăte.

Neguțătorul către D. Primar Pogor:

— Mă rog, D-le primar, cum să ȋic e  pe rom nesce *liqueurs*?

D. Pogor către ajutoarele sale! — Mes chers amis, la *Junimea* să bea a a ceva, dar tot pe fran uzesce. . . Ce crede i voi?

Un ajutor de Primar: — Adică de ce să nu ȋic  *liqueruri*?

D. Pogor: — A a, Academia va vedea de e vr'o înrudire între *liquer*  i *lichea*. (Către negu  tor): Jupune Buruch, scrie pe tablă *licheruri*, că'  rom nesce.

*

 n acest moment intră, îngrijat, în preto-
rul Primarului, b tr nul *Petit Coiffeur*.

— Monsieur le Maire, bucuros să schimb
tabla pe rom nesce, dar cum să ȋic? E  nu
sunt nici simplu bărbier, nici frizer, ci *coiffeur*.

D. Pogor către sfetnici: E  cum traducem
pe *coiffeur*? Unul propune vorba *coifor*.

Altul mai de cur nd eșit din lice  sus ine
că'  mai românească vorba *co fator*.

Dar cum junimi tii nu sunt pentru inova-
 iuni prea radicale, D. Pogor decide, că b -
tr nul Petit   i va ȋice pe viitor «*coifer*».

*

Un biet *bărbier*, carele încă spînzură pro-sopul cu bibiluri la ușa prăvăliei, după moda veche, și care spală capetele Sâmbetele la omenirea din mahalale, la gurluiul ibricului atârnat de podele, este amenințat să plătească taxa de 200 lei pe an, pentru că vrînd să-și modernizeze prăvălia și-a pus deasupra ușei, pe lângă ștergar, și o tăbliță cu inscripțiunea: «*Salon de barbier*».

— Dar bine, Domnule Pogor, *salon* este astă-dî vorbă românească.

D. Pogor: — Așa, dar *barbier* este fran-țuzească.

Ovanes bărbierul scăpă de taxa de 200 lei, grație deșteptăciunei fiului său, student în clasa VII liceală. Acesta puse semnul scurtimei (̣) pe primul *a* din vorba cu pricina, și *bar-bier* francez, deveni *bărbier* românesc.

*

Doamna Matilda Rosenblum își face intra-rea c'un plăcut foșnet de rochiă de mătase și încă și mai plăcuți 20 de anișori, în can-celaria Domnului Primar.

— Dar bine, Domnule biier, iu nu plitesc 200 lei pintră tablă-a mea, unde scrii: *Lin-gerie*, că nu e vorbă franțuzească. . .

Consiliul comunal ajunse, la desbatere, cercetând paragraful ochilor neguțitoaresei și având în vedere plăcutul foșnet al rochiei de mătase, să se convingă, că *Lingerie* este curat vorbă românească că vorba vine de la verbul a *linge*. . . cine vrea să aibă *lingerie*, trebuie să scie *linge* mâna celor puternici.

✱

Nici o vorbă nu păți mai mare rușine ca vorba *Magasin*.

D. Pogor : — Plătesce 200 de lei, că *Magasin*, cu *s*, este vorbă franceză.

Prăvăliașul : Dacă e frances *Magasin* cu *s*, va fi românesce *Magazà*.

Alt prăvăliaș scrie *Magadîn*.

Al treilea se mulțămesc a șterge *n* și lasă *Magasî*.

Al patrulea o nimeresc mai bine scriind *Magazie*.

Iar al cincilea *Magazin*.

Rămâne acum ca Academia să aleagă vorba, care'î place.

*

D. Pogor : — A Dumneata, jupân Ițic, ești, «*Cordonier de Dames*» ? poftim plătesce 200 lei.

Jupân Ițic : Iu ? Aî vei ! 200 tulări !

Un pișicher de scriitor din Primărie, pentru 5 lei scăpă pe *jupân Ițic* de 200 *tulări*. După sfatul lui, nighițitorul pune zugravul să-i modifice firma ast-fel ;

Cordonierŭ de Dame (fără s).

D. Pogor n'avu ce ȃdice, de oare-ce *u* scurt a rămas la Academie ca o probă de latinitate a limbei române.

*

Cu aceeași metodă *Pensionnat de Demoiselles* a devenit pe românesce *Pensionnatŭ de Demoazele*.

Aux 4 Saisons s'a tradus, ca și la Bucu-resci : *La 4 Sezoane*.

De ce să te miri că *Chaussons* a devenit Șoșoane, *Confiserie* = confiterie, *Depôt de vins* = Depoŭ de vin, *Marchande de modes* = Marșandă de mode.

Mare încurcătură la Primărie : particula legătoare & este : franțuzească ? orî românească ? Nusem & Grimbaum pe ce limbă este ?

Până astă-ȃi Primăria n'a hotărît de poate rămânea pe table : monocle, binocle, pince-nez etc.

Mă rog, *dentist* ori *dintist*? *Tapisier*, *ta-pi-ter*, *tapetirer*, ori *tapetar*?

Un ajutor de Primar se mulțămesc, să se pună *ă* scurt la vorba *tapissieră*.

De cât, s'a hotărît la Primărie că *Pharmacie* e franțuzesc. Lupta în contra lui *h* este Omerică: la toate *hotelurile* zugravii aū avut de lucru, aū șters pe *h*, care astă-đi sub coloarea dată de bidinea se ițiesce ca la Sf. Sofia din Constantinopole sântii creștinii bidinuiți în onoarea lui Mahomet.

Lupta este mare și încă neterminată în privința firmelor de *«Restaurant»*. Se svo-nesce, că de câte ori un comisar mănâncă într'un *Restaurant* nu are nevoie să plătească numai să promiță, că va convinge Primăria de romanitatea firmei, la din contră *Restaurant* e strein, trebuind să plătească 200 lei.

«VIN FECIORII LUI VODĂ INTR'ACOA?»

Era în 1866.

Răsboiul între Prusia, Italia și Austria urma înverșunat. Austria perdea pe toată dioa speranța de a învinge. Nu mai era vorbă de a înainta cu armatele în contra Prusiei, ci de a ține defensivă, de a apăra Viena.

Pe acea vreme eu mă întorceam cu multă greutate, prin Austria, din o călătorie în Spania. Ajuns la Oradia-Mare, îmi dic :

— De oare-ce familia mea petrece veara la Tarcău, în munții Moldovei, de ce să nu taiu direct prin Transilvania până la Bicz, în loc să înconjur inutil, pe Dunăre, toată țeara Românească până la Galați, și de acolo s'o iaă în sus în spre Peatra-Neamț? Și-a-poî nutream o vie dorință, aceea de a cunoasce, fie și în treacăt, nordul Transilvaniei și Maramureșul.

Gândit și făcut. Aflaiu un cărauş român

cu o nădișancă descoperită și 2 cai șargi. Căraușul se învoi pe nu mai știu câți fiorini, să mă ducă la Bicz, în câte-va zile. Nu era încă pe atunci cale ferată printr'acele părți. Nu 'mă-e scopul de a vă povesti peripețiile călătoriei, nici de a vă face descrierea poeticelor locuri, prin care trecui.

Era într'o Sâmbătă seara. Sosim pe zarea unui deal, în valea căruia se resfătau câte-va sate ițiindu-și casele prin numeroase livezi. Soarele apuind poleia crucile bisericilor din sate și vîrfurile pomilor. Căraușul Stan Bănică opresce caii, prea bucuroși de aceasta, cum erau obosiți de o zi întreagă, și descinde de pe capră, ca să pună piedică la roată, pe când eu stam în tăcere, uimit, în fața minunatei priveliști.

Domnule, ține Bănică, întrerupînd tăcerea și scoțîndu-mă din visuire.

— Ce poftesci, Domnule ?

— Că mîgîne (mîne) 'i sînta Dumiñecă ; să merem la sat, colo în vale, să stăm pe noapte ; om pleca mîgîne, după sînta Băsearică.

— Bine frate Bănică, să *merem*. Du-mă la un hotel, la un han mă corectai eu, amintindu-mi că vorba de hotel putea să nu fie înțeleasă de cărauș.

— No, că merem la părinchele Popa, că'i om de omegăie.

Primii să mă ducă la «Părinchele» Popa.

Caii pleacă. Nadişanca scârţie sub pedecă, iar eu cu ochii ţintă la feericul tablou din vale, nu sunt deşteptat din visuire, de cât când începe a izbi auzul meu lătratul tot mai apropiat al cânilor din sat. Eram acum într'unul din rarele sate românesce din mijlocul Secuimei. Treceam printr'o stradă destul de curată, ţermurită de ambele părţi cu coperişuri înalte după moda saşilor. Puţurile cu cumpăna 'naltă, având câte un pom doi lângă ea, tăiau linia, dealtmintrelea destul de monotonă a caselor. Inscriptiî, şterse în parte de timp, se puteau încă vedea pe pereţii de la stradă a unora din case : era numele proprietarului înscris sub o cruce mai mult seaă mai puţin bine zugrăvită.

La zgomotul clopotului de la caii lui Bănică ieşiau din case, să vadă cine trece, copii cu faţa rumenă, fete şi neveste în costumuri variate.

Ajunserăm la Biserică, la casa Parohului, care abia se vedea în mijlocul livezei de pomi roditori, cu frunzişul pleostit de greutatea fructelor părguite. Când nadişanca ajunse în

dreptul scării cerdacului, care se întindea dealungul casei sprijinit de colonade de lemn cu capitele sculptate, care își lăsaă umbra asupra păreților albi ca zăpada, vădui în târnaț cu furca la brâu, o femeie tânără, îmbrăcată după moda Rășinărenelor, cu fote negre.

Când vădu nadișca oprită la scară, ea se ridică de pe scaunu-î de lemn și înaintă spre mine.

— Bucuroși la oaspeți, Doamnă preoteasă ? întrebaiă eă.

— Bucuroși, cu ce-o da Dumnezeu, răspunse femeea cu un graiă dulce și bine-voitor.

— Că nici nu vă supărăm cu nimica, că avem de toate la trăsură ; numai adăpost de noapte. . .

Părinchele Popa, cum îi dăcea Bănică al meă, nu era a casă ; dar până ce căraușul duse bagagele în tindă, iată sosi și parohul. Era un mândru june, deabia eșit din seminariū și preoțit numai de vr'o 2 ani. Chip de o regularitate de trăsături romane, destul de bronzat la față, ca să nu semene cu un searbăd coconaș de salon. În reverenda lui neagră, bine prinsă pe talie, cu pletele crețe atârânănd pe umeri, mi se părea unul din acei Arhanghelî zugrăviți pe dverele Tâmpelor.

Când am văduț pe frumosul popă, am în-

teles de ce frumoasă era preoteasa. Că de ... în treapta, la care popa aparține, căsătoria nu se întemeează pe foaia de zestre, care de ordin ar înlocuesce frumusețile și virtuțile prin bani.

— Domnul din Țeară ? Țise Părintele, cât intrați în casă și mă vedeți.

Mărturisesc că n'am înțeles întrebarea.

— Din România, răspunsei.

— No, că așa Țicem noi : din Țeară. . .

De astă dată nu numai că înțelesei, dar îmi simții inima înduioșată, înțelegând cum pentru bietul ardelean România este « Țeara » sa iubită.

Deodată Părintele Graur (că așa se numea) închide ușa rămasă deschisă, se uită îngrijat la fereastră în dreapta și în stânga, și pe când eu eram intrigat de aceste mișcări, el se apropie de mine, îmi apucă mâna, și cu glas mai mult șoptit, îmi Țice :

— Așa să mi te trăiască sfântulețul de DumneȚeu spune'mi : *vin feciorii lui Vodă într'acoa ?*

— Feciorii lui Vodă ? Dar. . . . Părinte, Vodă al nostru este tînăr, neînsurat. Poate vrei să vorbești de feciorii lui Vodă Cuza, dar nu mai e Dênsul Domn, și-apoi și feciorii lui n'ar fi putut veni pe-aice, că sunt micuți.

— No, că scim noi că Domnitorul este Măria sa Carol I; doară nu întreb eu de feciorii lui Vodă, ci de *cătane*. Așa rogu-te, spune-mi nu vin cătanele românesce într'acoace?

În tot Ardealul, încă din anul 1865, se lățise scirea că România, profitând de situațiunea grea în care avea să intre Austria în resboi cu Prusia și Italia înțeleasă cu Napoleon III, avea să intre în Ardeal. Când Austria era rău bătută, inteligența ardeleană, nesciind greșelele făcute de Cuza-Vodă, — greșeli care supăraseră pe Napoleon al III — și necunoscând situația grea în primele luni ale Domniei lui Carol I, când Țeara era amenințată la Dunăre de turci, se întreba cu mirare cum de nu trece oastea românească peste munți...

Adevărul este, că în Ardeal nu rămăsese picior de soldat Austriac, toți fiind duși să completeze șirurile știrbite ale armatei bătute de Prusaci! Câte-va regimente românesce erau deajuns atunci, ca să se fi deslegat cestiunea, pe care astăzi Ungurii cată s'o deslege, legând cu lanțuri în temniță pe conducătorii Națiunii române de acolo.

A doua zi mersei evlavios la biserică, unde oficia găzduitorul meu. Biserica, zidită de Petru Rareș, într'una din cele 10 expedițiuni ale

sale în Ardeal, era plină de lume țărănească. Băgaiu de seamă, că țăranii se uitau rău la mine în tot timpul slujbei. Când Părintele Graur, sfârșind leturghia, începu a împărți anafora, îl întrebaiu încet :

— Da bine, Părinte, ce se uită Românii așa rău la mine ?

Iar dragul de Preot, uitând de locul unde se afla, ȋice cu glas mare :

— Oamenii buni, că Domnul nu'i *beamter* (funcționar), ci vine din Țeară !

Ca prin farmec se rupse ghiața ; Românii mă împresurară în mijlocul Bisericeii, care de care să'mi ȋică bună ȋioa, să mă strîngă de mână, să'mi manifeste simpatii ! . .

— M'ai întrebă, Părinte, deacă *vin feciorii lui Vodă 'ntr'acoace*, ȋiseiă emoționat, din mijlocul bisericeii. Iacă feciorii lui Vodă, dragă părinte, și-i arăt pe țăranii, cari mă împresuraă.

Țeranii nu înțelesesă, iar preotul răspunse :

— Așa e, domnule, când o vrea Dumnezeu noi toți vom fi *feciorii lui Vodă*.

Țeranii creȋură, că s'a sfârșit slujba și când mă auȋiră ȋicend :

— Amin ! . .

— Amin ! . . exclamă și ei.

TABLA DE MATERII

	<u>Pagina</u>
1. Prefața (la I-a edițiune)	3
2. Ion Istețul	13
3. Vaca babei Floarea	37
4. Popa care știe carte	44
5. Fiți uniți și veți avea orî-ce veți cere	63
6. Vorba potrivită	73
7. Nea Sărăcilă	88
8. Nea Sărăcilă și Surata Calicie	99
9. Soarta rea	117
10. Popă fără voie	135
11. Mână de boeriu	141
12. Jurământul țarei (legendă istorică)	147
13. Cum clopotele mântuesc Bucureștii de pustiere	165
14. Gardul târgului	172
15. Mamă (nuvelă)	176
16. Logofătul Baptiste Veleli (episod istoric din secolul XVII)	215
17. Vierșa cea frumoasă	286
18. Condeele lui Vodă	304
19. Ciubucul lui Vodă	306
20. Peatra arsă	311
21. Popa Onofrei și pitacul lui Vodă	313
22. Pârghia cea mai bună	320
23. Nestor Ureche și Sihastrul	322
24. Vasile Lupu și țiganka nebună	325
25. Moșnenii din Ploesci și Mihaï-Vodă	330
26. Vlădică dat la ciorî	333

	<u>Pagina</u>
27. Scandalul din 1800	339
28. Scandalul cu comisarul Florea Barbu din Argeş . . .	345
29. Petrecere la curte	352
30. Spânzurarea lui Marin Țușcă, cel care a ucis pre unchiu- său ca să-î iee averea	373
31. Logodna prin sărutat	383
32. Carte de bun trai	389
33. Scandalul Metropolitului	397
34. Marele scandal din mahalaua Curței vechi	420
Reminiscențe contimpurane	433
35. Cum am făcut cunoștință cu M. Kogălniceanu . . .	435
36. Blagopolușnie	449
37. Sunteți toți vagabonzi!	454
38. Cum am cunoscut pe Alexandri (conferință)	461
39. Bacșiful meu de anul nou	478
40. Șuba lui V. Alexandri	482
41. Piteștenii tunși	488
42. Cum eram să fiu spânzurat!	495
43. Legea maximului și limba românească la Iași . . .	502
44. «Vin feciorii lui Vodă într'acoa?»	508

Prețul Lei 3.50

